

**T.C.
MARDİN ARTUKLU ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI**

Yüksek Lisans Tezi

**1974 KIBRIS BARIŞ HAREKÂTI VE ŞIRNAKLI KIBRIS
GAZİLERİ**

Mevlan GÖZLEK

Mardin 2024

**T.C.
MARDİN ARTUKLU ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI**

Yüksek Lisans Tezi

**1974 KIBRIS BARIŞ HAREKÂTI VE ŞIRNAKLI KIBRIS
GAZİLERİ**

Mevlan GÖZLEK

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Erdal ÇİFTÇİ

Mardin 2024

T.C.
MARDİN ARTUKLU ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Anabilim Dalımız 19751020 Numaralı tezli yüksek lisans programı öğrencisi **Mevlan GÖZLEK**'in hazırladığı “**1974 Kıbrıs Barış Harekâtı ve Şırnaklı Kıbrıs Gazileri**” başlıklı Yüksek Lisans tezi ile ilgili Tez Savunma Sınavı, Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca **28/02/2024** Çarşamba günü saat **15.00**'da yapılmış, tezin onayına **oybirliğiyle** karar verilmiştir.

Jüri	Unvanı Adı, SOYADI	İmza
Başkan/Danışman Üye	Doç. Dr. Erdal ÇİFTÇİ	
Üye	Doç. Dr. Bilal TUNÇ	
Üye	Dr. Öğrt. Üyesi. Mehmet Rezan EKİNCİ	

Onay

Bu tezin kabulü, Enstitü Yönetim Kurulu'nun/...../20.... tarih ve/..... sayılı kararı ile onaylanmıştır.

...../...../20...
Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

Mardin Artuklu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içindeki bütün bilgileri etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tez çalışmasının hazırlık, bilgi, belge, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarda bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun davrandığımı,
- Tez çalışmada kullanılan tüm eserlere eksiksiz atıf yaptığımı ve kullanılan tüm eserlere kaynaklar/kaynakçada yer verdiğimi,
- Tez çalışmasının özgün olduğunu,
- Tez çalışmasının Mardin Artuklu Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programı” ile tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan eder, aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabullendiğimi bildiririm.

İmza

Tarih (Gün/Ay/Yıl)

Mevlan GÖZLEK

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

1974 Kıbrıs Barış Harekâtı ve Şırnaklı Kıbrıs Gazileri

Mevlan GÖZLEK

Mardin Artuklu Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Tarih Anabilim Dalı

2024: xi+175: 186 sayfa

Kıbrıs Adası, jeopolitik konumu sebebiyle her daim stratejik bir öneme haizdir. Bu yüzden tarih boyunca egemenlik yarışına sahne olmuştur. 1571'den 1878 yılına kadar Osmanlı hâkimiyetinde kalan adanın idaresi, 1878'de geçici olarak İngiltere'ye bırakılmıştır. İngilizlerin patronajlığında Rumlar ada yönetiminde etkin hale gelmişlerdir. Bunu tarihi fırsat olarak gören Rumlar, Enosis düşüncesiyle kurdukları EOKA gibi örgütlerin öncülüğünde adadaki Türklere baskı ve katliamlar yaptılar. Baskılara karşı Türkler de meşru savunma şuuruyla Türk Mukavemet Teşkilatı gibi örgütler kurdu. Adadaki İngiliz yönetimi 1960'da Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'nin öncülüğünde Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla sona ermiştir. Ancak bu yeni cumhuriyetin ömrü, Rumların tavırlarından ötürü kısa olmuştur. 1963-1967 yılları arasında; Tahtakale, Kanlı Noel, Boğaziçi ve Geçitkale olaylarıyla Türklere saldırıların yoğun olduğu bir süreç olmuştur. Kıbrıs'ta 15 Temmuz 1974 tarihinde Yunanistan destekli ve Enosis'in gerçekleşmesi için büyük adım olarak yorumlanan darbe yaşandı. Türkiye, Garanti Antlaşması ile elde ettiği müdahale yetkisine dayanarak Kıbrıs Adası'na 20 Temmuz 1974'te Türk Silahlı Kuvvetleri öncülüğünde Barış Harekâtı düzenlemiştir. Çalışmada, Kıbrıs Barış Harekâtı'na giden süreç ve harekâta yer alan 22 Şırnaklı gazinin anlatımlarına yer verilmiştir. Gazilerin vermiş oldukları bilgiler ışığında harekâtı yeniden değerlendirmek, gazilerin yaşadığı deneyimler, tanıklıkları aracılığı ile harekâtın bilinmeyen yönleri aydınlatılmaktadır. Sözlü tarih metodunun kullanıldığı bu çalışma ile harekâtın ayrıntıları, psikolojik etkileri ve adada yaşanan gelişmelere değinilecektir. Belge analiz tekniği yöntemi ile olay bizzat tanıkların gözüyle tartışılmıştır. Bu amaçla çalışma hazırlanırken akademik kaynaklar, İslam ansiklopedisi, meclis tutanakları, arşiv belgeleri, yerel ve ulusal gazetelerden istifade edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Görüşme, Kıbrıs Barış Harekâtı, Kıbrıs Gazileri, Şırnaklı Kıbrıs Gazileri.

ABSTRACT

Master Of Dissertation

1974 Cyprus Peace Operation And Cypriot Veterans From Şırnak

Mevlan GÖZLEK

Mardin Artuklu University

Institute of Graduate Education

Department Of History

2024: xi+175: 186 pages

The Island of Cyprus, has always had a strategic importance with its geopolitical location. That's why, it has competed for dominance throughout history. The island which remained under the dominance of Ottoman Empire from 1571 to 1878, was left temporarily to the willpower of England in 1878. Under the British patronage, Greeks have become active in the management of the island. Greeks, under the leadership of organizations such as EOKA, which they founded with the idea of ENOSIS, has seen this as an historical opportunity, oppressed and massacred the Turks on the island. Against the oppression, the Turks has established organizations such as the Turkish Resistance Organization with the awareness of legitimate defense. The British rule in the island ended in 1960 with the establishment of the Republic of Cyprus under the leadership of Türkiye, Greece and England. However, the life of this Republic, was short due to the attitudes of the Greeks. Between the years 1963-1967; it was a period in which attacks on Turks were intense with the Tahtakale, Kanlı Noel, Boğaziçi and Geçitkale incidents. There was a coup in Cyprus on July 15, 1974, which was supported by Greece and was interpreted as a big step towards the realization of ENOSIS. Based on the intervention authority which was obtained by the Treaty of Guarantee, Türkiye organized a Peace Operation on the island of Cyprus on July 20, 1974, under the leadership of the Turkish Armed Forces. In the study, the narratives of 22 veterans from Şırnak who went to the Cyprus Peace Operation and took part in the process and the operation were included. Re-evaluating the operation in the light of the information provided by the veterans, and the unknown aspects of the operation are illuminated through the experiences and testimonies of the veterans. In this study, using the oral history method, the details of the operation, its psychological effects and the developments on the island will be mentioned. The incident will be discussed through the eyes of the witnesses using the document analysis technique. For this purpose, academic resources, Encyclopedia of Islam, parliamentary minutes, archive documents, local and national newspapers were used while preparing the study.

Keywords: Interview, Cyprus Peace Operation, Cyprus Veterans, Cyprus Veterans From Şırnak.

ÖN SÖZ

Kıbrıs Adası jeopolitik konumu itibariyle geçmişten günümüze kadar önemini korumuştur. Değişik dönemlerde adaya hâkim olan güçlerin değişmesiyle zamanla adada heterojen bir yapı oluşmuştur. Bu da ilerleyen süreçte bir dizi çatışmalara zemin hazırlamıştır. Kıbrıs Adası'na ilk defa 1571'de hâkim olan Osmanlı Devleti adada üç asırdan fazla egemenlik kurmuştur.

1878'de İngiltere'ye geçici olarak bırakılan Kıbrıs'ın idaresi, günümüze kadar süregelen Kıbrıs sorununa zemin hazırlayan nedenlerden biri olmuştur. Nitekim İngilizlerin taraflı politikaları sonucunda adada Türk ve Rum gerilimi tırmanmıştır. Adada Enosis faaliyetleri 1960'lardan sonra zirveye ulaşmış, 1963'te Türklere yapılan Kanlı Noel katliamı, adadaki sükûnet ortamını fahiş derecede bozmuştur. Kıbrıs Adası'nda yaşanan sorunların çözümü için atılan adımlar da sonuçsuz kalmıştır. Türkiye Cumhuriyeti, 1959 Zürih Antlaşması ile elde ettiği garantörlük hakkına dayanarak 1974'te Kıbrıs Adası'na askerî harekât düzenlemiştir.

Tez çalışması; Kıbrıs'ın kısa tarihçesini, Barış Harekâtı'na giden süreç, Şırnaklı gazilerin Kıbrıs'taki anılarını ve mücadelelerini kapsamaktadır. Çalışmanın saha süreci çok çetin geçti. Gazilere ulaşmada sıkıntılar yaşandı. Adreslerinden başka yerlere ve şehirlere taşınanlar vardı. Özellikle gazilerin 65 yaş üstü olmaları sebebiyle Covid-19 salgınının etkileri yüzünden saha çalışmaları bir süre askıya alınmak zorunda kalınmıştır. Gazilerin yüksek oranı Türkçe bilmediklerinden mülakatlar Kürtçe yapılmıştır. Üst düzey akademik Kürtçe olan mülakatların çevirileri için Kürt Dili ve Edebiyatı öğretmeni Beşir Yorga'dan destek alınmıştır. Tüm sorunlara rağmen saha çalışması sorunsuz bitirildi.

Tez yazma sürecimde bana desteğini esirgemeyen, başta danışman hocam Doç.Dr. Erdal ÇİFTÇİ'ye, çalışmam ile ilgili kaynaklar başta olmak üzere her konuda desteklerini gördüğüm Doç.Dr. Bilal TUNÇ hocama, sözlü tarih konularında destek veren Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Rezan EKİNCİ'ye, saha çalışmalarım da bana eşlik eden arkadaşlarım Neşet GÜNGEN ve Devran CAVLAK'a, tez yazım sürecimi takip eden arkadaşlarım Arş. Gör. Hüseyin ŞAN ve Edebiyat Öğretmeni Aydın SALTAN'a, gazilerle görüşmelerimi kayıt altına alma işlemlerini yapan Uğur TATAR ve Nazlı ALTÜRK'e, evlerini bize açıp yardımcı olan tüm gazilerimize şükranlarımı sunuyorum.

Şırnak, Şubat 2024

Mevlan GÖZLEK

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYAN	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
ÖN SÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar DİZİNİ.....	x
GÖRSELLER DİZİNİ	x
GRAFİKLER DİZİNİ	x
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	xi
GİRİŞ	1
1. Konunun Önemi.....	1
2. Konunun Yöntemi.....	2
3. Konunun Kaynakları.....	2
4. Konunun Sınırlılıkları	2
BİRİNCİ BÖLÜM	3
TARİHİ SÜRECİ İÇERİSİNDE KIBRIS	3
1.1. Osmanlı Devleti Yönetimi Öncesi Kıbrıs	3
1.2. Osmanlı Yönetiminde Kıbrıs	9
1.2.1. İngiliz hâkimiyetinde Kıbrıs Adası 1878-1960.....	14
1.3. Türkiye Cumhuriyeti Dönemi'nde Kıbrıs	21
1.3.1. Kıbrıs Sorununun kökeni	21
1.3.2. Cumhuriyet'in ilanından Demokrat Parti iktidarına kadar Kıbrıs ve Türkiye'nin Kıbrıs politikası.....	23
1.3.3. Kıbrıs Sorunun başlaması ve 1950-1960 arası dönem	28
1.3.4. Kıbrıs Sorununa çözüm arayışları ve 1955 Londra Konferansı	31
1.3.5. 1955 6-7 Eylül Olayları ve sonrasında yaşananlar	33
1.3.6. 1959 Zürih ve Londra Antlaşmaları.....	36
1.3.7. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulması	38
1.3.8. 1960-1974 yılları arasında yaşanan gelişmeler	41
1.3.9. Kanlı Noel Olayları	42

1.3.10. Kıbrıs'ta yaşanan diğer gelişmeler ve Johnson Mektubu.....	45
1.3.11. Genel değerlendirme	49
ŞIRNAK'TAN KIBRIS BARIŞ HAREKÂTINA KATILAN GAZİLER	50
2.1. Kıbrıs Barış Harekâtı'na Giden Süreç.....	50
2.2. Kıbrıs'taki 15 Temmuz Darbesinin Türkiye'de Yankıları ve Kıbrıs Barış Harekâtı İçin Yapılan Hazırlıklar	50
2.3. Birinci Kıbrıs Barış Harekâtı (20-22 Temmuz 1974)	52
2.4. Cenevre Konferansı (25-30 Temmuz 1974).....	55
2.5. İkinci Kıbrıs Barış Harekâtı (14-17 Ağustos 1974)	56
2.6. Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin Kuruluşu ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Kurulmasına Giden Süreç	58
2.7. Şırnak'tan Kıbrıs Barış Harekâtı'na Katılan Gaziler	61
2.8. Şırnaklı Gazilerin Verdikleri Bilgiler Işığında Kıbrıs Barış Harekâtı.....	63
2.8.1. Halil Sağın.....	63
2.8.2. Kasım İnal	65
2.8.3. Ömer Güleş	67
2.8.4. Ömer Faruk Turan.....	69
2.8.5. Hasan Bayık	71
2.8.6. İsmail Usal	73
2.8.7. Abdulcelil Bayram	74
2.8.8. Deham Kadirhan	76
2.8.9. Abdülaziz Bilir.....	78
2.8.10. Mehmet Eren.....	80
2.8.11. Mehmet İbrahimoglu.....	82
2.8.12. Sait Encu	85
2.8.13. Nasır Karatay	87
2.8.14. Ahmet Oslu	89
2.8.15. Nuri Kaplan.....	91
2.8.16. Ömer Türkmen.....	94
2.8.17. Abdullah Bozkurt.....	96
2.8.18. Osman Kurnaz.....	99
2.8.19. Abdulkadir Bingöl.....	102

2.8.20. Abdullah Emen	106
2.8.21. Haydar Nerse.....	108
2.8.22. Nasrettin Okyar	111
2.9. Genel değerlendirme	119
2.10. Grafikler	120
SONUÇ	123
KAYNAKÇA.....	129
EKLER	139
ÖZGEÇMİŞ	175

TABLÖLAR DİZİNİ

	Sayfa No
Tablo 2.1. Röportaj yapılan gazilerin listesi.....	62

GÖRSELLER DİZİNİ

	Sayfa No
Görsel 1.1. Yeşil Hat haritası	44
Görsel 2.1. Birinci Harekâttan sonra Türk Kuvvetlerinin kontrolüne aldığı alan	55
Görsel 2.2. İkinci Harekâttan sonra Türk Kuvvetlerinin kontrolüne aldığı alan	58

GRAFİKLER DİZİNİ

Grafik 2.1. Görüşme yapılan 22 gazinin görev aldıkları harekât	120
Grafik 2.2. Görüşme yapılan 22 gazinin harekâta dâhil olma durumu	120
Grafik 2.3. Görüşme yapılan 22 gazinin eğitim durumları	121
Grafik 2.4. Görüşme yapılan 22 gazinin adaya hangi yollardan sevk edildiğinin oranı	121
Grafik 2.5. Görüşme yapılan 22 gazinin nüfusa kayıtlı oldukları yer	122
Grafik 2.6. Görüşme yapılan 22 gazinin harekât sırasında üstlendikleri görevler	122

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

Kısaltmalar

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AKEL	: Çalışan Halkın İlerici Partisi
BCA	: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
BKNZ	: Bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
ÇEV	: Çeviren
DP	: Demokrat Parti
ED	: Editör
ENOSİS	: Birleşme, İlhak
EOKA	: Kıbrıs Savaşçıları Milli Örgütü
ET	: Erişim Tarihi
GATA	: Gülhane Askeri Tıp Akademisi
KATAK	: Kıbrıs Adası Türk Azınlığı Kurumu
KKTC	: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
KMTHP	: Kıbrıs Milli Türk Halk Partisi
MAÜ	: Mardin Artuklu Üniversitesi
MÖ	: Milattan Önce
MS	: Milattan Sonra
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşma Örgütü
S	: Sayfa
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TKİ	: Türkiye Kömür İşletmeleri
TMT	: Türk Mukavemet Teşkilatı
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri
YY	: Yüzyıl

GİRİŞ

1. Konunun Önemi

Kıbrıs sorununun yarattığı problemlerin bir sonucu olarak ortaya çıkmış olan 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı, Cumhuriyet tarihinin önemli gelişmelerinden biri olmuştur. Harekât, başta Birleşmiş Milletler olmak üzere NATO gibi askeri teşkilatların da gündemini meşgul etmiştir. Haliyle harekâtın seyri ile bazı girişimler ve görüşmelerin yapılmasına zemin oluşturmıştır. Bunun için yapılan Barış Harekâtı'nın asıl nedenlerinin gün yüzüne çıkması son derece önemlidir.

Asırlarca Osmanlı İmparatorluğu'nun himayesinde kalan Kıbrıs Adası; Jeopolitik konumu nedeniyle başta Akdeniz olmak üzere Avrupa, Afrika ve Asya kıtalarında son derece önem arz etmektedir. Bu sebeple Kıbrıs Adası, tarihsel süreçte birçok medeniyetin mücadelesine sahne olmuştur. Yaşanan mücadeleler sonucunda adanın yönetimi birçok medeniyet tarafından el değiştirmiştir. Haliyle adada çeşitli etnik unsurların yerleşmesine olanak sağlamıştır. Bu da doğal olarak çatışmaları kaçınılmaz kılmıştır.

Osmanlı Devleti'nin himayesinde olduğu süre boyunca halkın huzuru konusunda büyük çapta sorun teşkil etmezken adanın İngilizlerin idaresine geçmesiyle bu durum büyük oranda değişmiştir. İngilizlerin Türk halkına karşı olumsuz tutumları ve baskıları artmış, halk göçe zorlanmıştır. Uygulanan taraflı politikaların sonucunda adada sükûnet bozulmuş, şiddet olayları zirveye ulaşmıştır. Türkiye Cumhuriyeti ise yaşananlara karşı adadaki Türklerin yanında olduğunu dünya kamuoyuna göstermiştir.

Çalışmada, Kıbrıs'ın kısa tarihine ve harekâta giden süreçte yaşanan gelişmelere değinilmiştir. Temel konusu ise Şırnaklı gazilerin nazarından harekât, yorumlanmaya çalışılmıştır. Kıbrıs Barış Harekâtı'na katılan Şırnaklı gaziler, başta literatürde olmak üzere hiçbir çalışmada toplu olarak yer almamaktadırlar. Bu yönüyle çalışmamız alanında ilk olma özelliği taşıdığı için literatüre ve sözlü tarih çalışmalarına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

2. Konunun Yöntemi

Çalışma, iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm tarihi süreç içerisinde Kıbrıs, ikinci bölüm ise Şırnak'tan Kıbrıs Barış Harekâtı'na gaziler olacak şekilde hazırlanmıştır. Çalışmanın ana konusu mülakatlar olduğu için saha çalışmalarına ağırlık verilmiştir. Gazilerin tamamı ile görüşme yapılması uzun zaman alacağından örneklem yöntemi uygulanmıştır. 56 gazi ile görüşme yapılmış, literatüre ve sözlü tarih çalışmalarına katkı sağlayacağı uygun görülen 22 mülakat çalışmaya dahil edilmiştir

Yapılan görüşmelerin bir kısmı yazılı bir kısmı da video ve ses kaydına alınarak yapılmıştır. Görüşmeler için başta Mardin Artuklu Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulundan olmak üzere gerekli yasal izinler alınmıştır. Ayrıca verdikleri bilgiler için gazilere Onam Belgesi (Ek 27) imzalatılmıştır. Gazilerden alınan tüm bilgiler büyük bir titizlikle incelenmiş olup “*Belge analiz tekniği*” yöntemi kullanılarak çalışmaya dâhil edilmiştir.

3. Konunun Kaynakları

Özellikle çalışmanın “*Tarihi Süreç İçerisinde Kıbrıs*” kısmı başta olmak üzere konu ile alakalı tezler, makaleler, kitaplar, İslam ansiklopedisi, meclis tutanakları, arşiv belgeleri ile yerel ve ulusal gazetelerden yararlanılmıştır. Saha çalışması, Şırnak Merkez ve Şırnak'ın ilçelerinden Barış Harekâtı'na katılan gazilerle sınırlı tutulmuştur. Türkiye Muharip Gezileri Derneği Şırnak il temsilciliğinden alınan listede kayıtlı 130 gaziden örneklem yöntemiyle 56 kişi ile görüşme yapılmıştır.

4. Konunun Sınırlılıkları

Şırnaklı Kıbrıs gazileri daha önce herhangi akademik bir çalışmada yer almamışlardır. Bu yüzden yapılan görüşmelerde bazı gaziler bilgi verme konusunda tereddüt yaşadılar. Bazıları çalışmanın amacını öğrendikten sonra bilgi vermeyi kabul etmiştir. Düşük oranda da hiçbir şekilde mülakat yapmayacaklarını belirttiler. Bilgi verenlerin de büyük oranı, yaşadıkları çoğu olayı çalışmaya eklenmesini istemediklerini beyan ettiler. Çalışmaya, öncelikli olarak harekâta fiili olarak katılan gaziler dâhil edilmiş olup bunların sayısı da sınırlı kalmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TARİHİ SÜREÇ İÇERİSİNDE KIBRIS

1.1. Osmanlı Devleti Yönetimi Öncesi Kıbrıs

Kuzey Afrika'nın stratejik bir konumunda olan Kıbrıs Adası'nın özellikle Mısır Suriye, Anadolu'dan Doğu Akdeniz'e doğru ticaret yolları üzerinde bulunması nedeniyle tarihi süreç boyunca stratejik önemini korumuş hatta paylaşılmayan ada olarak anılmasına neden olmuştur.¹ Nitekim tarihi geçmişinin MÖ. 4000'lere kadar uzanması adanın siyasi, ekonomik ve stratejik konjonktürü açısından ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Kıbrıs Adası'nın önemi küresel çapta etki yaratan Coğrafi Keşifler, Sanayi Devrimi ve sömürgecilik gibi gelişmelerden sonra daha da artmıştır. Bununla birlikte adayı kendi amaçları doğrultusunda kullanmak ya da adaya sahip olmak isteyen devletlerin gözünü diktiği Kıbrıs Adası, geçmişten günümüze süregelen bir durum almıştır.

Tarihi süreçte adaya yerleşen etnik unsurların genellikle çevreye yakın yerlerden; Mısır-Hitit-Fenike-Asur-Persler-Roma-Bizans-Venedik- Osmanlı² olduğu bilinmektedir. Ayrıca Anadolu coğrafyasına uzak olan İngilizlerin de adada egemenliği olmuştur. Kıbrıs'taki halkların arasına değişik zamanlarda adaya egemen olan devletlerin yerleşmesiyle mevcut milletlerin arasına; İngiliz, Türk, Rum, Arap, Fars, Venedik gibi yeni etnik milletlerin de karışması sonucu melez bir topluluk oluşmuştur.³ Bu gelişmelerin yaşanması beraberinde başta sosyal ve siyasi olmak üzere değişik sorunlar getirmiştir. Ada üzerinde ilk yerleşimlerin hangi kavimlerden oluştuğu ve medeniyet kuranların hangi süreçlerden geçerek adaya hâkim olduğuna bakıldığında zaman adanın stratejik açıdan ne kadar önemli olduğu anlaşılmaktadır.

¹ Ahmet Gözlü, *Kıbrıs Eskiçağı ve Jeopolitiği* (Konya: Selçuk üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2011), 18-19.

² Nermin Sanlı, *Kıbrıs Olayları (1950-1974) ve Mersin Kıbrıs Gazileri* (Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 7.

³ Nuri Çevikel, *Kıbrıs Akdeniz'de Bir Osmanlı Adası* (İstanbul: 47 Numara Yayıncılık, 2006), 29.

Kıbrıs Adası, ilk olarak Mısır Kralı III. Tutmosis önderliğinde MÖ. 1450’de ele geçirilmiş ve adayı uzun süre egemenliğinde tutmayı başarmıştır.⁴ Elbette süreç boyunca yaşanan adaya egemenlik yarışı sonucu oluşan göçlerle adanın hâkimiyeti tek bir kavmin hükmünde kalmamıştır. Çeşitli kavimlerin adaya yönelik girişimleri sonucunda adanın yönetimi belirli aralıklarla el değiştirmiş ve egemen gücün himayesine girmiştir. Kıbrıs Adası’nda kabul edilebilir gerçek manada hâkimiyet kuranlar ise Hititler olmuştur.⁵

Hititlerin egemenliğine girdikten sonra adada uyguladıkları hükümler kalıcı olmamıştır. MÖ. 1200’lü yıllarda Yunanistan üzerinden Doğu Akdeniz ile Anadolu Yarımadası’na yönelen göçler sonucu ada üzerinde Yunanistan ve adanın eski halkı kabul edilen Fenikeliler⁶ tarafından site denilen devletler kurulmuştur.⁷ Yunanlıların küçük çapta sömürgeler elde ettiklerini söylemek mümkün olsa da siyasal alanda tam hâkimiyet kurdukları söylenemez. Adanın akıbeti, yaşanan bu gelişmelerle sınırlı kalmamış; zamanın güçlü sayılabilecek devletlerince ada sürekli bir hâkimiyet kurma mücadelesinin alanı olmuş ve tarihi zaman içerisinde el değiştirerek günümüze kadar süre gelmiştir.

Kıbrıs Adası, MÖ 709’dan başlayarak sırayla; Asurlular, Mısırlılar ve Pers İmparatorluğu’nun egemenliğine girmiştir. Fakat devam eden süreçte Makedonya Kralı Büyük İskender, Pers İmparatorluğu’nun adadaki egemenliğine son vermiştir. Böylece MÖ 332’de oluşan Büyük İskender’in hâkimiyeti ile adada Helen kültürü yayılmıştır. Büyük İskender’den sonra adadaki hakimiyet Mısır’ın eline geçmiştir. Mısır’ın da adadaki varlığının yıkılmasıyla Kıbrıs Adası, MÖ 58’de Roma İmparatorluğu’nun egemenliğine girmiştir. Sonraki süreçte Roma İmparatorluğu’nun MS 395’te parçalanmasıyla Kıbrıs Adası zamanla Doğu Roma İmparatorluğu olarak anılacak olan Bizans’ın egemenliğine girmiştir.⁸

Bizans, Kıbrıs Adası’nda kilisesinin bağımsızlığını tanıdı ve Rumca’yı resmi dil kategorisine aldı. Kıbrıs’la bağıını kuvvetli kılmak isteyen kilisenin bağımsızlığını da tanımıştır. Bizans İmparatorluğu, Kıbrıs’ta yaşayan çoğunluğu; Pers, Suriye ve Mısır

⁴ İzzettin Çopur, *1974 Kıbrıs Barış Harekâtı ve Anılar* (İstanbul: Kastaş Yayınları, 2017), 10.

⁵ Çopur, *1974 Kıbrıs Barış Harekâtı ve Anılar*, 10.

⁶ Afif Erzen, “İlkçağ Tarihinde Kıbrıs”, *Belleten Dergisi*, 40/157 (Ocak 1976), 111.

⁷ Emine Kılıç, *Kıbrıs Barış Harekâtı ve Erzincanlı Kıbrıs Gazileri* (Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 2.

⁸ Ertuğrul Önalp, *Geçmişten Günümüze Kıbrıs* (Ankara: Bekiran Yayınları, 2010), 33-34.

halkından oluşmasına rağmen bunu önemsemeyerek adada Rumcaya resmiyet kazandırması bir kısım halkın asimile olmasına neden olmuştur.⁹

Roma İmparatorluğu'nun 375'te ikiye ayrılmasıyla Doğu Roma olan Bizans'ın egemenliğinde kalan adada IV. yüzyıl ortalarından başlayarak deprem, hastalıklar ve kuraklık baş göstermiştir. Yaşanan afetler beraberinde siyasi, sosyal ve ekonomik sorunları da getirmiştir. Adada yaşayan milletler zarara uğramış, bir süre bundan mustarip olmuşlardır.¹⁰ Felaketlerin yarattığı tahribat İmparator Konstantios tarafından önemsendi ve oluşan tahribatlar ivedilikle onarılmıştır.¹¹

Kıbrıs Adası'nın hâkimiyeti için yaşanan mücadeleler kimi zaman çok uzun sürmüştür. Adanın özelliklerinden kaynaklı Arabistan Yarımadası'nda varlığını sürdüren İslam devletleri de adaya hâkim olmak için girişimlerde bulunması kaçınılmaz olmuştur. İslam devletlerinin hâkimiyet alanına yakınlığı sayesinde adayı egemenliğine alma girişimleri biraz daha avantajlı hale gelmiştir. Kıbrıs'ın bir ada konumunda olması ve adaya yapılacak kuşatma girişimleri bazı teknik altyapının varlığı ile mümkün olmuştur. Bunların başında da güçlü bir donanmanın olması elzemdir.

Kıbrıs Adası'nın Bizans'ın hâkimiyetinde olduğu süreçte Arabistan Yarımadası'nda İslam Devleti kurulmuştu. Yaşanan savaşlar ve gelişmeler sonucunda İslam Devleti, Arabistan Yarımadası'nın tamamına hâkim olmuş durumdaydı. Arabistan Yarımadası'nın kontrol altına alınmasıyla birlikte İslam ordusu yönünü Akdeniz'e çevirmiştir. Fakat adaya değişik zamanlarda 24 defa sefer yapılmasına rağmen bunların tümü başarısız olmuştur. Bunun bir sebebi de İslam ordusunun henüz donanma gücünden faydalanmamış olmasıdır. Şam, Kudüs, Mısır, Filistin, Antakya ve Suriye hâkimiyetinin İslam ordularına geçmesiyle İslam orduları donanma gücü elde etmiş ve tekrar yönünü Akdeniz'e çevirerek adaya hâkim olmak için girişimlerde bulunulmuştur.¹² Kuzey Afrika'da stratejik konumda olan bazı sahil kentlerinin ele geçirilmesi ile Kıbrıs Adası'nın alınması için gerekli şartlar sağlanmıştı.

⁹ Müge Vatansever, "Kıbrıs Sorununun Tarihi Gelişimi", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 12/ Özel Sayı (Temmuz 2010), 1489.

¹⁰ Ali Efdal Özkul, *Kıbrıs'ın Sosyo-Ekonomik Tarihi 1726-1750* (Ankara: Dipnot Yayınları, 2010), 31-32.

¹¹ Işın Demirkent, "Kıbrıs", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2022), 25/371.

¹² Çopur, *1974 Kıbrıs Barış Harekâtı ve Anılar*, 11-12.

7. asrın yarısında adaya kuşatma girişimi yapan İslam ordusu, adanın güney kesiminde hâkimiyet kurdu. Bu gelişme ile kısmen de olsa Kıbrıs Adası'nda artık Müslümanların hâkimiyetinden bahsetmek mümkün olmuştur.¹³ İslam ordusu artık hem donanma gücüne ulaşmış hem de adanın tamamen alınması için gerekli zeminin ve vaktinin geldiğine kanaat getirmişti. Hz. Muhammed'in vefatının ardından İslam devletini yöneten halifeler devri başlamıştı. Kıbrıs Adası, Hz. Osman döneminde Şam'da görevli olan Muaviye ile birlikte alınmıştır.¹⁴

Hz. Osman döneminde yapılan kuşatma sonucunda İslam ordusu belli oranda vergi karşılığında adaya yerleşmeyecek geri çekildi. Fakat ilerleyen süreçte ada üzerindeki yönetici sınıfın, yapılan anlaşmanın hükümlerine uymaması sonucunda İslam ordusu için tekrardan adaya çıkarma yapmak kaçınılmaz olmuştur.¹⁵ Bu gibi olayların tekrarlanmasıyla Kıbrıs Adası'na kuşatma girişimleri devam etmiştir.

Kıbrıs Adası'nda İslam devletinin hakimiyeti, ilerleyen süreçte Emevîlerin hâkimiyetiyle pekişmiştir. Emevîlerin egemenliğiyle Kıbrıs Adası vergiye bağlanmıştır. Nitekim bu gelişme Emevî ile Bizans arasında yapılan bir antlaşma ile sağlanmış, ada üzerinden alınan vergilerin paylaşımı konusunda ortaklık kararına varılmıştır. Gelişen süreçte ise Kıbrıs Adası'nda özellikle İslam hâkimiyetinin olduğu dönemde adada ticari hayat gelişme göstererek her daim canlı tutulmuştur. Böylece Kıbrıs Adası, Bizans ile Emevîlerin vergilerini paylaştığı bir sisteme dönüşmüştür.

Zamanla vergilerin paylaşımı konusunda yaşanan sorunlar Arap Müslümanlar ile Bizans'ın çatışmasına ortam hazırlamıştır. İlerleyen süreçte ise Kıbrıs, Emevî ile Bizans arasında nisbî bir muhtariyeti korumuş ve bu devletlere sadece vergi ile bağlanmıştır.¹⁶ Emevîlerin hâkimiyetinden sonra adada artık Abbasî Devleti'nin varlığından söz etmek mümkün olmuştur. Abbasîlerin ada üzerinde hüküm sürdüğü süre zarfında başta vergiler olmak üzere bir dizi sorunla halk cebelleşirken Abbasî halifesi Harun Reşid tarafından adaya sefer düzenlenmiştir. Yapılan seferle ada üzerinde düzen tekrar sağlanmıştır.

¹³ Ahmet Tezel, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Devlet Olarak Kıbrıs Sorununun Çözümüne Etkisi* (İstanbul: Kadir Has Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008), 12.

¹⁴ H. Fikret Alasya, *Tarihte Kıbrıs* (Ankara: Kıbrıs Türk Kültür Derneği Yayınları, 1988), 7-8.

¹⁵ Çevikel, *Kıbrıs Akdeniz'de Bir Osmanlı Adası*, 33.

¹⁶ Vahdettin Atik vd., *Belgelerle Osmanlı Yönetiminde Kıbrıs* (İstanbul: T.C Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı ile T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı Türk İş birliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığının ortak yayını, 2020), 6.

Abbasîlerin bu girişimlerine rağmen adanın hâkimiyeti Bizans'ın himayesinde kalmaya devam etmiştir.

Adanın stratejik öneminin verdiği avantajı fırsat gören Bizans, özellikle Girit Adası'nda varlığını sürdüren Müslüman halka karşı bir üs olarak kullanmış ve yapılan kuşatmalarda adanın bu özelliği sayesinde durumu lehine çevirmeye çalışmıştır.¹⁷ Kıbrıs Adası'nda yaşanan gelişmeler bunlarla sınırlı kalmamıştır. Emevî ve Abbasî devletlerinin himayesinde kaldığı 649 ile 964 yılları arasında bu devletlere vergi ödemeye devam etmiştir. 964'ten sonra ise adanın hâkimiyeti tekrardan Bizans'ın eline geçmiştir.

Gelişen bu atmosferden sonra Kıbrıs Adası'nda Hristiyanlık daha kolay yayılma imkânı bulmuş, Ortodoks Kilisesi'nin kurulması sağlanmıştır. Bunu fırsata çeviren hâkim güç Rumcanın resmi dil olmasına olanak sağlamıştır.¹⁸ Bu gelişme; Çok eskiden beri adaya hâkim olan Pers, Hitit, Eski Mısır, Latin, Asur ve Fenike gibi halkların zamanla kendini Yunanlı görmeye başlayan yeni bir etnik oluşumun doğmasına zemin hazırlamıştır. Böylece Kıbrıs'ın sosyo-kültürel tarihinde önemli bir süreç başlamıştır.¹⁹

Bizans, adadaki hâkimiyetini 12. yüzyıla kadar sürdürmeyi başaramamıştır. Fakat zamanla oluşan güç zayıflığı, Bizans'ın ada üzerindeki egemenliğini sarsmıştır. Eyyubilerin kurucusu; Selahaddin Eyyubi, Hıttin Savaşı'nda Kudüs'ü alınca, İslam topraklarının üzerine III. Haçlı Seferi'nin yapılmasına sebep olmuştur.

Dünya siyaseti, III. Haçlı Seferi'yle Kıbrıs Adası'nda yeni gelişmelere tanıklık etmiştir. III. Haçlı Seferi'ne katılan İngiltere Kralı Arslan Yürekli Richard'ın sefer sırasında komuta ettiği donanma fırtınaya yakalanması sonucu dağılmıştır. Kıbrıs Adası'nda karaya oturan gemilerin Comneneus'un emrindeki askerler tarafından yağmalanması ve gemidekilere kötü muamele etmeleri sonucunda²⁰ Arslan Yürekli Richard, Kıbrıs Adası'na sefer yapmayı mecbur görmüş ve yönünü Kıbrıs Adası'na çevirmiştir. Arslan Yürekli Richard, 1191'de Kıbrıs Adası'nda yönetimi hileyle ele geçiren Bizanslı vali Isaac Comneneus'tan alarak Bizans'ın ada üzerindeki hâkimiyetine

¹⁷ Ferhat Apuhan, *1974 Kıbrıs Barış Harekâtı ve Bingöllü Kıbrıs Gazileri* (Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017), 6.

¹⁸ Özkul, *Kıbrıs'ın Sosyo-Ekonomik Tarihi 1726-1750*, 31-32.

¹⁹ Çevikel, *Kıbrıs Akdeniz'de Bir Osmanlı Adası*, 30.

²⁰ Kılıç, *Erzincanlı Kıbrıs Gazileri*, 2.

son vermiştir. Bu gelişmelerin ardından tarihsel bağlamda birçok devletin egemenliğine giren Kıbrıs Adası, tarihte ilk defa İngiltere'nin yönetimine girmiştir.²¹

İngiltere Kralı Richard, adanın satılmasını istiyordu. İlk olarak Templer şövalyelerine adayı sattı. İlerleyen süreçte adayı geri alarak Kıbrıs Krallığı'na, Kudüs Krallığı'ndan getirdiği Guy Lusignan'ı getirdi. Tüm bu gelişmelerden sonra otoritesini sağlam tutmaya önem veren Guy Lusignan, ada üzerinde feodal düzen kurmayı başardı. XIV. yüzyıl sonlarına kadar süregelen Lusignan soyunun hâkimiyeti, coğrafi konum olarak uzak sayılmayan İtalyan şehir devletleri olan Venedik ve Cenevizlerin tehditlerine maruz kalmıştır. Bu tehditlerin ardından Cenevizliler 1372'de Mağusa'yı ele geçirmeyi başardılar.

Ada üzerinde artık çok yönlü hâkimiyet mücadelesi başlamıştı. İtalyan şehir devletlerinin yanı sıra Memlûkler ve Papalık arasında bir mücadele yaşandı. Üçlü mücadele sonucunda Venedik şehir devleti galip çıkarak adayı kendi atadığı vali tarafından yönetmeye başladı.²² 1370'ten itibaren adanın ekonomisi Cenova ve Venediklilerin himayesi altındaydı. Adadaki mücadeleler sonucunda Venedik'e karşı galip gelen Cenevizliler, yaklaşık bir asır boyunca adanın ekonomisinde söz sahibi oldular. Bu da Kıbrıs Adası'nın egemen güçler için ne kadar önemli olduğunu gösteren bir gelişmedir.

Memlûk Sultanı Baybars, adaya çıkarma yaparak vergiye bağladı. Bu gelişmeler Venedik'in 1489-1571 seneleri arasında ada üzerinde olan egemenliklerinin ne kadar sınırlı geçtiğini göstermektedir. Sultan Baybars'ın Venedik'i vergiye bağladığı dönemde Osmanlı Devleti'nde Doğu Seferine çıkan Yavuz Sultan Selim, 1517'de Memlûk Devleti'ne son verdi. Böylece Venedik, Memlûklere ödediği vergiyi 1517'den itibaren Osmanlı Devleti'ne vermeye başladı.

Vergilerin getirdiği yük ağır olmuş ve halk bunun üstesinden gelememiştir. Toplumsal çöküşün sinyallerini alan halk 1562'de Venedik yönetimine karşı ayaklandı. Bu süreçte Kıbrıs asilleri de Osmanlı yönetimi ile temas halindeydi. Venedik yönetimi boyunca Kıbrıs'ı gözüne kestiren ve tehdit eden Osmanlı Devleti, bu baskıyı iyice

²¹ Cemil Çelik, *İngiliz Yönetiminde Kıbrıs'ın İdari ve Sosyal Durumu (1878-1914)* (Antalya: Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2012), 7.

²² Mehmet Altun, *Kıbrıs Olayları (1960-1974) ve Gaziantep Kıbrıs Gazileri* (Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016), 13.

arttırmıştı. Adanın artık alınması gerektiğine güçlü kanaat getiren Osmanlı Devleti, 1571’de II. Selim döneminde Kıbrıs Adası’nı alarak Osmanlı topraklarına katmıştır.²³

1.2. Osmanlı Yönetiminde Kıbrıs

Osmanlı Devleti kurulduktan sonra zamanla yükselişe geçerek üç kıtada varlığını gösterdi. Kıtalar arası bir hâkimiyet elde eden Osmanlı, imparatorluk safhasına ulaşarak büyük bir güç elde etti. Gerek Afrika’nın kuzey kesimi gerekse Ortadoğu ve Balkanlara yaptığı fetihlerin güvenliği ve kalıcılığını korumak için Kıbrıs Adası’nı almayı istiyordu. Osmanlı, Kıbrıs’ı İtalyan şehir devleti olan Venedik’in elinde bulunmasını tüccarların güvenliği açısından sorun olarak görmüştü.²⁴ Osmanlı, yaşanan gelişmeleri diplomasi yoluyla çözmek istemişse de kayda değer bir netice alamamıştır.²⁵

Osmanlı yönetimi, zamanla yaşanan gelişmelerden sonra adanın artık alınmasının kaçınılmaz olmasına kanaat getirmişti. Tüccarların güvenliği dışında Osmanlı, adayı almak istemesinin diğer gerekçeleri de son derece önem arz etmektedir. Özellikle Doğu Akdeniz civarının büyük bölümüne hâkim olan Osmanlı Devleti için Kıbrıs Adası’nın stratejik konumu oldukça önemlidir. Diğer bir gerekçe ise adanın Venediklilerde olduğu süreçte Venediklilerin korsanlığı meşru görmesi, korsanlık faaliyetlerine sessiz kalmasıdır. Bu gibi etkenler başta Müslüman tüccarlar olmak üzere yabancı tüccarlar ve hac vazifesine giden kafileler için büyük bir tehlike taşımaktaydı.²⁶

Osmanlı’nın Doğu hâkimiyeti 1517’de Ridaniye Savaşı’yla pekişmişti. Adanın alınması için Osmanlı’nın öne sürdüğü gerekçelere rağmen dönemin mevcut yönetiminde farklı görüşlerin çıktığı görülmüştür. II. Selim’in sadrazamlığını yapan Sokollu Mehmet Paşa²⁷, Kıbrıs Adası’nı alma girişimine pek sıcak bakmamıştır. Buna karşılık Piyale Paşa, Lala Mustafa Paşa ve dönemin şeyhülislamı adanın alınmasından yana ısrar etmişlerdir.²⁸

²³ Demirkent, “Kıbrıs”. Cilt 25/373.

²⁴ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2009), 10.

²⁵ Abdülhaluk Çay, *Kıbrıs’ta Kanlı Noel-1963* (Ankara: Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü, 1989), 18.

²⁶ Oğuz Kalelioğlu, *Kıbrıs Barış Harekâtı ve Gazimağusa Savunması*, (Ankara: Korza Yayın, 2020), 21.

²⁷ Askeri ve siyasi icraatları başta olmak üzere önemli projeleriyle başarılı bir devlet adamı olarak kabul edilen, üç padişaha Veziriazamlık yapan “**Sokollu Mehmet Paşa**” hakkında detaylı bilgi için Ayrıca bkz. *Erhan Afyoncu, “Sokollu Mehmed Paşa”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. Cilt 37/354-357. İstanbul: TDV Yayınları, 2009. (Erişim 19.06.2023).

²⁸ Fuat Avcı vd., *Kıbrıs Türk Halkının Varoluş Savaşı ve Rauf R. Denktaş* (Ankara: Kıbrıs Türk Kültür Derneği Yayınları, 2016), 72.

II. Selim'in; Şeyhülislam, Lala Mustafa ve Piyale Paşa gibi önemli devlet adamlarının desteğini alması, adanın alınmasına olan kararlılığı artırmıştır. Tecrübeli bir devlet adamı olan sadrazam Sokollu Mehmet Paşa adanın alınmasına her ne kadar sıcak bakmasa da adaya yapılan kuşatmada rolü fazla olmuştur. Sokollu Mehmet Paşa'ya kuşatma sırasında yapılacak diplomatik ilişkiler ve siyasi görüşmelerin vazifesi bizzat kendisine verilmiştir. Artık her detay düşünülmüş, hesaplar yapılmıştı. Osmanlı tam teçhizatlı olarak hazırladığı planı nihayet uygulamaya koydu.

Osmanlı ordusu 7 Ağustos 1571'de Lala Mustafa Paşa önderliğinde Kıbrıs Adası'na girerek meşakkatli bir süreçten sonra Mağusa kentini aldı. Kıbrıs Adası alındıktan sonra Osmanlı'nın bir eyaleti olmuştu. Osmanlı devleti, Kıbrıs'ta geçmişten süregelen uygulamalarını devreye koymuş ve Osmanlı devlet düzenini faaliyete geçirmek²⁹ için hemen çalışmalara başlamıştır. Adaya yerleşikten sonra alınan yerlerde klasik olarak yapılan tahrir çalışmalarına başlamıştır. Yapılan tahrir sonucunda kayıt altına alınan 64 Numaralı Kıbrıs Tahrir Defteri, günümüzde Kuyud-i Kadime (Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü) Arşivi'nde muhafaza edilmektedir. İlgili deftere göre o dönemde Kıbrıs Adası 12 nahiyeye ayrılmıştır.³⁰

Merkezi Lefkoşa olan Kıbrıs Adası, artık İstanbul'a (payitahta)³¹ bağlı bir beylerbeyliği olmuş, yönetimine ise Muzaffer Paşa atanmıştı. Osmanlı, Muzaffer Paşa'ya nüfus sayımının yapılması emrini verdi. Yapılan tahrir ile tespit edilen nüfus miktarı³² kayda geçirilmiştir.³³ Adanın idari asayışı için Osmanlı Devleti, Müslüman Türkleri adaya yerleştirerek adada Türk nüfusunun artmasını amaçlamıştır. Adada yaşayan ve adaya göç ile yerleştirilen halkın sosyal ve ekonomik alanda kalkınması, ihtiyaçlarının giderilmesi

²⁹ Avcı vd., *Kıbrıs Türk Halkının Varoluş Savaşı*, 72.

³⁰ Nihal Bakışçı, "1572 Tarihli Kıbrıs Tahrir Defteri ile 1833 Tarihli Kıbrıs Temettuat Defteri karşılaştırılması: Vadili Köyü örneği", *Tarihte Kıbrıs*, ed. Osman Köse (İstanbul: İmak ofset, 2017), Cilt 1/248.

³¹ Payitaht: Devletin merkezi, başkent anlamına kullanılan bir sözcüktür. Osmanlıda kullanılmıştır.

³² "1572 tarihli tahrir göre Ada'da bulunan şehirlerde toplam 1915 hane, köy ve mezralarda ise 32.032 hane bulunuyordu. Ayrıca defterde 419 kişi "neferen", 207 kişi de "cemâat-i tâifei Kıptiyân-ı perâkende" olarak kaydedilmiştir. Buna göre bir hanede ortalama beş kişi olduğu var sayımından yola çıkılarak, Ada'nın Ön fetihden hemen sonra nüfusunun 170-175.000 kişi olduğu tahmin edilebilir. Bu nüfusun büyük çoğunluğu, Ortodoks Rumlar oluşturmaktaydı. Osmanlı Devleti izlediği iskân politikası gereği fetihden sonraki yıllarda da Kıbrıs'a, Anadolu'dan nüfus nakline devam etmiştir." Ayrıca bkz.

*Ayşegül Kuş, "Kınneir'in İzlenimleri Işığında Kıbrıs Adası: Mağusa, Lakarna, Lefkoşa", *Tarihte Kıbrıs*, ed. Osman Köse (İstanbul: İmak ofset, 2017), Cilt 1/227.

³³ Mehmet S. Emircan, *Kıbrıs Türk Toprağıdır Bütün Türklerin Vatanıdır* (Ankara: Türk-Ar Araştırma Dizisi, 2007), 40.

de düşünölmüş, çeşitli meslek grupları bunların başında; taş ustası, marangoz, kunduracı, demirci, aşçı, saraç ustası ve zanaatkârlar adaya yerleştirilmiştir.³⁴

Adanın ihya süreci devam ederken Hristiyan halkın da can ve mal güvenliği ihmal edilmemiş, yayımlanan bir fermanla güvence altına alınmıştır.³⁵ Adada yaşayan halkın düzeni için başta bürokratik girişimler olmak üzere ilim ve asayiş konularında herhangi bir olumsuzluk yaşanmaması için önlemler alınmıştır. Otoriteyi korumak amacıyla merkezden Kıbrıs Beylerbeyliğine kadı, defterdar, yeniçeri ağası ve müftü ataması yapıldı.³⁶ Artık Osmanlı Devleti için yapılacak şey: Adadaki çeşitli etnik unsurlara ait halkların Osmanlı yönetimine karşı kıskırtmalarına fırsat vermemek, halkın huzur içinde yaşamasını sağlamak olmuştur. Adaya gönderilen meslek guruplarının kayıtları da tutulmuş ve resmîyet kazandırılmıştır.

Mühimme Defteri kayıtlarına göre Kıbrıs'ta ekonomiyi canlı tutmak, halkın ihtiyaçlarının aksamaması için çeşitli mesleklerden yaklaşık 8 bin aile Kıbrıs Adası'na gönderilmiştir.³⁷ Her ne kadar adanın alınmasından sonra Anadolu'dan yoğun göçle adaya Türkler yerleştirilmişse de 1571'den önce de Kıbrıs'ta Türklerin olduğu bilinmektedir. Özellikle Venedik idaresindeki Kıbrıs Adası'nda Türkler koloni şeklinde yaşamaktaydılar. Yine aynı süreçte Anadolu yarımadasından ve Mısır'dan Kıbrıs Adası'na politik ve ticari amaçla göç eden Türkler olmuştur.³⁸

Osmanlı'nın adada yaşayan halklara karşı sergilediği tutumlar özellikle dini ve sosyal alandaki yaklaşımı olumlu izler bırakmış olmalı ki adanın 3 asır Osmanlı'nın egemenliğinde kalmasını sağlamıştır. Osmanlı egemenliğinden itibaren adadaki Rumlar, ilk zamanlarda çok memnun olmuştur. Osmanlı Devleti, tebaasına tanıdığı inanç özgürlüğü, farklı dinlere mensup bireylerin Osmanlı yönetimine olan kuşkularını az da olsa gidermiştir.³⁹

Kıbrıs Beylerbeyliğinde uygulanan çoğulcu politikalar her ne kadar huzur içinde yaşamaya olanak sağlamışsa da zamanla küresel çapta vuku bulan bazı gelişmelerden

³⁴ Erol Manisalı, *Dünden Bugüne Kıbrıs* (İstanbul: Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık), 14.

³⁵ Vatansever, "Kıbrıs Sorununun Tarihi Gelişimi", 1491.

³⁶ Alasya, *Tarihte Kıbrıs*, 57.

³⁷ Mustafa Bostancı, "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin İlânı ve Buna Yönelik Tepkilerin Türk Kamuoyundaki Yankıları", *Ankara Üniversitesi Tarih Bölümü Araştırmaları Dergisi* 34/57 (Mayıs 2015), 320.

³⁸ Süleyman Özmen, "Kıbrıs Türklerinin Kökeni ve Sosyo-Kültürel Özellikleri", *Kıbrıs Araştırmaları ve İncelemeleri Dergisi* 2/3 (Temmuz 2018), 22.

³⁹ Emircan, *Kıbrıs Türk Toprağıdır*, 39.

Kıbrıs Adası da etkilenmiştir. Osmanlı Devleti güçlü döneminde egemenliğine aldığı adayı uzun süre idare etmiştir. Ancak zamanla eski gücünü kaybederek dağılma sürecine girmiştir. Hakimiyetini kaybettiği toprakların önüne geçmediği bir süreçte Kıbrıs Adası da payını almıştır. Üç asır Osmanlı egemenliğinde kalan Kıbrıs Adası'nda küresel eksende geniş yankı uyandıran ve azınlıkların bağımsızlık hareketine fikir kaynağı olan 1789 Fransız İhtilali gibi gelişmelerden de etkilenmiştir.

II. Mahmud Dönemi'nde Mısır valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa, 8 sene (1832-1840) Osmanlı adına Kıbrıs'ı yönetmiştir. Çıkan azınlık isyanları Osmanlı yönetimi ile kendi valisi olan Mısır valisinin arasını açmış ve sorun uluslararası bir boyut kazanmıştır. 1821'de Mora'da çıkan Rum isyanının sorunlara sebep olduğu bilinmektedir. Osmanlı idaresinde kaldığı süre boyunca kiliseye çok geniş yetkilerin ve hakların verilmesi, ada üzerinde Osmanlı'nın nüfusunun giderek azalmasına sebep olmuştur. Osmanlı yönetiminin tanıdığı serbestlikler Kıbrıs'taki Hristiyan halkın da hem ekonomik hem de sosyal alanda uzun süre huzur içinde yaşamalarına vesile olmuştur. 1814'te Rumların kurduğu Etnik-i Eterya Derneği,⁴⁰ Yunanca *Büyük Fikir* anlamı taşıyan Yunanistan'ın Doğu kısmına, Rumların yaşadıkları yerleri Yunanistan çatısında toplamayı amaç edinen *Megali İdea* amacı taşımaktaydı.⁴¹

Etnik-i Eterya Derneğinin amacı, yaptığı faaliyetler kendince taslağını çizdiği haritada belirlenen yerlerin ilhak edeceği gerçeği mevcuttu.⁴² Gidişatın kötü olduğu bir süreçte, 1821'de Mora'da çıkan Rum ayaklanmasının Osmanlı'ya faturası ağır olmuştur. Çünkü azınlık isyanlarının Osmanlı'yı etkilemesiyle 1829'da Osmanlı ile Rus İmparatorluğu arasında imzalanan Edirne Antlaşması ile Yunanistan'a bağımsızlık verilmişti. Bu gelişme, Kıbrıs Adası'nda yaşayan Rumları cesaretlendirmişti. Bunu fırsata çeviren Rumlar, yakın tarihimize kadar ulaşan Enosis fikrini gerçekleştirmek için temel oluşturdu.⁴³

Osmanlı Devleti'nin adada azalan otoritesini yeniden tesis etmeye yönelik bazı girişimleri olmuştur. Birçok ulusu etkileyen Fransız İhtilali ve ardından gelişen milliyetçilik isyanları, azınlıkların fazla olduğu Osmanlı Devleti'ni zora sokmuştur.

⁴⁰ Sabahattin İsmail, *Kıbrıs Sorununun Kökleri İngiliz Yönetiminde Türk-Rum İlişkileri ve İlk Türk-Rum Kavgaaları* (İstanbul: Akdeniz Haber Ajansı Yayınları, 2000), 7.

⁴¹ Emrullah Yalçın, “Yunanların Bitmeyen İdeali Megali İdea”, *Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi* 4/7 (Aralık 2017), 1.

⁴² İsmail, *Kıbrıs Sorununun Kökleri*, 7-8.

⁴³ Kalelioğlu, *Gazimağusa Savunması*, 24-25.

Azınlıkları bahane eden güçler, Osmanlı egemenliğini tehlikeye sokmuştur. Osmanlı'da yaşayan gayrimüslimlere vergi, hukuk ve birçok alanda ayrıcalık ve haklar verilmiştir. Özellikle ağır vergiler altında ezilmemesi için gelir durumuna oranla vergiye tabi olmuşlardır. Arz-ı hal ve arz-ı mahzar yoluyla şikâyet hakları tanınmış, rencide edilmemeleri için hükümler konulmuştur. Ayrıca onları kapsayan adaletnameler yayınlamıştır.⁴⁴

Edirne Antlaşması'ndan sonra bağımsızlık kazanan bir milletin Osmanlı'dan kopmasıyla ardı arkası kesilmeyecek bağımsızlıkların habercisi olmuştur. Çok uluslu imparatorlukların parçalanmasına sebep olan azınlık isyanlarının önüne geçmek için mevcut idare, özellikle azınlıkları kapsayan yenilikleri yapmayı artık elzem görmüştü.⁴⁵

Mora'da patlak veren Rum isyanına Osmanlı yönetimi başta sert önlemler almıştı. Bunun bir gerekçesi de *Megali İdea* amacı taşıyan derneğin bundan pay elde edeceği düşüncesidir. Osmanlı, tahmin ettiği bu düşüncesinde yanılmamıştır. *Megali İdea* amacını taşıyan dernek, Kıbrıs Adası'na temsilcilerini göndererek halkı isyana teşvik etmeye yönelik emelleri olmuştur.⁴⁶

Osmanlı yaşanan tüm bu gelişmelerden sonra 1856'da Abdülmecit Dönemi'nde Islahat Fermanı'nı yayımladı. Fermanın uygulandığı ilk yerlerden biri de Kıbrıs Adası olmuştur. Yayımlanan Islahat Fermanı'yla adada yaşayan gayrimüslim halka eğitim alanında rüştiyeler açılmış ve kiliseye çok sayıda hak verilmişti. Fermanın içeriği genel olarak azınlıklara yönelik olmasından dolayı özellikle adada yaşayan Müslüman halkın arasında memnuniyetsizliğe sebep olmuştur.⁴⁷ Çünkü Islahat Fermanı; gayrimüslimlere şirket kurma, belediye ve genel meclislere girme, mülk alma, mahkemelerde dinine göre yemin etme, kendi dillerinde okul açma hakkı gibi birçok alanda ilklerin yaşandığı ferman olmuştur.⁴⁸

Osmanlı'nın yaptığı yenilikler ne isyanların ne de ardından gelen bağımsızlıkların önüne geçebilmiştir. Osmanlı'da yaşanan hızlı gerileme ve artan askeri başarısızlıklar

⁴⁴ Gülcan Avcı Güneş, "Osmanlı Devleti'nin Gayrimüslimlere Bakışı ve Klasik Dönem Millet Sistemi", *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi* 1/2 (Ocak 2016), 24.

⁴⁵ Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi Islahat Fermanı Devri 1856-1861* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2011), 15.

⁴⁶ Dilek Yiğit Yüksel, *Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Kuruluş Süreci ve Sorgulanan Varlığı (1878-1964)* (Ankara: Bekiran Yayınları, 2018), 30.

⁴⁷ Çevikel, *Kıbrıs Akdeniz'de Bir Osmanlı Adası*, 137-138.

⁴⁸ Erhan Afyoncu, *Herkes İçin Kısa Osmanlı Tarihi 1302-1922* (İstanbul: Şenyıldız Yayıncılık, 2021), 249.

1877 Osmanlı-Rus Harbi'ne de yansımış, netice olarak Osmanlı'nın mağlubiyeti ile sonuçlanmıştır. Savaşın sonra imzalanan Berlin Antlaşması ile Sırbistan, Romanya ve Karadağ bağımsız oldu. Bu gelişmeyle Osmanlı'da ilk defa birden çok ulusa bağımsızlık verilmiş ve Bosna Hersek'in yönetimi de Avusturya'ya geçmiştir.⁴⁹ Osmanlı Devleti, bu gelişmelerden sonra tanımak zorunda kaldığı bağımsızlıklardan son derece olumsuz etkilenmiş ve yıkılışına kadar sürecek olan olaylara zemin olmuştur.

Yapılan antlaşmalarla krizi fırsata çeviren İngiltere, 1878'de olası Rus tehlikesine karşı Kıbrıs'ın idaresini geçici olarak Osmanlı'dan almıştır. Fakat Osmanlı'nın 1573'te Venedik'le yaptığı antlaşma ile elde ettiği adanın hukuken Osmanlı'ya geçtiği hükmü yine devam etmiştir.⁵⁰ Osmanlı'nın toprak bütünlüğünü Rusya'ya karşı koruma siyaseti güden İngiltere, bu yaklaşımını 1878'e kadar devam ettirdi. Fakat Osmanlı'nın parçalanmaya doğru gittiğini görünce özellikle 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonrasında İngiltere artık Osmanlı'ya karşı benimsediği bu politikasından uzaklaşmaya başlamıştır.⁵¹ Böylece 1791'den beri Osmanlı'nın toprak bütünlüğünü koruma politikası işlevini yitirmeye başlamıştır.⁵² İlerleyen zamanda, 1914'te başlayan Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı ile İngiltere iki düşman ülke olarak savaşmıştır.⁵³ Osmanlı'nın uğruna 50 000⁵⁴ kayıp verdiği Kıbrıs Adası'nın idaresini artık kaybetmişti.

1.2.1. İngiliz hâkimiyetinde Kıbrıs Adası 1878-1960

Kıbrıs Adası, Osmanlı Devleti'nin elinden çıkana kadar en yaşanılabilir dönemi, üç asırdan fazla hüküm süren Osmanlı egemenliği zamanında olmuştur. Adanın kalkınması halkın huzurlu bir yaşam sürmeleri için Osmanlı yönetimi; siyasal, ekonomik ve birçok alanda yenilikleri gerçekleştirme yolunda adımlar atmıştır.⁵⁵ Bunu, adayı teslim alan İngiliz idarecileri ve basın mensuplarının adada ilk gördükleri manzara karşısındaki şaşkınlıkları da destekler niteliktedir. 19. yüzyılın sonlarına gidilirken Osmanlı, başta

⁴⁹ Vatansever, "Kıbrıs Sorununun Tarihi Gelişimi", 1494.

⁵⁰ George Hiil, *Kıbrıs Tarihi Osmanlı ve İngiliz İdaresi Dönemi 1571-1948* çev. Nazım Can Serbest (İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2016), 247.

⁵¹ Fahir Armaoğlu, *20.yy. siyasi tarihi 1914-1995* (İstanbul: Alkım Yayınları, 2005), 45.

⁵² Zekeriya Işık, "19. Yüzyıl Osmanlı Dış Politikası Üzerinde İngiliz Tesiri", *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 4/2 (Aralık 2011), 58.

⁵³ Taha Niyazi Karaca, "Dostluktan Çatışmaya: Osmanlı Dönemi Türk-İngiliz İlişkileri", *Türk-İngiliz İlişkileri Dergisi* 1/1 (Ocak 2020), 23.

⁵⁴ J. Von Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi* (İstanbul: Nokta Yayınları, 2015), 263.

⁵⁵ Çevikel, *Kıbrıs Akdeniz'de Bir Osmanlı Adası*, 170.

İngiltere olmak üzere Rusya ve Fransa gibi büyük devletlerin yıkmak istedikleri amacın bir parçası olmuştur.

Sanayi İnkılabı; siyasi, ekonomik ve sosyal açıdan bir dönüm noktası olmuş eskiye nazaran birçok uygulamaların tasviyesi gerçekleşmiştir. Yeni üretim ve tüketim modeli, kentlerin çevresel ve kimliksel alanında bir dizi değişimlere sebep olmuştur. Kent olgusunu takiben yaşanan gelişmeler de belli başlı sosyal sorunlara neden olmuştur.⁵⁶

Sanayi İnkılabını gerçekleştiren ilk ülkenin İngiltere'nin olması, sömürgecilikte de adından söz ettirmeyi başarmıştır.⁵⁷ Sanayi İnkılabıyla başlayan seri üretimin doğal sonucu olarak İngiltere, hammadde ve pazar ihtiyacı için çeşitli arayışlara ve kıtalararası sömürgeciliğe yönelmiştir. İngiltere'nin sömürgeleri dünyanın birçok bölgelerine sıçramış durumdaydı. Bu amaçla gözünü doğunun zenginliklerine diken İngiltere'nin en gözde merkezi Hindistan olmuştur. İngiltere, Kıbrıs Adası'nı dağılmaya doğru giden Osmanlı'dan alacağı payı üstü kapalı elde etmişti.⁵⁸

İngilizlerin sömürgecilik faaliyetlerinde benimsediği siyaset elbette sıradan bir siyaset değildi. Kıbrıs Adası'nın da bu denli istenmesinin altında elbette İngilizlerin sömürgelerine ulaşmak için hayati önem arz eden adanın jeostratejik konumudur. Doğu Akdeniz ve Kuzey Afrika bölgeleri açısından önemli bir konumda olan Kıbrıs Adası'nın önemi, sömürgeciliğin başlamasıyla daha da artmıştır.⁵⁹ Kıbrıs Adası, İngiltere'nin Hindistan'a giden sömürge yollarının üzerinde çok önemli bir konumdaydı. Bu amaçla sömürgelerine giden yolun güvenliğini sağlamak için Kıbrıs Adası'nın alınmasını kendileri için elzem olduğunun farkındaydılar.⁶⁰

Diğer önemli gerekçe ise Kızıldeniz'i Akdeniz'e bağlayan kıtalar arası ulaşımında çok önemli bir konumda olan Süveyş Kanalı'nın açılmasıdır. Kanalin açılması, İngiltere'nin adaya hâkim olma düşüncesini daha da kuvvetlendirmişti.⁶¹ Sanayi Devrimi

⁵⁶ Asiye Nisa Kartal vd., "Sanayileşme, Fransız İhtilali ve Liberal Anlayışların 19. Yüzyıl Kentine Yansımaları Üzerine Bir Deneme", *Uluslararası Sosyal Bilimler Akademik Araştırmalar Dergisi* 4/2 (31 Aralık 2020), 54.

⁵⁷ Mesut Küçükkalay, "Endüstri Devrimi ve Ekonomik Sonuçlarının Analizi", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 2/2 (Haziran 1997), 57.

⁵⁸ Tabitha Morgan, *İngilizlerin Kıbrıs'taki Tarihi Acısıyla Tatlısıyla Bir Ada*, çev. Cumhur Atay (İstanbul: Kalkedon Yayınları, 2013), 21.

⁵⁹ H. Fikret Alasya, "Kıbrıs", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2022), 25/379.

⁶⁰ Nejla Günay, "Kıbrıs'ın İngiliz İdaresine Bırakılması ve Bunun Anadolu'da Çıkan Ermeni Olaylarına Etkisi", *Akademik Bakış Dergisi* 1/1 (Şubat 2007), 116.

⁶¹ Çevikel, *Kıbrıs Akdeniz'de Bir Osmanlı Adası*, 140.

sonucunda âdeta sömürge imparatorluğu kuran İngiltere; Kuzey Afrika, Uzakdoğu ve Doğu Akdeniz yollarındaki bağlantılarını güçlü tutmak istiyordu. Çünkü İngiltere, Akdeniz'in dünya ticareti açısından ne kadar önemli olduğunun farkındaydı. Kuzey Afrika'ya inen İngiltere tabiri caizse sömürgecilikte aslan payını elde etmişti.⁶²

İngiltere, elde ettiği sömürge kazanımlarını koruma yoluna gitmişti. Osmanlı Devleti'nin yıkılışa sürüklendiği özellikle 19. yüzyıl sonlarına doğru devleti parçalamaya yönelik faaliyetler daha artmıştı. Osmanlı Devleti'nin başarısızlıkla sonuçlanan savaşların yoğun olduğu dönemde Kırım Savaşı da olmuştu. Savaş sonrasında imzalanan 1856 Paris Antlaşması ile Osmanlı'nın hem toprak bütünlüğü hem de bağımsızlığı Avrupalı devletlerin garantisi altına alınmıştı.⁶³

Osmanlı Devleti, olası Rus tehditlerinden bir nebze de olsa kendini güvenceye almıştı. Rusya ve destekçilerine göre Paris Antlaşması, Hristiyanları elleri bağlı celladına vermek demektir. Gerekçe olarak da Rusya'nın Osmanlı tebaasında yaşayan Hristiyan halkın koruculuğundan vazgeçmesidir.⁶⁴ Dünya siyasetinin çalkantılı olduğu 19.yüzyılın sonlara doğru İngiltere, kıtasal yayılmacı bir politika izleyen Rusya'yı Karadeniz ve Akdeniz'de giderek artan bir tehdit olarak görmüştü.⁶⁵ Bu amaçla önce Boğazlar ve Basra Körfezi çevresi olmak üzere Kuzey Afrika'nın denetimini alma yolunda politikalar izlemiştir. İngiltere, strateji olarak ise Amiral Alfred T. Mahan'ın ortaya attığı “*Deniz Hakimiyet Teorisi 'ni'*” benimsemiştir.⁶⁶

Deniz Hakimiyeti Teorisi'ne göre Kıbrıs Adası, Akdeniz'den Süveyş Kanalı aracılığıyla Hint ve Pasifik okyanuslarına açılan deniz yolunu kontrol edilebilecek yerdedir.⁶⁷ Bu da Osmanlı topraklarında birçok açıdan emelleri olan İngiltere'yi harekete geçirdi. Beklediği fırsat 1877'de Osmanlı-Rus Savaşı'yla olmuştur.⁶⁸ 93 Harbi olarak da bilinen 1877-1878 Savaşı devam ederken İngiltere beklenen fırsatın ayağına geldiğinin farkındaydı. Bunun için de girişimlerde bulunmuştu. Rusların ilerleyişini gören İngiltere

⁶² Armaoğlu, 20.yy. *Siyasi Tarihi*, 85.

⁶³ Kemal Beydili, ‘Paris Antlaşması’, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2007), Cilt 34/171.

⁶⁴ Hiil, *Kıbrıs Tarihi Osmanlı ve İngiliz İdaresi Dönemi*, 193.

⁶⁵ Ersin Yurdusev, “Osmanlı İmparatorluğu, Rusya ve Hindistan Üçgeninde İngiltere'nin Boğazlar Politikası”, *Belleten Dergisi* 63/237 (Ağustos 1999), 560.

⁶⁶ Kalelioğlu, *Gazimağusa Savunması*, 28.

⁶⁷ Gözlü, *Kıbrıs Eskiçağı ve Jeopolitiği*, 43.

⁶⁸ Vatansever, “Kıbrıs Sorununun Tarihi Gelişimi”, 1495.

Osmanlı'ya yardım etmek bahanesi ile Kıbrıs Adası'nı Berlin Antlaşması ile kiraladı.⁶⁹ Bedel olarak 95 000 İngiliz altını karşılığında antlaşmaya varıldı.⁷⁰ Oluşan Rus tehdidine karşılık Osmanlı Devleti kendisini koruma sözü ile Kıbrıs'ın idaresini İngiltere'ye verilmesine razı olmuştu.

Rusya'nın tarihi emelleri olan sıcak denizlere inme politikası ve Berlin Antlaşması ile elde ettiği kazançlarla ilerlemesi, Osmanlı topraklarında çıkarı olan İngiltere'yi memnun etmiştir. Böylece İngiltere başta Hindistan sömürgelerine giden yollar olmak üzere Doğu Akdeniz, Kuzey Afrika üçgeninde tarihi bir kazanım elde etmiştir. Hindistan sömürgelerine giden yolu aşırı derece önemseyen İngiltere, Kıbrıs Adası'nın önemini adanın idaresini almadan seneler öncesinden çoğu kez dile getirmişti. İngiltere'nin Hindistan'da görevli subayı J.M. Kinneir, Kıbrıs Adası'nın ticari ve askerî açıdan neden hayati öneme sahip olduğunu şu ifadelerle dile getirmiştir:

“İngiltere, Kıbrıs'a hâkim olduğu takdirde Akdeniz'de üstünlüğü ele geçirecektir. Böylece Doğu Akdeniz'in kaderinde söz sahibi olacak, Mısır ve Suriye'den kısa bir süre içinde haraç almaya başlayacaktır. Anadolu'ya gözdağı veren konumu sayesinde Babıali'yi sürekli baskı altında tutacak Rusya'nın bölgedeki ilerleyişini engelleyemezse bile yavaşlatacaktır. Dahası İngiliz ticareti ciddi anlamda gelişecek, bu güzel adadaki zengin şaraplar ipek diğer mahsullerden Mısır'daki pirinç ve şekerden Anadolu'daki pamuk afyon ve tütünden İngiltere'ye de pay düşecektir. Üstelik Kıbrıs'ı müdafaa etmek kolaydır. Ayrıca hoşgörülü bir yönetim kurulacak olursa ada kendi idari masraflarını misliyle karşılayacak ve filolarımıza cüzi fiyattan bol miktarda erzak temin edecektir.”⁷¹

Bununla birlikte Beaconsfield'in Kraliçe Victoria'ya Kıbrıs Adası için “*Batının anahtardır*”⁷² sözü Kıbrıs'ın İngiltere için ne kadar önem arz ettiğini göstermektedir. 93 Harbi sonunda imzalanan Berlin Antlaşması ile Ruslar; Kars, Ardahan, Batum'u almıştı. İngiltere ile yapılan anlaşma gereği Rusların eline geçen Kars, Ardahan ve Batum'un geri alınmasıyla İngilizlerin adanın idaresini tekrardan Osmanlı'ya verilmesi hükmü konulmuştu.⁷³ Fakat Birinci Dünya Savaşı'nda Rusya; Kars, Ardahan, Batum'dan çekilmesine rağmen İngiltere adayı vermeyerek kolonisi olarak görmeye devam etti.⁷⁴

Adanın son Türk valisi Besim Paşa, yönetimi İngiliz Amiral Lord Joh Hay'e devretti. İngiliz bayrağı göndere çekilirken Rumlar, yaşasın İngiltere sloganlarıyla

⁶⁹ Çopur, 1974 *Kıbrıs Barış Harekâtı ve Anılar*, 14.

⁷⁰ Murat Tefvik Tensi, *Kıbrıs Barış Harekâtı 1974* (Ankara: Bekiran Yayınevi, 2018), 17.

⁷¹ Hiil, *Kıbrıs Tarihi Osmanlı ve İngiliz İdaresi Dönemi*, 228.

⁷² Hiil, *Kıbrıs Tarihi Osmanlı ve İngiliz İdaresi Dönemi*, 230.

⁷³ Gürhan Yelice, *20 Temmuz 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı'nı Hazırlayan Koşullar* (İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007), 8.

⁷⁴ Yüksel, *Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Kuruluş Süreci*, 39.

özellikle 1930'lu senelerden sonra zirve yapacak olan *Enosis* amaçlarını belli etmişti.⁷⁵ Üç asırlık Osmanlı idaresi artık Osmanlı'nın bazı bölgelerinde görev yapan vali ve mutasarrıfın yetkileriyle eşdeğer yüksek komiser tarafından yönetilmeye başlandı.⁷⁶

Kıbrıs Adası'nın idaresi bu gelişmelerle son bulmuştu. Ada, fiili olarak Osmanlı'nın elinden çıkmış olsa da hukuki mülkiyeti devam ediyordu.⁷⁷ İngiltere'nin Kıbrıs'ı almasıyla Türk ve Rumlar açısından birçok değişim yaşanmıştır. İngiltere elde ettiği tarihi fırsatı değerlendirerek bazı girişimler yapmıştır. Adayı tekelinde kullanmak için idarede ve diğer alanlarda revize çalışmaları yaptı.⁷⁸

İngiltere yönetimi ilk olarak Osmanlı devlet geleneğinden gelen uygulamaların çoğuna son verdi. Bölgede görevlendirilen kaymakamları azlederek yerlerine İngiliz memurlarını görevlendirdi. Mahkeme savunmalarında İngilizceyi resmi diller kategorisine aldı.⁷⁹ Türkçe ve Rumcanın resmi dil olarak kullanılmasını kabul etti. Osmanlı divanının yerine ise Kavanin Meclisini oluşturdu. Mecliste temsiliyet hakkı konusunda en az üye sayısı Türklere verildi. Kavanin Meclisinin açılması, İngiltere'nin arzuladığı kazançlar için önem arz etmekteydi. Çünkü yasama görevini üstlenen Kavanin Meclisi doğrudan Londra'ya bağlı çalışıyordu. Yüksek komiserin yönettiği mecliste sunulan tekliflerin bir önemi olmayıp sadece tavsiye niteliğindeydi. Verilen teklifin uygulanıp uygulanmaması ise yüksek komiserin keyfi kararlarına kalmıştı.⁸⁰

Yapılan bu haksızlıkların ve yaptırımların ardı arkası kesilmedi. Asayiş konusunda zaptiyelerin İngiliz subaylarının emrine verilmesi de gecikmemiştir.⁸¹ Bununla beraber vakıflar, okullar, ilkokullara ve Türklerin arazi tapuları ile taşınmaz mallarına el konulmaya başlandı. Rumların eskiden ada üzerinde işçi oldukları çoğu devlet arazilerini İngilizlerden aldıkları cesaret ve destekle kendi tekellerine geçirmeye

⁷⁵ Yüksel, *Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Kuruluş Süreci*, 38.

⁷⁶ Yüksel, *Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Kuruluş Süreci*, 347.

⁷⁷ Çopur, *1974 Kıbrıs Barış Harekâtı ve Anılar*, 15-16.

⁷⁸ İsmail Şahin, "İngiltere'nin Akdeniz Siyasetinde Kıbrıs (1580-1878)", *Asia Minor, Studies Dergisi* 4/7 (Ocak 2016), 162.

⁷⁹ Çay, *Kıbrıs'ta Kanlı Noel-1963*, 17.

⁸⁰ Ahmet Gazioğlu, *İngiliz Yönetiminde Kıbrıs II 1878-1952, Enosis Çemberinde Türkler* (Ankara: Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi, 1996), 30-31.

⁸¹ Alasya, *Tarihte Kıbrıs*, 71.

giriştiler.⁸² Millet sistemi anlayışından ödün vermeyen Osmanlı'nın aleyhine olan bu değişimler Türk halkını olumsuz etkilemiştir.

İngiltere idaresindeki Kıbrıs Adası'na üç asırdan fazla hâkim olan Türkler; siyasi, sosyal ve ekonomik alanda ikinci planda tutularak ezilmeye çalışılmıştır. Ancak Osmanlı egemenliğinde iken bile huzurlu yaşayan Rum halkına İngilizlerin desteği olmuştur.⁸³ Yapılanlara karşı İngiliz idaresi büyük çapta direnişle karşılaşmamıştır. Gerekçesi ise yönetim değişikliğinin geçici olduğu söyleminin halk arasında yayılmasıdır.⁸⁴

Yapılan baskılar Türk halkı için çekilmez boyutlara ulaşmıştır. Başta ekonomik olmak üzere hemen hemen her alanda sıkıntılar baş gösterdiği için Türklerin bir kısmı zorunlu göçe tabii olmuştur.⁸⁵ Kıbrıs Adası'nın yönetiminde senelerce söz sahibi olan Türk halkının yaşanan yönetim değişikliği ile maruz kaldığı süreç kolay olmamıştır. Elbette yönetimi el değiştiren bir toprak parçasının bazı değişimlere gidilmesi tabidir. Fakat değişimlere gidilirken asırlarca orada yaşayan yerlilerin yaşam tarzları ve elde ettikleri hukukî kazanımlar göz ardı edilemez. Ulusal çıkar ilişkileri şuuruyla yapılan bu değişimler bazı kesim tarafından doğal karşılanabilir. Ancak ilginç olan adanın hâkimiyetini devraldık diyen İngiliz Amiral Hay'ın adada yaşayan herkesin kanun önünde eşit olacağı söyleminin askıda kalmasıdır.⁸⁶ Bu da ilerleyen zamanlarda yeni sorunların habercisi olmuştur.

İngiltere, sömürgelerinin güvenliği için almayı elzem gördüğü Süveyş Kanalı için harekete geçmişti. Bu amaçla 1882'de Mısır'ı işgal edip Süveyş Kanalı'nı kontrol altına alarak egemenliğini pekiştirdi. Osmanlı ise ilerleyen zamanda tamamen çıkmaza girmişti. 1911'de Trablusgarp Savaşı, Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşı'nda kaybedilen toprakların önüne geçilmiyordu. Özellikle Birinci Dünya Savaşı devam ederken İngiltere Kıbrıs Adası'nı tek taraflı ilhak ettiğini açıkladı.⁸⁷ Rusya ise ülkesinde patlak veren Bolşevik Devrimi sebebiyle 1918'de Brest Litowsk Antlaşması ile savaştan çekildi. 1878 Berlin Antlaşması ile aldığı Kars, Ardahan, Batum'dan da çekildiğini açıklamıştı. Doğal

⁸² Salahi R. Sonyel, "İngiliz Yönetiminde Kıbrıs Türklerinin Varlık Savaşımı (1978-1960)", *Türk Tarih Kurumu Belleten Dergisi* 59/224 (Nisan 1995), 135-137.

⁸³ Vatansever, "Kıbrıs Sorununun Tarihi Gelişimi", 1496.

⁸⁴ Yüksel, *Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Kuruluş Süreci*, 40.

⁸⁵ Sonyel, "İngiliz Yönetiminde Kıbrıs Türklerinin Varlık Savaşımı, 134.

⁸⁶ Hiil, *Kıbrıs Tarihi Osmanlı ve İngiliz İdaresi Dönemi*, 247-248.

⁸⁷ Apuhan, *Bingöllü Kıbrıs Gazileri*, 16.

olarak İngiltere'nin de Berlin Antlaşması hükümleri gereği adadan çekilmesi lazımdı. Fakat İngiltere, Rusya'nın çekilmesine rağmen antlaşmaya uymadı ve adadan çekilmedi.

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Osmanlı toprakları işgale uğramış, Anadolu topraklarında Kurtuluş Savaşı mücadelesi başlamıştı. Mücadeleler sonunda Türkiye Cumhuriyeti kurulmuş ve 1923'te Lozan Antlaşması imzalanmıştı. Antlaşma gereğince adanın İngiltere egemenliği kabul edilmişti.⁸⁸ Lozan Antlaşması'nda adadaki Türklere verilen hak ise İngiliz ya da Türk vatandaşlığı seçme hakkıydı. Fakat Türk vatandaşlığını seçenlerin adayı bir yıl içinde terk etmesi gerekiyordu. Bu şartın öne sürülmesiyle Anadolu'ya Türk göçlerinin başlaması kaçınılmaz olmuştu. Doğal olarak adadaki Türk nüfusu azalmaya başlamıştı. Bu gelişmeler sonucunda 1925'ten 1959'a kadar sürecek olan İngiliz ilhakı sömürge yönetimi başlamıştır.

İkinci Dünya Savaşı'nda Yunanistan, İngiltere'nin olduğu bloka katılmıştı. Savaş sonunda Yunanistan adayı İngiltere'den talep etti. Sonrasında ise Rumların Enosis çalışmaları adada huzuru ve sükûneti bozmuştu. Bu gelişmeler karşısında Türkler de birtakım siyasi oluşumların kurulmasına yönelmiştir. Fazıl Küçük önderliğinde Halkın Sesi gazetesi ve KATAK (Kıbrıs Adası Türk Azınlığı Kurumu) kurulmuştu.⁸⁹ Ancak kurucuları ve liderleri arasındaki anlaşmazlıklar KATAK'ın ömrünün kısa olmasına sebep olmuş ve dağılmıştır.

İkinci Dünya Savaşı'nın bitmesiyle Rumların Enosis faaliyetleri hız kazanmıştır. Yunan Parlamentosu 1947'de Kıbrıs'ı Yunanistan'a ilhak ettiğini duyurmuştu.⁹⁰ Bununla yetinmeyen Rumlar, 21 Kasım 1949'da (BM) Birleşmiş Milletlere Enosis talebi için başvuruda bulundu. Hatta ilhak konusunda halk oylaması girişiminde de bulundular.⁹¹ Bu gelişmelerin yaşandığı süreçte Türk ve Yunan temsilcileri bir araya geldi. Yapılan görüşmeler sonucunda taraflar arasında 1959'da Zürih ardından Londra Antlaşması imzalandı. İngiltere, Türkiye ve Yunanistan garantörlüğünde 16 Ağustos 1960 tarihinde Cumhurbaşkanlığına Makarios, yardımcılığına ise Dr. Fazıl Küçük'ün getirildiği Kıbrıs Cumhuriyeti resmen kurulmuştu.⁹²

⁸⁸ Mehmet Balyemez, "İngiliz Yönetimi Döneminde Kıbrıs'ta Çıkarılan İkinci Rum İsyanı (18-19 Aralık 1954)", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi* 37/103 (Mayıs 2021), 225.

⁸⁹ Yüksel, *Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Kuruluş Süreci*, 79.

⁹⁰ Vatansever, "Kıbrıs Sorununun Tarihi Gelişimi", 1497.

⁹¹ Mustafa Tarakçı, *Kıbrıs Barış Harekâtı* (İstanbul: Hiperlink Yayınevi, 2010), 27.

⁹² Bahadır Bumin Özarıslan, *Uluslararası Hukuk ve Avrupa Birliği Hukuku Açısından Kıbrıs Sorunu* (İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006), 10.

Kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin yönetiminde Dr. Fazıl Küçük gibi Türk siyasetçinin olması, adada yıllardır süregelen olayların ve huzursuzluğun bir nebze olsun azalacağı yönünde Türkleri umutlandırmıştı. Makarios'un tutumları ve Türklere karşı olan yaklaşımında herhangi bir değişiklik olmamış, adada yaşayan Türk halkına tanınan haklardan son derece rahatsızlık duymuş hatta anayasada maddelerin değiştirilmesi konusunda ısrarcı olmuş ancak talepleri reddedilmiştir. Türklere verilen haklardan memnun olmayan Makarios'un yaptırımlarıyla ada tekrardan çalkantılı ve çatışmalı sürece doğru gitmiştir.⁹³ Kısa ömürlü Kıbrıs Cumhuriyeti, yaşanan gelişmeler ve sergilenen yıkıcı tavırlar nedeniyle adada yaşayan Türkler için tabiri caizse işkence dönemi olmuştur.⁹⁴ Adada bozulan sükûnet ortamı yeni olayların habercisi olmuştur.

1.3. Türkiye Cumhuriyeti Dönemi'nde Kıbrıs

1.3.1. Kıbrıs Sorununun kökeni

18.yüzyılda Avrupa'da çıkan Sanayi Devrimi ve 1789 Fransız İhtilali'nin getirdiği yeni düzen ve kavramlar, küresel ekseninde amaçları olan devletleri yeni yönelimlere sevk etmiştir. Sanayi Devrimi'nin getirdiği yeni ekonomi modelleri ve seri üretime geçmesiyle hammadde ve pazar ihtiyacı arayışlarına gidilmiş, sömürgecilik faaliyetleri hızlanmıştır. Böylece yeni dünya düzeni, Sanayi Devrimi'nin belirlediği taslağa göre şekillenmiştir.⁹⁵ Fransız İhtilali'nin getirdiği milliyetçilik, eşitlik, özgürlük gibi kavramların yayılması, siyasal ve sosyal açıdan birçok gelişmelere sebep olmuştur. Bu da Fransa'yı Demokrasi ve Cumhuriyet'e yöneltmiştir.⁹⁶ Tarihsel olarak aydınlanmaya doğru giden sürecin ortasında kalınmış, dünya artık siyasal ve sosyal açıdan küresel bir boyut kazanmıştır.

Fransız İhtilali, çok uluslu devletleri olumsuz etkilemiş ve yıkılmalarında etkili olmuştur. Hem konumu itibarıyla hem de çok uluslu olmasından kaynaklı Osmanlı Devleti de bu gelişmeden etkilenmiştir. Kıbrıs'ın stratejik konumda olması ve farklı etnik unsurları barındırması, emperyalist güçlerin ilgi odağı olmuştur. Bu gelişmeler sonucunda ilk olarak Sırp'ların 1804'te isyan etmesinin ardından 1821 Rum İsyanı gibi

⁹³ Apuhan, *Bingöllü Kıbrıs Gazileri*, 20.

⁹⁴ Vehbi Zeki Serter, *Adım Adım Kıbrıs Cumhuriyeti (1960-1963)* (Ankara: ATASE Daire Başkanlığı Yayınları, 2014), 71.

⁹⁵ Mehmet Ali Karaman, "Fransız İhtilalinin Osmanlı İmparatorluğuna Etkileri", *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* 44 (Ağustos 2018), 64.

⁹⁶ A. Aulard, *Fransa İnkılabının Siyasi Tarihi Demokrasinin ve Cumhuriyetin Kaynakları ve Gelişmesi 1789-1804*, çev. Nazım Poroy (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2011), 48.

olayların patlak vermesiyle yaşanan bağımsızlık hareketleri Osmanlı Devleti'ni çıkmaza doğru sürüklemiştir.⁹⁷

Avrupalı devletlerin Osmanlı tebaasındaki azınlıklara verdiği cesaret ve destekle zaten çıkmazda olan Osmanlı'yı daha da zora sokmuştur. Osmanlı Devleti, yaşanan gelişmelerden sonra 1829 Edirne Antlaşması ile Yunanistan'ın bağımsızlığını tanımak zorunda kalmıştır.⁹⁸ Osmanlı'dan bir azınlığın bağımsızlık kazanması diğer azınlıklara cesaret vermiş ve zamanla bağımsızlıkların ardı arkası kesilmemiştir. Osmanlı için diğer olumsuz durum ise azınlık haklarını bahane ederek devletin iç işlerine müdahil olma fırsatı kollayan Avrupalı devletlerin tavrı olmuştur.

Kıbrıs'ta yaşayan Rumlar da bu emellere alet olmuş ve adada anarşinin zirveye çıkmasına sebep olmuşlardır. Rumlar, büyük düşünce anlamına gelen *Megali İdea* fikri çerçevesinde örgütlenmişlerdir. Bu amaçla 1814'te kurdukları *Etnik-i Eterya Cemiyeti* aracılığıyla çalışmalara başladılar. Yunanistan'ın bağımsızlığı ve Bizans'ı yeniden diriltme amacı taşıyan Etnik-i Eterya'nın bazı temel amaçları şunlardır: Ege Adaları, on iki ada, Girit Adası, İmroz ve Bozcaada'nın Yunanistan'a ilhakı, Batı Anadolu, Kıbrıs'ın ilhakı ve İstanbul'un işgali, Bizans'ın ihyası gibi amaçları taşımaktadır.⁹⁹ Cemiyet, amaçlarını gerçekleştirmek için resmi ve gayr-ı resmi her türlü yola başvurdular.

Osmanlı Devleti'nde yaşanan bazı olaylar da uluslararası sorunların oluşmasına zemin hazırlamıştır. İstanbul'un alınarak Bizans'ın tarihten silinmesi, Trabzon Rum İmparatorluğu'na son verilmesi, Kıbrıs'ın II. Selim döneminde hâkimiyet altına alınması, Osmanlı'nın Balkan hâkimiyeti, Mora isyanı, Yunanistan'ın bağımsızlığı,¹⁰⁰ Ege Edaları ve On İki Ada'nın ilhakı, Kurtuluş Savaşı'nda yapılan savaşların sebep ve sonuçları gibi gelişmelerin yarattığı sonuçlar günümüze kadar süregelen Kıbrıs sorununun oluşmasında etken olmuştur. 20. yüzyıl ortalarında ise çeşitli siyasal gelişmelerin vuku bulmasıyla Kıbrıs sorunu tartışılmaya başlanmıştır.

Sorunun oluşmasında en büyük pay, amaca giden yolda her şey mübahtır görüşünü benimseyen *Megali İdea* düşüncesi ile yapılan faaliyetlerdir. Diğer bir neden ise Berlin Antlaşması ile olası Rus tehlikesine karşı adanın idaresinin İngiltere'ye

⁹⁷ Mehmet Alaaddin Yalçinkaya- İbrahim Yılmazçelik, *Osmanlı Tarihi El Kitabı* (Ankara: Grafikler Yayınları, 2017), 484-485.

⁹⁸ Apuhan, *Bingöllü Kıbrıs Gazileri*, 21.

⁹⁹ Süleyman Özmen, *Avrasya'nın Kırılma Noktası Kıbrıs* (İstanbul: QI Kültür Sanat Yayınları, 2007), 73.

¹⁰⁰ Özmen, *Avrasya'nın Kırılma Noktası Kıbrıs*, 169.

verilmesidir. Bu, Kıbrıs için yeni bir süreç ve sorunlar yumağı olmuştur.¹⁰¹ *Etnik-i Eterya Cemiyetinin Megali İdea* hayalleri çerçevesinde yapacakları faaliyetleri ne kadar önemsedığını yayınladıkları bildiride göstermişlerdir.

Yunan hükümetinin vasiyet niteliğinde benimsediği bildirinin kısa şekli şöyledir: “Geçmişten sonsuza dek düşmanımız Türklerdir. Yunan milleti bağımsızlığını kazanmakla çok önemli bir kazanç sağlayamadı. Halkımızın büyük bir bölümü Türk boyunduruğundadır. Bu vatandaşları kurtarmak hepimizin görevidir. *Megali İdea*’nın gerçekleşmesi için savaş gereklidir.” Buna benzer maddeler sıralanan vasiyetnamenin 17. maddesi “*Tanrının yardımı ile Megali İdea kesinlikle gerçekleşecektir*”¹⁰² sözü ile bitiyor. Ayrıca Kıbrıs Rum okullarında ders verecek öğretmenler bilinçli bir şekilde Yunanistan’dan getirilip *Megali İdea* fikri öğrencilere empoze ediliyor ve bu yönde süreci planlı bir şekilde yürütüyordular.¹⁰³ Bu ve benzeri gelişmelerle Enosis çerçevesinde faaliyetlere girişmeleri, Kıbrıs sorununun güncelliğini korumasına sebep olmuştur.

1.3.2. Cumhuriyet’in ilanından Demokrat Parti iktidarına kadar Kıbrıs ve Türkiye’nin Kıbrıs politikası

Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra dünya siyasi haritası yeniden şekillenmiştir. Çok uluslu devletlerin parçalanmasıyla yeni devletler bağımsızlıklarını ilan etmiş Osmanlı topraklarında da Kurtuluş Savaşı verilmiştir. Verilen mücadeleler sonucunda elde edilen askeri başarılar beraberinde diplomatik başarıları da getirmiştir. 3 Ekim 1922 tarihli Mudanya Ateşkesi’nin ardından ilki kesintiye uğrayan ancak son taslağı 24 Temmuz 1923 tarihinde kabul edilen Lozan Barış Antlaşması imzalanmıştır. 29 Ekim 1923 tarihinde ise Türkiye Cumhuriyeti ilan edilmiştir. Kurulan yeni cumhuriyeti ilk yıllarında Lozan’dan kalma sorunlar başta olmak üzere birtakım sorunlar meşgul etmiştir. Doğal olarak Türk toplumunun geleceği bu antlaşma hükümlerine göre şekillenmiştir.

İmzalanan Lozan Barış Antlaşması’nın 16. 20 ve 21. maddeleri Kıbrıs’la ilgilidir. Özellikle 20. Madde olan *Türkiye, Britanya Hükümetince Kıbrıs’ın 5 Kasım 1914’te açıklanan ilhakını tanıdığını bildirir*.¹⁰⁴ Maddesine göre Türkiye; İngilizlerin 1914

¹⁰¹ Mütercimler, *Kıbrıs Barış Harekâtının Bilinmeyen Yönleri*, 31.

¹⁰² Mütercimler, *Kıbrıs Barış Harekâtının Bilinmeyen Yönleri*, 34.

¹⁰³ İsmail, *Kıbrıs Sorununun Kökleri*, 24.

¹⁰⁴ Zafer Çakmak, “Kıbrıs’tan Anadolu’ya Türk Göçü (1878–1938)”, *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 36 (2008), 208-209.

ilhakını resmi olarak tanımıştır.¹⁰⁵ Kıbrıs Adası, artık İngiliz tacı egemenliğinde bir ada olmuş,¹⁰⁶ bu hâkimiyetini 1925 ile 1959 yılları arasında idare etmiştir.

Antlaşmaya göre İngiliz tabiiyetinde yaşamak istemeyen Kıbrıslı Türklerin birçoğu (yaklaşık 8 bin civarı) Türkiye'ye göç etmiştir.¹⁰⁷ Yapılan bu göç dalgası yoğun olarak 1926'ya kadar sürmüştür ancak İkinci Dünya Savaşı'nın başlarına kadar aralıklarla olmuştur. Yaşanan göçlerden sonra adada Türk nüfusu azalmış ve demografik yapı bozulmuştur.

Kıbrıs Adası'nda hukuksal alanda hakimiyeti resmîyet kazanan İngiliz idaresinin elde ettiği bu kazanım Rumları umutlandırmıştır.¹⁰⁸ Rumlar, Yunanistan öncülüğünde komiteler kurmuş ayrıca adayı ziyarete gelen İngiliz devlet adamlarına bu taleplerini sürekli dile getirmişlerdir.¹⁰⁹ İlk zamanlar Rum yanlısı tutum sergileyen İngiliz yönetimi, küreselleşen dünya ekseninde benimsediği politikası zamanla değişmiştir. Bu değişim izlediği Rum yanlısı politikasına da yansımıştır.

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Türkler de bir dizi cemiyetlerin, oluşumların kurulmasına yöneldiler. Bunlardan birisi de Milli Kongre'dir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasına giden yolda etkisi büyük olan Erzurum ve Sivas Kongreleri gibi önemli görülen kongreyi; 20 Nisan 1931'de Söz gazetesinde M. Necati Bey 1 Mayıs günü kendi evinde yapacağını duyurmuştur. Kuruluş amacı ve faaliyetleri ise Kıbrıs Türklerinin yasadığı sorunları gündeme getirmek ve çözüme kavuşturmaktır.¹¹⁰ Kongreden birkaç ay sonra Ekim ayında ise Rum isyanı patlak vermiştir.

İstediklerini elde edemeyen Kıbrıs Rumları, vergi kanununu gerekçe göstererek Ekim 1931'de ayaklandılar. Şiddet olaylarına dönüşen ayaklanmaya ilk olarak Kıbrıs Valisin Konağı yakılmıştır. Bu isyan Rumların İngiliz yönetimine karşı başlattığı ilk isyandır.¹¹¹ Yaşanan olaylar karşısında adada yaşayan Türkler isyana katılmamalarına rağmen başta seçimlerin yasaklanması olmak üzere eğitim ve basın konularında yeni

¹⁰⁵ Fahriye Emgili, "Kıbrıs'tan Türkiye'ye Yapılan Göçlerin Kıbrıs Türk Basınına Yansımaları (1923-1938)", *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, 39 (2013), 113.

¹⁰⁶ Hamza Eroğlu, "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni Yaratın Tarihi Süreç ve Son Gelişmeler", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 54 (Kasım 2002), 740.

¹⁰⁷ Ulvi Keser, "Kıbrıs'ta Göç Hareketleri ve 1974 Sonrasında Yaşananlar", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi* 12 (Haziran 2006), 107.

¹⁰⁸ Eroğlu, "KKTC'yi Yaratın Tarihi Süreç", 740.

¹⁰⁹ Vatansever, "Kıbrıs Sorununun Tarihi Gelişimi", 1496.

¹¹⁰ Mehmet Balyemez, *İngiliz Yönetimi Döneminde Kıbrıs Türklerinin Siyasi Örgütlenmeleri (1923-1960)* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Doktora Tezi, 2017), 113.

¹¹¹ Vatansever, "Kıbrıs Sorununun Tarihi Gelişimi", 1497.

sorunlarla karşı karşıya gelmiştir. Türkiye Cumhuriyeti de Kıbrıs'ta yaşanan hadiseleri, Türklerin durumunu, özellikle 1931 Rum Ayaklanmasını yakinen takip etmiş ve ilgilenmiştir.¹¹² Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra ada Türkleri için 1931 Rum ayaklanması bir dönüm noktası olmuştur. Çünkü Kıbrıs Türkleri için İkinci Dünya Savaşı'nın ortalarına kadar sürecek olan baskı dönemi de başlamıştır.¹¹³

Türkiye hükümeti de Kıbrıs'taki Türklerin yaşadığı sıkıntıları raporlarla kamuoyuna göstermeye çalışmıştır. Kıbrıs birinci daire Milletvekili Necati Özkan 4 Mayıs 1936'da Kıbrıs Türkeri hakkında verdiği bilgide adadaki Türk, Rum ve Ermeni nüfusunun sayısı ve bunların Mecliste temsil etme oranlarına ek olarak Kıbrıs'taki siyasi, evkaf ve eğitim konuları ile alakalı şikâyetleri detaylı olarak aktarmıştır.¹¹⁴ Verilen bilgileri dönemin Başbakanlık Müsteşarı Kemal Gedelec, Dışişleri Bakanlığı'na rapor halinde sunmuştur.

1938-1950 yılları arasında Kıbrıs Adası'nda Rumların Enosis hayalleri artarken aynı zamanda siyasi olarak da örgütlendiler. 1942 yılında Çalışan Halkın İlerici Partisi (AKEL) kurdular.¹¹⁵ Bu oluşum Rumların 1926'da kurdukları Kıbrıs Komünist Partisinin devamı niteliğindedir. Rumların Enosis fikrini daha etkili bir şekilde gerçekleştirmek amacıyla siyasi alanda örgütlenmeleri, özellikle entelektüel ve genç kesimin Enosis düşüncesine çözüm arayışında olduğu bir dönemde Kıbrıslı Türkleri de bir dizi siyasi oluşumlara sevk etmiştir.

Kıbrıs Türklerinin adadaki ilk ciddi siyasi örgütlenmeleri, İkinci Dünya Savaşı sırasında olmuştur. Enosis faaliyetlerine karşı halkın gelişmelerden haberdar olmasında basının da rolü fazla olmuştur. Değişik yıllarda çok sayıda gazete Kıbrıs'ta aktif olmuşsa da özellikle 1942'de Dr. Fazıl Küçük tarafından kurulan *Halkın Sesi* gazetesi Kıbrıs Türk kimliğinin kurumsallaşmasında öncü olmuştur.¹¹⁶

¹¹² Zehra Aslan, "Tek Parti Döneminde Türkiye'nin Kıbrıs Politikasına Bakışı", *Uluslararası Boyutlarıyla Kıbrıs Meselesi ve Geleceği Uluslararası Sempozyum Kitabı*, ed. Duygu Türker Çelik, (Ankara: AKDITYK Atatürk Araştırma Yayını, 2016), 60.

¹¹³ Süleyman Beter, *Kıbrıs Barış Harekâtı ve İğdırlı Kıbrıs Gazileri* (Ağrı: Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021), 15.

¹¹⁴ Cumhuriyet Arşivi (BCA), *Fon Kodu*, 30-10-0-0, *Yer Bilgisi*, 124-88-14.

¹¹⁵ Aslan, "Tek Parti Döneminde Türkiye'nin Kıbrıs Politikasına Bakışı", 59.

¹¹⁶ Sibel Akgün, "1942- 1943 Arası Dönemde Kıbrıs Türk Kimliğinin İlk Kurumsallaşma Hareketleri", *Turkish Studies*, 7/3 (2012),135.

Nisan 1943'te aralarında Dr. Fazıl Küçük ve Necati Özkan gibi isimlerin de olduğu Kıbrıs Adası Türk Azınlığı Kurumu (KATAK) kuruldu.¹¹⁷ Enosis tehlikesine karşı aktif bir şekilde mücadele etmeye çalışan KATAK, sistemli bir şekilde kurumsallaşarak her kesimden üye toplamaya ve şube sayısını arttırmaya çalıştı. Her ne kadar Kıbrıs'ta Türklerin kurduğu ilk siyasi teşkilatlanma olmazsa da o zamana kadar adada kurulmuş en geniş kapsamlısıdır.¹¹⁸

Üyelerinin kendi aralarında yaşadıkları anlaşmazlık sonucunda, özellikle Enosis ve İngiliz yönetimine karşı daha sert ve radikal bir politika ile karşılık verilmesini düşünen Fazıl Küçük önderliğinde bir grup üye henüz bir yıllık sayılan KATAK oluşumundan ayrılarak 23 Nisan 1944'te Kıbrıs Milli Türk Halk Partisi'ni (KMTHP) kurdular. İlerleyen süreçte 6 Kasım 1949'da KATAK ve KMTHP ortak çatı altında faal oldular. 1955 yılına gelindiğinde ise Enosis karşıtlığına dikkat çekmek için oluşumun yeni adı Kıbrıs Türk'tür Partisi (KTP) olmuştur.¹¹⁹

Fazıl Küçük Türkiye ile yakın temas kurarak dönemin Başbakanı Şükrü Saraçoğlu'na Kıbrıs konusunu dile getirmiştir. İstanbul'da Kıbrıs Okullarından Yetişenler Cemiyeti, Ankara da ise Kıbrıs Türk Kültür Derneği kurularak Türkiye halkı ve kamuoyu Kıbrıs'tan haberdar etmek istenmiştir.¹²⁰

Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı'nda sergilediği dış politika “*Yurtta sulh cihanda sulh*” anlayışı olmuştur. Bu nedenle savaş sırasında tarafsız olmaya gayret etmiştir. Ayrıca dostluk ve barışı sağlama amacı taşıyan birçok ittifaka dahil olmuş ve antlaşmalara imza atmıştır. Türkiye'nin savaş esnasında sergilediği Kıbrıs politikası ise dönemin koşullarından bağımsız olmamıştır. Nitekim savaş esnasında yaşanan bölgesel vakalar, Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün benimsediği dış politika ve İngiltere'nin bölgesel çıkarları belirleyici olmuştur. Özellikle İngiltere savaş devam ederken sergilediği Kıbrıs politikası, mevcut durumun korunması olmuştur.¹²¹

İkinci Dünya Savaşı'nda Yunanistan, İngiltere'nin de içinde yer aldığı blokta yer almıştı. Savaştan sonra Kıbrıs'ı ilhak arzusunu daha da ister hale gelmişti. Savaş sonunda

¹¹⁷ Emrah Balıkcıoğlu, “KKTC Millî Arşiv Belgeleri Işığında Kıbrıs Adası Türk Azınlığı Kurumunun “KATAK” Kıbrıs Türk Toplumu Yararına Yürüttüğü Faaliyetler (1943-1946)”, *Vakanüvis- Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi* 4/1 (Mart 2019), 33.

¹¹⁸ Akgün, “Kıbrıs Türk Kimliğinin İlk Kurumsallaşma Hareketleri”, 135.

¹¹⁹ Melek Fırat, “Yunanistan'la İlişkiler”, *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, Ed. Baskın Oran (İstanbul: İletişim Yayınları, 2019), Cilt 1/595.

¹²⁰ Eroğlu, “KKTC'yi Yaratan Tarihi Süreç”, 741.

¹²¹ Balyemez, *İngiliz Yönetimi Döneminde Kıbrıs*, 132.

sadece adadaki Rumlar tek değil, Yunanistan da Enosis'e yönelik faaliyetlerini artırtmıştı. Bunu icraata döken Yunan Meclisi, 28 Şubat 1948'de Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakını onaylayan bir karar almıştır.¹²² Adanın ilhak edinmek istenmesi, Yunanistan ile Türkiye arasında Kıbrıs uyuşmazlığına neden olmuştur. Ancak Kıbrıs sorununun uluslararası bir konu haline gelmesi ise Yunanistan'ın 16 Ağustos 1954'te BM Genel Kurulu'na sorunu taşımasıyla olmuştur. İki muhatap devletle birlikte İngiltere de konunun doğrudan taraftarı olmuştur.¹²³

Rumların Enosis politikaları, Türk halkında tepkilere yol açmıştır. Türkler Lefkoşa'da Ayasofya Meydanı'nda Enosis'i protesto eden mitingler düzenlediler. Ancak çok geçmeden eşine rastlanılmayan bir şekilde Rum kiliselerinden Kıbrıs Adası'nın Yunanistan'a ilhakını konu eden ve önceden tertiplenen plebisit¹²⁴ 15 Ocak 1950'de yapılmıştır. Türkiye ise bu süreçte dönemin koşullarından Kıbrıs konusunda Lozan Barış Antlaşması ile edinilen statükonun devamından yana olmuştur.¹²⁵ Ancak tüm tepkilere rağmen planlanan Plebisit yapılmıştı. Yunan Başbakanı'nın İngiltere ile ilişkilerini sarsmamak için destek vermediği plebisiti, Başpiskopos ısrar etti ve yaptırdı.

Enosis için yapılan Plebisite katılanların %96'sı "*Yunanistan'la birleşmeyi talep ederim*" istediğini belirtmişti.¹²⁶ Yapılan plebisit karşıtı mitingler Kıbrıs Adası ile sınırlı kalmamış, Türkiye'nin birçok kentinde protesto mitingleri yapılmıştır. Kilisesin örgütlediği oylamaya Kıbrıslı Türkler katılmamış buna rağmen çıkan sonuç sanki tüm Kıbrıs halkının iradesidir imajı verilerek dünya kamuoyuna duyurmak istenmiştir. Bu gaye ile heyetler oluşturularak çıkan sonucu bazı dünya devletlerine ve örgütlere gönderdiler.¹²⁷ Taraflar arasında sorun olan Kıbrıs meselesi özellikle 1950 sonrasında, özellikle Demokrat Parti iktidarı döneminde Türk dış politikasına etki etmiştir.

¹²² Yavuz Güler, "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Kuruluşuna Kadar Kıbrıs Meselesi", *G.Ü. Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi* 5/1 (Mayıs 2004), 104.

¹²³ Rifat Uçarol, *Siyasi Tarih* (İstanbul: Der Yayınları, 2010), 740-741.

¹²⁴ Devletler hukukunda bir ulusun hangi devlete bağlanacağıyla ilgili oylama. (Türk Dil Kurumu/sözlük)

¹²⁵ Esra Sarıkoyuncu Değerli, "Demokrat Parti Döneminde Türkiye'nin Kıbrıs Politikası (1950–1960)" *Akademik Bakış Dergisi* 6/11 (2012), 87.

¹²⁶ Altun, *Gaziantep Kıbrıs Gazileri*, 44.

¹²⁷ Fırat, "Yunanistan'la İlişkiler", Cilt 1/596.

1.3.3. Kıbrıs Sorunun başlaması ve 1950-1960 arası dönem

Kıbrıs Adası'nda yaşananlar gittikçe huzursuzluğa sebebiyet vermişti. Nitekim adada İngilizlerin hâkimiyeti daima Rumların işini kolaylaştırmıştır. Rumlar bundan cesaret alarak adaya üç asır hâkim olan Türklere işgalci ve misafir muamelesi yaptılar.¹²⁸

İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'nin sergilediği tutum, savaş sonrasında da devam etme kararlılığını göstermiştir. Demokrasiye yönelik adımlar da atılmıştır. Bunların başında ise 1946'da çok partili hayatın başlaması olmuştur. 1950'de başlayan Demokrat Parti (DP) iktidarı ile Türkiye Cumhuriyeti için yeni bir dönem başlamıştır. *Dörtlü Takrir* olarak anılan Adnan Menderes ve arkadaşları öncülüğünde kurulan Demokrat Parti iktidarını yeni dönemde çeşitli sorunlar karşılamıştır. Bunlardan birisi de kuşkusuz Kıbrıs meselesi olmuştur.

Menderes hükümeti de ilk başlarda Kıbrıs konusunda iktidarı devraldığı Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) gibi tavır sergilemek istedi. Zira Kıbrıs meselesi konusunda CHP iktidarının Dışişleri Bakanı olan Necmettin Sadak, Türkiye Büyük Millet Meclisinde, Kıbrıs hakkında konuşurken “*Kıbrıs diye bir mesele yoktur. Çünkü Kıbrıs İngiltere'nin hâkimiyeti ve idaresi altındadır ve İngiltere'nin Kıbrıs'ı başka bir devlete devretmek niyetinde olmadığı hakkında kanaatimiz tamdır*”¹²⁹ Açıklamasıyla Kıbrıs konusunda olan düşüncelerini dile getirmiştir.

İktidarı devralan Menderes hükümeti de ilk başlarda Kıbrıs konusunda CHP gibi düşünmüştür. DP hükümetinin Dışişleri Bakanı Fuad Köprülü, kendisine gazeteci aracılığıyla yöneltilen Kıbrıs meselesi hakkındaki görüşlerini Kıbrıs sorununun olmadığını, CHP iktidarı gibi aynı kanaatte olduklarını göstermiştir. Fakat Demokrat Parti iktidarı, Kıbrıs meselesinin çözümü için bazı seçenekleri öne sürdü. Bunlar: adanın bölünmesi, mevcut düzenin sürdürülmesi ve adada yaşayan Türklerin hakkını tescilleyen çözüm gibi öneriler oldu.¹³⁰

Fakat sorunların çözümünün kolay olmadığını söylemek mümkündür. Çünkü Kıbrıs'ta yaşananların bir sorumlusu da Türkler gösterilmiş, haliyle olayların ardı arkası yeni dönemde de kesilmemiştir. Kıbrıs'ın 1950 seçimlerinde başpiskoposluğuna seçilen

¹²⁸ Tensi, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, 19.

¹²⁹ TBMM Tutanak Dergisi, 8. Dönem, Cilt 23, Birleşim 33, s. 288, 23 Ocak 1950.

¹³⁰ Apuhan, *Bingöllü Kıbrıs Gazileri*, 29.

III. Makarios'un yaptıkları ve arzu ettikleri, senelerdir süre gelen anlayıştan farklı olmamış, aksine Enosis'in faaliyetlerini hızlandırıcı etki olmuştur.¹³¹

Kıbrıslı Rumların Silahlı Örgütü'nün (EOKA) kuruluşu ve faaliyetleri de bu sürecin bir parçası olmuştur. Kıbrıs Başpiskoposu Makarios, Yunan Albay Grivas ve beraberindeki heyetin Enosis için İncil'e ve silaha el basıp yemin etmesiyle EOKA'nın adadaki ilk kıvılcımı olmuştur.¹³² Albay Grivas, askeri bilgi ve birikimini EOKA'nın çalışma alanı için kullanarak 1954'te adaya çıkararak Rumları organize etmeye başladı.¹³³

EOKA, faaliyetlerine başlamıştı. Diğer taraftan da Rumların uluslararası kamuoyunda diplomatik girişimleri olmuştur. 16 Ağustos 1954'te Kıbrıs'ın self determinasyonu için BM'ye başvuruda bulunan Rumların bu talebi BM genel kurulunda karşılık bulmayarak gündeme alınmadı. BM kurulu tarafların olayı kendi aralarında çözüme kavuşturulması önerisinde bulundu. EOKA'nın kuruluş amacının Kıbrıs Adası'na bağımsızlık olmadığını, adada yaşayanları Yunanistan'ın himayesine alacak Enosis hayallerini gerçekleştirmek olduğu bilenen bir gerçektir.¹³⁴ EOKA, kuruluş amacına paralel birçok gayri resmi faaliyetlerde bulunmuş, adada huzurun daha da bozulmasına öncü olmuştur. Kıbrıs konusunda uluslararası arenada istediğini elde edemeyen Rumların faaliyetleri artık EOKA örgütünün etrafında şekillenmeye başlanmıştı.

Nisan 1955'te EOKA, İngiliz yönetimine karşı şiddete başvurarak ilk önce İngiliz askeri alanlarını hedef aldı. Ardından kamu binalarına saldırılar gerçekleştirdi.¹³⁵ EOKA'nın bu saldırılarına tepkisiz kalan Makarios tutuklanarak sürgün edildi. İngilizleri de artık düşman gören EOKA'nın bir sonraki hedefi Türkler olmuştur. Lefkoşa'da bulunan Türk semtindeki polis merkezine saldırıdan sonra Grivas; Elen, Türk ayrımı yapılmaksızın polislerin birer hain olduklarını ve onları vurmaları gerektiği talimatını vermiştir.¹³⁶

Türlere yapılan saldırılar 1955'ten sonra tırmanışa geçmiş, doğal olarak endişeleri de artırmıştır. Dr. Fazıl Küçük, Kıbrıs Türklerinin yerel hükümetin çaresizliği

¹³¹ Sabahattin İsmail, *Kıbrıs Cumhuriyetin Doğuşu- Çöküşü ve KKTC'nin Kuruluşu (1960-1983)* (İstanbul: Akdeniz Haber Ajansı Yayınları, 2000), 10.

¹³² İbrahim Artuç, *Kıbrıs'ta Savaş ve Barış* (İstanbul: Kastaş Yayınları, 1999), 39.

¹³³ Tensi, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, 29.

¹³⁴ Emircan, *Kıbrıs Türk Toprağıdır*, 88.

¹³⁵ Ali Denizli, *Kıbrıs Barış Harekâtı 20 Temmuz 1974* (Ankara: Bekiran Yayınları, 2014), 20.

¹³⁶ Yüksel, *Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Kuruluş Süreci*, 87.

karşısında kendilerini Türkiye Cumhuriyeti hükümetine bıraktıklarını bildirdi. Başbakan Menderes ise gazetecilere; Türklere karşı ciddi bir saldırı olursa Türkiye'nin buna tepkisiz kalmayacağını kesin bir dille belirtti.¹³⁷ Yaşanan bu gelişmeler ardından Yunan Meclisi'nin 1956'da Türkleri suçlayıcı bildirisi, TBMM tarafından gündeme alındı. Bildiriye karşılık açıklama yapan Dışişleri Bakanı Fuad Köprülü, EOKA'nın silah ve para destekçisinin Yunanistan olduğunu açıklamıştır.

EOKA, ilk eylemleriyle 30 Türk köyüne saldırarak köylüleri göçe maruz bıraktı. Yaklaşık 200 Türk katledildi. Yüzlercesi de yaralandı. Örgüt, bombalı saldırılar ve sabotaj eylemleriyle adada amacına ulaşmaya çalışıyordu.¹³⁸ EOKA ilk günden itibaren İngiliz yönetimine de saldırılar ve sabotaj eylemleri yapmıştır. Türklere ve İngilizlere saldırdıktan sonra EOKA bu sefer namluyu kendine çevirerek kendi üyelerini ve sivil halkını da öldürdüğü fakat özel nedenlerden bunu açıklamadığı zamanlara da olmuştur.¹³⁹

Türkler, artan baskılar karşısında sessiz kalmadı. İlk olarak 1956'da kendilerini koruyacak *Volkan* adında bir örgüt kurdular. Ardından Karaçete ve 9 Eylül Cephesini kurarak EOKA'nın eylemlerine engel olmaya çalıştılar.¹⁴⁰ Meşru müdafaa düşüncesiyle kurulan oluşumların faaliyetleri, EOKA'nın eylemlerine engel olmuyordu. Bu gerçeği kısa sürede fark eden Türkler, yeni arayışlara yöneldiler. EOKA'nın eylemlerine süratle cevap verecek güçlü bir teşkilatın ihtiyacını göz önüne alan Rauf Denktaş, Burhan Nalbantoğlu ve Kemal Tanrısevdi 15 Kasım 1957'de Türk Mukavemet Teşkilatını (TMT) kurdular. Yeni teşkilatın kurulmasıyla daha önce faaliyetlerde bulunan yerel savunma örgütleri de TMT'nin bünyesine alındı.¹⁴¹

EOKA'ın saldırıları karşısında Türklerin meşru savunmasını üsteleyecek bir teşkilatın kurulması, yeni bir sürecin başlangıcı olmuştur. Teşkilatın kurulması belli amaç ve yöntem çerçevesinde olmuştur. Nitekim kuruluş amacını beyan eden Türk Mukavemet Teşkilatı; başta halkının can ve mal güvenliğini sağlamak, Türk halkına yapılan saldırıları durdurmak, Enosis'in gerçekleşmesi için yapılan eylemlere engel olmak, toplumun birliğini ve bütünlüğünü sağlamak gibi maddeleri açıklamıştır.¹⁴²

¹³⁷ Mütercimler, *Kıbrıs Barış Harekâtının Bilinmeyen Yönleri*, 55.

¹³⁸ Özmen, *Avrasya'nın Kırılma Noktası Kıbrıs*, 193-195.

¹³⁹ Emircan, *Kıbrıs Türk Toprağıdır*, 89.

¹⁴⁰ İsmail, *Kıbrıs Cumhuriyetin Doğuşu- Çöküşü*, 12.

¹⁴¹ Yüksel, *Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Kuruluş Süreci*, 98.

¹⁴² Yüksel, *Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Kuruluş Süreci*, 326.

Kurulan teşkilatın bildirisini, Kıbrıs Türk Lisesi öğrencileri hazırlayarak Kıbrıs'ın geneline dağıtmıştır.¹⁴³ TMT'nin kurulmasıyla örgütlenen Türklerin faaliyetleri olumlu sonuçlar vermiş, 1958-1960 senelerinin ardından 1963 ile 1974 yılları arasında yapılan Rum saldırıları karşısında güçlü ve başarılı olmuşlardır.¹⁴⁴

1.3.4. Kıbrıs Sorununa çözüm arayışları ve 1955 Londra Konferansı

1950'den sonra Yunanistan ve Türkiye'nin NATO'ya üye olmalarının ardından oluşan *Balkan İttifakı*, Kıbrıs sorununu bir nebze de olsa örtmüştü.¹⁴⁵ Ancak bu uzun sürmeyerek tedhiş ve güvenlik sorunu artmıştır. Kıbrıs Adası'nda gerilim devam ederken Türkiye mevcut statükonun devamından yana bir politika sergilemiştir. Yunanistan ise Enosis'ten asla ödün vermeyeceklerini açıkça beyan etmiştir.¹⁴⁶

Bu dönemde Türkiye'nin dış politikasını Kıbrıs meselesi fazla meşgul etmiştir. Şiddet olaylarının ifrata geçtiği dönemde diplomasi trafiği de devam ediyordu. Bu süreçte yapılan Londra Konferansı'nın önemi çoktur. Nitekim 1955'te toplanan Londra Konferansı, ilerleyen süreçte adaya yapılacak olan 1974 Barış Harekâtı'nın yasal dayanaklarından birisi olacaktır.¹⁴⁷

Sancılı sürecin devam ettiği sırada İngiltere'den konferans daveti geldi. 20 Haziran 1955'te İngiliz hükümeti, Türk ve Yunan hükümetlerine “*Doğu Akdeniz'in siyasal ve savunmaya ilişkin sorunlarının*” görüşüleceği bir konferansın başkent Londra'da toplanması için iki hükümete çağrıda bulundu.¹⁴⁸ Menderes hükümeti, davete olumlu cevap vererek Fatin Rüştü Zorlu'yu Kıbrıs sorunu ile ilgilenmesi için Dışişleri Bakanlığına bağlı Kıbrıs Komisyonu Başkanlığında görevlendirdi.¹⁴⁹ Bu komisyonun en mühim görevi, Kıbrıs sorununda Türkiye'nin alacağı görüşleri korumak ve kollamaktır. Temel ilkeleri ise Kıbrıs üzerinde en az Yunanistan kadar hak sahibi olduğumuzu belgeleri ile kanıtlayarak dünya kamuoyuna duyurmak ve sonuçlanana kadar Kıbrıslı Türklere her türlü yardımı yapmak.¹⁵⁰

¹⁴³ Aydın Akkurt, *Türk Mukavemet Teşkilatı 1957-1958 Mücadelesi* (Lefkoşa: Bayram Matbaa, 1999), 40.

¹⁴⁴ Emrullah Yalçın, “Kıbrıs'ta Türk Mukavemet Teşkilatı ve Rauf Denktaş”, *Atatürk Yolu Dergisi* 15/58 (Ocak 2016), 286.

¹⁴⁵ Eroğlu, “KKTC'yi Yaratan Tarihi Süreç”, 742.

¹⁴⁶ Tekin Önal, “Fatin Rüştü Zorlu'nun Siyasi Mücadelesi (Mayıs 1954-Mayıs 1960)”, *Akademik Bakış Dergisi* 8/15 (2014), 165.

¹⁴⁷ Mütercimler, *Kıbrıs Barış Harekâtının Bilinmeyen Yönleri*, 59.

¹⁴⁸ Fırat, “Yunanistan'la İlişkiler”, Cilt 1/600.

¹⁴⁹ Cumhuriyet Arşivi (BCA), *Fon Kodu*, 30-18-1-2, *Yer Bilgisi*, 140-80-3.

¹⁵⁰ Önal, “Fatin Rüştü Zorlu'nun Siyasi Mücadelesi”, 165.

Tarihi konferansta Dışışleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu'ya; Genelkurmay 2. Başkanı Rüştü Erdelhun, Savunma Bakanı Ethem Menderes, Dışışleri Bakanlığı Genel Sekreteri Muharrem Nuri Birgi, Bonn Büyükelçisi Suat Hayri Ürgüplü, Atina büyükelçisi Settar İksel gibi önemli isimler de eşlik etmiştir.¹⁵¹ Türk heyeti Londra'ya ulaştıktan sonra Fatin Rüştü Zorlu'ya, Başbakan Adnan Menderes tarafından Kıbrıs'taki statükonun muhafaza edilmesini ve benimsenen politikanın önemine vurgu yapan bir telgraf çekilmiştir.¹⁵²

Konferans nihayet 29 Ağustos 1955'te İngiltere, Yunanistan ve Türkiye'den temsilcilerin katılımıyla başladı. Türkiye, konferansa çok zor şartlar altında ve dezavantajlı bir durumda katılmıştı. Türkiye'nin konferansa katılma amacı, uluslararası alanda haklılığını göstermekti. Özellikle hem İngiltere'nin şeffaf olmayan amacını anlamak hem de Rum halkını savunan uluslararası diplomaside sempatik görünmeye çalışan Yunanistan'ın emellerine engel olmak için davete olumlu cevap vermişti.¹⁵³ İngiltere'nin konferansı istemesinin bir gerekçesi de Rumların kurdukları örgütlerin gerçekleştirdiği saldırılar, 1954'te toplanan BM Genel Kurulunda Yunanistan'ın self determinasyonuna karşı çıkması ve Türklerin Enosis'e karşı olduklarını belirtmesidir.¹⁵⁴

Konferansta İngiliz Dışışleri Bakanı Macmillan, adanın tamamen kendi ellerinde olmasının gerektiğini, bunun NATO ve Bağdat Paktı'nda üstlendiği görevler açısından mühim olduğunu açıklamıştır. Yunanistan Dışışleri Bakanı Stefanopulos, Self determinasyon hakkının tanınmasını, Fatin Rüştü Zorlu ise adanın Türklerle olan tarihsel boyutuna ve önemine¹⁵⁵ değinerek “*Türkiye statükodan memnundur ve korunmasını istemektedir. Ama mevcut durumda bir değişiklik yapılacaksa en doğru yol adanın eski sahibi olan Türkiye'ye verilmesidir*”¹⁵⁶ görüşü belirtmiştir.

Konferansta ortaya atılan birbirinden farklı üç çözüm önerileri Londra'da uzlaşma sağlanmamasına neden olmuştur. Ancak her ne kadar konferanstan uzlaşma çıkmamışsa da iki önemli neticesi olmuştur. Bunlar: Kıbrıs sorunun uluslararası bir sorun haline gelmesi ve meseleye Türkiye'nin de taraf olduğunun Yunanistan tarafından kabul

¹⁵¹ Cumhuriyet Arşivi (BCA), *Fon Kodu*, 30-18-1-2, *Yer Bilgisi*, 140-80-3.

¹⁵² Cumhuriyet Arşivi (BCA), *Fon Kodu*, 30-1-0-0, *Yer Bilgisi*, 1-8-19.

¹⁵³ Mütercimler, *Kıbrıs Barış Harekâtının Bilinmeyen Yönleri*, 60.

¹⁵⁴ Çay, *Kıbrıs'ta Kanlı Noel-1963*, 38.

¹⁵⁵ Fırat, “Yunanistan'la İlişkiler”, *Cilt 1/602-603*.

¹⁵⁶ İsmail, *Kıbrıs Sorununun Kökleri*, 354-355.

edilmesidir. Üç ayrı çözüm başlığı ortaya atılan konferans, Türkiye’de başlayan 6-7 Eylül olaylarının patlak vermesiyle tamamen dağılmıştır.

Çözüm olacağı düşünülen ancak sonuçsuz kalan Londra Konferansı’ndan sonra Türkiye Cumhuriyeti’nin başlangıçta benimsemediği Taksim tezine sıcak bakmış ve bu tezi desteklemeye başlamıştır. Kamuoyunda yerleşmiş olan “*Ya Kıbrıs Ya Ölüm*” sloganı yerini “*Ya Taksim Ya Ölüm*” sloganına bırakmıştır.¹⁵⁷

1.3.5. 1955 6-7 Eylül Olayları ve sonrasında yaşananlar

1955’te Kıbrıs meselesi, Türk halkı ve Türk diplomasisinin yoğun olarak gündemindeydi. Sorunun çözümü için diplomasi trafiğinin sürdüğü zamanda, Türk siyasal tarihine 6-7 Eylül¹⁵⁸ olayları olarak geçen bir gelişme yaşanmıştır. Kıbrıs sorunu ile ilgilenen Türk Dışişleri komisyonu temsilcisi, Londra’da Kıbrıs sorunu üzerine görüşmeleri sürdürürken Mustafa Kemal Atatürk’ün Selanik’te bulunan evine bomba atıldığı haberi radyolardan duyurulmuştu. Haberin duyurulmasında ve kitlesel protestolara dönüşmesinde İstanbul Ekspres gazetesinin “*Atamızın evi bombalandı*” manşeti, asıl provokatör olarak görülmüştü.¹⁵⁹ (Ek 9)

Haberin duyurulması Türkiye’de sert tepkilere neden olmuştu.¹⁶⁰ İstanbul’da başlayan olaylar kısa sürede İzmir ve Ankara’ya sıçradı. Protestolara katılan bazı provokatörlerin yarattığı gergin ortam ve takibinde gelen olaylar zinciri yüzünden gösteriler amacından sapmış, şiddete ve toplumsal olaylara dönüşmüştür.¹⁶¹ Olayların büyük kentlere sıçraması ve halkın galeyana gelmesiyle sonuçları ağır olan bir seyir almıştır.

Provokatörlerin galeyanına gelen halkın özellikle hedef olarak seçtikleri yerler azınlık mahalleleri olmuş ve yoğun saldırılara geçtiler. Saldırıların yaşandığı mahallerde özellikle; kilise, ev, manastır, sinagog, okul, otel, fabrika gibi yerlere zarar verilmiş ve mezarlıklar tahrip edilmiştir. Kontrolden çıkan olaylarla birçok vatandaş ölmüş ve

¹⁵⁷ Fırat, “Yunanistan’la İlişkiler”, Cilt 1/ 604.

¹⁵⁸ Adnan Menderes ve 6/7 Eylül olayları. Ayrıca bkz.

Şerif Demir, “Adnan Menderes ve 6/7 Eylül Olayları”, *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi* 0/12 (Ekim 2012).

¹⁵⁹ Nezir Özgen, *Kronolojik Türkiye Tarihi- Geçmişten Günümüze Türkiye Tarihi* (Ankara: Venedik Yayınları, 2018), 134.

¹⁶⁰ Mütercimler, *Kıbrıs Barış Harekâtının Bilinmeyen Yönleri*, 62.

¹⁶¹ Mütercimler, *Kıbrıs Barış Harekâtının Bilinmeyen Yönleri*, 62.

yaralanmıştır.¹⁶² Protestoların amacından çıkmasıyla yağmalama da baş göstermiştir. Kıbrıs sorununun tazeliğini koruduğu süreçte böylesi vahim olayların yaşanması hem Menderes hükümetine kan kaybettirmiş hem de Türkiye'nin imajını zedelemiştir.¹⁶³

Menderes hükümeti yaşanan şiddet olaylarını kontrol altına almak için olayların baş gösterdiği üç büyük kentte; İstanbul, İzmir ve Ankara'da sıkıyönetim ilan etmiş,¹⁶⁴ ardından gece yarısından sonra sokağa çıkma yasağı ilan etmiştir. Olağanüstü durumlarda ise emniyetten izin alınmasıyla sokağa çıkılabilmektedir. İzleyen zamanlarda sıkıyönetim şehirlerinde yasak, 23.00-05.00 arası olmuş, İstanbul'da Haziran 1956, Ankara ve İzmir'de ise 19 Aralık 1955'e kadar sürmüştür.¹⁶⁵

6-7 Eylül'de yaşanan vahim olaylardan sonra Başbakan Adnan Menderes'e, Türkiye'nin birçok şehirden yardım ve destek için telgraflar gönderildi.¹⁶⁶ Ancak olayların büyümesi konusunda Başbakan Adnan Menderes'e gönderilen bir mektupta olaylara anında müdahale edilmesinin mümkün olduğu halde, Ankara ve İstanbul'un emniyet müdürleri ile mülkü amirlerinin görevlerini yapmadıklarını, bunun cezasız kalmamasını istediğini belirtmiştir.¹⁶⁷ Olayların büyümesinde ihmali olan birçok bürokratların yeri değiştirilmiş, bazıları da görevden azledilmiştir. Olaylarda halkı örgütlediği düşünülen Kıbrıs Türk Cemiyeti kapatılmıştır.

6-7 Eylül olaylarının yarattığı sonuçlar Türkiye ve Yunanistan arasındaki ilişkileri zedelemiş, doğal olarak Kıbrıs sorununu da etkilemiştir.¹⁶⁸ Bu süreci fırsata çeviren EOKA adada tedhiş eylemlerini hızlandırmıştır. Kıbrıs sorununa çözüm için toplanan Londra Konferansı da dağılmıştır. Nitekim heyette baş temsilci olan Fatin Rüştü Zorlu'nun "*Bütün çabalarımız, Londra'da elde ettiğimiz başarı, bir gecede heba olup gitti*"¹⁶⁹ sitemi, olayların bilançosunu göstermektedir.

¹⁶² Şerif Demir, "Adnan Menderes ve 6/7 Eylül Olayları", *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi* 0/12 (Ekim 2012), 44.

¹⁶³ Ulvi Keser, "Kıbrıs Sorunu Bağlamında Türkiye'de 6/7 Eylül 1955 Olaylarına Kesitsel Bir Bakış", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi* 12/25 (Aralık 2012), 208.

¹⁶⁴ Cumhuriyet Arşivi (BCA), *Fon Kodu*, 30-18-1-2, *Yer Bilgisi*, 140-82-2.

¹⁶⁵ Christina Zenginoğlu, *Küresel Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Programı 6-7 Eylül 1955 Olaylarına Götüren Etken ve Aktörler* (İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016), 105.

¹⁶⁶ Cumhuriyet Arşivi (BCA), *Fon Kodu*, 30-1-0-0, *Yer Bilgisi*, 19-110-9.

¹⁶⁷ Cumhuriyet Arşivi (BCA), *Fon Kodu*, 30-1-0-0, *Yer Bilgisi*, 37-226-3.

¹⁶⁸ Gürhan Gürcan, *6-7 Eylül 1955 Olayları* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006), 112.

¹⁶⁹ Keser, 6/7 Eylül 1955 Olaylarına Kesitsel Bir Bakış, 208.

Menderes hükümeti, sürecin sıkı takipçisi olmuştur. 6-7 Eylül olaylarını milli bir felaket olarak tanımlayan Başbakan Adnan Menderes, yaşanan vahim olaylardan zarar görenlerin zararını karşılayacağı beyan ederek taziyelerini iletmiştir.¹⁷⁰ 13 Ağustos 1956 yılında 6-7 Eylül olaylarıyla İstanbul ve İzmir de yaşanan talihsiz gelişmelerden ötürü başta kiliseler olmak üzere diğer hayır kurumu binalarında meydana gelen hasarların ihyası ve tespiti yapmak ayrıca bu işlerde görevlendirilecek personellerin maaşları hakkında Vakıflar Genel Müdürlüğü görevlendirilmiştir.¹⁷¹

6-7 Eylül olayları sonuçları itibarıyla Türkiye'yi uluslararası arenada zora sokmuş ve Kıbrıs sorunun çözümünü sekteye uğratmıştır. Toplumsal olaylar zincirine dönüşmesiyle maddi ve manevi tahribatın artmasına neden olmuştur. Ölümünün ve saldırıların olmasıyla da azınlıklar tedirgin olmuş ve birçok Rum azınlığı ülkeyi terk etmiştir. Olaylar, Menderes'in karşısına suçlamalarla tekrardan çıkmıştır. 27 Mayıs 1960 tarihinde yapılan askeri darbe ile iktidarı son bulan Adnan Menderes ve birçok bürokrata Yassıada¹⁷² yargılamalarında 6-7 Eylül olaylarının büyümesinde özellikle İstanbul ve İzmir'de halkı Rumlara karşı kışkırtmaya sebep oldukları suçlamaları yapıldı.¹⁷³

6-7 Eylül olaylarından sonra Kıbrıs Adası'nda da taşlar yerinden oynamış, şiddet olayları tekrar zirve olmuştur. Yunanistan 1956'da tekrardan sorunu Birleşmiş Milletlere götürmüşse de BM Kurulu, Kıbrıs sorununun muhataplarıyla çözülmesi önerisi ile karar almıştır.¹⁷⁴ Yaşanan gelişmeler Menderes hükümetini Türk dış politikada özellikle Kıbrıs sorunu ile ilgili diplomasi trafiğine sokmuştu. Yapılan birçok görüşmelerin sonuçsuz kalınması, sorunun daha da büyümesine sebep olmuş ve diplomatik tikanıklıkları beraberinde getirmiştir. Türklerin Enosis emellerine karşı duruşu, EOKA'nın faaliyetlerinin artmasına sebep olmuştu. Türkler, artan tedhiş faaliyetleri karşısında meşru müdafaa şuuruyla kurdukları Türk Mukavemet Teşkilatı öncü rol üstlenmiştir.¹⁷⁵

Adada şiddetin ardı arkası kesilmeyince Menderes hükümeti, kesin bir çözüme odaklanmıştı. Olaylar sadece Kıbrıs'ta değil, Anadolu'da da çeşitli protesto ve mitinglerle lanetlenmişti. İngiltere, 1957'de adaya sivil vali atamıştı. Önceden yapılan özerklik

¹⁷⁰ Cumhuriyet Arşivi (BCA), *Fon Kodu*, 30-1-0-0, *Yer Bilgisi*, 37-226-1.

¹⁷¹ Cumhuriyet Arşivi (BCA), *Fon Kodu*, 30-18-1-2, *Yer Bilgisi*, 144-68-13.

¹⁷² Yassı Ada'nın ismi; 2013 tarihinde Demokrasi ve Özgürlükler Adası olarak değiştirilmiştir.

¹⁷³ İlyas Topçu vd., "Adnan Menderes'in Yargılanması ve İdamı", *Akademik Bakış Dergisi* 61 (Mayıs-Haziran 2017), 69.

¹⁷⁴ Apuhan, *Bingöllü Kıbrıs Gazileri*, 40.

¹⁷⁵ Kalelioğlu, *Gazimağusa Savunması*, 52.

önerisi ret edilince İngiltere, adanın Türk ve Rumlarla birlikte Yunanistan, Türkiye ve kendisinin söz sahibi olacağı yönetimi önerdi. Yunanistan'ın kabul etmediği öneriyi Türkiye de başta sıcak bakmadı ancak kendi lehine bazı şartları öne sürdükten sonra olumlu karşılamıştır. Yunanistan'ın tavrına rağmen İngiltere Macmillan Planı'nı devreye sokmuştur.¹⁷⁶ Böylece adada ilk defa fiilen bir Türk temsilci olan Burhan Işın görev almıştır.

Yunanistan, Macmillan'ı engelleme girişimlerinde bulunmuş ve farklı zamanlarda iki defa BM'ye başvurmuştur.¹⁷⁷ Birleşmiş Milletler ise bu gelişmelere cevaben Türkiye'nin muhataplığına saygı duyulmasını ve alınacak kararlarda Türkiye'nin görüşünü önermiştir. Sükûnet ortamı olmayınca Kıbrıs Cumhuriyeti'ne giden süreç başlamış; ilk olarak Zürih ardından Londra Antlaşması ile hukuki zemin oluşmuştur.

1.3.6. 1959 Zürih ve Londra Antlaşmaları

NATO toplantısı için Paris'te bulunan Yunanistan, Türkiye ve İngiltere Dışişleri Bakanları; Kıbrıs sorununu görüşmek için bir araya geldiler. Yapılan görüşmelerden tarafların Zürih'te toplanması kararı çıkmıştı. Paris'te kararlaştırıldığı gibi Türk temsilcileri de Başbakan Adnan Menderes başkanlığında bir heyet ile müzakerelere katılmak üzere Zürih'e gittiler.¹⁷⁸ Zürih'te yapılan görüşmeler neticesinde Türkiye'nin garantörlüğünde adada bulunan Türk askeri sayıları gibi konular üzerinde konuşuldu.¹⁷⁹ Bu gelişmelerden sonra bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulması yönünde önemli bir adım atılmış oldu.¹⁸⁰

Türkiye ve Yunanistan tarafından imzalanan antlaşma, diğer muhatap olan İngiltere'nin de onayına sunulması gerekiyordu. Üç ülkenin temsilcileri Zürih'te belirlediği maddeleri Londra'da görüşmek için toplandılar. Yapılan görüşmeler sonucunda daha önce Yunanistan ve Türkiye başbakanlarının imzaladığı antlaşmayı İngiltere başbakanı ile birlikte tekrar imzalayıp Kıbrıs'ta yaşayan halkın da onayları eklenmiştir.¹⁸¹

¹⁷⁶ Çopur, *1974 Kıbrıs Barış Harekâtı ve Anıları*, 37.

¹⁷⁷ Duygu Aydın, *Trabzonlu Gazilere Göre Kıbrıs Barış Harekâtı* (Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016), 19.

¹⁷⁸ Cumhuriyet Arşivi (BCA), *Fon Kodu*, 30-18-1-2, *Yer Bilgisi*, 152-33-6.

¹⁷⁹ Tensi, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, 35.

¹⁸⁰ İsmail, *Kıbrıs Sorununun Kökleri*, 21-22.

¹⁸¹ Mütercimler, *Kıbrıs Barış Harekâtının Bilinmeyen Yönleri*, 75.

Londra'ya giderken bindiği uçağı kaza geçiren Adnan Menderes Londra Antlaşması'nı hastanede imzalamıştır.¹⁸² Türkiye, Kıbrıs Cumhuriyeti, Yunanistan ve İngiltere arasında ilişkileri düzenleyen 11 Şubat 1959 tarihli Garanti ve İttifak antlaşmalarının imzalanması; Kıbrıs Cumhuriyeti için olumlu bir gelişme olmuştur. Çünkü imzalanan antlaşmalar, Kıbrıs Cumhuriyeti'ni korumayı üstleniyor aynı zamanda anayasal düzeni korumayı içeren maddelerden oluşuyordu.¹⁸³

Antlaşma; Adadaki Yunanistan ve Türk kuvvetlerinin sayısı, düzeni korumak için toplu veya tek başına müdahale hakkı, Türk toplumunun kültür ve din işleri, resmi dillerden Türkçenin de olması gibi maddeleri kapsamaktaydı. Kıbrıs Cumhuriyeti, Türkiye ve Yunanistan arasında imzalanan İttifak Antlaşması'nın önemli konu başlıkları şunlardır:¹⁸⁴

- Taraflar arasında ortak savunmaları için iş birliği yapacaklar.
- Taraflar, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlık ve ülke bütünlüğüne karşı doğrudan veya dolaylı olarak yöneltilen herhangi saldırı veya tecavüzlere karşı koyacaklar.
- Sözü edilen gayenin gerçekleşmesi amacıyla Kıbrıs Cumhuriyeti ülkesinde bir üçlü karargâh kurulacaktır.
- Bahsi edilen karargâha Yunanistan 950, Türkiye 650 kişilik subay, astsubay ve er birliği ile katılacaklardır.
- Üçlü karargâhın komutanlığı, Kıbrıslı, Yunan ve Türk bir general tarafından bir yıl müddetle ve sıra ile üstlenilecektir.

Kıbrıs Cumhuriyeti, Türkiye ve Yunanistan ve İngiltere arasında imzalanan Garanti Antlaşması'nın ise önemli konu başlıkları şunlardır:¹⁸⁵

- Kıbrıs Cumhuriyeti, kendi bağımsızlığını, toprak bütünlüğünü ve güvenliğini devam ettirmeyi ve anayasaya saygıyı güven altına almayı üstlenir. Sorumluluğunu üstlenir. Bu amaçla adanın gerek birleşmesini gerekse taksimini direkt veya dolaylı olarak gerçekleştirmeye yardımcı ve teşvik edici tüm hareketleri yasaklar.
- Taraflar belirtilen ilk maddeye göre Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını, toprak bütünlüğünü, asayişini ve anayasanın temel maddeleri ile oluşan durumu tanırlar ve garanti ederler.
- Antlaşma hükümlerinin birinin ihlali durumunda tarafların önlemleri alınması aralarında danışmalarda bulunurlar.

¹⁸² Süleyman İnan, "İngiliz Belgelerinde Adnan Menderes'in Uçak Kazası", *Belgi Dergisi* 2/19, (2020),1887.

¹⁸³ Aydın, *Trabzonlu Gazilere Göre Kıbrıs Barış Harekâtı*, 35.

¹⁸⁴ <https://www.mfa.gov.tr/default.tr.mfa> (Erişim tarihi:11.01.2024). Türkiye Cumhuriyeti, Dış İşleri Bakanlığı resmî internet sitesinde yer alan antlaşmanın tam metni için ayrıca bkz.

¹⁸⁵ <https://www.mfa.gov.tr/garanti-antlasmasi-zurich-11-subat-1959.tr.mfa> (Erişim tarihi:11.01.2024). Türkiye Cumhuriyeti, Dış İşleri Bakanlığı resmî internet sitesinde yer alan antlaşmanın tam metni için ayrıca bkz.

İmzalanan bu antlaşmaların önemi çoktur. Özellikle Garanti Antlaşması'nın 4. maddesi ilerleyen zamanda Kıbrıs Adası'na yapılan Barış Harekâtı'nın yasal dayanağı olmuştur.¹⁸⁶ 1959'da Kıbrıs'ta seçimler yapıldı ve Cumhurbaşkanlığına Başpiskopos Makarios, yardımcılığına Dr. Fazıl Küçük seçildi. 1960'ta kurulan Kıbrıs Cumhuriyetin varlığı 1963 olaylarına kadar devam etmiştir.¹⁸⁷

1.3.7. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulması

Taraflar arasında imzalanan Zürih ve Londra antlaşmalarına göre Kıbrıs'ta önce geçici bir hükümet kuruldu. Adanın idaresinin kurulacak yeni cumhuriyete devredilmesini sağlamak ve Londra'da alınan kararları devreye sokmak için Lefkoşa ve Londra'da komisyonlar kuruldu. Oluşturulan Anayasa Komisyonu'nda Türkiye'yi Prof. Dr. Nihat Erim¹⁸⁸ başkanlığında bir heyet temsil etti.

Yapılan görüşmelerde her ne kadar Türklere verilen hakların fazlalığı konusunda görüş ayrılıkları çıkmış olsa da komisyonlardan uzlaşma sağlandı. Taraflar, 6 Nisan 1960'da anayasa taslağına son şeklini vererek imzaladılar.¹⁸⁹ İmzalanan antlaşmalara ve komisyonların uzlaşmasına göre taslağı hazırlanan “*Kıbrıs Anayasası*” Kıbrıslı Türk halkına eşitliğe dayalı kurucu ortaklık hakkı tanımış¹⁹⁰ 16 Ağustos 1960'ta Kıbrıs Cumhuriyeti resmen ilan edilmiştir. Adadaki düzen yapılan yeni antlaşmaların metinlerine göre şekillenmiştir. Böylece ada üzerindeki İngiliz yönetimi de fiilen son bulmuştur.

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin anayasasını ve temel yapısını oluşturan antlaşmanın başlıca esas maddeler ise şunlardır:¹⁹¹

1. Kıbrıs'ta Cumhurbaşkanlığı sistemi kurulmuştur. Cumhurbaşkanı Rum yardımcısı ise Türk olacak görev süreleri 5 yıl olacaktır.
2. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin resmi dilleri Rumca ve Türkçe olacaktır.
3. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin, kendine özgü bayrağını, Cumhurbaşkanı ve Yardımcısı ile birlikte seçilecek tarafsız bir desen ve renkte olacaktır.

¹⁸⁶ Armaoğlu, 20.yy. Siyasi Tarihi 1914-1995, 802.

¹⁸⁷ Özgen, *Geçmişten Günümüze Türkiye Tarihi*, 147-148.

¹⁸⁸ Cumhuriyet Arşivi (BCA), *Fon Kodu*, 30-18-1-2, *Yer Bilgisi*, 152-21-5.

¹⁸⁹ Ömer Alper Altunay, *Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Çözülüşü (1963-1967)* (İstanbul: İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020), 73.

¹⁹⁰ H. Fikret Alasya, “Tarihi Perspektiften Kıbrıs Meselesi”, *Tarihi Gelişmeler İçinde Türkiye'nin Sorunları Sempozyumu*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1995), 2/235.

¹⁹¹ [Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Temel Yapısı \(Zurih, 11 Şubat 1959\) / T.C. Dışişleri Bakanlığı \(mfa.gov.tr\)](https://www.mfa.gov.tr/kibris-cumhuriyeti-nin-temel-yapisi-zurih-11-subat-1959/tc-dissisleri-bakanligi) (Erişim tarihi: 03.01.2024). T.C, Dış İşleri Bakanlığı resmî internet sitesinde yer alan antlaşmanın tam metni için ayrıca bkz.

4. Yürütme kanadı, Cumhurbaşkanı ve yardımcısında toplanacaktır. 7 Rum ve 3 Türk'ten oluşan bir Bakanlar Konseyi oluşturulacaktır. Yasama kanadı ise % 70 Rum ve % 30 Türk oranında Türk ve Rum Toplulukları tarafından ayrı ayrı seçilecek olan Temsilciler Meclisine verilecektir.
5. Kıbrıs'ın %60'ı Rum. %40'ı Türk'ten oluşan 2000 kişilik bir ordusu olacaktır.
6. Kamu hizmetleri %70 Rumlardan ve %30 Türklerden oluşacaktır.
7. Silahlı kuvvetlerin komutan ve yardımcıları, Cumhurbaşkanı ve yardımcısı tarafından birlikte atanacaklar. Bu komutanlardan birisi Türk olacaktır.
8. Cumhurbaşkanı ve yardımcısıyla birlikte atanacak olan iki Rum ve bir Türk ve bir tarafsızdan oluşan bir yüksek mahkeme kurulacaktır.
9. Kıbrıs'ın en büyük beş kentinde, bu kentlerde ikamet eden Türkler tarafından belediyeler kurulacaktır.
10. Kıbrıs Cumhuriyeti, Yunanistan, İngiltere ve Türkiye arasında yeni Kıbrıs Devletinin bağımsızlığını, toprak bütünlüğünü ve anayasasını garanti edecek bir antlaşma yapacaktır. Kıbrıs Cumhuriyeti, Yunanistan ve Türkiye arasında bir de askeri ittifak antlaşması yapılacaktır. Bu iki antlaşma, anayasa hükmünde olacaktır.

Zürih Antlaşması ile yapılan anayasanın temel maddelerine bakıldığında ada üzerinde iki toplumun kurucu ortak olduğu anlaşılmaktadır.¹⁹² Kurulan yeni cumhuriyet, 21 Eylül 1960'da Birleşmiş Milletlere, 24 Mayıs 1961'de ise Avrupa Konseyi'ne üye olmuştur.¹⁹³ Sürecin bizzati içinde ve takipçisi olan Türkiye Cumhuriyeti de Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşunu devlet erkanı adına tebrik etmiştir. Cumhurbaşkanı Orgeneral Cemal Gürsel, Makarios'a Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşunu tebrik eden başarılar dileyen bir mesaj göndermiştir.¹⁹⁴ Buna kayıtsız kalmayan Makarios da Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel'e, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ilanına gösterdiği ilgiden dolayı teşekkür mektubu göndermiştir.¹⁹⁵

İmzalanan antlaşmaların verdiği önemli kazanımlardan birisi de Kıbrıs Cumhuriyeti için Enosis ve Taksim¹⁹⁶ görüşleri yasaklanıyor olmasıydı.¹⁹⁷ Bu, Kıbrıs Adası'nda yaşayan Türkler için çok önemli bir gelişme olarak görülmüş olsa da tasarlanan gibi olmamıştır. Çünkü Londra ve Zürich antlaşmalarında Enosis ve Taksim fikirleri yasaklanmasına rağmen Makarios'un gerçek anlamda Rum idaresi tesis etme yönündeki gayesinin yok olmadığı aşikardır. Öyle ki Makarios, 1960 yılında EOKA'nın kuruluşunun 5. yıl dönümünde örgütün mücadelesini övmüş ve özgürlük savaşının devam etmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bununla yetinmeyen Makarios, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin 2.

¹⁹² Vatansever, "Kıbrıs Sorununun Tarihi Gelişimi", 1502.

¹⁹³ Abdullah Cengiz Çetiner, *Kıbrıs Barış Harekâtı'nda Kara Muharebeleri* (Afyon: Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi ,2007), 19.

¹⁹⁴ Cumhuriyet Arşivi (BCA), *Fon Kodu*, 30-1-0-0, *Yer Bilgisi*, 16-86-5.

¹⁹⁵ Cumhuriyet Arşivi (BCA), *Fon Kodu*, 30-1-0-0, *Yer Bilgisi*, 7-40-18.

¹⁹⁶ Taksim Tezi: TSK'nin 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı'ndan önce Kıbrıs'ın ve 1974'ten sonra Kıbrıs'ın kuzeyinin bir il olarak Türkiye'ye katılmasını amaçlayan temel düşünce.

¹⁹⁷ Armaoğlu, 20.yy. siyasi tarihi, 534.

kuruluş dönümünü kutlamak için 15 Ağustos 1962’de Kykko Manastırı’nda düzenlenen bir törende “*Rum Kıbrıslılar, EOKA’cılar tarafından boşaltılmış bulunan istiklal mücadelesine devam etmeli ve onların başladıkları işi tamamlamalıdır*lar” düşüncesiyle Kıbrıs Cumhuriyeti’ni Enosis için bir aşama olarak gördüğünü ortaya koymuştur.¹⁹⁸

Makarios ve Rumların görmek istedikleri tablo düşünceyle sınırlı kalmamıştır. Kıbrıs Adası’nda yaşanan olaylara çözüm olacağı düşünülen Kıbrıs Cumhuriyeti’nin ömrü, Makarios’un tutumlarından ötürü kısa olmuştur. Rumlar, imzalanan antlaşmalarla Türklere çok fazla haklar verildiğini öne sürdüler. Anayasada özellikle 13 maddede değişiklik yapılmasını talep etmişlerdir.¹⁹⁹ Rumlar bu düşünceyle çeşitli bahaneler ileri sürerek Enosis’ten asla ayrılmayacaklarını, anayasayı tanımaz tavırlar sergileyerek ihlal ettiler.²⁰⁰

Makarios anayasadan duyduğu rahatsızlığı Türkiye’ye belirtmek ve anayasada değişiklik yapılması için Türkiye’ye 22 Kasım 1962’de ziyaret gerçekleştirdi. Yapılan değişiklik teklifleri Türkiye hükümeti tarafından ret edildi.²⁰¹

Makarios’un değişikliğini teklif ettiği anayasanın bazı önemli konu başlıkları ise şunlardır.²⁰²

1. Cumhurbaşkanı ve yardımcısının veto hakkının kaldırılması.
2. Cumhurbaşkanı yurtdışı programları ya da görevini yapmayacak durumlarda yardımcısının kendisine vekalet etmesi.
3. Meclis başkanı Rum, yardımcısı ise Türk üyeleri tarafından ayrı ayrı seçileceklerine her iki seçimin de meclis genel kurulunca seçilmesi.
4. Bazı kanunların meclisten geçmesi için ayrı çoğunluk koşulunun aranmaması.
5. Birleşik belediyeler kurulacak (anayasaya göre 5 büyük kentte ayrı belediyeler kurulacaktı. Bu vaziyette belediye başkanları daima Rum kökenli olacaktı.)
6. Adalet dağıtımının birleştirilmesi, güvenlik hizmetinde jandarma ve polis ayrımına son verilmesi.
7. Güvenlik güçlerinin sayısının yasa ile belirlenmesi (anayasaya göre sayı Cumhurbaşkanı ve yardımcısı tarafından ortaklaşa belirleniyordu.)
8. Hükümete ve orduya iki toplumun katılma oranlarının iki toplumun nüfus oranlarına göre değiştirilmesi.
9. Kamu hizmeti komisyonun üye sayısının 10’dan beşe düşürülmesi, kamu komisyonun alacağı kararlarda basit çoğunluk aranması.

¹⁹⁸ Resul Babaoğlu, “Kıbrıs Cumhuriyeti’nin Kurulması ve Makarios’un Türkiye Ziyareti 22-26 Kasım 1962”, *Uluslararası Boyutlarıyla Kıbrıs Meselesi ve Geleceği Uluslararası Sempozyum Kitabı*, ed. Duygu Türker Çelik, (Ankara: AKDİTYK Atatürk Araştırma Yayını, 2016), 310-311.

¹⁹⁹ Murat Kaya, *Kıbrıs Cumhuriyeti’nin Yıkılışını Hazırlayan Uluslararası Gelişmeler* (İstanbul: Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010), 49.

²⁰⁰ Armaoğlu, 20.yy. siyasi tarihi, 785.

²⁰¹ Armaoğlu, 20.yy. siyasi tarihi, 786.

²⁰² İsmail, *Kıbrıs Cumhuriyetin Doğuşu- Çöküşü*, 110.

10. Rum cemaat meclisinin yürürlükten kalkması.

Makarios'un anayasada değiştirmek istediği maddeler; Türkleri yok sayan ve azınlık durumuna düşürecek maddeler olmasından hem Türkiye Cumhuriyeti hem de Kıbrıslı Türkler tarafından ret edilmesiyle adada asayişsizlik tekrardan başlamıştır. Makarios'un talepleri karşılık bulmayınca Rumlar tarafından Türklere saldırılar yapıldı. Kıbrıs'taki gerginlik şiddetlendi ve saldırılar adanın genelinde yapılmaya başlandı.²⁰³

Makarios öncülüğünde olan Rumlar, Akritas Planını²⁰⁴ devreye koyarak Türklerin güvenliğini topyekûn sarsmıştır. Makarios 1 Ocak 1964'te Kıbrıs Cumhuriyeti'nin teminatı olan Londra ve Zürih Antlaşmalarını tek taraflı olarak feshettiğini kamuoyuna bildirdi.²⁰⁵ Yeni bir düzen getirmesi amacıyla kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin durumu, Türkleri toptan yok etmeyi amaçlayan Akritas Planı ve Kanlı Noel olaylarıyla yıkılışa giden süreci başlamıştır.

1.3.8. 1960-1974 yılları arasında yaşanan gelişmeler

1960 yılına doğru Kıbrıs meselesi geçici de olsa çözüme kavuşturulmuştu. Fakat Rumlar, Türklerin elde ettiği kazanımları, ideallerine uymadığı kanaatinde olduklarından ne anayasal düzeni korumak ne de tahrikleri bırakmak gibi niyetleri yoktu.²⁰⁶ Makarios, halkı kışkırtma eylemlerinde öncü olmuş, tedhiş faaliyetleri tekrar tırmanışa geçmiştir. Anayasal güvenceye rağmen Türklerin hakları çiğnenmiş ve Türkler bu haklardan mahrum edilmeye çalışılmıştır.

Rum liderlerin yeni düzenden duydukları rahatsızlık icraata dökülmüştür. Lefkoşa'da 1963'te farklı zamanlarda camilere ve Rauf Denktaş'ın çalışma bürosuna bombalı saldırı yapılmıştı. Söylemleri ile olayları tetikleyen Başpiskopos Makarios, bu gelişmelerden sonra sadece kınama mesajı yayımlamakla kalmıştır.²⁰⁷ Zaten süreç içinde olan gelişmelere bakıldığı zaman Makarios, kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Enosis'e

²⁰³ Uçarol, *Siyasi Tarih*, 53.

²⁰⁴ "Akritas Planı, Kıbrıs Türklerinin Londra ve Zürih Antlaşmaları ile sahip oldukları haklarının gasp edilerek eşit kurucu ortak oldukları Kıbrıs Cumhuriyeti'nin yönetiminden uzaklaştırılması, azınlık durumuna düşürülmesi ve EOKA tedhiş örgütü kullanılarak topluca imha edilmesi amacıyla Rumlar tarafından yapılan plandır." Ayrıca bkz.

* Ayhan Cankurt, "Rumların Akritas Soykırım Planları ve Kıbrıs'taki Çözumsuzlüğün Başlangıcı", *Assam Uluslararası Hakemli Dergisi* 8/19 (Kasım 2021).

²⁰⁵ Meltem Onurkan Samani, *Kıbrıs Türk milliyetçiliğinin gelişimi* (Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1998), 91.

²⁰⁶ Vatansever, "Kıbrıs Sorununun Tarihi Gelişimi", 1512.

²⁰⁷ Melek M. Fırat, *1960-71 Arası Türk Dış Politikası ve Kıbrıs Sorunu* (Ankara: Siyasal Kitabevi, 1997), 120.

giden yolda büyük bir basamak olarak gördüğünü belirtmişti. Anayasada değiştirmesini istediği 13 madde Makarios'un politikalarını daha rahat yürütmesine olanak sağlayacaktı. Fakat istekler, azınlık muamelesi ile karşı karşıya kalacak tehlikesi nedeniyle Türkler tarafından ret edilmiştir.

Yasal yollardan arzuladıklarını elde edemeyen Makarios tekrardan şiddete yönelerek Akritas Planı'nı devreye sokmuştur.²⁰⁸ Akritas Planı'nın ne olduğunu, amacının neler olduğunu anlamak ve daha sonraki süreçte meydana gelecek olan kanlı olayların altında yatan gerçek nedenleri anlamak şarttır. Bu da Makarios'un değişiklik talep ettiği 13 maddeyi anlamaktan geçer.

Türkleri ani saldırı ile yok etmeyi amaçlayan Akritas Planı 21 Aralık 1963'te Megali İdeanın başarılı olması, Rum Ortodoks kilisesinin destekleri ve öncülünde adanın Yunanistan'a ilhakını ve ada üzerinde Türk izlerine son vermeyi arzulayan Makarios ve Yunanistan tarafından taslağı çizilen kanlı bir plandır.²⁰⁹

Akritas Planı'nın kamuoyuna basın yolu ile duyurulması Rumca basılan Patris gazetesinde 1968'de olmuşsa da planın uygulayıcıları olan Rum çeteleri 1963'ten 1964 yılının başına kadar adada terör estirmiştir.²¹⁰ Yaşanan şiddet ve kanlı eylemlerinden sonra Kıbrıs Cumhuriyeti de yıkılmıştır. Akritas Planı'nın istekleri; önceden yapılan antlaşmanın yürürlükten kaldırılması, Türklerin direnişinin şiddetle engellenmesi, Rumların aleyhine olan maddelerin antlaşmadan çıkarılması ve çatışmaların yayılması halinde Enosis ilan edilecek gibi amaçları olan yapının ne kadar tehlikeli olduğunu anlamak mümkündür.²¹¹ Şiddet olaylarının devam ettiği süreçte tarihe *Kanlı Noel* olarak geçen katliamın başlaması, Kıbrıs Türklerini ve Türkiye Cumhuriyeti'ni yeni yönelimlere sevk etmiştir.

1.3.9. Kanlı Noel Olayları

Kıbrıs Türkleri için dönüm noktalarından biri olan Kanlı Noel, 20 Aralık 1963'te Lefkoşa'da patlak vermiştir. Tahtakale'deki semtinde evlerine giden bir grup Türk'ün

²⁰⁸ Ahmet Saruhan, *Aydın'daki Kıbrıs Gazilerinin Gözüyle 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı Üzerine Sözlü Tarih Çalışması* (Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020), 41.

²⁰⁹ Mütercimler, *Kıbrıs Barış Harekâtının Bilinmeyen Yönleri*, 86.

²¹⁰ Ayhan Cankurt, "Rumların Akritas Soykırım Planları ve Kıbrıs'taki Çözumsuzlüğün Başlangıcı", *Assam Uluslararası Hakemli Dergisi* 8/19 (Kasım 2021), 78.

²¹¹ Şinasi Can, *Kurtarılmış Ada Kıbrıs ve 1974 Barış Harekâtı* (Ankara: Akademisyen Kitabevi, 2014), 112.

araçları, Rum polisleri tarafından asayiş bahanesi ile aranmak istendi. Amaçları dışına çıkan arama sonucunda kargaşa çıktı ve Türklere ateş edildi. Açılan ateş sonucunda 2 silahsız Türk öldü 4 kişi de yaralandı.²¹² Bu olaydan sonra Kanlı Noel²¹³ olarak anılan olayların fitili ateşlenmişti.²¹⁴

Yapılan bu katliamdan sonra Lefkoşa’da okuyan liseli Türk öğrenciler olayı protesto etmek için toplandılar. Öğrencilerin de üzerlerine ateş açıldı ve 2 öğrenci yaralandı. Bununla yetinmeyen Rumlar, Atatürk’ün heykeline de saldırarak şiddeti gün boyu sürdürdüler.²¹⁵ Katliamcılar, Türk Tabip Binbaşı Nihat İlhan’ın²¹⁶ eşini ve çocuklarını katledip²¹⁷(Ek12) Türk köylerini çembere aldılar. Yaptıkları baskınlar ve kıyımlar Kıbrıs Adası’nı, Türklere yaşanılmaz bir duruma getirmiştir.²¹⁸

Kanlı Noel olaylarının politik sonuçlarından birisi de Türklerin yönetimden uzaklaştırılması ve Kıbrıs Cumhuriyeti’nin tarihe karışması olmuştur.²¹⁹ Anayasayı tanımaz tavırları ve zor kullanarak kurumları ortadan kaldırma girişimleri²²⁰ olan Rum yönetimi, zaten çıkmazda olan siyasi atmosfere yeni sorunlar yumağı eklemiştir. EOKA’yı destekleyen Rumlar; kadın, erkek, çocuk, yaşlı demeden kanlı eylemlerine devam ediyordu. Kanlı olaylarının ardı arkası kesilmeyince Türkiye, İngiltere ve Yunanistan öncülüğünde harekete geçerek Rum saldırılarını durdurmak için müştereken harekete geçilmesini istedi. Fakat tüm bu gelişmelere rağmen sükûnet ortamı sağlanamıyor, çağrı sonuçsuz kalıyordu.

Türkiye, yapılanlara daha fazla seyirci kalmadı. Gerekirse Garanti Antlaşması’ndan doğan adaya müdahale yetkisini devreye koyacağını, askeri müdahale dâhi tüm seçenekleri uygulamaya koymaktan geri durmayacaklarını başta Makarios

²¹² Ulvi Keser, “21 Aralık 1963 Kanlı Noel, Kumsal Faciası ve Bugüne Yansımaları”, *Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi* 11/23 (Aralık 2011), 98.

²¹³ “Kanlı Noel” olayları için Ayrıca bkz. Ulvi Keser, “21 Aralık 1963 Kanlı Noel, Kumsal Faciası ve Bugüne Yansımaları”, *Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi* 11/23 (Aralık 2011).

²¹⁴ Çopur, *1974 Kıbrıs Barış Harekâtı ve Anılar*, 47-48.

²¹⁵ Sanlı, *Mersin Kıbrıs Gazileri*, 112.

²¹⁶ **Nihat İlhan**, 1924’te Elâzığ’da doğdu. 1951’de Tıp Fakültesi’nden mezun oldu. Aralık 1963 gecesi Rum örgüt EOKA tarafından yapılan saldırılarda Binbaşı Nihat İlhan’ın eşi ve çocukları şehit edildi. Katliamın olduğu Lefkoşa’daki ev müzeleştirilerek Barbarlık Müzesi adıyla ziyaretçilere açıldı. 2016 yılında vefat eden Tabip Nihat İlhan, memleketi Elâzığ’a defnedilmiştir.

²¹⁷ Yelice, *Kıbrıs Barış Harekâtı’nı Hazırlayan Koşullar*, 39.

²¹⁸ Cumhuriyet Arşivi (BCA), *Fon Kodu*, 30-1-0-0, *Yer Bilgisi*, 64-394-29.

²¹⁹ Ulvi Keser, “1963 Kanlı Noel Sonrasında Kıbrıs Türklerine Bilinmeyen Bir Yardım Girişimi Üzerine”, *Motif Akademi Halk Bilimi Dergisi* 6/12 (Aralık 2013), 281- 308.

²²⁰ Manisalı, *Dünden Bugüne Kıbrıs*, 41.

olmak üzere İngiltere, Yunanistan ve ilgili muhataplarına açıkça bildirmişti.²²¹ Olaylar devam ederken Türkiye garantörlük hakkını tek başına kullanarak Kıbrıs'taki Türk alayını uygun mevzilere yerleştirdi. Ardından Türk Hava Kuvvetleri emrindeki savaş uçakları, Lefkoşa semalarında alçak uçuş yaparak uyarı ve gözdağı uçuşlarını gerçekleştirdi.²²² Takibinde, İngiltere'nin arabulucu olduğu görüşmeden sonra Türkiye ateşkesi kabul etmiştir.²²³

Yapılan girişimler sonucunda İngiltere'nin görevlendirdiği bir generalin emrinde Barış Koruma Kuvveti faal olmuş, 30 Aralık 1963'te Lefkoşa'nın Rum-Türk taraflarını ayıran *Yeşil Hat* diye tabir edilen sınır çizilmiş oldu.²²⁴ Yeşil Hat, Kıbrıs tarihi açısından önemi azımsanmayacak derecede çoktur. Çünkü iki toplumun da anlaştığı şekilde çizilen hat, 1963 olaylarıyla Lefkoşa'yı ikiye ayıran ve Kıbrıs Adası'nda iki ayrı yönetimin fiilen kurulmasının dönüm noktası olmuştur.²²⁵ Çizilen hat, doğal olarak Türk göçlerine neden olmuş böylelikle adada yaşayan Rum ve Türklerin ayrılıkları da resmen başlamış oluyordu.²²⁶

Görsel 1.1.Yeşil Hat haritası²²⁷

²²¹ Cumhuriyet Arşivi (BCA), *Fon Kodu*, 30-18-1-2, *Yer Bilgisi*, 176-14-18.

²²² Gökhan Baday, *1974 Kıbrıs Barış Harekâtı ve Kars -Ardahan Kıbrıs şehitleri ile gazileri* (Kars: Kafkas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 2009), 22.

²²³ Sanlı, *Mersin Kıbrıs Gazileri*, 116.

²²⁴ Osman Metin Öztürk, *Stratejik Açından Doğu Akdeniz ve Kıbrıs* (Ankara: Altınküre Yayınları, 2003), 28.

²²⁵ Hamza Eroğlu, *Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Kıbrıs Barış Harekâtı* (Ankara: Emel Matbaacılık, 1075), 5.

²²⁶ Yusuf Başdağ, *Kıbrıs Türk Federe Devleti'nden Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne Türk-Kıbrıs Politikası* (Ankara: Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021), 18.

²²⁷ (<https://www.savunmasanayist.com/israil-kibrista-yesil-hatta-elektronik-gozetleme-sistemleri-kuracak/> Erişim tarihi: 26.08.2023)

1.3.10. Kıbrıs'ta yaşanan diğer gelişmeler ve Johnson Mektubu

Kıbrıs sorununa diplomatik çözüm arayışları kaçınılmaz olmuştur. İngiltere bu amaçla garantör devletleri 1964'te Londra'da topladı. Türk temsilcileri, yürürlükte bulunan antlaşmaların halkın can ve mal güvenliğini sağlamada eksik kaldığını dile getirmesine karşılık; Rum temsilcileri, olayların asıl sebebinin mevcut antlaşmalardan olduğunu öne sürerek antlaşmaların feshedilmesini istedi.²²⁸ Londra Konferansı'ndan da uzlaşma çıkmayarak sonuçsuz kalmıştır. Fakat İngilizlerin komutasından oluşan kuvvetlerin adada asayiş ve düzeni sağlama görevi taraflarca onaylanmasına rağmen Makarios onaylamamıştır.

Rum tarafı sorunu tekrardan BM'ye götürme taraftarıydı. İngiltere öncülüğünde yapılan başvuru gündeme alınmıştır. Yapılan görüşmelerden sonra BM Barış Gücü, 27 Mart 1964'te görev üstlenmiştir. Fakat Barış Gücünün adaya gelmesine rağmen Rumların şiddet eylemleri devam etti. Türkiye ise saldırılar durmadığı takdirde müdahale hakkını kullanacağını resmen bildirmişti.

Barış Gücünün de seyirci kaldığı katliamlar devam ederken Türkiye; ABD ve İngiltere'ye adaya çıkarma yapacağını bildirmiş, konuda TBMM'den askeri müdahale yetkisi almıştı. Olayların gittikçe şiddetlenmesiyle Türkiye, adaya çıkarma kararı aldı. Fakat Türkiye'nin bu kararlılığından Amerika rahatsızlık duymuş, 5 Haziran 1964'te Başbakan İsmet İnönü'ye bir mektup göndermiştir. Hesapta olmayan bu gelişmenin patlak vermesi, adaya yapılması planlanan harekâtın askıya alınmasına neden olmuştur.

Türk tarihine Johnson Mektubu olarak geçen mektubun içeriği ise şu şekildedir:

1. Türkiye, Garanti Antlaşması'nı tam işletmeden adaya müdahale kararı almıştır. Türkiye henüz müdahale hakkını kullanamaz.
2. Türkiye tarafından Kıbrıs'a yapılacak bir askeri müdahale kendisini Sovyetler Birliği ile bir çatışma durumuna sokabilir. Türkiye NATO müttefiklerine danışmadan böyle karar alması NATO'nun Türkiye'yi savunma yükümlüğü var mıdır?
3. Türkiye ve Amerika arsında yapılan 12 Temmuz 1947 tarihli Yardım Antlaşması'nın 4. maddesine göre Türkiye Amerika'nın vermiş olduğu silahları Kıbrıs'a müdahalede kullanamaz. Gerekçesi ise bu silahlar Türkiye'ye savunma amacıyla verilmiştir.
4. Ayrıntılı görüşmeler için Türkiye başbakanı Washington'a giderse Başbakan Johnson bundan memnun olacaktır."²²⁹

²²⁸ Altun, *Gaziantep Kıbrıs Gazileri*, 71.

²²⁹ Armaoğlu, 20.yy. Siyasi Tarihi, 789.

Kıbrıs'a olası askeri bir müdahaleyi, Garanti Antlaşması'nın ihlali olarak gören Johnson kısaca; Türkiye'nin NATO ve BM üyeliğini sorguluyor, ABD'nin Türkiye'ye yaptığı yardımları kesme tehdidinde bulunuyordu.²³⁰ Son derece ağır ve tehdit dolu ifadeler içeren Johnson Mektubu²³¹ yapılması planlanan girişimleri sekteye uğratmış ve şok etkisi yaratmıştır. Amerikan yanlısı kamuoyu tutumu, gönderilen mektup sonrası sarsılmaya başlamıştır.²³² Başbakan İnönü ise hakaret dolu mektuba cevaben:

“Kıbrıs'ta Garanti Antlaşması gereğince kişisel hareket hakkını kullanma kararını erteledik. Mesajınıza hâkim olduğunuzu buyurduğunuz açık kalplilik ve dostluk hislerine dayanarak ben de size cevabımda durumu ve düşündüklerimizi tam bir samimiyetle açıklamaya çalışacağım. Mesajınız gerek yazılış tarzı gerek içindekiler bakımından Türkiye gibi müttefikinize karşı hayal kırıcı olmuş, ittifak münasebetlerine değinen muhtelif konularda önemli görüş ayrılıkları belirtilmiş. Gerek bu ayrılıkların gerek mesajın genel havasının sadece çok sıkışık bir zamanda acele toplanmış mut'alara dayanarak yapılmış iyi niyetli bir girişimin telaşından doğmuş hususlardan ibaret olduğunu yürekten dilerim”²³³ sözleriyle karşılık vermiştir.

İsmet İnönü'nün Başkan Johnson'a cevabı, daha anlaşılır ve uzundur. İsmet İnönü çok sert ifadeler kullanmamış fakat üzüntüsünü dile getirmiştir. Mektup her ne kadar şok etkisi yaratmışsa da o süreçte kamuoyundan saklanmıştır. Mektup olayı yaşandığı günlerde Türk kamuoyu tam anlamıyla haberdar olmasa da en azından Amerika karşıtlığının bugünlerde başlamış olduğunu söylemek mümkündür.²³⁴ Ayrıca Başbakan İnönü, Johnson Mektubu'nda yer alan davete icabet ederek 21 Haziran 1964'te bir heyet ile Amerika'ya gitmiştir.²³⁵ Görüşmelerde Kıbrıs sorununun çözümünde metanetli davranılması ve barış çerçevesinde adım atılması gerektiği üzerinde durulmuştur.

ABD, nihai çözüm için eski Dışişleri Bakanı Acheson'un arabulucu olduğu Cenevre'de görüşme sundu. Türk ve Yunan heyeti bu görüşmeye katıldı. Fakat Acheson Planı'na göre Karpas'ta ada yüz ölçümünün %5'ini oluşturan bir yer Türkiye'ye üs olarak verilecek, Kıbrıs 6 yerel yönetime ayrılacak, ikisi Türk denetiminde olacaktı. Türkiye buna karşılık Enosis'i kabul edecek ve karşılığında da Mesi Adaları'nı alacaktı. Makarios,

²³⁰ Turgay Bülent Göktürk, “Türkiye Büyük Millet Meclisi Ceride Kayıtlarında “Johnson Mektubu” ve Sonrası”, *Uluslararası Boyutlarıyla Kıbrıs Meselesi ve Geleceği Uluslararası Sempozyum Kitabı*, ed. Duygu Türker Çelik (Ankara: AKDİTYK Atatürk Araştırma Yayını, 2016), 226.

²³¹ Eroğlu, “KKTC'yi Yaratan Tarihi Süreç”, 750.

²³² N. Selcen Korkmazcan, “Johnson Mektubu'nun Dayanağı: 12 Temmuz 1947 Tarihli Türk-Amerikan Yardım Anlaşması”, *Uluslararası Boyutlarıyla Kıbrıs Meselesi ve Geleceği Uluslararası Sempozyum Kitabı*, ed. Duygu Türker Çelik (Ankara: AKDİTYK Atatürk Araştırma Yayını, 2016), 217.

²³³ Özgen, *Geçmişten Günümüze Türkiye Tarihi*, 182.

²³⁴ Fatma Gül Kesiktaş, *Kıbrıs Sorununun Türk-Amerikan İlişkilerine Yansıması: Johnson Mektubu (1960-1965)* (Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2005), 91.

²³⁵ Cumhuriyet Arşivi (BCA), *Fon Kodu*, 30-18-1-2, *Yer Bilgisi*, 178-34-3.

Enosis koşulsuz kabul edilmediği sürece bu plan kabul edilemez diyerek reddetti.²³⁶ Bu görüşmeden de herhangi bir uzlaşma sağlanamamıştır.

Cenevre görüşmeleri sürerken Kıbrıs'ta yeni bir kriz patlak vermişti. Rumlar Erenköy ve Mansura bölgesinde saldırılara giriştiler. Adada güven ortamını sağlamakla görevlendirilen BM Barış Gücü olaylara seyirci kalınca Türk Hava Kuvvetleri jetleri Rum mevzilerini bombalayarak olası katliam girişimlerini engelledi.²³⁷ Bu müdahalede Türk pilot Yüzbaşı Cengiz Topel²³⁸ şehit olmuştur.²³⁹ Türkiye'nin müdahalesinden Yunanistan tedirgin olmuş ve adaya askeri güçlerini sevk etmiştir. BM arabuluculuğunu üstlenen diplomatın ölmesiyle yerine Galo Plaza Lassa görevlendirildi. Plaza göreve geldiği zaman Kıbrıs sorunu ile ilgili rapor hazırladı fakat rapor, Türklerin haklarına aykırı ve çelişkilerle dolu olmasından Türkiye tarafından reddedilmiştir.

Kıbrıs sorunu artık daha çok diplomasiye yönelik çözülmeye çalışılmıştır. Fakat Yunanistan'da hükümet darbesi olmuş ve yönetimde askeri cunta artık söz sahibi olmuştu. Cuntacı lider Yorgios, yönetimi ele geçirdikten sonra Enosis'ten şaşmayacaklarını kararlılıkla devam edeceğini dile getirmiştir.²⁴⁰ Olayların durmak bilmediği adada Boğaziçi kesiminde yaşayan Türklere ve Geçitkale köylerine saldırı yapılmıştır. Birçok Türk katledilerek köyler yağmalanmış; kadın, çocuk ve erkekler esir alınmıştır. Yapılan bu saldırılara Türk hükümeti sert bir şekilde karşılık verdi. Dönemin Başbakanı Süleyman Demirel, Kıbrıs'ta meydana gelen son gelişmelerle alakalı durum değerlendirmesi yapmıştır.²⁴¹ Rum güçleri yapılan savunmaya karşı köylerden çekilmek zorunda kalmıştır. 28 Aralık 1967'de ise yeni bir süreç başladı ve Kıbrıs'ta geçici Türk yönetimi ilan edilmiştir.²⁴² Yönetimin başkanlığına Dr. Fazıl Küçük, yardımcılığına ise Rauf Denктаş getirilmiştir.²⁴³

Yunanistan'da artık yeni bir yönetim hâkim olmuştu. Adadan daha önce çıkarılan Grivas, Yunanistan tarafından tekrardan adaya gönderilmiş ve adanın ilhakı için

²³⁶ Özmen, *Avrasya'nın Kırılma Noktası Kıbrıs*, 270.

²³⁷ Armaoğlu, 20.yy. *Siyasi Tarihi*, 792.

²³⁸ 1964'te Türk Hava Kuvvetleri'nin Kıbrıs'ta yaptığı ikaz uçuşu esnasında, uçağı Rumlar tarafından vuruldu. Esir alındı ve şehit edildi. Cengiz Topel, Türk Hava Kuvvetlerinin ilk pilot kaybidir.

²³⁹ Çağatan Taşkın vd., "Kıbrıs Türk Millî Mücadelesinde Erenköy Direnişi: Bir Sözlü Tarih Çalışması", *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* 18/33 (Temmuz 2017), 574.

²⁴⁰ Çopur, *1974 Kıbrıs Barış Harekâtı ve Anılar*, 78.

²⁴¹ Cumhuriyet Arşivi (BCA), *Fon Kodu*, 30-1-0-0, *Yer Bilgisi*, 16-89-10.

²⁴² Murat Sarıca vd., *Kıbrıs Sorunu* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1975), 157.

²⁴³ Yelice, *Kıbrıs Barış Harekâtı'nı Hazırlayan Koşullar*, 69.

tekrardan faaliyetlere girişmiştir. Enosis'in uygulamasında kullanılacak yöntem ve planlanan süre yüzünden çıkan anlaşmazlık Makarios ve Grivas'ın arasını açmış doğal olarak Rum liderliğinde artık çift başlılık meydana gelmiştir.²⁴⁴ Grivas EOKA-B adında bir örgüt kurarak Türklere ve Makarios idaresinde saldırılara girişmiş, Makarios ile arası iyice açılmıştır. Grivas'ın 1973'te ölmesinden sonra Makarios EOKA-B örgütünün yasadışı olduğunu ve saf dışı kaldığını açıklamıştır. Bu gelişmeler ve sonrasında Makarios, Yunan askeri hükümeti ile arasını iyice açmıştır. Yunan yönetimi için Makarios artık hedef olmuş ve aleyhine faaliyetlere girişilmiştir.

İkili arasında yapılan mektuplaşma ve suçlayıcı açıklamalardan sonra Makarios yaptığı basın açıklamasıyla önceden Yunanistan cumhurbaşkanının gönderdiği mektubu açıklamış, askeri hükümetin Kıbrıs'ta dikta yönetimini kurmak istediğini ve kendisini de iktidardan tasfiye etme gibi amaçların olduğunu açıklamıştı.²⁴⁵ Yunanistan ise kendi subaylarının kontrolünde olan Milli Muhafız Birliğine bağlı askerler tarafından Makarios'un iktidarına 15 Temmuz 1974'te bir darbe yaparak son verdi. Askerler, Makarios'un Başkanlık Sarayını bombalayarak *Afrodite Planı* ile yönetimi ele geçirdiler. Radyodan Makarios'un saldırıda öldüğüne dair bilgi verilmişse de bu gerçekliği yansıtmamıştır.²⁴⁶

Darbeden sonra yönetimine azılı bir EOKA'cı Nikos Sampson tekrar getirilmiştir. Yönetimi devir alır almaz ilk iş olarak Elen Cumhuriyeti'ni ilan etmiştir. Kıbrıs Rum yönetimine getirilen Nikos Sampson, Makarios'u öldürmeyi arzuluyordu. EOKA'cılar ve Rum Muhafız Birlikleri Makarios'u ele geçirmek için faaliyete geçtiler. İngiliz üstünde olsa bile kendisi için güvenli olmadığını bilen Makarios kurtuluşu bir İngiliz uçağı ile kaçmakta bularak 16 Temmuz gecesi adadan kaçmıştır.²⁴⁷

²⁴⁴ Eren Sarı, *Mehmed'in Öyküsü Kıbrıs Barış Harekâtı* (Antalya: Net Medya Yayıncılık, 2016), 47.

²⁴⁵ Serkan Açıkgöz, *Kıbrıs Barış Harekâtı (20 Temmuz 1970)* (Edirne: Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006), 64.

²⁴⁶ Fırat, "Yunanistan'la İlişkiler", Cilt 1/741.

²⁴⁷ Aydın Olgun, *Kıbrıs gerçeği 1931-1990* (Ankara: Demircioğlu Matbaacılık, 1991), 36.

1.3.11. Genel değerlendirme

Kıbrıs Adası, jeopolitik konumu sebebiyle tarihin değişik dönemlerinde hakimiyet yarışına maruz kalmıştır. Osmanlı'nın 1571'de adaya hâkim olmasıyla yeni bir süreç başlamıştır. Yaklaşık 3 asır boyunca adayı hâkimiyetinde tutan Osmanlı Devleti, 1878'de olası tehlikesine karşı adanın yönetimini geçici olarak İngiltere'ye bırakmasıyla Kıbrıs Adası'nda dengeler değişmiştir.

Kıbrıs Adası'nda İngilizlerin yönetimi ile cesaret bulan Rumların Türklere karşı tedhiş faaliyetleri artmıştır. Kıbrıs Adası'nı Yunanistan'a İlhak etmek isteyen Rumlar çeşitli dönemlerde yaptıkları saldırılarla sistematik bir şekilde örgütlenerek faaliyetlerde bulunmuşlardır. Özellikle II. Dünya Savaşı'ndan ilhak arzularını zirveye taşıdılar. Her fırsatta İngiliz idaresine de taleplerini dile getiren Rumlar ayrıca uluslararası Arena'da da konuyu daima gündemde tutmuşlardır. Değişik dönemlerde BM Genel Kuruluna Kıbrıs konusunu götüren Rum yönetimi 1955'te konuyu tekrardan BM'ye götürmesiyle uluslararası boyut kazanmıştır.

Enosis düşüncesinden taviz vermeyen Rum yönetimi, EOKA gibi örgütler kurarak eylemlere başvurdular. Rumların katliamları karşısında Türkler de Türk Mukavemet Teşkilatı gibi örgütlerle kendilerini savunmuşlardır 1960 yılında İngiltere Yunanistan ve Türkiye'nin öncülüğünde kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti de Makarios'un anayasayı tanımaz tavırları yüzünden yıkılmıştır.

Kıbrıs konusunda hassas davranan ve gelişmeleri yakından takip eden Türkiye Cumhuriyeti, Türklere yapılan ve 1960'lı yıllardan sonra zirveye ulaşan katliamlara karşı sessiz kalmamıştır. 1974'te Kıbrıs'ta yaşanan ve Enosis'in hayata geçirilmesi amacı taşıyan 15 Temmuz darbesinden sonra Türkiye için Kıbrıs Barış Harekâtı'na giden süreç başlamıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

ŞIRNAK'TAN KIBRIS BARIŞ HAREKÂTINA KATILAN GAZİLER

2.1. Kıbrıs Barış Harekâtı'na Giden Süreç

1960 ile 1974 yılları arasında Kıbrıs Adası'nda Yunanistan ve Adadaki Rumların Enosis'ten ödün vermemelerinden dolayı şiddet durmuyordu. Özellikle Kanlı Noel olaylarına ve 1967 tarihinde yaşananlara Türkiye müdahale etmek istemiştir. Ancak hem donanım yetersizliği hem de dış etkenli gelişmeler ve baskılardan dolayı başta ABD'nin tutumundan bunu askıya almak zorunda kalmıştır.²⁴⁸

1974'te ise Yunanistan destekli yapılan darbe, Kıbrıs'ta dengeleri değiştirmiştir. Darbeden sonra olası felaketlere engel olmak için Türkiye tarafından yapılan Barış Harekâtı'nın önemi çoktur. Bu bölümde, Kıbrıs Barış Harekâtı'nın yapılmasında oluşan gelişmeler, Şırnaklı Kıbrıs gazilerinin yaşadıkları üzerinde durulacaktır. Barış Harekâtı'nın yapılma süreci, Kıbrıs'taki gelişmeler ve yaşanan olayların sonuçlarına değindikten sonra bizzat harekâta yer alan Şırnaklı Kıbrıs gazileriyle yapılan görüşmelerden elde edilen bilgilerin yorumlaması yapılacaktır.

2.2. Kıbrıs'taki 15 Temmuz Darbesinin Türkiye'de Yankıları ve Kıbrıs Barış Harekâtı İçin Yapılan Hazırlıklar

Kıbrıs'ta 15 Temmuz 1974'te yapılan darbe haberi Ankara'ya ulaşmıştı. Haberi alan dönemin Başbakanı Bülent Ecevit Haşhaş bölgesindeki (Afyon) gezisini yarıda bırakarak başkente döndü.²⁴⁹ Türkiye tarafından anında tepki bulan darbe yönetimi için başbakan kamuoyuna şu demeci verdi:

²⁴⁸ Mehmet Ali Birand, “32. Gün, “Kıbrıs Barış Harekâtı'nda Neler Yaşandı? 20 Temmuz 1974”, *Youtube* (20Temmuz 2019), 00:30-00:40.

²⁴⁹ Olgun, *Kıbrıs gerçeği 1931-1990*, 39.

“Biz davaların adam öldürerek ve kaba kuvvetle çözümleneceğine inanmıyoruz. Bütün dünyaya yakın uzak bütün komşularımıza ihtar ediyorum ki Kıbrıs’ta Buhranın Türk haklarına müdahale şeklinde büyüülmesine kimse cesaret edemez”²⁵⁰ diyerek Kıbrıs’taki Türklere yönelik olası bir tedhiş faaliyetinde buna müsaade etmeyeceklerini kararlılıkla gösterdi. Bu şekilde darbe yönetimini kesinlikle tanımadığını açıklamıştır. Türkiye ile birlikte İngiltere de sert bir şekilde darbe yönetimini tanımadığını belirtmiştir. ABD ise daha yumuşak bir üslup ile yeni yönetimi tasvip etmediğini belirtti.²⁵¹

Ankara teyakkuzdaydı. Durum değerlendirmesi yapmak için Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk’ün de katıldığı, Başbakan Bülent Ecevit başkanlığında Bakanlar Kurulu toplandı. Daha sonra Genelkurmay Başkanı ve kuvvet komutanlarının katıldığı Milli Güvenlik Kurulu toplandı. Yapılan uzun toplantılardan sonra darbenin Yunan müdahalesi olduğunu, gerçek amaçlarının da Enosis olduğu sonucu çıkmıştı.²⁵² Türkiye hükümeti, Kıbrıs’ta yaşanan gelişmeleri yakından takip etmiş ve gerekli diplomasi trafiğine başvurmuştur. Bülent Ecevit hükümetinin amacı yaşananlara diğer garantör devlet olan İngiltere ile beraber sorunsuz ve kansasız bir şekilde müdahale etmektir. Bunun için 17 Temmuz 1974’te Londra’ya gitti ancak İngiltere’den bir netice almamıştır.²⁵³

Türkiye’nin yaptığı mekik diplomasisinden de bir sonuç çıkmayınca Türk Silahlı Kuvvetlerine tam destek ve izin verildi. Kıbrıs Barış Harekâtı’nın başlaması için TSK 20 Temmuz 1974 Cumartesi sabahı hazırıldı.²⁵⁴ Bakanlar Kurulu tarafından 19 Temmuz 1974’te alınan kararla, meşru müdafaa hakkını kullanmak üzere TSK tarafından Kıbrıs’a karşı fiili müdahalede bulunulmasına ve Yunanistan’ın bir karşı koyma durumunda bu devlete karşı da harekâta geçilmesine karar verme konusunda yetkili ise başbakan kılınmıştır.²⁵⁵

Ayrıca aynı gün Kıbrıs olayları nedeniyle olası bir harekâtın başlamasıyla birlikte *Zapt ve Müsadere* hakkının kullanılması için İçel (Mersin), İstanbul ve İzmir şehirlerinde birer deniz müsadere mahkemesinin kurulması, Ankara’da ise Yüksek Deniz Müsadere mahkemesinin kurulması Bakanlar Kurulu tarafından kararlaştırılmıştır.²⁵⁶

²⁵⁰ Olgun, *Kıbrıs gerçeği 1931-1990*, 39.

²⁵¹ Armaoğlu, 20.yy. siyasi, 802.

²⁵² Çopur, *1974 Kıbrıs Barış Harekâtı ve Anılar*, 90.

²⁵³ Selim Özcan, “Kıbrıs Barış Harekâtı ve Harekâta Katılan Amasyalı Şehit ve Gaziler”, *Tarih ve Gelecek Dergisi* 5/2 (Ağustos 2019), 234.

²⁵⁴ Yelice, *Kıbrıs Barış Harekâtı’nı Hazırlayan Koşullar*, 104.

²⁵⁵ Cumhuriyet Arşivi (BCA), *Fon Kodu*, 30-18-1-2, *Yer Bilgisi*, 317-47-8.

²⁵⁶ Cumhuriyet Arşivi (BCA), *Fon Kodu*, 30-18-1-2, *Yer Bilgisi*, 317-47-6.

Savaş gerektirecek bir durumun baş göstermesi nedeniyle Bakanlar Kurulu tarafından alınan diğer tedbir de muhtemel ihtiyaçları karşılamak için genel seferberlik ilan edilmiştir.²⁵⁷ Tedbirleri sıkı tutan hükümet, savaşı gerektirebilecek durumun baş göstermesi sebebiyle Ankara, İstanbul, Tekirdağ, Kırklareli, Edirne, Çanakkale, Balıkesir, Manisa, İzmir, Aydın, Muğla, Adana, İçel ve Hatay illeri sınırları içerisinde 20.7.1974 Cumartesi günü saat 7.00'den itibaren 1 ay süre ile sıkıyönetim ilanı²⁵⁸ Bakanlar Kurulunun 19.7.1974 tarihli toplantısında kararlaştırıldıktan sonra 20 Temmuz 1974'te TBMM'nin onayına sunularak kabul edilmiştir.²⁵⁹

Kıbrıs Barış Harekâtı'nın sorumluluğu Konya 2. Ordu Komutanı Suat Aktulga'ya verilmiştir. Türk Hava Kuvvetleri, Antalya, İncirlik ve Konya filoları; Deniz Kuvvetleri, Tınaztepe, Kocatepe, Adatepe ve Fevzi Çakmak gemileri görevlendirilmiştir. Ayrıca Adana 6. Kolordu, İskenderun 39. Piyade, Ankara 28. Piyade Tümeni, Bolu Komando Tugayı, Kayseri Hava İndirme Tugayı, Etimesgut Zırhlı Birlikler Alayı, Foça Amfibi Deniz Piyade Alayı ve Çakmak Özel Görev Kuvveti harekât için hazırlanmıştır.

Bunlara ilaveten Kıbrıs'ta bulunan Türk alayı ve bayraktarlık emrindeki Kıbrıs Türk mücahitleri, Barış Harekâtı için tam teçhizatlı olarak donatılmış ve Genelkurmay Başkanı Orgeneral Semih Sancar önderliğinde Türkiye Cumhuriyeti'nin emrinde hazır olarak bekletilmişti.²⁶⁰

Harekâtın sağlıklı başlaması ve akabinde oluşacak ortam için her türlü önlem alınmış ve hazırlıklar yapılmıştır. Harekât süresince içinde keşif uçaklarının da olduğu savaş uçakları hazırlanmıştır. İstihbarat ve iletişim ağının sağlıklı işlenmesi için Rauf Denktaş emrinde hazırlıklar yapılmış ve Beşparmak Dağları'nın üzerindeki Atak Tepe'ye cihazlar yerleştirilmiştir. Türk Silahlı Kuvvetleri için yapılacak tek şey kalmıştı: Adaya harekâtı gerçekleştirmek.

2.3. Birinci Kıbrıs Barış Harekâtı (20-22 Temmuz 1974)

Kıbrıs'ta yaşanan gelişmeler üzerine Türkiye, Garanti Antlaşması'nın 4. maddesinin verdiği hakkı kullanarak Birinci Harekâtı gerçekleştirmiştir. Harekâtın en önemli gerekçelerden birisi de Yunanistan'ın Kıbrıs'ta yaptığı darbenin Türkleri kökten

²⁵⁷ Cumhuriyet Arşivi (BCA), *Fon Kodu*, 30-18-1-2, *Yer Bilgisi*, 317-47-12.

²⁵⁸ Cumhuriyet Arşivi (BCA), *Fon Kodu*, 30-18-1-2, *Yer Bilgisi*, 317-47-7.

²⁵⁹ TBMM *Tutanak Dergisi* (Gizli oturum), 13. Dönem, Cilt 13/1, Birleşim 3, s.54, 20 Temmuz 1974.

²⁶⁰ Tensi, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, 98.

yok etmeyi amaçlayan Enosis'in hayata geçirilebileceğini öngörmesidir. Türkiye böylesi bir tehlike karşısında Kıbrıs Cumhuriyeti'ni ve halkını korumayı üstünde bir vazife görmüştür.

Öncelikli amacı barışı sağlamak olan ve Genelkurmay Başkanı Orgeneral Semih Sancar'ın emri ile başlayan harekât, Türk Silahlı Kuvvetleri emrindeki askerlere “*Size ateş açılmadıkça kesinlikle siz ateş etmeyin*” emri verilmişti. Harekâtın tüm hazırlıkları, detayları ve harekât planı belirlendikten sonra 20 Temmuz 1974'te saat 05.00 sularında adaya çıkarma yapılarak harekât resmen başlatılmış oldu.

Türk jetleri ve hava indirme birliklerini taşıyan Adana, Antalya ve Konya'dan havalanan uçaklar Lefkoşa semalarında paraşütle bıraktığı 06.05 saati Türk askerlerinin adaya ayak bastığı an olarak belirlendi. Türk jetleri belirlenen bölgeleri ve tehlike saçan mevkiileri bombalayarak boşaltmasını sağlamıştır. Komando birlikleri de helikopterle Lefkoşa ve Beşparmak Dağları arasında olan bölgeye konuşlandırılmıştır.²⁶¹ Kıbrıs Sahili'ne ise çok geçmeden savaş gemileri gelerek Türk askerleri tarafından Pladini Plajı'nın kıyılarına Türk bayrağı çekilmiştir.²⁶² Rum yönetimi ise bu harekât karşısında adada seferberlik ilan ederek topyekûn mücadeleye yönelmiştir.

Harekâtın başlamasından sonra Başbakan Bülent Ecevit, harekât ile ilgili kamuoyuna şu açıklamaları yapmıştır:

“Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Kıbrıs'a indirme ve çıkarma hareketi başlamış bulunuyor. Allah milletimize, bütün Kıbrıslılara ve insanlığa hayırlı etsin. Bu şekilde insanlığa ve barışa büyük hizmette bulunmuş olacağımıza inanıyoruz. Öyle umarım ki kuvvetlerimize ateş açılmaz ve kanlı bir çatışma olmaz. Biz aslında savaş için değil barış için, yalnız Türklere değil Rumlara da barış getirmek için adaya gidiyoruz. Bu karara ancak tüm politik ve diplomatik yolları denedikten sonra mecbur kalarak vardık. Bütün dost ülkelere, bu arada son zamanlarda yakın istişarelerde bulunduğumuz dost ve müttefiklerimiz Birleşik Amerika'ya ve İngiltere'ye meselenin müdahalesiz halledilebilmesi, diplomatik yollardan halledilebilmesi için gösterdikleri iyi niyetli çabalar için şükranlarımı belirtmeyi borç bilirim. Eğer bu çabalar sonuç vermediyse elbette sorumlusu bu iyi niyetli gayretleri gösteren devletler değildir. Tekrardan bu harekâtın insanlığa milletimize ve bütün Kıbrıslılara hayırlı olmasını dilerim.”²⁶³

Açıklamasını yaparak harekâtının hem yapılış amacını hem de haklı gerekçelerinden doğan bir çıkarma olduğunu tüm kamuoyuna duyurmuştur. Adada bulunan Çakmak Özel Kuvvetlerini diğer Türk kuvvetlerinden ayıran bir özelliği vardı:

²⁶¹ Denizli, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, 105.

²⁶² Tensi, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, 108.

²⁶³ Enis Ediş, *Kıbrıs Barış Harekâtı Odağında Bülent Ecevit* (Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018), 78.

Bu ayrıcalık taburu avantajlı konuma getiren topçu taburunun olmasıdır. Çakmak Özel Görev Kuvveti, ilerleyişini Rum Milli Muhafız Kuvvetleri engellemeye çalışmışsa da anında karşılık bularak geri çekildi. Ardından Çakmak Özel Görev Kuvveti; batı, güney ve doğu yönünde harekete geçti.²⁶⁴

Harekâtın birinci gününde hedeflenen başarı elde edilmemiştir. Yapılan Rum saldırılarıyla harekât için son derece etkin olan 50. Piyade Alay Komutanı Albay İbrahim Karaoğlu ve Hava Pilot Binbaşı Fehmi Ercan²⁶⁵ şehit edilmiştir. Çarpışmalar sırasında Türk Hava ve Deniz Kuvvetlerinin yaşadığı iletişim kopukluğu yüzünden Kocatepe Gemisi'nin Yunan taarruz gemisi sanılarak batırılması, Türk Kuvvetleri açısından bir talihsizlik olmuştur.²⁶⁶ Yoğun çarpışmalar sonucunda Rum saldırıları püskürtülmüş, ilerleme kat edilerek Girne ve Lefkoşa'da hâkimiyet sağlanmıştır.

Kıbrıs Türk Alayı, Lefkoşa havaalanının kuzey kesimini almıştır. İngiltere'yi, havaalanının tamamını ele geçirecek telaşı sarmıştı. Bunu engellemek için BM Barış Gücünü kullanmıştır.²⁶⁷ Barış Harekâtı'nın kararlı ilerleyişi karşısında BM Güvenlik Konseyi harekete geçmiş ve taraflara ateşkes çağrısını bildirmişti. Rum yönetimi ateşkes teklifini hemen kabul etmiştir.²⁶⁸ Fakat BM'nin ateşkes çağrılarına rağmen Türk Kuvvetlerinin ilerleyişi ve şiddetli çarpışmaları devam ediyordu.

ABD, ateşkesin sağlanması için çaba sarf etti. Türkiye başta ağırdan almışsa da sonrasında 22 Temmuz 1974'te çağrıya olumlu cevap vererek ateşkese uyduklarını duyurmuştur. Barış Harekâtı, Yunanistan'da hükümet kanadında değişimlere sebep olmuştur. 7 senedir Paris'te sürgünde olan eski Başbakan Konstantin Karamanlis tekrardan Yunanistan yönetiminin getirilmiştir. Cunta yöntemi Nikos Sampson da istifa ederek yerine, Rum toplum lideri Klerides geçti.²⁶⁹ TBMM üç günlük harekât sonunda ateşkes kararından sonra durum değerlendirmesi yapmak için 23 Temmuz da birleşik

²⁶⁴ Açıkgöz, *Kıbrıs Barış Harekâtı (20 Temmuz 1970)*, 76.

²⁶⁵ Binbaşı **Fehmi Ercan**, Kıbrıs Harekâtı'nın ilk günü olan 20 Temmuz 1974 gecesi, Rumların roket saldırısı sonrası Albay Karaoğlu ve iki er ile birlikte alay karargahında şehit olmuştur.

²⁶⁶ Aydın, *Trabzonlu Gazilere Göre Kıbrıs Barış Harekâtı*, 40.

²⁶⁷ Hüseyin Çakmak, *Kıbrıs'taki Gelişmelerin (1955-1974) Kütahya Basınına Yansımaları* (Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 61.

²⁶⁸ Ayşenur Özbaş, *Edirne Gazilerinin Gözüyle Kıbrıs Barış Harekâtı: Sözlü Tarih Çalışması* (Kırklareli: Kırklareli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021), 31.

²⁶⁹ Tefik Tensi, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, 127-128.

toplantı düzenledi. Kıbrıs'ta yaşanan gelişmeler ile ilgili Başbakan Bülent Ecevit yaşanan üç günlük mücadele esnasında 57 şehit, 184 yaralı ve 242 kayıp olduğunu bildirmiştir.²⁷⁰

Görsel 2.1. Birinci Harekât'tan sonra Türk Kuvvetlerinin kontrolüne aldığı alan²⁷¹

2.4. Cenevre Konferansı (25-30 Temmuz 1974)

Türkiye'nin gerçekleştirdiği Birinci Harekât ile olası katliamlara engel olmuş, Kıbrıs Türklerinin canları ve malları korumuştur. Taraflar arasında ateşkesin sağlanmasından sonra İngiltere, BM Güvenlik Konseyinin kararına dayanarak Yunanistan ve Türkiye'yi Cenevre'de konferansa davet etti. Türkiye'yi Dışişleri Bakanı Turan Güneş²⁷², Yunanistan'ı Dışişleri Bakanı Yorgo Mavros, İngiltere'yi ise Dışişleri Bakanı James Callaghan temsilen konferansa katılmıştır.

Temel amaç, adada yeni sürecin yapılmasına karar vermek ve kalıcı barışı sağlamaktır. Yoğun çalışma ve görüşmeler sonucunda 30 Temmuz 1974'te üç devletin temsilcilerinin imzasıyla bir anlaşmaya varıldı. Yapılan görüşmelerden sonra imzalanan Cenevre Protokolü'ne göre Türkiye'nin Kıbrıs Adası'na yaptığı harekât meşru görülmüştür. Ayrıca Rumların işgal ettiği Türk köylerinden çekilmesi, güvenli bölgenin oluşturulması ve anayasal düzenin oluşturulması için uygun görülen diplomatik görüşmelerin devam edilmesi gibi konularda da karara varılmıştır.²⁷³

Yunanistan, alınan kararları benimsemeyerek yeni bir çıkarmanın fitilini ateşlemişti. Birinci Cenevre Konferansı'nda Türk heyeti siyasi bir başarı elde etmişti.

²⁷⁰ TBMM Tutanak Dergisi (Birleşik Oturum), 13. Dönem, Cilt 13/1, Birleşim 4, s.18, 23 Temmuz 1974.

²⁷¹ *Milliyet*, "Kıbrıs'ta Son Durum", 10, (25.07.1974).

²⁷² Cumhuriyet Arşivi (BCA), *Fon Kodu*, 30-18-1-2, *Yer Bilgisi*, 318-49-10.

²⁷³ Çakmak, *Kıbrıs'taki Gelişmelerin (1955-1974) Kütahya Basınına Yansımaları*, 62.

Çünkü adaya yaptığı çıkarmanın haklılığını kabul ettirmişti. Bu gelişme ileride yaşanabilecek olumsuz gelişmelerin de kısmen önüne geçecek bir adım olmuştur. Yapılan protokolde, Kıbrıslı Rum ve Türk temsilcilerin olduğu II. Cenevre Konferansı'nın toplanması kararı da alınmıştır. 8 Ağustos 1974'te II. Cenevre Konferansı, Türk temsilcilerinin federal önerisi reddedilmişti. Birinci konferansta alınan kararların Rum ve Yunan temsilcilerinin uymamasıyla II. Cenevre Konferansı'nda herhangi bir netice alınmamıştır.

Dışişleri Bakanı Turan Güneş oyalandıklarını düşünmüştü. Artık kaybedecek vaktin olmadığını belirterek Başbakan Bülent Ecevit'e "*Ayşe tatile çıkabilir*"²⁷⁴ şifreli mesajıyla ikinci müdahalenin yapılmasının gerekli olduğunu bildirmişti. Türkiye Cumhuriyeti, mesaja olumlu cevap vererek 14 Ağustos 1974'te İkinci Kıbrıs Barış Harekâtı'nı resmen başlattı. Türkiye hükümetini temsilen masa başına giden heyetin amacı, kansız bir oluşum ve düzen sağlamaktır. Ancak yapılan görüşmelerden Türk temsilcileri, artık diplomatik bir bataklığa atıldıklarını ve sadece oyalandıklarına kanaat getirmişlerdir.

2.5. İkinci Kıbrıs Barış Harekâtı (14-17 Ağustos 1974)

Türkiye Cumhuriyeti, Kıbrıs Türklerinin güven ve huzur ortamını sağlamak için Birinci Barış Harekâtı'nı 20 Temmuz 1974'te gerçekleştirmiştir. Diplomasinin vermediği güvenceyi sağlamak için 14 Ağustos 1974'te Kıbrıs Adası'na tekrardan harekât düzenledi. Sabah 06.30 sularında gerçekleşen harekât, Tümgeneral Fazıl Polat komutasındaki 28. Motorlu Piyade Tümeni ile Tümgeneral Bedrettin Demirel komutasındaki 39. Piyade Tümeni'nin Mağusa'ya intikali ile başlamıştır.

Türk birlikleri, önceden belirlenen plan dahilinde Mağusa, Lefkoşa, Omorfo hattındaki üçgeni elinde tutmayı başarmıştır.²⁷⁵ Bununla birlikte Çakmak Özel Görev Kuvveti de karaya ayak basmış;²⁷⁶ Arapköy, Esentepe ve Gözübüyük civarını ele geçirmişti. Önceden belirlenen ve tehlike teşkil eden bölgeler yoğun bir bombardımana tutulmuştu. Güvenli ortamın tesisi için askeri kuvvetler kararlılıkla ilerliyordu. Türk kuvvetlerinin kayıp verdikleri yerlerin başında, Karatepe mevki geliyordu. Fakat Rum

²⁷⁴ İkinci Harekâtın parolası olan Ayşe ismi, Dışişleri Bakanı Turan Güneş'in kızının adıdır.

²⁷⁵ İlker Çelebi, *1974 Kıbrıs Barış Harekâtından Annan Planına Türkiye Cumhuriyeti'nin Kıbrıs Politikası ve Türkiye AB İlişkilerinde Kıbrıs'ın Etkisi (1974-2004)* (Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020), 86.

²⁷⁶ Denizli, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, 130.

kuvvetlerinin gücü yoğun saldırılar sonucu kırılmıştır. Ancak tekrardan Muratağa, Taşkent ve Terazi başta olmak üzere birçok yerde Türk köylerinde katliamlara giriştiler.

Başbakan Bülent Ecevit, Birinci Harekâta olduğu gibi tekrardan kamuoyuna harekâtın gerekçelerini şu açıklamasıyla bildirmişti:

“Cenevre Konferansı’ndan bir sonuç alınmayacağını Birleşmiş Milletler güvenlik konseyince bu konferansta çizilen amaçların, Yunan hükümeti ve Kıbrıs Rum yönetimi tarafından engellendiği ve engelleneceği anlaşılmıştır. Bu sabah Türk silahlı kuvvetleri Kıbrıs’ta kendilerine düşen görevleri yerine getirmeye başlamıştır. Yunan ve Rumlar bugüne kadar Kıbrıs devletinin anayasal statüsü konusunda ciddi bir görüşmeye yanaşmamışlardır. Hatta güvelik konseyi kararlarının açık hükmüne rağmen konferansın bu konuda yetkisiz olduğu iddiasıyla çalışmaları uzun süre aksatmışlardır. 30 Temmuz’da imzalanıp yayınlanan Cenevre Deklarasyonunun kendilerine yüklediği görevlerden hiçbirisini yerine getirememiştir.”²⁷⁷

Türkiye askeri birlikleri, Birinci Barış Harekatı’ndan sonra Kıbrıs’taki askeri gücünü korumayı başarmıştır. Olası Türk -Yunan Savaşı tehlikesine karşı da Türk Hava Kuvvetleri, Donanma Gücü ve Türkiye’deki askeri kuvvetler olası savaş ihtimaline karşı uyarılmıştı.²⁷⁸

Yapılan İkinci Harekât, Birinci Harekâtın aksine Türkiye’nin aleyhine olan algının oluşmasına neden olmuştur. Tabiri caizse Türkiye, işgalci bir güç olarak görülmüştü. Yunanistan’la birlikte en sert tepkiyi Sovyet Rusya ve ABD vermiştir.²⁷⁹ Hatta Amerika ile ilişkiler o kadar sarsıldı ki Türkiye’ye, gündeminde sıcak tuttuğu 1975’ten 1978’e kadar sürecek olan silah ambargosu uygulamaya koydu. Harekâta işgal girişimi diyenler, senelerdir adada zulme maruz kalan, zorunlu göçe tabi tutulan Türk halkının yaşadıklarını da görmezden gelmişti.

Fakat Pakistan ve Libya gibi devletler de Türkiye’nin yanındayız mesajları ile karşılık vermiştir. Libya’nın özellikle hava harekâtında desteği ve katkıları olmuştur. Tüm bu gelişmeler devam ederken BM Güvenlik Konseyi tekrardan devreye girerek ateşkes kararı aldı.²⁸⁰ Bununla yetinmeyen konsey, Türkiye’yi kınayarak New York’ta Güvenlik Konseyi’ni toplama kararı aldı.

Türkiye, bu kararı son derece önemsemiş ve toplantıya katılmayı kabul etmiştir. Ateşkes kararı sonrasında alınan karar gereği Türkler ve Rumlar birbirinden ayrılmış,

²⁷⁷ Tensi, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, 154.

²⁷⁸ Davud Kapucu, “1974 Kıbrıs Hava Harekâtı”, *Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi* 4/2 (Aralık 2020), 97.

²⁷⁹ Armaoğlu, *20.yy. Siyasi Tarihi*, 806.

²⁸⁰ Kalelioğlu, *Gazimağusa Savunması*, 123.

hudut hattında savunmaya geçtiler.²⁸¹ Yapılan her iki harekâtın sonra Türk ordusu, 35 Subay 41 Astsubay, 421 erbaş ve er ile 1 sivil işçi olmak üzere toplam 498 şehit, 1200 yaralı, Rumlar ise; 4 bin ölü ve 12 bin yaralı verilmiştir.²⁸²

Kıbrıs Barış Harekâtından sonra yaşanan gelişmelerle Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kuruluşuna giden süreç başlamış oldu. Bu süreci yaratan ortam ise kuşkusuz yapılan 1974 Barış Harekâtı'nın ardından adada oluşan siyasi atmosfer ve görüşmelerdir.²⁸³

Görsel 3.2. İkinci Harekâtın sonra Türk Kuvvetlerinin kontrolüne aldığı alan²⁸⁴

2.6. Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin Kuruluşu ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Kurulmasına Giden Süreç

Türkiye'nin Kıbrıs Adası'na gerçekleştirdiği İkinci Harekât, Birinci Harekâtın aksine tersi bir durum yaratmıştı. Uluslararası arenada siyasi bir yalnızlığa itilmek istenen Türkiye, bu muameleye maruz kalmıştır. Amerika Birleşik Devletleri, Türkiye'ye yapmak istediği silah ambargosunu hayata geçirerek uluslararası ekseninde Türkiye'yi siyasi yalnızlığa mahkûm etmek ve cezalandırmak istemiştir.²⁸⁵

²⁸¹ Ahmet Kusutoğlu, *Bursa Basınında 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı* (Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017), 149.

²⁸² Denizli, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, 453- 455.

²⁸³ Ahmet C. Gazioğlu, “Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2002), 26/516.

²⁸⁴ *Milliyet*, “Son Durum”, 10, (18.08.1974).

²⁸⁵ Bekir Dölkeleş, *Kıbrıs Barış Harekâtı Sonrasında ABD'nin Uyguladığı Silah Ambargosu ve Türk Savunma Sanayiine Etkileri* (Lefkoşa: Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Araştırma Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014), 36.

Kıbrıs Adası'nda elde ettiği askeri başarıyla denetimi alan Türkiye, bu başarısını henüz hukukî bir zemine oturtmamıştı. Kıbrıs Rum yönetiminde dengeler değişmiş ve Makarios tekrardan Rum yönetimine geçerek cumhurbaşkanı olmuştu. Kıbrıslı Türkler, 1975'te Türkiye destekli Kıbrıs Türk Federe Devleti'ni ilan etti. Bu kararlı adımı birçok ülke ve Avrupa İnsan Hakları Komisyonu kabul edilemez bir girişim olarak gördü. Barış Harekâtı'nda yükselen sesler gibi yine kınamalarla tepkilerini gösterdiler. Kıbrıs Federe Devleti'nin kurulmasından sonra diplomatik görüşmeler için adımlar atılıyordu. Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin Cumhurbaşkanlığına seçilen Rauf Denктаş 1977'de Makarios ile iki defa görüşmeler yapmışsa da çözüm adına herhangi bir sonuç almamıştır.²⁸⁶

Değişik zamanlarda devam eden görüşmelerden, Rum yönetimin çözümden uzak tavrı yüzünden herhangi bir uzlaşa sağlanamıyordu.²⁸⁷ BM Genel Kurulu da Kıbrıs Federe Türklerinin temsilcilerini muhatap almayacağını beyan ediyordu. Fakat Rum temsilcilerine söz hakkı tanıdığını belirterek yanlı bir politika izlediğini açıkça göstermiştir. Özellikle 1983'te Rum yöneticileri, Kıbrıs meselesini tekrardan BM'ye taşımış ve BM Genel Kurulu bu talebi olumlu karşılayarak görüşmeye almıştır.

Kıbrıslı Türklerin olmazsa olmaz olarak gördüğü konular; coğrafi temele dayalı iki taraflı federasyon, halkın güvenliği koruyacak TSK'den askeri gücün federe devletinde kalması, Enosis'in önlenmesi ve Rum yönetimi altına girmeme gibi isteklerin kararlılığı kesintilerin yaşanmasına neden olmuştur.²⁸⁸

Kıbrıs Rum yönetiminin bulduğu yöntem ve başvurduğu yol, hukuki bir zemin ve çözüm arayışları değildi. Türkiye'yi bir çıkmaza sokarak dünya kamuoyunda işgalci ve çözümden uzak bir siyaset güttüğü imajını vermeye çalışmıştır. Kıbrıs meselesi çıkmazı, yapılan uzun soluklu görüşmeler ve çözüm önerileri sonuçsuz kalınca Kıbrıs Türk Federe Devleti meclisi aldığı kararla Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni (KKTC) 15 Kasım 1983'te ilan ederek kamuoyuna deklare etmiştir.²⁸⁹

Bu kararı ilk olarak Türkiye Cumhuriyeti tanımıştır. Yunanistan, tekrardan BM'ye başvurmuştur.²⁹⁰ Talepleri değerlendirmeye alınmış ve BM Güvenlik Konseyi, Rumların

²⁸⁶ Aydın Olgun, *Dünden Bugüne Kıbrıs Sorunu* (İstanbul: Kastaş Yayınevi, 1999), 32.

²⁸⁷ Olgun, *Dünden Bugüne Kıbrıs Sorunu*, 33.

²⁸⁸ Özbaş, *Edirne Gazilerinin Gözüyle Kıbrıs Barış Harekâtı*, 39-40.

²⁸⁹ Eroğlu, "KKTC'yi Yaratın Tarihi Süreç", 767.

²⁹⁰ Güler, "KKTC'nin Kuruluşuna Kadar Kıbrıs Meselesi", 111.

arzuladığı yönde karar almıştır.²⁹¹ Ardından KKTC'nin anayasal herhangi bir geçerliliğinin olmadığına karar vermiştir.²⁹² KKTC'nin kuruluşu da önceden ilan edilen Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin kuruluşu gibi tepki ile karşılanmıştır. Türkiye Cumhuriyeti ise KKTC'nin ilanını son derece önemsemiş ve desteklemiştir. Devlet kanadından başta olmak üzere parti genel başkanları ve birçok kesimden destek mesajları ile olumlu karşılanmıştır.

Kıbrıs konusunu çok önemseyen ve 1974'te yapılan Barış Harekâtı'nda Başbakanlık koltuğunda bulunan Bülent Ecevit de böylesi bir gelişmeye tepkisiz kalmamış, KKTC'nin ilanını “*Bu karar, Kıbrıs gerçeğine Rum tarafınca yıllardır göz yumulmuş olmasının doğal sonucudur*” sözleriyle dile getirmiştir.²⁹³ Günümüzde siyasi varlığı dünya devletleri tarafından tanınmayan KKTC'yi, Türkiye Cumhuriyeti tanımakla birlikte her türlü desteği de vermektedir.

²⁹¹ Bostancı, “Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin İlânı, 345.

²⁹² Emine Hatip, *Kıbrıs Sorununda Avrupa Birliğinin Rolü (1990-2004)* (Ankara: Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014) 36-37.

²⁹³ Bostancı, “Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin İlânı”, 339.

2.7. Şırnak'tan Kıbrıs Barış Harekâtı'na Katılan Gaziler

1974 Kıbrıs Barış Harekâtı'ndan önce Türkiye'nin farklı şehirlerinde askerler vatani görevlerini icra etmekteydiler. Barış Harekâtı'na katılmak için ülkenin tüm bölgelerinden askeri kuvvetler olası tedhiş faaliyetlerine engel olmak için yola çıkmışlardı. 1974 yılı ve öncesinden Türkiye'nin farklı şehirlerinde vatani görevini yapan Şırnaklı askerler de kimi usta birliğinde henüz 15 günlük askerken kimisi de terhisine çok az süre kalmışken Barış Harekâtı'na dahil oldular.

Şırnak'tan Kıbrıs Barış Harekâtı'na katılan, Muharip Gaziler Derneği Şırnak il temsilciliğinden alınan listeye göre 130 kişi mevcuttur. 130 kişinin tamamı gazi olup şehit olan yoktur. Bu çalışmada yapılan görüşmeler; hayatta olan gazilerin tamamının sağlık durumları, görüşme imkanları ve gönüllük ilkesi göz önüne alınarak yapılmıştır.

Şırnak'tan Harekâta katılan gazilerin merkez ve ilçe dağılımlarında farklılık görülmektedir. Ancak Şırnak Merkez ve tüm ilçelerinden katılım sağlanmıştır. (Grafik 2.1) Muharip Gaziler Derneği Şırnak il temsilcisi Deham Kadirhan, Şırnak kütüğüne kayıtlı olup harekâta katıldıktan sonra başka illere taşınan gaziler olmakla birlikte vefat edenlerin de olduğunu aktarmıştır. Çalışma, Şırnak il geneli ile sınırlı tutulmuştur.

Gazilere yöneltilen sorulardan alınan cevaplar paragraflar halinde düzenlenmiştir. Soruları cevaplamaları tamamen isteklerine bırakılmıştır. Ayrıca veri kaybını önlemek amacıyla gazilerden yazılı izin alınarak görüşmeler kayıt altına alınmıştır. Gazilerin vereceği bilgileri doğru hatırladıklarını tespit etmek için Mardin Artuklu Üniversitesi, Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulunun önerisi ile mini mental testi uygulanmış olup testten başarılı olanlarla çalışma yapılmıştır. Ayrıca verilen nesnel bilgilerin geçerlilik ve güvenilirliğini sağlamak için anlatılan olaylar farklı kaynaklardan taranmış, birbiriyle uyumluluk derecesi incelendikten sonra değerlendirme yapılmıştır.

Tablo 2.1. Röportaj yapılan gazilerin listesi

S/N	Adı-Soyadı	Askerlik Yeri	Rütbesi/Sınıfı
1	Abdulcelil Bayram	Kars/ Kağızman	Piyade Er
2	Abdulkadir Bingöl	Kars/ Kağızman	Muhabere Er
3	Abdullah Bozkurt	Ankara/Altındağ	Piyade Er
4	Abdullah Emen	İzmir/ Narlıdere	Ulaştırma Er
5	Abdülaziz Bilir	Ağrı/ Eleşkirt	Piyade Er
6	Ahmet Oslu	Gaziantep/ İslâhiye	Piyade Er
7	Deham Kadirhan	Ankara/ Çubuk	Piyade Çavuş
8	Halil Sağın	Kahramanmaraş	Piyade Er
9	Hasan Bayık	Kahramanmaraş	Piyade Er
10	Haydar Nerse	Kars/ Kağızman	Piyade Er
11	İsmail Usal	Ağrı	Piyade Er
12	Kasım İnal	Kars/ Sarıkamış	Piyade Er
13	Mehmet Eren	Osmaniye	Piyade Er
14	Mehmet İbrahimoglu	Ardahan	Komando Onbaşı
15	Nasır Karatay	Osmaniye	Topçu Er /Nişancı
16	Nasrettin Okyar	Bolu	Komando Er /Tahrip Mangası
17	Nuri Kaplan	Kars/ Sarıkamış	Piyade Er/ Şoför
18	Osman Kurnaz	Dört Yol	Topçu Er
19	Ömer Faruk Turan	Ağrı/ Eleşkirt	Piyade Er
20	Ömer Güleş	Kars/ Sarıkamış	Piyade Er
21	Ömer Türkmen	Ankara	Piyade Er/ Gözcü
22	Sait Encu	Muş/ Malazgirt	Piyade Topçu Er

2.8. Şırnaklı Gazilerin Verdikleri Bilgiler Işığında Kıbrıs Barış Harekâtı

2.8.1. Halil Sağın

1954 yılında Şırnak Merkez’e bağlı Kumçatı beldesinde doğmuştur. Herhangi bir tahsili olmayan ve çocukluğu Kumçatı beldesinde geçen Gazi Sağın, askerliğe gitmeden önce evlenmiş olup 7 erkek 5 kız toplam 12 çocuk sahibidir. Kahramanmaraş’ta usta birliğinde görevi başında iken 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı’na gönüllü olarak dahil olmuştur. Terhis olduktan sonra Kumçatı beldesinde çiftçilik ve çobanlık yaparak geçimini sağlamaya devam etmiştir.

Halil Sağın, her iki Harekâta aktif olarak katılan gazilerden birisidir. Kendisi ile yapılan görüşmede askerliğe başlama süreci ve Harekâta nasıl dâhil olduğu sorulmuştur. Gazi Sağın:

“Askerliğimin acemi birliğini, Isparta 2. Bölükte Piyade Er olarak tamamladım. Daha sonra usta birliğine katılmam için Kahramanmaraş’a gönderildim. Usta birliğinde henüz birkaç günlük asker iken Kıbrıs Barış Harekâtı’nın yapılacağını öğrendik. Kışlada, saatini tam hatırlayamadığım bir anda bölük komutanımız adı sanırım Aytur Baytur, toplanma alanına geçmemizi emretti. Tabur komutanımız bizlere TSK tarafından Kıbrıs Adası’na müdahale edileceği bilgisini verdi. Benim o güne kadar Kıbrıs sorunu hakkında herhangi bir bilgim yoktu. Üstelik komutanımız bize de detaylı açıklama yapmadı. Zaten benim için bu pek önemli değildi. Görev için ne gerekiyorsa yapmaya hazırdım. Komutanımız harekât olacağını söyledikten sonra gönüllük öncelik olmak koşuluyla Harekâta katılmak isteyenlerin ellerini kaldırmasını istedi. Ben ve birkaç arkadaşım gönüllü olarak katılacağımızı belirterek isimlerimizi yazdırdık. Ben de bu şekilde hiç duymadığım, bilmediğim adaya yapılacak harekâta dahil oldum. Beni bu kadar gitmeye istekli kılan şey Müslüman kardeşlerimize, Türk halkımıza yardıma gideceğimizin manevi hissiyatıydı. Hemen hazırlıklarımızı yapmaya başladık.”

Bu bilgilerden hareketle Gazi Halil Sağın’ın olduğu taburda hizmetleri gereği zorunluluk olan bir sınıfın olmadığı; ayrıca gönüllülük esasının öncelikli olması da harekâtın gizlilik ilkesiyle askerlerden saklanmadığı anlaşılmaktadır. Gazi Sağın, Harekâta nasıl dâhil olduğunu aktardıktan sonra Kıbrıs Adası’na sevkیات sürecini anlatmaya şöyle devam etti:

“Hazırlıklarımız bittikten sonra Kahramanmaraş’tan ilk olarak Osmaniye’ye geçtik. Burada bize detaylı bilgi verildikten sonra kahvaltı yaptık. Ardından bizlere silah, mermi ve gerekli malzemeler verildi. Ardından Mersin’e doğru yola çıktık. Yolculuk boyunca ağlayanları gördüm. Ben de biraz hüznümlendim fakat Mersin’e kadar süren yolculuğumuzda yol boyunca karşımıza çıkan köylülerin bizlere su ve ikramlık vermeleri, bizleri alkışlamalarını görmem bana güç verdi. Ben de bununla gurur duydum. Mersin’e vardıktan sonra biraz bekledik bize, deniz yoluyla harekâta katılacağımız bilgisi verildi. Birkaç ufak hazırlıktan sonra vinç yardımıyla gemiye cephanelerimiz yüklendi. Artık adaya gitmek için hazırдық. Tabi zamanın imkanlarından harekâta katılma sürecinden ailemin benden haberi olmadı. Fakat Mersin’den tam ayrılacağımız vakit sivil gençler mektup yazmamıza yardımcı oldular. Adreslerimizi alıp ailemize mektuplarımızı göndereceklerini söylediler. Okumam yazmam olmadığı için ben de birisine

durumumu anlat aileme göndersin dedim bana yardımcı oldu. Ardından bizler de gemiye binerek Kıbrıs Adası'na doğru yol aldık.”

Bu bilgilerden, Kıbrıs'ta kullanılan mühimmatların Türkiye'den gönderildiği anlaşılmaktadır. Gazi Halil Sağın'ın ailesini haberdar etme sürecinde yaşadığı zorlukları, gazilerin birçoğu da aynı durumu yaşadıklarını aktardılar. Gazi Sağın, adaya sevkiyat sürecinde herhangi bir sorun yaşandı mı? sorusuna şöyle cevap vermiştir:

“Adaya sevkiyat sürecinde ufak bir talihsizlik yaşadık. 3 gün denizde kalmamız bizi epey yormuştu. Geminin temizliğini yaptığımız zamanda bir arkadaşım kaza kurşunu ile yaralandı. Bu olay kısa süreli panik yaratsa da soğukkanlılıkla üstesinden geldik. Üçüncü günün sonunda adaya ayak bastık.”

Bu bilgilerden, denizde bekletilmelerinin güvenlik amaçlı olabileceği anlaşılmaktadır. Harekâta deniz yoluyla katılan farklı şehirlerden birçok gazi de aynı durumu yaşadıklarını aktardılar. Örneğin Gaziantepli gazileri konu alan çalışmada aynı durumu yaşayan gaziler mevcuttur.²⁹⁴ Gazi Sağın, Kıbrıs Adası'nda yaşadığı süreci anlatmaya şöyle devam etmiştir:

“İlk karşılaştığımız manzara birkaç Türk köyleriydi. Köy halkı bizleri görünce son derece mutlu oldular. Bizleri memnuniyetle karşıladılar. Sorumlu komutanımız bizim bölüğü Lefke'ye gönderdi. Bu süreçte bizlere herhangi bir eğitim verilmedi. Sadece acemi birlikte gördüğümüz eğitimdi. Zaten yeterli oldu. Bilirsiniz eskiden acemi birliği uzun süreli olurdu. O eğitim de her savaş koşullarına uygun verilirdi. Lefke'de Rum kuvvetleriyle çok yakın mesafedeydik. Onlarla devamlı karşı karşıya geliyorduk. Savaş koşullarının yarattığı ortam ve imkânlar gereği bazen yemek özellikle su konusunda sıkıntılar yaşadık. Kendi takımımızdan şehit olan arkadaşım olmadı fakat yaralananlar oldu. Özellikle İkinci Harekâta çok daha acı manzaralar gördüm. Bu yüzden sürekli tetikte beklemek zorundaydık. Beşparmak Dağları'nda olan gelişmeler çok kötü ve tehlikeli boyutlara varmıştı. Neredeyse aralıksız jet, helikopter, silah ve bomba sesleri ile yaşıyorduk. Bu savaş ortamında başka takımlardan şehit olan askerlerimizi alıp güvenli alana götürüyorduk. O savaş ortamını ve kötü manzaraları gördükten sonra Kıbrıs Barış Harekâtı'nın yapılmasının ne kadar yerinde olduğunu öğrendim. Ayrıca benim buna katılarak ne kadar doğru bir karar verdiğimi çok daha iyi anlamış oldum. Elbette böylesine bir ortam bizleri başlarda psikolojik olarak etkiledi. Özellikle sınır ötesinde bir harekâta katılmam beni de ilk zamanlar kötü etkiledi. Ben de her an ölebileceğimi düşündüm fakat içinde olduğumuz durumu ve Kıbrıs'taki Türk halkının vaziyetini düşündüğüm zaman, biz onların can ve mal güvenliklerini sağlamak için gitmiştik. Bunun için güçlü olmak zorundaydık düşüncesi ile ayakta kalmaya çalışıyordum.”

Savaş esnasında aktif olarak değişik görevlerde bulunan Gazi Sağın'a, harekât süresince sizi etkileyen olayların başında neler var sorusuna cevaben duygularını şu şekilde aktarmıştır:

²⁹⁴ Altun, *Gaziantep Kıbrıs Gazileri*, 85.

“Kıbrıs Adası’nda 16 ay kaldım. Bu süre zarfında mücadelemiz dışında beni en çok etkileyen 3 gelişme oldu. Onlardan birincisi Albay İbrahim Karaoğlu²⁹⁵ komutanın sanırım Girne’de savaşın başlarında şehit olduğu haberi bizleri çok derinden üzdü. Harekât için büyük kayıptı. Bunu orada savaşanlar çok iyi bilir. Sonrasında ise savaşan sivil Türk kadınlarını görmem bana da güç verdi. Son olarak eşim gebe iken askere gitmiştim, vazifeme devam ederken bir çocuğumun olduğunu öğrendim. Evladımı görmeden ölme düşüncesi beni biraz olumsuz etkiledi. Her şeye rağmen ada halkının durumunu görünce dinç durmam lazım dedim ve buna inandım. Çünkü biz zulme ve katliama dur demek için oradaydık.”

Bu bilgilerden, savaşta mühim vazifede olan üst düzey rütbeli bir askerin kayıp verilmesi, mücadele edenleri psikolojik olarak etkilediği anlaşılmaktadır. Gazi Sağın, son olarak terhis olma sürecini şöyle anlatmıştır.

“Hem Birinci Harekâta hem de İkinci Harekâta bulundum. Ateşkes olduktan sonra da adada kaldık ve oradan terhisimi aldım. Terhisimi aldıktan sonra tekrardan Mersin’e geldik. Halkın sevinçle karşılamasından sonra memleketime uğurlandım. Eve geldiğimde ailem beni görünce çok sevindiler ve gurur duydular. Ben de memleketimde hayatıma kaldığım yerden devam ettim.”²⁹⁶

Gazilerin terhis olana kadar adada kalmaları, Türkiye’nin adada güven ortamını kesin sağlamaya çalıştığı anlaşılmaktadır.

2.8.2. Kasım İnal

1954 yılında Şırnak Merkez’e bağlı Balveren beldesinde 9 çocuklu bir ailede doğmuştur. Herhangi bir tahsili olmayan çiftçilik ve hayvancılıkla uğraşan Kasım İnal, askerlik vazifesinden önce evlenmiş olup 6 çocuk babasıdır. Usta birliği olan Kars’ın Sarıkamış ilçesi 28. Piyade Alayı’nda görevini icra ettiği sırada, Kıbrıs Barış Harekâtı’na gönüllü olarak katılmıştır. Terhis olduktan sonra Balveren beldesinde çiftçilik yapmaya devam etmiştir.

İkinci Harekâta görev alan Gazi Kasım İnal, ilk olarak askerlik vazifesine nasıl başladığı ve Kıbrıs sorunu hakkında önceden bilgisinin olup olmadığı sorulmuştur.

Gazi İnal: “Acemi birliğimi Sivas’ta yaptım. Ardından Kars’ın Sarıkamış ilçesi 28. Piyade Alayı’na havan Topçu eri olarak gönderildim. Kıbrıs hakkında herhangi bir bilgim yoktu. Askere gittiğim yerde Cizreli ve Şırnaklı hemşerilerimi gördüğümde çok sevindim.” Cevabını vermiştir.

Buradan, Gazi İnal’ın harekâta havan topçu eri olarak görev yaptığı anlaşılmaktadır. Kıbrıs sorunu hakkında herhangi bir bilgisinin olmadığını, bunun da

²⁹⁵ Tarakçı, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, Kıbrıs Barış Harekâtı Şehitleri Listesinde 1 nolu Şehit, s. 285. Albay *Halil İbrahim Karaoğlu: 1943’te Kara Harp Okulu’na yazıldı. 1968’de Albay oldu. Komutasındaki 50. Piyade Alayı ile Pladini Plajı’na çıkarma yaptı. 21 Temmuz 1974’te Harekâtın ikinci gününde havan saldırısı ile hayatını kaybetti.

²⁹⁶ Halil Sağın, yaş 68, görüşme yeri, Şırnak/Kumçatı beldesi, 19.08.2022 tarihinde yapılan görüşme.

harekâta katılmasında engel teşkil etmediğini aktarmıştır. Görüşme yapılan gazilerin çok yüksek oranı da Kıbrıs sorunu hakkında bilgilerinin olmadıklarını, savaşa katılmak için adada Müslüman kardeşlerimizin olması bizim için yeterli sebep olmuştur. Şeklinde duygularını dile getirdiler. Gazi Kasım İnal harekâta dahil olma sürecini anlatmaya şöyle devam etmiştir:

“Bizim bölük, ikindi vakte yakın bir zamanda yemek yiyorduk. Sorumlu asteğmenimiz bizi toplayarak Kıbrıs’a harekât olacağını ve bunun için 4 er seçmesi gerektiğini söyledi. İlk önce gönüllü olarak katılmak isteyen var mı? diye sordu. Ben ve diğer arkadaşlarım elimizi kaldırarak katılacağımızı belirttik. Bizi seçtikten sonra herhangi bilgi verilmeden sadece hazırlanmamız emredildi. Mühim hazırlıklarımızı yaptıktan sonra Mersin’e geçtik biraz bekledikten sonra deniz yolu ile Kıbrıs Adası’na ulaştık.”

Bu bilgilerden hareketle adaya deniz yolu ile çıkarma yapan başka şehirlerden askerlerin de olduğu anlaşılmaktadır. Kıbrıs’a deniz yolu ile giden, mülakat yapılan Şırnaklı gazilerin tamamı Mersin’den adaya gittiler. Ancak yapılan araştırmalar sonucunda farklı limanların kullanıldığı bilinmektedir. Örneğin Iğdır gazileri konu alan çalışmada, İskenderun Limanından adaya çıkarma yapan²⁹⁷ askerler mevcuttur. Bu da harekâta tek limandan çıkarma yapılmadığını göstermektedir. Gazi İnal Kıbrıs Adası’nda yaşadığı süreci anlatmaya şöyle devam etmiştir:

“Sevkiyatımız çok şükür sorunsuz geçti. 2. Harekâta havan topçu eri olarak görev aldım. Kıbrıs Adası’nda 6 ay kaldım. Ufak çaplı birkaç çarpışma gördüm. Çok şükür ki bizim ekipten herhangi bir kayıp olmadı. Savaş esnasında zamanımın çoğu nöbet ve hazır kıtada geçiyordu. Rum kuvvetleriyle karşı karşıya geldiğimiz zamanlar da çok oldu.”

Gazi İnal’a, iaşe konusunda ne durumdaydınız? Kıbrıs’tayken hangi duygular içindeydiniz? sorusuna cevaben şu bilgileri aktarmıştır:

“Beslenme konusunda koşullarımız çok şükür iyiydi. Silah ve mühimmatlarımız da yeterince vardı. Bu şartlar altında ailem sık sık aklıma gelirdi. Çok duygulanırdım. Hatta öleceğimi de hep düşünürdüm. Fakat halkımıza yapılan zulmü gördükten sonra Barış Harekâtı’na katılarak çok yerinde bir karar verdiğime inandım. Barış Harekâtı’na katıldığımdan ailemin haberi olmadı. Bu beni biraz hüzünlendirirdi. Fakat terhis olmaya yakın, komutanlarımız; mektup yazın ailelerinize göndereceğiz diyerek yardımcı oldular.”

Gazi İnal, adadaki duygularını anlattıktan sonra terhis olma sürecine değinmiştir.

²⁹⁷ Beter, *Kıbrıs Barış Harekâtı ve Iğdırlı Kıbrıs Gazileri*, 112.

“Bir zaman sonra ateşkes ilan edildi, savaş durdu. Ben de Kıbrıs’tan terhisimi aldım ve memleketime döndüm. Aileme sağ salım kavuştuğum için çok sevinmiştim. Sivil hayatıma kaldığım yerden devam ettim. Bazen gazi arkadaşlarımla görüşür, sohbet ederim. Savaşı ve yarattığı süreci görünce barışın ve huzurun ne kadar önemli olduğunu anladım. Allah halkımıza bir daha böylesi kötü bir süreç yaşatmasın.”²⁹⁸

2.8.3. Ömer Güleş

1953 yılında Şırnak Merkez’e bağlı Özveren köyünde 6 çocuklu bir ailede doğmuştur. Askerlik vazifesinden önce evlenmiş olup 8 çocuk babasıdır. Kars’ın Sarıkamış ilçesi, Piyade Komutanlığında görevi başındayken başlayan Kıbrıs Barış Harekâtı’na gönüllü olarak dâhil olmuştur. Herhangi bir tahsili olmayan Ömer Güleş, terhis olduktan sonra hayvancılıkla meşgul olmuştur.

Gazi Ömer Güleş, tüm ısrarlarına rağmen komutanları tarafından medeni hali sebebiyle Birinci Harekâta gönderilmemiştir. Daha sonra İkinci Harekâta gönderilen ve aktif görev alan Gazi Güleş ile yapılan görüşmede Kıbrıs Barış Harekâtı’na katılma sürecini şöyle anlatmaktadır:

“Sarıkamış Piyade Komutanlığında 3. Tabur 3. Bölük’te Piyade Er olarak görevimin başındaydım. Henüz bir yılım dolmamıştı ki Kıbrıs Barış Harekâtı başladı. Harekât öncesinde ikinci vaktine yakın bir zamanda eğitimden dönüyorduk. Bölük komutanımız bizlere Kıbrıs’a çıkarma yapılacağı, durumun hiç de kolay olmadığını söyledi. Bunun için 6 asker ve 1 çavuş göndermemiz isteniyor dedi. Ben ve birkaç arkadaşım hemen gönüllü katılacağımızı söyledik. Komutanımız ise biraz bekledikten sonra bana bakıp ‘*Güleş sen evlisin üstelik de okuman yazman yok. Kesinlikle seni göndermem*’ dedi. Tüm ısrarlarıma rağmen beni göndermedi. Ne emredersem onu yap dedi. Ben ise üzgün bir şekilde verilen emre uymak zorunda kaldım.”

Bu bilgilere göre Ömer Güleş’in Kasım İnal ile aynı ilçede askerlik yaptığı bilinse de birbirlerini hatırlayamadılar. Ayrıca gönüllüleri seçerken medeni durumlarına dikkat ettikleri anlaşılmaktadır. Birinci Harekâta katılmadığı için çok üzüldüğünü dile getiren Gazi Güleş, adadan gelen haberleri duydukça gitmediğine daha da üzüldüğünü, eli kolu bağlı beklemenin kendisini daha da kötü etkilediğini aktarmıştır. Gazi Güleş, ikinci Harekâta katılma sürecini ise kaldığı yerden anlatmaya şöyle devam etti:

“Arkadaşlarım gitti. Benim aklım hep onlardaydı. Adada vahim olayların yaşandığı bilgisini alıyorduk. Bunu bizlere komutanlarımız söylerdi. Günler sonra ismini hatırlamadığım aynı komutanımız; Kıbrıs Adası’na tekrardan çıkarma olacağını, bunun için asker ihtiyacı olduğunu söyledi. Komutanımız tekrardan bizleri alana toplayarak ‘*Ömer Güleş hariç gönüllü katılmak isteyenler öne çıksın*’ dedi. Ben de öne geçtim. Türkçe bilen arkadaşım bana hep olan biteni anlatırdı. O arkadaşım bana dönerek ‘*Duymadın mı? Güleş hariç dedi komutan*’ Ben de duydum ve anladım ama yemin ettim bu sefer gideceğim dedim. Komutanımız da durumu öğrendikten sonra gene olmaz dedi. Çok ısrar edince yakamdan tuttu, çavuşa doğru gönderdi

²⁹⁸ Kasım İnal, yaş 68, görüşme yeri, Şırnak/Balveren beldesi, 18.09.2022 tarihinde yapılan görüşme.

‘senin ecelin gelmiş, dediğin gibi olsun seni de göndereceğiz’ diyerek ismini yazdırdı. Arkadaşlarımıza yardıma gideceğim için o an ne kadar sevindim tarif edemem.”

Arkadaşlarına yardıma gideceği için mutlu olduğunu aktaran Gazi Güleş, sevkıyat sürecini anlatmaya devam etmiştir:

“İkinci Harekât için vakit kaybetmeden yola çıktık. Adaya gittiğimde askerliğimin bitmesine 9 ay kalmıştı. Yola çıktığımız an ailem aklıma geldi. Bir daha asla onları göremem korkusu ile yol boyunca düşündüm ama Türk kardeşlerimize, askerlerimize yardıma gittiğimiz için memnundum. İlk önce Mersin’e gittik oradan da deniz yoluyla Kıbrıs Adası’na vardık. Bizim ekip yaklaşık 500 askerdı. Bizden önce adaya giden Türk birliği bizleri güvenli bir şekilde otobüslere bindirerek görev yerlerimize götürdüler. Mersin’de iken sivil bir gence durumumu yarım yamalak Türkçe ile anlattım. O da sağ olsun bana yardımcı oldu ve mektup yazdı. Bana; *‘Gözün arkada kalmasin, göndereceğim’* dedi.

Bu bilgilerden, kendilerinden önce adaya giden Türk birliğinin yeni gelen askerleri karşıladığı ve daha donanımlı bir şekilde organize oldukları anlaşılmaktadır. Gazi Güleş; adaya vardıklarında yaşadığı süreci, gördüğü savaş ortamını şöyle aktarmıştır:

“Kıbrıs’ta, Sarıkamış’taki gibi 3. Bölükte görev aldım. Gece gündüz nöbette tetikteydik. Komutanımız bizlere havada ışık görür görmez saldırıya geçip ateş edin emrini verdi. Savaşta elbet benim de yaşadığım birkaç olay oldu. Bir ara karşı tarafın mevzilerini gözetlediğimiz an gece vakti, Rum askerlerinin mevzilerini terk ettiğini gördük. Hemen onların mevzilerine doğru gittik. Onlar, karşıdan gelince biz tedirgin olduk. Gece karanlığında sanırım bizi arkadaşları sandılar hiç tepki göstermeden bize doğru geldiler. Biz de onları ani bir hamle ile etkisiz hale getirerek, onları silahlarıyla aldık. Komutanımız geldi ve emirsiz kimse hiçbir şey yapmasın diyerek ana merkezimizle irtibat kurdu. Ardından bu askerlere zarar gelmeyecek şekilde güvenli bir yere sevk edin dedi. Mevzide olduğum için genellikle Rum askerleri ile karşılaştım. Ada halkını pek görmezdim.”

Bu bilgilerden hareketle Türk Silahlı Kuvvetlerinin harekâtı yönetirken disiplinli davrandığı, gereksiz tehlikelere girmemelerine önem verdiği anlaşılmaktadır. Gazi Güleş’e, Kıbrıs’ta unutmadığınız bir anınız oldu mu? sorusuna cevaben:

“Unutamadığım olaylar elbette çok ama özellikle söylemek istediğim: Beşparmak Dağları civarı bizim tabura yakın mesafede yük dolu üç kamyonu, Rum askerleri ateşe verdi. Bu ve bunun gibi olaylar çok oluyordu. Bir diğeri devriye attığımız bir vakitte bir köye yaklaştık evin penceresinden bize ateş açıldı. Hemen sağa sola kaçıştık. Ardından kendimizi emniyete alarak gelen saldırıya karşılık verdik. Ateş edeni gördüm. Bir kadındı, sanırım üzerinde asker üniforması vardı ama sivil olduğu çok belliydi. Biz de onu kovalamaya çalıştık fakat ateş ede ede uzaklaştı. Geri döndüğümüzde ise 3 arkadaşımın şehit olduğunu gördüm. Arkadaşlarımızı alıp yola çıktığımızda gene bize ateş açıldı, 4 arkadaşım daha yaralandı. Böylesi kötü durumlar karşısında yanı başımda şehit olan arkadaşlarımı gördüğümde çok kötü etkilenirdim. Çarpışmalar sırasında ailem de aklıma gelirdi ve ağladığım zamanlar da çok oldu. Ölüm aklıma geldiği zaman endişe ederdim ama adada yaşayan halkımızın içinde olduğu zulmü görünce halkımız güvende olsun da ne olursa olsun derdim hep”

Buradan, Rum askerlerinin çeşitli sabotaj eylemlerinin olduğu anlaşılmaktadır. Arkadaşlarının şehadetine tanık olan ve bunun mücadelesini daha da azimli kıldığını aktaran Gazi Ömer Güleş, iâşe durumunu ve terhis sürecini anlatmaya şöyle devam etmiştir:

“Harekât esnasında yiyecek konusunda bazı sıkıntılar yaşadık. Ancak savaşın sonlarına doğru imkanlarımız iyileştirildi. Buna karşılık mühimmat konusunda ise hiçbir sorun yaşamadık. Fazlasıyla elimizde vardı. Kıbrıs’taki ortamı gördükten sonra keşke Birinci Harekâta da katılsaydım dedim. Biz görevimiz başında hazır kıtada iken komutanımız bize, ateşkesin ilan edildiğini söyleyerek ikinci bir emre kadar kimse bir şey yapmasın dedi. Ben de 8 ay 10 gün adada kaldıktan sonra terhis oldum ve memleketime döndüm. Sivil hayatta gazi arkadaşlarımı görürüm. KKTC madalyasını aldığım törende çok duygulandım. Yaşadıklarım aklıma geldi. Şırnak Valiliği bize 2019 yılında madalya verdi. Devletimiz tarafından da maaş bağlandı.”²⁹⁹

2.8.4. Ömer Faruk Turan

1954 yılında 10 çocuklu bir ailede doğmuştur. Herhangi bir tahsili olmayan Gazi Turan, askerlikten önce evlenmiş olup 7 çocuk babasıdır. Usta birliği olan Ağrı’nın Eleşkirt ilçesi 3. Bölük’te vazifesini icra ettiği sırada başlayan 1974 Kıbrıs Barış Harekatı’na gönüllü olarak katılmıştır. Terhis olduktan sonra duvar örme ve sıva ustası olarak geçimini sağlamıştır. Gazi Turan hâlâ Şırnak Merkez’de ailesiyle birlikte hayatını sürdürmektedir.

İkinci Harekâta aktif olarak görev alan Gazi Ömer Faruk Turan’a, askerliğe başlama ve harekâta dahil olma süreci sorulmuştur. Buna cevaben:

“Askerlik vazifesi için önce Sivas’a gönderildim. Sivas’ta acemi eğitimini tamamladıktan sonra usta birliğine Ağrı’nın Eleşkirt ilçesine dağıtımım yapıldı. Eleşkirt’te 3. Bölükte görevime devam ettiğim sırada Kıbrıs’a harekât olduğu, adada savaş durumunun hâkim olduğu bilgisi komutanımız tarafından bizlere verildi. Bölük komutanımız, Kıbrıs’ta şu an zulüm olduğunu ve Türkiye Cumhuriyeti’nin adaya çıkarma yaptığını bunun için bizden de öncelikli gönüllü olmak üzere takviye asker seçeceğini söyledi. Ben ve birçok arkadaşım gönüllü katılacağımızı söyledik ve ismimizi yazdırdık. Savaşa katıldığımızda Kıbrıs hakkında herhangi bir bilgim yoktu ama bu pek mühim değildi. Bize düşen yardıma gitmek ve zaferle dönmektir.”

Piyade Er olarak harekâta katılan Gazi Turan’ın da bulunduğu kışlada, İkinci Harekâta takviye asker gönderildiği anlaşılmaktadır. Ancak aynı kışladan Birinci Harekâta asker gönderildi mi? sorusuna hatırlamıyorum cevabını vermiştir. Gazi Turan, sevkıyat sürecindeki gelişmeleri anlatamaya şöyle devam etmiştir:

“Eleşkirt’ten ayrılınca aşırı derecede heyecanlıydım. Fakat adaya Müslüman kardeşlerimizi korumak için gittiğimizi bildiğim için çok gururluydum. Önce kara yolu ile Aşkale’ye gittik. Biraz dinlenip yemek yedikten sonra Mersin’e geçtik. Oradan da deniz yoluyla adaya vardık. İlk olarak Mağusa şehrine girdik. Sevkıyatımız Allah’a şükür olumsuz bir şey olmadan geçti.”

²⁹⁹ Ömer Güleş, yaş 69, görüşme yeri, Şırnak/Özveren köyü, 17.09.2022 tarihinde yapılan görüşme.

Buradan, Gazi Turan'ın da din kardeşliğine önem verdiği anlaşılmaktadır. Adada karşılaştığınız manzaralar neler oldu? Sorusuna cevaben Gazi Turan:

“Adada halk bizleri çok güzel karşıladı. Komutanlarımız bizlere gerekli açıklamaları yaptıktan sonra beni 7. Bölükte görevlendirdiler. Görevimi icra ettiğim sırada yaşadıklarım ve gördüklerim bu harekâtın yerinde bir karar olduğuna olan inancımı güçlendirdi. Komutanımız bizlere sürekli savaş ortamında oluşabilecek olumsuz durumları söylerdi. Özellikle bizlere; *“dikkatli olun! kılık değiştirerek bizlere saldırabilecek Rum askerlerinin olabileceğini sakın unutmayın”* dedi. Ben de nöbette olduğum bir zaman bize doğru gelen bir Rum çobanını fark ettim. Komutanımın bize söylediği o uyarı aklıma geldi. Hemen komutanımı aradım durumu anlattım. Birlikte gidip çobanı alıp üstünü aradık ve sonra ona güvenli bir yol oluşturarak bölgeden uzaklaştırdık.”

Bu bilgilerden, Mağusa'da halkın harekâtta memnun olduğu anlaşılmaktadır. Rumların kılık değiştiren eylemleri için komutanların ikaz da bulunması, ilk harekatta da benzeri girişimlerin olduğu düşünülebilir. Aktif görevlerde bulunan Gazi Turan'a, adada sizi en çok etkileyen olaylar nelerdir? Sorusuna karşılık şu bilgileri aktarmıştır:

“Beni en çok etkileyen olaylardan birisi de afet gibi bir şey olmuştu. O zaman ne olduğunu bilmedim, Lice depremi ya da başka bir şey de olabilir hatırlayamadım. O gelişmeden sonra bizim bölgeye gönderilme ihtimali olan halkımızın durumu beni çok etkilemişti. Komutanımız bir sürü boş evleri temizleyin içine eşya gıda falan bırakın evsiz ya da yardıma muhtaç kalan siviller gelebilir hazırlıklı olalım dedi. Bizler de onlar için bize gösterilen evleri temizledik. Eşyaları bıraktık sonradan görevlerimizin başına döndük. Bu olaya tanık olmam beni çok duygulandırdı. Savaşta olmamıza rağmen bizlerden çok uzakta olan sivilleri koruyup kollamamız, onlar için barınacak yerler ayarlamamız beni çok gururlandırdı.”

Gazi Ömer Faruk Turan'ın aktardığı ve tam olarak hatırlayamadığı olayın Lice Depremi olma ihtimali çok düşüktür. Nitekim Ağustos 1974 de Kıbrıs'a giden Gazi Ömer Faruk Turan'dan alınan teyitlerden adada 4,5 kalmıştır. Oysa Lice depremi 6 Eylül 1975 yılında Gazi Turan'ın Terhisinden çok sonra yaşanmıştır. Ancak adadaki Türk nüfusunun artırılması için yapılacak göç hareketlerine bir hazırlık olma ihtimali çok yüksektir.

Akademisyen yazar Ulvi Keser'in *“Kıbrıs'ta Göç Hareketleri ve 1974 Sonrasında Yaşananlar”* başlıklı makalesinde değindiği:

“1975 Şubat ayından itibaren Türkiye’de adadaki Türk nüfusu arttırmak, adada iş gücünü tamamlamak ve adaya göç edecek olanlara daha rahat yaşama imkânları vermek üzere hızlı ve yeterince düşünülmeyen alınan kararlarla göç hareketine başlanır. Bu konuda öncelik tercihen köylerin toplu olarak adaya gönderilmesidir. Çünkü güneyden gelenler, Rumlardan boşalan yerleri tam olarak dolduramamıştır. Öncelikle ada dışında yaşayan ve adadan göçe zorlanmış olanlara *geri dön çağrısı yapılır*”³⁰⁰ Açıklaması, göçlere hazırlık olma ihtimalini destek niteliğindedir. Gazi Turan yaşadığı süreci anlatmaya şöyle devam etmiştir.

³⁰⁰Kıbrıs'ta Göç Hareketleri ve 1974 Sonrasında Yaşananlar makalesi için Ayrıca bkzn.

Ulvi Keser, “Kıbrıs'ta Göç Hareketleri ve 1974 Sonrasında Yaşananlar”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi* 12 (Haziran 2006).

“Duygulanđım diğer bir olay ise Ağrı’da birlikte olduğum çok sevdiğim bir arkadaşım̄la Barış Harekâtı’na katıldım. Ayrı mevkilerde mücadele ettiğimiz için savaş boyunca birbirimizden haber almadık. Kendi kendime; Mutlaka şehit olmuştur derdim. Terhis olduğum gün o da aynı gün terhis olmuştı. Mersin’de birbirimizi görüp sarıldık, ağladık. O an hiç aklımdan çıkmıyor. Çok duygulanmıştım o zaman.”

Bu bilgilerden hareketle Türkiye’den adaya aynı şehirden giden askerlerden bazılarının görev gereği farklı yerlere sevk edildiği anlaşılmaktadır. Gazi Turan, beslenme koşullarını ve terhis olma sürecini anlatmaya şöyle devam etmiştir.

“Yeme ve içme konusunda aksaklıklar olsa da genel olarak iyiydik. Fakat çok mağdur olduğumuz günler de oldu. Evli olduğum için adada ailem sürekli aklıma gelirdi. Çok olumsuz olaylar yaşamış olsak da çok şükür takımından şehit ve yaralı arkadaşlarım̄ olmadı. Harekâta sınır ötesinde çok uzak yerde katılmak beni ilk başta tedirgin etmiş olsa da oradaki ortamı gördükten sonra iyi ki geldik dedim. Terhis olana kadar hem savaşta hem de savaş durduktan sonra da bana verilen her görevi eksiksiz yapmaya gayret ettim. Kıbrıs Adası’ndan terhisimi aldım. Ne ateşkesi ne de savaşın nasıl bittiğini bilmiyorum. Ben sadece görevime bakıyordum. Terhis oldum ve memleketime döndüm. Sivil hayatımda gazi olarak bilinmem beni çok mutlu ediyor. Şırnak Valiliği tarafından bize madalya verildi. (Ek 26) Gazilik maaşı bağlandı. Şırnak’ta ara sıra gazi arkadaşlarımla bir araya gelip sohbet ederiz.”³⁰¹

2.8.5. Hasan Bayık

Şırnak Merkez’e bağlı Geçitboyu köyünde doğmuştur. Askerlik vazifesinden önce evlenenmiş ve çiftçilikle uğraşmıştır. Herhangi bir tahsili olmayan Gazi Hasan Bayık, usta birliği olan Kahramanmaraş 14. Piyade Alayı’nda henüz 10 günlük asker iken Kıbrıs Barış Harekâtı’na gönüllü olarak katılmıştır. Terhis olduktan sonra kısmen çiftçilikle uğraşmakla birlikte çobanlık da yapmıştır. Halen ailesiyle birlikte Şırnak Merkez’de hayatını sürdürmektedir.

Usta birliğinde daha 10 günlük asker iken Kıbrıs Barış Harekâtı’nda görev alan Gazi Hasan Bayık ile yapılan görüşmede, Askerliğe nasıl başladığı ve Kıbrıs Barış Harekâtı’na katılma sürecini şöyle anlatmaktadır:

“Şırnak’tan ilk önce Isparta’ya gönderildim. Burada acemi eğitimini tamamladıktan sonra usta birliğime katılmak için Kahramanmaraş’a dağıtımım yapıldı. Yeni birliğimde 2. bölükte görevimin başındayken Kıbrıs’a harekât olacağı bilgisi geldi. Ben de piyade er olarak harekâta görev aldım. Gece vakti dinlenmede olduğumuz bir saatte alarm çaldı. Bölük komutanımız ‘Ömer Çetin’ acilen içtima alanına toplanmamızı emretti. Hepimiz alanda toplandık. Tabur komutanımız adını hatırladığım kadarıyla ‘Ömer Boduroğlu’ Bizlere, Kıbrıs’a çıkarma olacağı ve bunun için asker ihtiyacının olduğunu söyledi. Bizim bölük hepsi seve seve gönüllü katılacağını söyledi.”

³⁰¹ Ömer Faruk Turan, yaş 68, görüşme yeri Şırnak/Merkez, 21.08.2022 tarihinde yapılan görüşme.

Bu bilgilerden, Gazi Hasan Bayık'ın acemi ve usta birliğini, Gazi Halil Sağın ile aynı şehirde yaptıkları fakat harekât haberini veren komutanların farklı olmasından bölük ya da görev yerlerinin aynı olmadığı anlaşılmaktadır. Gazi Bayık, devamında ise:

“Harekât başlamadan önce Kıbrıs sorunu ile ilgili herhangi bir bilgim yoktu. Fakat Isparta'da iken birkaç arkadaşa kulak misafiri oldum. Orada anladım ki Yunanistan ile bir sorunumuzun olduğunu. Önce Kahramanmaraş'tan Mersin'e geçtik. Biraz dinlendikten sonra bize yeteri kadar mühimmat verildi. İhtiyaçlarımızı aldıktan sonra bizleri helikopterlerle Kıbrıs'ta Beşparmak Dağları yakınına bıraktılar. Sevkiyat sırasında çok duygulandım. Ailem aklıma geldi. Fakat iyi bir göreve gideceğimizi bildiğimden gururluydum ve mutluydum. Biz adaya ayak bastığımız an Kıbrıs Türkleri sevinçle karşıladılar. Barış Harekâtı'nda 6. Bölükte görev aldım ve bana verilen hiçbir vazifeden geri durmadım.”

Buradan, Barış Harekâtı'ndan önce Kıbrıs meselesin ülke gündeminde özellikle askeri kışlalarda aktüel olduğu anlaşılmaktadır. Usta birliğinde yeni asker iken savaşa dâhil olduğu için başta tereddüt yaşadığını ancak bunu kısa sürede aştığını aktaran Gazi Hasan Bayık'a, savaş süresi boyunca yaşadığınız ve unutmadığınız olaylar oldu mu? sorusuna cevaben gayet rahat bir şekilde şu bilgileri aktarmıştır:

“Savaş boyunca elbette iyi kötü çok olaylarla karşılaştık ve bizim bölükte ufak çaplı birkaç tehlike atlattık. Hiç unutmam bir gün nöbetteydim. Ankaralı bir arkadaşım şaşkın bir vaziyette bana seslenerek ‘Bayık! karşıdan gelene bak ve dikkatli ol.’ dedi. Ben de sessizce baktım Rum bir çoban tahminimce 60 koyun ile bizim bölgeye doğru geliyordu. Ortalığı karıştırmak için geldiğine adım gibi emindim. Çünkü arada bizi zora sokacak hareketleri özellikle Barış Gücünün olduğu anlarda görürdük. Komutanlarımız da bizleri hep dikkatli olmamız konusunda uyarırlardı. Hemen Ankaralı arkadaşına gidip ‘Bu çobanı durduralım’ dedim. O ise ‘Boş ver gitmeyelim’ dedi. Ben kendisine rağmen gidip çobanı durdurmak istedim. Fakat ilk önce Barış Gücü ateş açtı. Ardından zannedersem bundan cesaret alan Yunan güçleri üzerime ateş açtı. Kendimi kurtardım ve çobanı aldım. Telaşla sorumlu komutanımız gelip burada neler olduğunu sordu. Ben de durumu kendisine Türkçe bilmediğim için arkadaşımın aracılığıyla anlattım. Komutanımız ise çobana sürüsünü teslim edip bölgeden uzaklaşmasını istedi. O da Barış Gücünü çağırarak önce iftira atmak istedi. Koyunlarımızı aldılar gibisinden fakat haksız olduğu anlaşıncı bölgeden uzaklaştırıldı. Çobanı almamın sebebi, dedim belki kılık değiştirip sivil görünümlü Rum askeridir. Sürünün arasına gizlenmiş askerler olabilir, bize saldırır ihtimaline karşı önlem amaçlıydı. Olaydan kısa süre sonra komutanım beni tebrik ederek para ve elbiselerle ödüllendirdi.”

Gazi Hasan Bayık'ın aktardığı olayın iç yüzüne bakıldığı zaman savaş esnasında Rum güçlerinin tahrik ve kışkırtma amaçlı eylemlerinin olabileceği anlaşılmaktadır. Başta, Gazi Hasan Bayık olmak üzere birçok gazi de benzer tahrik olayları gördüklerini teyit eden bilgileri aktardılar. Gazilerden bazıları, komutanları tarafından kendilerine sürekli dikkatli olun! sakın tahriklere gelmeyin uyarılarının yapıldığını söylemişler. Bazıları ise Mevzilerde Rum askerlerin sürekli ıslık çaldıklarını, radyonun sesini sonuna kadar açıp bağırıldıklarını, söylediklerini anlamadıklarını aktardılar. Ödüllendirildiği olayı anlatırken duygulanan ve gururlandığını ifade eden Gazi Hasan Bayık savaş ortamında iâşe durumlarını ve olayların seyri konusunda şu bilgileri aktarmıştır:

“Harekât sırasında yiyecek konusunda aksaklıklar olsa da sonlara doğru iyileştirildi. Ufak çaplı tehlikelerde özellikle Girne’deki çarpışmalarda birkaç arkadaşımın yaralandığına şahit oldum. Çok şükür ki şehit olanı görmedim. Sokak aralarında her yerin kan izi olması bunun her geçen gün artması beni çok kötü etkiliyordu. Ama din kardeşlerimize yapılan katliamı gördükten sonra iyi ki gelmişim dedim. Bunun için iyi olmaya çalıştım. Kıbrıs Adası’nda 15 ay kaldım ve her iki harekâta da aktif görev aldım. Adadan terhisimi aldıktan sonra 25 gün daha Kıbrıs’ta kaldım. Ardından yurda döndüm. Bizlere Mersin’de karşılama yapıldı. O an çok mutlu oldum. Sivil hayatta ise devletimiz tarafından maaş bağlanıldı ve madalya verildi.”³⁰²(Ek: 21)

2.8.6. İsmail Usal

1953 yılında Şırnak Merkez’de doğmuştur. Askerlik vazifesinden sonra evlenmiş olup herhangi bir mesleği ve tahsili yoktur. Acemi birliğini Sivas’ta tamamladıktan sonra usta birliği görevi için Ağrı’ya gönderilmiştir. 50. Piyade Alayı, 3. Tabur’da vazifesi başında iken 1974 Kıbrıs Barış Harekatı’na gönüllü olarak katılmıştır. Terhis olduktan sonra Şırnak Merkez’de bir dönem çiftçilik yaparak hayatını sürdürmüştür.

Her iki harekâta görev alan Gazi İsmail Usal ile yapılan görüşmede Kıbrıs Barış Harekatı’na katılma sürecini şöyle anlatmaktadır:

“Şırnak’tan acemi birliğine önce Sivas’a sonra usta birliğime katılmam için Ağrı’ya gönderildim. 50. Piyade Alayı, 3. Tabur 7. Bölükte görevimi icra ederken Kıbrıs Barış Harekatı başladı. Gece yarısı alarm çaldı. Hepimiz uyandık ve toplanma alanına geçtik. Bölük komutanımız, Kıbrıs Adası’na çıkarma olacağını ve bunun için asker ihtiyacı olduğunu söyleyerek gönüllü katılmak isteyen var mı? diye sordu. Ben ve birçok arkadaşım katılacağımızı söyleyerek isimlerimizi yazdırdık. Gerekli hazırlıklarımızı yaptıktan sonra önce Mersin’e gittik. Ardından deniz yoluyla Kıbrıs Adası’na geçtik. Sevkiyatımız süresince herhangi bir sorun yaşanmadı. Bizim bölük çok şiddetli olmasa da ufak çaplı tehlikeler atlattı. Özellikle Girne ve Mağusa bölgesinde çok kötü olayları gördüm. Rum kuvvetleriyle sık karşılaştık ama sivil halkı pek görmüyorduk.”

Bu bilgilerden, sivil halkı görme durumlarının, askerlerin adada üstlendikleri görevleri ile paralel olduğunu söylemek mümkündür. Görüşme yapılan birkaç gazi de devriye gezen askerlerin sivil halkı daha çok gördüğünü aktardılar. Gazi İsmail Usal, yaşadığı zorlukları ve terhis sürecini anlatmaya şöyle devam etmiştir:

“Savaş koşullarından beslenme ve barınma konularında sorunlar yaşadık. Ama silah ve mühimmatımız son derece yeterliydi. Adada iken özellikle sınır ötesinde harekâta katılmak benim için zor olsa da buna zamanla alıştım. Her daim öleceğim hissi vardı üzerimde. Fakat oradaki ortamı gördükten sonra güçlü olmaktan başka çaremiz yoktu. Kıbrıs Adası’nda 7 ay kaldım. Her iki harekâta görev aldım. Bu süre zarfında ailemin benden herhangi şekilde haberi olmadı. Kendimce birkaç mektup yazdım ama onlar da terhis olana kadar cebimde kaldığı için yıprandı ve okunamayacak hale geldi. Duygulandığım anlarda adada yapılan haksızlıkları düşünürdüm. Bu beni ayakta tutar, iyi olmamı sağlardı.”

³⁰² Hasan Bayık, yaş 68, görüşme yeri, Şırnak/Merkez, 27.10.2022 tarihinde yapılan görüşme.

Yapılan araştırmalar sonucunda farklı illerden de harekâta katılan birçok gazinin beslenme konusunda zorluklar yaşadığı tespit edilmiştir. Örneğin *Şanlıurfa Kıbrıs Gazilerini* konu alan tez çalışmasında bazı gaziler yemek konusunda sıkıntı yaşadıklarını dile getirmişlerdir.³⁰³ Gazi İsmail Usal, yaşadıklarını anlatmaya şöyle devam etmiştir:

“Doğal olarak oradaki Türklerin bize yaklaşımı konusunda değişik görüşler vardı. Bize çok iyi muamele edip güzel karşılayanlar olduğu gibi hiç iyi davranmayıp sizin yüzünüzden işlerimiz alt üst oldu diyenler de oldu. Ama her şeye rağmen Barış Harekâtı’nın kesinlikle yapılması gerektiğine inandım. İyi ki gelmişim dedim. Sivil hayatımda ise bazen gazi arkadaşlarımla görüşür sohbet ederiz. Devletimiz tarafından bize maaş bağlanıldı ve madalya verildi.”³⁰⁴

Gazi Usal’ın anlatımından hareketle görüşme yapılan bazı gaziler de özellikle Rum tüccarları ile ilişkileri olan Türklerin askerlere iyi davranmadıkları aktarmışlardır.

2.8.7. Abdulcelil Bayram

1954’te Şırnak Merkez’e bağlı Balveren beldesinde doğmuştur. Askerlik vazifesinden önce evlenmiş olup 8 çocuk babasıdır. İlkokul mezunu olan Gazi Bayram, köy hayatının rutin işleri olan bağ bahçe işleriyle uğraşmıştır. Usta birliği olan Kars’ın Kağızman ilçesinde görevi başında iken Kıbrıs Barış Harekâtı’na gönüllü dâhil olmuştur. Terhis olduktan sonra Balveren beldesinde ailesiyle birlikte hayatına devam etmiştir.

İkinci Harekâta aktif görev alan Gazi Abdulcelil Bayram ile yapılan görüşmede, askerliğe gidiş ve Kıbrıs Barış Harekâtı’na katılma sürecini şöyle anlatmaktadır:

“Askerlik için önce Sivas’a, burada acemi eğitimini tamamladıktan sonra usta birliği için Kağızman’a gönderildim. Askerliğimin 5. ayında iken Kıbrıs’a Barış Harekâtı’nın yapıldığını öğrendim. Alay komutanımız bizi içtima alanına topladı ve platforma çıktı. Kıbrıs Adası’nda yıkıcı gelişmelerin olduğunu, bu sebeple Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından adada yaşananlara müdahale edildiğini söyledi. Bizlere gerekli açıklamaları yaparak ‘*Barış Harekâtı’na, bu kutsal göreve gönüllü katılmak isteyen var mı?*’ diye sordu. Ben de elimi kaldırarak katılacağımı belirttim. O ana kadar Kıbrıs ile ilgili herhangi bir bilgim yoktu. Bizim için artık yeni görev başlamak üzereydi.” Harekâta kendi birliğinden çok sayıda gönüllü askerin olduğunu aktaran Gazi Bayram, adaya sevkiyat sürecini anlatmaya şöyle devam etmiştir.

“Birkaç gerekli hazırlıklarımızı yaptıktan sonra Mersin’e gittik. Orada birkaç gün kaldıktan sonra gemi ile Kıbrıs Adası’na doğru yol aldık. Adada Türk birliğine katıldıktan sonra hazırlıklarımız tamamlandı ve Beşparmak Dağları’na bırakıldık. Sevkiyat süresince bizim ekipte çok şükür herhangi bir sıkıntı yaşanmadı. Fakat bizim takımı duyduğumuz bir olay çok etkiledi. Vardığımız gibi bizden önce harekâta giden “Kocatepe”³⁰⁵ isimli gemimizi yanlış istihbarat

³⁰³ Mehmet Kısak, *Kıbrıs Barış Harekâtı’na Katılan Urfa Gazileri* (Şanlıurfa: Harran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016), 33.

³⁰⁴ İsmail Usal, yaş 68, görüşme yeri Şırnak/Merkez, 24.11.2022 tarihinde yapılan görüşme.

³⁰⁵ *TCG Kocatepe Gemisi: Türk Deniz Kuvvetleri’ne ait savaş gemisi, 21 Temmuz 1974’te Harekâtın ikinci günü, TSK savaş uçakları tarafından, Yunan savaş gemisi sanılarak yanlışlıkla bombalanmıştır. Saldırı sonucu 54 Türk askeri şehit olmuştur.

sonucu güvenlik güçlerimiz tarafından vurulduğunu ve baya asker kaybı verdiğimizi öğrendik. Bu olaya çok şaşırdık ve üzüldük.”

Kocatepe Gemisi’nin yanlış istihbarat sonucu batırılma olayını duyduklarında yaşadığı ruh halini anlatan Gazi Abdulcelil Bayram’ın anlattığı olaydan, savaş esnasında doğru iletişim ve istihbaratın ne kadar önemli olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca Mersin’de birkaç gün bekletilmeleri, İkinci Harekât için önceden hazırlıkların yapıldığı göstermektedir. Harekât devam ederken olayların seyri ve sizi çok etkileyen olayların başında neler oldu? sorusuna cevaben Gazi Bayram şu bilgileri aktarmıştır:

“Kıbrıs Adası’nda genellikle Rum kuvvetlerini bazen de Rum halkını görürdük. Türk halkı çoğunlukla köylerini bırakıp gitmişti. Savaş ortamı çok kötüydü. Kimsenin birbirinden haberi yoktu. Beni en çok etkileyen olayların başında ise hatta hiç unutmadığım olay, Vanlı bir çavuşumuz vardı. İsmi Arif’ti. Bizim ekip yeri geldiğinde sivilleri savaş ortamından alıp güvenlik gerekçesiyle kontrollü bir şekilde savaş dışı alanlara götürürdü. Bir defasında sayısı binleri geçen sivilleri alıp güvenli alana götürdük. İçlerinde kadın, yaşlı ve çocuklar da vardı. Çavuşumuz Vanlı Arif bana seslenerek ‘*Bayram bu sivillerin can ve namus güvenliği bize emanet. Sen başlarında duracaksın. Herhangi bir esire yanlış yapan olursa özellikle kadınlara en ufak bir şey diyen olursa sen onu vur tüm sorumluluk bana aittir.*’ dedi. Bu olay karşısında hepimiz çok duygulandık ve onlara gözümüz gibi baktık. Zaten bizlere öğretilen savaş ahlakı da bunu gerektiriyordu. Ben de verilen göreve ve üniformaya layık olmaya çalıştım.”

Gazi Abdulcelil Bayram’ın anlatırken gururlandığı olayı, birçok gazi de benzer anıları yaşadıklarını aktardılar. Gaziler, özellikle hem savaş ahlakına hem de inançları gereği sivil halka iyi davrandıklarını dile getirdiler. Gazi Bayram’a, sizi en çok etkileyen olaylar nelerdir? Sorusuna cevaben şöyle devam etmiştir:

“Beni etkileyen diğer bir olay ise yorulduğumuz bir anda dinlenmeye geçmiştik. Bir askerimiz kaya parçasına yaslanmıştı. Yorulmuş, dinleniyor diye düşünmüştük. Ancak sanırım kalp krizi geçirmişti. Onun şehit olduğunu görmem beni çok etkilemişti. Savaş ortamı çok zahmetli geçiyordu.”

Bu bilgilerden, harekâta değişik şekilde asker kayıplarının olduğu anlaşılmaktadır. Konu ile paralel olan araştırmalara bakıldığı zaman, Bilgin Ayhan tarafından yazılan ‘*Samsun’daki Kıbrıs Gazilerinin Gözüyle 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı*’ adlı tez çalışmasında, gıda zehirlenmesinden kaynaklı kayıpların olduğuna değinilmiştir. Gazi Bayram, beslenme koşulları ve terhis olma sürecini anlatmaya şöyle devam etmiştir:

“Beslenme ve barınma sorunumuz pek sekteye uğramasa da su konusunda sorunlar yaşadık. Yaşanan tüm bu olaylardan ailem haberi olmadı. Ta ki ortalık biraz sakinleşince her

Adatepe ve Mareşal Çakmak savaş gemileri de hasar almış fakat gemilerin Türk Deniz Kuvvetleri’ne ait olduğunu anlaşıncı batırılmadan Türk sahillerine çekilebilmişlerdir.

takımın bölük komutanı adresleri alıp mektup ve fotoğraflarımızı ailemize gönderdi. Ailem daima aklıma gelirdi. Çok tehlike atlattık fakat yapılan zulmü gördükten sonra hele kayıplarımızı görünce daima soğukkanlı olmak zorundaydık derdim. Ben İkinci Harekâta görev aldım ve bundan mutluluk duydum. Biz görevimizin başındayken BM Barış Gücü araya girdi ve savaş durdu. Ben de bir süre daha adada kaldım. Daha sonra terhis olarak memleketime döndüm. Mersin’de halkımız bizi davul zurna ile karşılayınca çok gururlandım. Memleketime dönüp hayatıma kaldığım yerden devam ettim. Sivil hayatımdaysa bazen gazi arkadaşlarımla görüşür, sohbet eder anılarımızı tazeleriz. Devlet tarafından bize maaş bağlanarak gazilik madalyası verildi.”³⁰⁶

2.8.8. Deham Kadirhan

Şırnak Merkez’de 7 çocuklu bir ailede 1950 yılında doğmuştur. Askerlikten sonra evlenmiş olup 4 çocuk babasıdır. 2 yıllık yüksekokul mezunu olan Gazi Kadirhan, acemi birliğini Denizli’de yaptıktan sonra usta birliğine Ankara/Çubuk’a gönderilmiştir. Görevi başındayken Kıbrıs Barış Harekatı’na dâhil olmuştur. Terhis olduktan sonra Şırnak Nüfus Müdürlüğünde memuriyete atanmıştır. Zamanla kurum içinde çeşitli görevler üstlenmiş, son olarak İl Nüfus ve Vatandaşlık Müdürü olduktan sonra emekli olmuştur. Şırnak Muharip Gaziler Merkez temsilcisi olan Gazi Kadirhan hâlâ Şırnak Merkez’de hayatını sürdürmektedir.

Her iki harekâta aktif görev alan Gazi Deham Kadirhan³⁰⁷ ile yapılan görüşmede, askerliğe gitme ve Kıbrıs Barış Harekatı’na dâhil sürecini şöyle anlatmaktadır:

“1973’te Denizli’ye, ardından usta birliği için Ankara’nın Çubuk ilçesine Piyade Çavuş olarak gönderildim. 230. Piyade Alayı, 1. Tabur 2. Bölükte vazifemin başındayken askerliğimin bitmesine 4 ay kalmıştı ki Kıbrıs Barış Harekatı’nın olacağı haberini aldık. Barış Harekatından önce Kıbrıs sorunu ile ilgili az çok bilgim vardı. Bildiğim kadarıyla henüz devlet süreci olmamış Rum ve Türklerden oluşan, Yunanistan ve Türkiye’nin başını çektiği bir sorun halini almıştı. Kıbrıs’a çıkarma yapılacağı bilgisini bizlere komutanımız verdi. 28. Tümen komutanı Tümgeneral Osman Fazıl Polat³⁰⁸ Barış Harekatı ile ilgili biraz bilgi verdikten sonra gideceğimiz vazifenin son derece mukaddes bir vazife olduğunu söyledi. Gerekli ve en mühim hazırlıklarımızı yaptıktan sonra yola çıktık.”

Bu bilgilerden hareketle Gazi Deham Kadirhan’ın görev yaptığı yerde; askerlere gönüllü olmaları sorulmamış, emirle harekâta dâhil edilmişlerdir. Gazi Kadirhan adaya sevkıyat sürecini de şöyle anlatmıştır:

³⁰⁶ Abdulcelil Bayram, yaş 68, görüşme yeri Şırnak/ Balveren beldesi, 17.09.2022 tarihinde yapılan görüşme.

³⁰⁷ Gazi Deham Kadirhan, aynı zamanda Türkiye Muharip ve Gaziler derneğinin Şırnak İl Temsilciğini yürütmektedir. Gazilere ulaşma ve kendileriyle görüşme konularında katkıları olmuştur.

³⁰⁸ *(Osman Fazıl Polat) 1921’de Sivas Şarkışla’da doğmuştur. 1973-1975 tarihleri arasında 28. Tümen Komutanlığı vazifesinde bulundu. Kıbrıs Barış Harekatı’nda aktif görev alan ve Mağusa Fatihi olarak bilinen Osman Fazıl Polat, 1979’da emekli oldu. Emekli olduktan yaklaşık bir yıl sonra, 31 Mayıs 1980’de vefat etmiştir.

“İlk olarak otobüslerle Adana’ya gittik. Yolculuk boyunca çok heyecanlıyım. Otobüs yolculuğumuz boyunca yol güzergahındaki halkımız bizleri alkışlıyordular ve bizlere ilgi gösteriyorlardı. Bu beni hem mutlu ediyor hem de bana güç veriyordu. Adana’ya vardıktan sonra Mersin’e geçtik. Hatırladığım kadarıyla Ovacık’tan helikopterlerle Kıbrıs Adası’na doğru yol aldık. Sevkiyatımız boyunca çok şükür herhangi ters bir durum yaşanmadı.”

Helikopterle adaya giden Şırnaklı gazilerin hatırladıkları kadarıyla Ovacık’tan gittiklerini aktardılar. Ancak Edirneli Kıbrıs gazileri ile yapılan çalışmada, Mersin Taşucu’dan gittiklerini³⁰⁹ söyleyen gaziler de vardır. Bu bilgilerden, Mersin’in değişik bölgelerinden helikopterle adaya sevkiyatın olduğu anlaşılmaktadır. Gazi Kadirhan, adaya vardıklarında yaptığı görev ve gördüğü manzarayı şöyle anlatmıştır:

“Adaya ayak bastığımızda oradaki halkımız bizi çok sıcak karşıladı. Bizim alayın harekâta katıldığından ailemin radyodan haberi olmuştu. Daha sonra 3 ay haberleşmemiz olmadı. Harekâta roketatar nişancısıydım. Sevkiyatımızda bir sorun olmadı. Fakat tehlike ile ilk karşılaşmamız helikopterden iner inmez oldu. Rum kuvvetlerince bizlere ateş açıldı. Hemen ani siper ile karşılık verdik ve tehlikeyi atlattık. Ölümü ilk kez o an orada hatırladım. Harekât devam ederken birkaç olumsuz ve tehlikeli durumlarla karşılaştık.”

Bu bilgilerden hareketle helikoptere yapılan taciz ateşiyle Rum güçlerinin pusuda beklediği, gelişmeleri takip ettikleri anlaşılmaktadır. Gazi Kadirhan’a tanık olduğunuz ve sizi etkileyen olayların başında neler geliyor? sorusuna cevaben şunları aktarmıştır:

“Tanık olduğum olaylar elbette beni çok etkiliyordu. Bunların başında ise Rum kuvvetleri tarafından bize yapılan saldırılar sonucu Şırnaklı hemşehrim aynı zamanda arkadaşım olan Er Salih Kabul’ün bu saldırıların birinde bacağını kaybetmesidir. Ben de o saldırıda bayılmışım. Arkadaşlarımız yardıma gelip bizi güvenli yere götürmüştü. Bulduğumuz mevzilere yoğun saldırılar olurdu. Özellikle havan saldırıları çok olurdu. Salih arkadaşımın yaralandığı saldırı da hatırladığım kadarıyla havan ya da roket ile saldırmıştılar. Yaşanan bu saldırılardan sonra iki arkadaşımın daha bacaklarının kesilmesine ve birinin de şehit olduğuna tanık oldum. Harekât devam ederken ailem sürekli aklıma gelirdi. Yine bir gün böylesi karmaşık duygular içindeyken köyleri dolaşıyorduk. Bir Türk kardeşimizin evine denk geldik. Bana yardımcı olup ailemi aramamı sağladı. Onları arayıp hâl hatır sorduktan sonra devriyemize devam ettik. Özellikle hiç unutamadığım olaylardan bir başkası da Beşparmak Dağları’na çıktık o mevkiyi ele geçirdik. Ardından ben ve bir silah arkadaşım kendi ellerimizle Türk bayrağını tepeye diktik. O an anladım ki muzafferle çıkacağız savaştan” (Ek 7)

Gazi Deham Kadirhan’ın tanık olduğu saldırı sonucu bacağını kaybeden Er Salih Kabul, Şırnak Merkez’de ikamet etmektedir. Kendisi de görüşme yapılacak gazilerin içerisinde olup görüşme için randevu alınmıştı. Fakat görüşme gününe yakın bir tarihte kendisi vefat etmiştir. Gazi Deham Kadirhan’ın anlattığı olayın diğer bir tanığı olan Salih Kabul’ün komutanı *Yarbay Atilla Çilingir* de yazdığı kitapta saldırıdan ve Gazi Salih Kabul’ün yaralanmasından bahsetmiştir. *Atilla Çilingir “Girne’den Doğan Güneş”* adlı eserinde 35 ve 36. sayfasında olayın nasıl yaşandığına dair bilgilere detaylıca yer vermiştir.

³⁰⁹ Özbaş, *Edirne Gazilerinin Gözüyle Kıbrıs Barış Harekâtı*, 135.

Bahse konu olan kitabın sayfaları ekler bölümünde verilmiştir. 2013 yılında dönemin Genelkurmay Başkanı Orgeneral Necdet Özel tarafından Gazi Salih Kabul'e teşekkür mektubu gönderilmiştir. Ayrıca Nermin Sanlı tarafından yazılan "*Kıbrıs olayları Mersin Kıbrıs Gazileri*" adlı tez çalışmasının 201. sayfasında Gazi Fikri Kalkan'ın anlatımından Salih Kabul'ün yaralandığı saldırıya değinmiştir. Bununla birlikte akşam gazetesinin 12 Ağustos 2013 tarihli sayısının 14. sayfasında '*Vatan için diğer ayağımı da veririm*' başlıklı yazıyla Gazi Salih Kabul 'ün düşüncelerine yer vermiştir. (Ek: 17-18-19-20)

Yaşadığı olayları hala unutmadığını ve hatırladıkça uygulandığını söyleyen Gazi Kadirhan, iase konusunda ve adada yaşadığı diğer olayları şöyle aktarmıştır:

"Savaşta mühimmatlarımız yeterliydi. Fakat bizim ekibimiz yemek ve su konusunda zaman zaman sıkıntılar yaşadık. Ada Türkleri de bazen bizlere yemek veriyorlardı. Devriyelerde Rum halkına da çok rastladık. Onları; özellikle yaşlıları, kadınları ve çocukları alıp güvenli yere esir ederdik. Onlara hiçbir şekilde kötü muamele etmez, eziyete maruz bırakmazdık. Çünkü savaş ahlakını edinmiştik ve buna göre mücadele ediyorduk."

Gazi Kadirhan, savaşın durması ve terhis olma sürecine şöyle devam etmiştir:

"İşgal edilen 3 köyü geri aldığımız ve o köylerde gece kaldığımız bir vakit, 1. ateşkes ilan edildi. Birleşmiş Milletlerin müdahil olmasıyla savaş durdu. Ben de 4. ayın sonunda adadan terhisimi alarak memlekete döndüm. Eve gelirken askeri üniformamla döndüm. Ailem beni görünce çok mutlu oldular. Ben de hem Birinci Harekâta hem de ikincisinde görev almış bir asker olarak adada yaşadığım olaylar ve halkımızın yaşadığı eziyeti cefayı gördükten sonra Kıbrıs Barış Harekâtı'nın yapılmasının gerekli olduğu kanaat getirdim. Özellikle harekâta sınır ötesinde katılmış olmamızın birlik ve beraberliğimizi güçlendirdiğine inanıyorum. Sivil hayatımda ise gazi arkadaşlarımla arada görüşüp sohbet ederiz. Devletimiz tarafından bizlere gazilik maaşı bağlandı. '*Şerit Rozet Beratı*' verildi. Ayrıca KKTC madalyasını da aldım. Gazilik çok onurlu bir unvandır."³¹⁰ (Ek:13-14-15)

2.8.9. Abdülaziz Bilir

1954 yılında Şırnak'ta 7 çocuklu bir ailede doğmuştur. Askerlikten sonra evlenmiş olup 6 çocuk babasıdır. Ortaokul mezunu olan Gazi Bilir, Ağrı Eleşkirt'te vazifesi başındayken Kıbrıs Barış Harekâtı'na gönüllü olarak katılmıştır. Terhis olduktan sonra ise şoförlük mesleğine devam etmiştir. Hâlâ Şırnak Merkez'de ailesiyle birlikte hayatına devam etmektedir.

Birinci Harekâttan hemen sonra adaya giden ancak daha çok İkinci Harekâta mücadele eden Gazi Abdülaziz Bilir ile yapılan görüşmede askerliğe gitme ve Kıbrıs Barış Harekâtı'na katılma sürecini şöyle anlatmaktadır:

³¹⁰ Deham Kadirhan, yaş 73, görüşme yeri, Şırnak/Merkez, 22.08.2022 tarihinde yapılan görüşme.

“1974’te askerlik için önce Sivas Temeltepe 1. Tabura gönderildim. Sivas’ta acemi eğitimini tamamladıktan sonra Ağrı’nın Eleşkirt ilçesine gönderildim. Eleşkirt’te görevime devam ederken Tabur komutanımız herkesi toplanma alanına çağırdı. Bizlere Kıbrıs’ta savaşın hâkim olduğunu bu nedenle adada yaşayan halkımızın can ve mal güvenliğinin hala tehlikede olduğunu söyleyerek asker ihtiyacının olduğunu söyledi. Başta gönüllülük esaslı olmak üzere sizlerden nefer³¹¹ seçmemiz gerekiyor dedi. Ben de gönüllü olarak katılacağımı söyledim ve ismimi yazdırdım. O güne kadar Kıbrıs sorunu ile ilgili herhangi bir bilğim yoktu. Bazen askerler kendi aralarında konuşurken kulak misafiri olmuştum. Ama pek anlamamıştım ne olduğunu.”

Bu bilgilerden, Gazi Abdullah Bilir’in, Ömer Faruk Turan ile aynı ilçede askerlik yaptığı ve Birinci Harekattan sonra askeri birliklerde Kıbrıs meselesinin konuşulduğu anlaşılmaktadır. Gazi Bilir, sevkiyat sürecini ve adada gördüğü olayları anlatmaya şöyle devam etmiştir:

“Hazırlıklarımızı yaptıktan sonra hatırlamadığım önce Mersin’e yakın bir şehre, oradan da başka yerlerden gelen askerlerle birleşip Mersin’e gittik. Mersin’de biraz bekledikten sonra helikopterlerle Lefkoşa’ya gittik. Sevkiyatımız çok şükür sorunsuz oldu. Hem Kıbrıs’ta hem de Mersin’de çok güzel karşılandık. Yola ilk çıktığımız an sanki düğüne gidiyorum hissine kapıldım. Sonuçta huzuru sağlamak için yola çıkmıştık. Ailemle herhangi bir iletişim sağlamadım. Zaten annemi ve babamı küçük yaşta kaybettiğim için geride sadece kardeşlerim vardı. Onlar da üzülmesinler diye haberleri olsun istemedim. Arkadaşlarım mektup gönderdiler. Fakat içim el vermediği için göndermedim. Daha sonra öğrendiğim kadarıyla devlet tarafından kardeşlerime harbe katıldığımız bilgisi verilmişti. Kıbrıs’ta, Ankara Etimesgut 230. Piyade Alayı’na katıldım. Birinci Harekât bitmeden gittim ama daha çok İkinci Harekâta görev aldım ve terhis olana kadar Kıbrıs’ta kaldım. Sevkiyat sırasında her ne kadar düğüne gidiyormuş gibi bir hisse kapılmış olsam da savaş esnasında bazen ölümü, kardeşlerimi hatırlardım. Onları bir daha görmeme ihtimalini düşününce hüznlenirdim.”

Bu bilgilerden hareketle farklı illerden adaya gitmiş olsal bile Gazi Bilir, Kıbrıs’ta Gazi Deham Kadirhan aynı ekipte mücadele verdikleri anlaşılmaktadır. Bu da Gazi Ömer Faruk Turan’ın da değindiği adada karma ve ayrı birliklerin kurulduğu söylemeni kanıtlar niteliktedir. Harekâta katıldığı sırada yaşadığı süreci anlatırken duygulanan Gazi Abdülaziz Bilir’e; Savaş esnasında neler yaptınız, sizi en çok etkileyen unutamadığınız bir anınız oldu mu? sorusuna cevaben şu bilgileri aktarmıştır:

“Biz sürekli mevzilerde yatıp kalkardık. Bizlere verilen hiçbir görevden kaçmıyor, eksiksiz yerine getirmek için çaba gösteriyorduk. Tabi savaşta yaşadığımız olumsuz durumlar da çoktur. Bunlardan biri de Şırnaklı arkadaşım Salih Kabul’ün bacağını kaybetmesi olayıdır. Gündüz vakti sanırım öğlenden sonraydı. Savaş tüm şiddetiyle devam ediyordu. Karşılıklı çatışmanın ortasında önceden helikopterle bölgeye gelen Salih arkadaşımız da canla başla mücadele ediyordu. Komutanımız birden yüksek sesle bağırdı; ‘İleri atılın’ dedi. Bizden biraz uzak olan Salih arkadaşımız sanırım geride kaldı. Ardından sanırım roketle bir saldırı oldu. Ortalık toz bulut oldu. Sanki sis çıkmıştı. O an büyük bir şarapnel parçası Salih arkadaşımızın bacağına denk geldi. Komutanımız hatırladığım kadarıyla üstegmen rütbeliydi. Hemen yardım istedi ve Salih’i o toz toprak içinden alarak hastaneye kaldırdılar. Bizler ise çarpışmaya devam ediyorduk. Savunmaya mecbur durumdaydık. O anki savaş ortamı ve heyecanı yüzünden başta Salih arkadaşımın şehit

³¹¹ Nefer: Rütbesiz Asker, Er.

olduğunu sandım. Fakat terhis olduktan sonra yaralandığımı, bacağını kaybettiğini öğrendim. Bu olay beni çok üzmüştü ve etkilemişti. Ama hayatta kalmış olması beni mutlu etti.”

Gazi Salih Kabul ’ün bacağını kaybettiği saldırıya tanık olan Deham Kadirhan ve Abdülaziz Bilir’in verdikleri bilgiler ışığında Ankara Etimesgut 230. Piyade Alayı’nın emrinde Kıbrıs’ta mücadele ettikleri anlaşılmaktadır. Gazi Abdulaziz Bilir, olayların seyrine ve yaşadıklarını anlatmaya şöyle devam etmiştir:

“Beni etkileyen bir diğer olay ise ateşkes ilan edildiği zaman bizlere, mevzilerden yaklaşık 500 metre uzak köylere yakın yerleşmemiz emri verildi. Biz de gerekeni yaparak geri çekildik. Boşaltılmış bir köye denk geldiğimiz an arkadaşlarımla bu köyde kalan illa biraz yiyecek falan vardır. Bakalım dedik. Bir ahıra denk geldik, baktım birden sivil Rum köylü elinde kürek büyüklüğünde bir cisimle bize saldırdı. Bizi az daha öldürecekti. Biz de hem önceden bizlere sivillere sakın dokunmayın emri verildiği için hem de ateşkes olduğu için o an yapmamız gereken tek şey oradan uzaklaşmak oldu. Bu olay karşısında çok korkmuştum. Bu ve bunun gibi çok tahrikleri ve kışkırtmaları olurdu. Ateşkesi siz çiğnediniz suçlamasına maruz kalmamak için en uygun olanı yapıp oradan kaçtık. Ateşkes ilan edildikten sonra terhis olana kadar Kıbrıs’ta kaldım. Tüm yaşananlardan gördükten sonra harekâtın gerekli olduğuna inandım. Terhis olduğumda askeri kıyafetimle memlekete döndüm. Beni görenler çok şaşırdılar ben de gururlandım, mutlu oldum. İlk zamanlar zor olsa da zamanla sivil hayatıma adapte oldum.”³¹²

Terhis olunca memleketine askeri üniformasıyla dönen Gazi Abdülaziz Bilir gibi Gazi Deham Kadirhan ve birkaç gazi daha da aynı şekilde askeri kıyafetiyle döndüklerini aktardılar. Neden sivil kıyafetinizle dönmediniz? sorusuna cevaben hemen hemen hepsi; Barış Harekâtından zaferle çıktık o an çok gururlanmıştık. Ailemize de bu gururu göstermek için tercih ettik. Bilgisini aktardılar.

2.8.10. Mehmet Eren

1953 yılında Şırnak’ın Silopi ilçesinde 6 çocuklu bir ailede dünyaya gelmiştir. İlkokul mezunu olan Gazi Eren, askerlik vazifesinden önce evlenmiş olup 8 çocuk babasıdır. Askerliğe önce Kahramanmaraş’a, ardından usta birliğine Osmaniye’ye gönderilmiştir. Görevi başındayken 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı’na gönüllü olarak dahil olmuştur. Terhis olduktan sonra çiftçilik ile uğraşan Gazi Mehmet Eren, hâlâ doğum yeri olan Silopi ilçesinde yaşamına devam etmektedir

Her iki harekâta görev alan Gazi Mehmet Eren ile yapılan görüşmede askere gitme ve Kıbrıs Barış Harekâtı’na katılma sürecini şöyle anlatmıştır:

“1973’te önce Kahramanmaraş’a, ardından Osmaniye’ye gönderildim. Askerliğimin bitmesine 15 ay kalmıştı, Kıbrıs Barış Harekâtı’nın olacağını öğrendik. Tabur komutanımız ‘Ertuğrul Baydur’ hepimizi boş bir alana topladı ve Kıbrıs Adası’na çıkarma olacağını bunun için de asker ihtiyacının olduğunu söyledi. Bize haritalar ve krokiler üzerinde Kıbrıs Adası ve harekât

³¹² Abdülaziz Bilir, yaş 68, görüşme yeri Şırnak /Merkez, 18.11.2022 tarihinde yapılan görüşme.

ile ilgili bilgi verdikten sonra gönüllü katılmak isteyen var mı? diye sordu. Ben de tüm arkadaşlarım gibi gönüllü katılacağımı söyledim. Komutanımız anlatmayana kadar Kıbrıs sorunu ile ilgili herhangi bir bilgiye sahip değildim. Sadece adanın bizden bir parça olduğunu ve Müslüman olduğunu biliyordum. Komutanımız da zaten bize çok yüzeysel bilgi verdi.”

Komutanın gönüllü askerleri seçmeden önce Kıbrıs ve harekât hakkında bilgi vermesi, harekâta katılacak olan askerlerin daha bilinçli katılım sağlamasına etki etmiştir. Harekâta nasıl dâhil olduğuna değinen Gazi Eren, adaya sevkiyat sürecini de şöyle anlatmıştır:

“Osmaniye’den çıkmadan başka şehirlerden, birliklerden gelenleri gördüm ve bunların arasında hemşehrim Mehmet İbrahimoglu da vardı. Onu görünce duygulandım, çok mutlu oldum. Biraz hâl hatır sorduk, konuştuk ardından biz de Mersin’e, oradan da deniz yoluyla adaya çıkarma yaptık. Sevkiyat süresinde çok şükür herhangi sorun yaşamadık ama yola ilk çıktığımız vakit çok duygulanmıştım. Müslüman kardeşlerimize yardıma gittiğimizi bildiğim için hem mutluydum hem de kuvvetli olmak zorundaydım. Bu bilinç ile yol aldık. Adada Rumların zulmüne uğrayan Türk kardeşlerimiz bizleri görünce çok mutlu oldular. Bazen bizlere evlerini açıp misafir ediyorlardı. Tüm bu olanlardan ailemin haberi yoktu. Ancak 3. ayın sonunda ben de fırsat bulduğum bir zamanda bir mektup yazıp kendilerine gönderdim.”

Gazi Mehmet Eren’in Osmaniye’de karşılaştığı hemşehrisi Mehmet İbrahimoglu da görüşme yapılan gazilerden birisidir. Mehmet Eren’in aktardığı Osmaniye’deki karşılaşma olayını kendisi de anlatmıştır. Gazi Eren’e; Adaya ayak bastıktan sonra yaşadığınız olaylar nelerdir, sizi en çok etkileyen olayların başında neler geliyor? sorusuna cevaben:

“Savaş devam ederken her türlü kötü durumlara hazırlıklıydık. Özellikle Beşparmak Dağları’nda yaşadığımız olaylar beni çok etkiliyordu. Örneğin tanklarımızdan biri Rumların döşediği mayına bastı. Çok şiddetli bir patlamayla tankımız imha oldu. Bu olay neticesinde birçok arkadaşımın şehit oldu. Bizi de çok üzdü ve kötü etkiledi. Arkadaşlarımın şehadetine tanık olmam beni etkilese de onlar adına seviniyordum. Farkındaydım. Peygamber efendimize komşu olacaklarına inancım tamdı. Bunun manevi gücü ile mücadelemize devam ediyorduk.”

Bu bilgilerden, mayınların kullanılması Rumların olası savaşa önceden hazırlık yaptıkları anlaşılmaktadır. Gazi Eren’in manevi duyguları ve şehadete olan inancı, cihat anlayışıyla mücadele ettiğini göstermektedir. Gazi Eren devamında şunları söylemiştir:

“Yine bir gün çatışmadan sonra güvenlik kontrolü için evleri dolaşıyorduk. Bir eve Rumlardan askerlerin olup olmadıklarını kontrol etmek için girdim. Evde hatırladığım kadarıyla 8 kişi vardı. Hepsini teslim aldım. Çoğu zaten silahını bırakıp kaçmışlardı. Kalanlar ise bizlere ben sivilim diyordu. Ben de onları teslim alıp birliğime getirdim. Sonradan komutanın beni hem tebrik etti hem de çok kızdı. Bana ‘*Sakin bir daha bizden habersiz bir şey yapma, tek başına da hareket etme!*’ diyerek beni uyardı. Sonradan yaptığımız kimlik kontrolleri sonucunda esir aldığım 8 kişiden 2’sinin asker olduğunu tespit ettik. Anlattıklarına göre bizlere karşı savaşmışlardı. Biz ise onlara misafir muamelesi yaptık. Yemeklerine, barınmalarına önem verdik. Esir aldığımız kişilerin kaçma ihtimaline karşı ayakkabılarını çıkarırdık. Çok sıradan gözükse de bu mühim bir önlemdi. Savaş ortamının yarattığı atmosfer bizleri çok derinden etkiliyordu.”

Buradan, Türk ordusunun harekâtı yönetirken disiplinden ödün vermediği; Rum askerlerin de sivillerin arasına girerek yön değiştirmeye, kamufle olmaya çalıştıkları anlaşılmaktadır. Gazi Eren, yaşadığı olayları anlatmaya şöyle devam etmiştir:

“Diğer bir olay ise, kontrol amaçlı girdiğimiz evde karşımıza çıkan tahminimce üç dört yaşlarındaki iki çocuğun vaziyetiydi. Bu çocukların ayaklarında ayakkabı yoktu ve durmadan ağlıyorlardı. O çocuklara ayakkabı ve yiyecek temin edip güvenliklerini sağladık. Savaş ortamında koşullarımızda ara sıra sorunlar yaşasak da genel anlamda iyiydi. Birinci Harekâtтан itibaren Kıbrıs’ta 14 ay kaldım. Defalarca risk yaşadık ve tehlikelerle burun buruna geldik. O savaş ortamında ailemi hatırlar onları özlerdim. Her daim öleceğim hissine kapılıyordum. Fakat savaş bitecek, zulüm sona erecek, ailemize kavuşacağız umuduyla güçlü olmaya çalışıyordum. Bu manzaralara tanık olmam beni çok etkiledi o zamanlar. Diğer bir gelişme ise ABD’nin ülkemize yaptığı silah ambargosunu uyguladığı süreçte komutanlarımız, mühimmatları idareli kullanın uyarısında bulunuyorlardı. Savaş durmuştu ama yine de dikkat etmemiz emredildi. Biz de verilen emre uygun hareket ettik. Her şeyden önemlisi bana güzel bir anı olarak kalan şey savaş ahlakına uygun olarak davranmamızdı. Çünkü bizlere kadın, yaşlı ve çocuklara asla dokunmayın emri sürekli verilirdi.”

Yaşadığı olayları, gördüğü manzaraları anlatırken o anı tekrar yaşamış gibi izlenim veren Gazi Mehmet Eren’e; eve dönüş nasıl oldu? sorusuna cevaben ise şu bilgileri aktarmıştır:

“Ateşkesten sonra savaş durmuş olsa da biz adada kalmaya devam ettik. 14 ayın sonunda Kıbrıs Adası’ndan terhisimi aldım ve memleketime döndüm. Ailem beni karşılarında görünce çok sevindiler. Geri döneceğimize asla ihtimal vermiyorlardı. Beni görünce gazilerimiz döndü, evladımız döndü diye bağırıldılar.”

Gazi Mehmet Eren, son olarak şunları dile getirdi:

“Kıbrıs mücadelemde çok sayıda fotoğraflarım vardı fakat sürekli taşındığımızdan ne yazık ki hepsini kaybettim. Son olarak o katliamları gördükten sonra harekâtın ne kadar gerekli olduğuna inancım tam oldu. Sivil hayatımda da Kıbrıs’ı hiç unutmadım. 2010 yılında Kıbrıs’a programa davetli olarak gittim. Orada Ruf Denктаş ile birlikte programa katıldım ve çok mutlu oldum.”³¹³ (Ek 22)

2.8.11. Mehmet İbrahimoglu

1953 yılında Şırnak’ın Cizre ilçesinde 8 çocuklu bir ailede doğmuştur. Askerlik vazifesinden sonra evlenmiş olup 7 çocuk babasıdır. Acemi birliğini Manisa’da tamamladıktan sonra usta birliğine Ardahan’a gönderilmiştir. Ardahan’da görevi başındayken başlayan 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı’na gönüllü olarak katılmıştır. İlkokul mezunu olan Mehmet İbrahimoglu, terhis olduktan sonra ilimle uğraşmış ve medreseden icazetname alarak imamlık yapmıştır. Hâlâ Şırnak’ın Silopi ilçesinde hayatını sürdürmektedir.

³¹³ Mehmet Eren, yaş 69, görüşme yeri, Şırnak/ Silopi, 22.09.2022 tarihinde yapılan görüşme.

Gazi Mehmet İbrahimoglu da her iki harekâta katılan gazilerden birisidir. Kendisi ile yapılan görüşmede askerliğe gitme ve Kıbrıs Barış Harekâtı'na katılma sürecini şöyle anlatmıştır:

“1973'te önce Manisa'ya, ardından usta birliği için Ardahan 25. Piyade Komutanlığına komando onbaşı olarak gönderildim. Burada vazifemin başındayken Kıbrıs'a harekât olacağını komutanımızdan öğrendik. Komutanımız, sanırım üstegmen idi. Bizleri bir alana topladı. Gözyaşları içinde, Kıbrıs'ta halkımıza zulüm yapıldığını, asayişsizliklerin giderek arttığını, halkımıza yapılan bu baskılara Türkiye Cumhuriyeti devletinin seyirci kalmayacağını söyledi. Bunun için harekâta gönüllü olarak katılmak isteyen var mı? diye sordu. Bizler de bölüğün tamamı katılacağımızı söyledik. Doğrusu o güne kadar Kıbrıs'a dair herhangi bir bilgiye sahip değildim. Fakat harekâta katıldığım gün öğrendim, geçmişten gelen bir sorundan kaynaklı Müslüman halkımıza zulmediliyormuş. Askerliğimin bitmesine 8 ay kalmıştı ki bu önemli vazifeye kendi rızamla seve seve dahil oldum.”

Gazi İbrahimoglu da Şırnak'tan katılan birçok gazi gibi harekâta dâhil olduğu güne kadar Kıbrıs sorunu hakkında bilgi sahibi değildir. Ancak bunun kendisi için önemli olmadığını aktarmıştır. Ardından adaya sevkiyat sürecini anlatmaya şöyle devam etmiştir:

“Bize, hemen hazırlanmamız emri verildi. Gerekli ve emredilen hazırlıklarımızı yaptıktan sonra önce Osmaniye'ye, ardından araçlarla hangisi olduğunu hatırlamadığım bir limana kadar götürüldük. Ama Mersin limanı olabilir. Oradan gemilerle adaya doğru yola çıktık. Osmaniye'de beklerken hemşehrim Mehmet Eren'i görünce çok mutlu oldum. Sevkiyat sürecinde çok şükür herhangi olumsuz bir durum yaşanmadı. Ama Girne'ye ayak bastığımız an Rum kuvvetlerinin çapraz ateşine maruz kaldık. Saldırıyı püskürtmek için biz de karşılık verdik. Harekâta katıldığım ilk an çok karmaşık duygular içindeydim. Fakat neden gittiğimizin bilincindeydim. Özellikle Müslüman kardeşlerimize yardım etmek niyetiyle yola çıktığımızı bildiğim için mutluydum. Maalesef bu süreçten ailemin haberi olmadı. Adada biraz kaldıktan sonra haberleşmemiz mektupla oldu. Geç de olsa ailemin gidişimden haberi oldu.”

Bu bilgilerden hareketle Kıbrıs Adası'na aynı anda birden çok geminin yola çıktığı anlaşılmaktadır. Sevkiyat sürecinde yaşadığı duyguları anlatan Gazi Mehmet İbrahimoglu'na; adada neler yaşadınız, unutamadığınız olaylar var mıdır? sorusuna cevaben:

“Kıbrıs'ta; 5. Alay, 2. Bölük, Piyade komando taarruz birliğindeydim. Adada erkeklerin tamamı mücahitti. Seferberlik vardı. Evlerde sadece kadınlar ve çocuklar kalmıştı. Köylerin çoğu Rum kuvvetlerinin ablukasındaydı. Çok zor durumda olduklarını gördük. Bizleri görünce sesimizi duyan askerlerimiz bizleri kurtarmaya geldi dediler ve sevindiler. Doğal olarak Rum halkıyla da çok karşılaşıyorduk.”

Bu bilgilerden yola çıkarak Kıbrıs Adası'nda savaş din uğrana savaş olarak gören Mücahitlerin, yani cihat edenlerin olduğu; ayrıca adadaki Türk sivillerin Türk ordusunu bir kurtarıcı olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Gazi İbrahimoglu yaşadığı zorlukları özellikle beslenme durumlarını anlatmaya şöyle devam etmiştir:

“Savaş ortamında bazen beslenme sorunları yaşadık. Özellikle sorun yaşadığımız diğer bir şey ise Rumlar, kırsaldaki bölüklerimizin irtibatını kesti. Bazı mevzilere yiyecek sevkiyatını engellediler. Bu durumdan bizim bölük de maalesef nasibini aldı. 15 gün boyunca bu sorunlarla mücadele ettik. Deniz suyunu içip yanmış buğday başaklarını yemek zorunda kaldık. Her şeye rağmen geliş amacımızı hatırlıyor ve umudumu korumaya çalışıyordum. Bu duruma asla sitem etmiyordum.”

Gazi Mehmet İbrahimoğlu’nun değindiği iletişim ve istihbarat konusuna Gazi Abdulcelil Bayram başta olmak üzere birçok gazi de değinmiştir. Mevzilere gıda sevkiyatının engellenmesi, bazı güzergâhların Rum kuvvetlerinin kontrolüne girdiği ve sabotajlarına maruz kaldığı anlaşılmaktadır. Gazi İbrahimoğlu savaştan kalan hatıratlarına şöyle devam etmiştir:

“Adada 8 aydan fazla kaldım. Sürekli çatışmalar içindeydik. Birçok kez tehlikelere maruz kaldık ve atlattık. Vurkaç taktiği yapan Rum kuvvetlerine asla fırsat vermemeye çalışıyorduk. Zaten silahlı kuvvetlerimizin gücünü gördükten sonra fazla tutunamayıp uzaklaşıyorlardı. Birçok arkadaşım yaralandı ancak bölüğümde çok şükür şehit olan olmadı. Bu kargaşa içinde sürekli ailem aklıma gelirdi. Ben de ister istemez duygulanırdım. Ölümü de hatırlardım fakat bizleri ayakta tutan güç, savaştan muzafferle çıkacağımızın inancıydı. Çünkü Kıbrıs’taki aileler bize göre daha çok zor durumdaydılar ve bize çok inanmıştı.”

Gazilerin çoğu sivillerin durumuna değinmiştir. Buradan, adadaki sivillerin çoğunun Türk ordusunun mücadelesini daha anlamlı kıldığı anlaşılmaktadır. Gazi İbrahimoğlu devamında ise:

“Her ne kadar savaş ortamı olsa da güzel anılarım da oldu. Bir bayram sabahı komutanım bana; ‘askerlerin önünde bayram namazı kıldırabilir misin?’ Diye sordu. Ben de seve seve kabul edip coşku ve büyük bir inançla tüm askerlerin önünde bayram namazı kıldırardım. Ardından silah arkadaşlarımızla teker teker bayramlaşıp o an ki heyecan ve manevi duygularla görevimizin başına gittik. Bu olay beni çok etkiledi. Bende olumlu bir iz bıraktı.”

Bu bilgilerden, Kıbrıs’ta dini değerler konusunda hassas olan askeri birliklerin olduğu anlaşılmaktadır. Savaş koşullarında bile olsa dini vecibelerinin yerine getirilmesi, Gazi İbrahimoğlu için mücadeleyi daha önemli kılmıştır. Mehmet İbrahimoğlu yaşadıklarını ve terhis sürecini anlatmaya şöyle devam etmiştir:

“Diğer bir olay ise, daha çok ilginç ve beni daha çok etkiledi: Savaş bittikten sonra 7 gün izin alarak ailemin yanında gittim. Ailem bana kardeşin de senden sonra Kıbrıs’a savaşa gittiğini söyledi. O an şaşkınlık içinde kaldım ve çok gururlandım. Ben Birinci Harekâtta itibaren Kıbrıs’ta mücadele ederken meğerse İkinci Harekâtta da öz kardeşim Ali Kerçin de Kıbrıs Barış Harekâtı’na katılmıştı. Ben Girne’de savaşırken kardeşim de Lefkoşa’da mücadele etmişti. Bu beni duygulandırdı ve çok etkilendim. Kıbrıs’ta her iki harekâtta görev aldım. Bir zaman sonra Barış Gücünün araya girmesiyle ateşkes sağlandı. Savaş durduktan sonra benim de adadan ayrılma vaktim gelmişti artık. Terhis olunca memleketime döndüm ve sevinçle karşılandım. Tüm

yaşananları gözlerimle gördükten sonra harekâtın ne kadar gerekli olduğuna ben de tüm duygularımın inandım.”³¹⁴

Gazi Ali Kerçin ile 23.12.2022 tarihinde yapılan telefon görüşmesinde sadece ikinci Kıbrıs Barış Harekâtı’na katıldığını, kardeşi Mehmet’in ise her iki harekâta katıldığını ailesinden öğrendiğini aktarmıştır. İkinci Harekâta katıldığında kardeşinin Kıbrıs’ta olduğundan haberdar olduğunu fakat Mehmet’in izne geldiğinde benim Kıbrıs’ta olduğumu öğrendiğini aktarmıştır. Kardeşiniz soyadınız aynı değil sorusuna cevaben ise: Kardeşi Mehmet’in soyadını İbrahimoglu olarak değiştirerek halen Silopi’de ikamet ettiğini cevabını vermiştir. Görüşme talebimize cevaben ise: Ailesiyle birlikte Mersin’in Tarsus ilçesine yerleştiğini ve sağlığının görüşme yapmak için uygun olmadığını söylemiştir.³¹⁵

2.8.12. Sait Encu

1953 yılında Şırnak’ın Uludere ilçesinde 10 çocuklu bir ailenin son ferdi olarak doğmuştur. İlkokul mezunu olan Gazi Encu, askerlik vazifesinden önce nişanlanmış olup serbest meslek işleri ve çobanlıkla meşgul olmuştur. Askerliğini Muş’un Malazgirt ilçesinde yaparken 1974 yapılan Kıbrıs Barış Harekâtı’na gönüllü olarak katılmıştır. Terhis olduktan sonra evlenen ve 8 çocuk babası olan Gazi Sait Encu, hâlâ Uludere’ye bağlı Gülyazı köyünde hayatını sürdürmektedir.

İkinci Harekâta Topçu Er olarak görev yapan Gazi Sait Encu ile yapılan görüşmede, askerliğe gitme sürecini şöyle anlatmıştır:

“Askerlik görevine önce acemi eğitimi için Erzincan’a gönderildim. Burada 25 gün kaldıktan sonra şoförlük eğitimi için Malatya’ya gönderildim. 3 aylık şoförlük eğitiminden sonra Muş’un Malazgirt ilçesine Topçu Er olarak sevkim yapıldı. Normalde şoför olarak eğitim almıştım, fakat eğitim sonunda şoförlüğe uygun değildir denilerek beni topçu yaptılar. Malazgirt’te görevime devam ederken Kıbrıs Barış Harekâtı’nın olduğunu öğrendik.”

Buradan Gazi Sait Encu’nun şoförlük eğitiminden sonra fazla bekletilmeyerek Topçu Er olarak gönderilmesi, acemi birliğinde donanımlı Topçu eğitimi almadığı anlaşılmaktadır. Gazi Encu, Barış Harekâtı’na katılma sürecini ise şöyle aktarmıştır:

“Komutanımız Kıbrıs Adası’nda Rumların Türk kardeşlerimize zulüm yaptığını, Türk Silahlı Kuvvetlerinin adada olanlara müdahale ettiğini, bunun takviye asker ihtiyacı olduğunu söyledi. Biraz Kıbrıs’ın genel durumunu bizlere anlattıktan sonra gönüllü katılmak isteyen var mı? diye sordu. Ben ve arkadaşlarımın hepsi gönüllü olarak katılacağımızı söyledik. Bizlere harekâtın gizliliği söylendi ve adaya çıkana kadar bunu ihlal etmeyin emri verildi. Ben Kıbrıs

³¹⁴ Mehmet İbrahimoglu, yaş 69, görüşme yeri, Şırnak/Silopi, 24.08.2022 tarihinde yapılan görüşme.

³¹⁵ Gazi Ali Kerçin, telefon bağlantısı ile 23.12.2022 tarihinde yapılan görüşme.

Barış Harekâtı'na katılmadan önce Türkiye'nin gündeminde Kıbrıs sorunu diye bir şey olduğunu az çok biliyordum. Ama genel olarak oluşan sorunun ne süreçte olduğu ve sorunun kökenini bilmiyordum.”

Görüşme yapılan Şırnaklı gazilere göre harekâtın gizliği konusunda farklı görüşler mevcuttur. Özellikle harekâta zorunlu katılan bazı askeri birliklerde gizliliğe önem verilmiştir. Kıbrıs gazilerini konu alan diğer çalışmalarda da farklı görüşler mevcuttur. Örneğin Edirneli gazileri konu alan çalışmada, gizlilik ilkesine göre adaya gittiklerini³¹⁶ beyan eden gaziler vardır. Sevkiyat sürecine de değinen Gazi Encu, devamında şunları söylemiştir:

“Hazırlıklarımızı yaptıktan sonra Mersin’e doğru yola çıktık. Mersin’de biraz kaldıktan sonra bize mühimmat verildi. Ardından deniz yoluyla Kıbrıs Adası’na doğru yol aldık. O ana kadar hep aklımda Kıbrıs’ta Türk kardeşlerimize eziyet yapılıyor ve bizler buna son vermek için gidiyoruz düşüncesi hâkimdi. Biz ölümü göze almıştık. Bazen galip olmayacağımıza dair hislere de kapılıyordum. Fakat sonuç ne olursa olsun kardeşlerimize yapılan eziyete son vermeye gittiğimizi bildiğim için gidişimden memnundum. Biz bu vaziyetteyken öğrendiğim kadarıyla harekâta katılacağımız bilgisi ailemize mektupla bildirilmişti. Benden önce askerliğini bitiren abim de gönderdiği cevapta: Destek için ben de hazırım demişti. Bu haberi sonradan aldım ve uygulandım. Sevkiyatımız kendi gemimiz sorunsuz geçti fakat bizden önce giden gemimizin saldırıya uğradığını gördük.”

Bu bilgilerden, adaya deniz yolu ile farklı illerden gidenlerin yüksek oranı ikmallerini Mersin’den yaptıkları ve adaya Mersin’den gittikleri anlaşılmaktadır. Sevkiyattan sonra karşılaştığınız manzaralar neler oldu, savaş ortamının siz de kalan izlenimleri nelerdir? sorusuna cevaben Gazi Sait Encu şöyle devam etmiştir:

“Adaya ayak bastığımızda, savaşın iç yüzünü gözümle gördüm. Silah sesleri durmak bilmezdi. Sivillerden ölü ve yaralılar gördük. Bizi gören kardeşlerimiz ise çok mutluydular. Yüzlerindeki heyecanı görebiliyorduk. Adanın birçok yerinde savaş hâkimdi. Kıbrıs’ta aynı usta birliğimdeki gibi topçu olarak görevlendirildim. Ekibimiz 120 askerden oluşuyordu. Bize verilen görevi canla başla yerine getirmeye çalışıyorduk. Bizlere karşı savaşan Rum askerlerin çoğu yaralandı. Bizim birlikten kayıp olmadı ama diğer bölüklerden birçok arkadaşımızı kaybettik. Bu bizi çok kötü etkiliyordu. Fakat komutanımızın harekâtın en başında en önde savaşması, bize cesaret ve moral veriyordu. Savaş ortamının yarattığı süreç hafızamda hep tazedir. Hiç unutmam bir gün ihtiyaç olduğu için devriyeye çıktık. Lefkoşa’da denk geldiğimiz bir köyde eve sığınan tahminimce 18-19 yaşlarında Rum bir sivilı gördük ve teslim aldık. Kendisinden aldığımız bilgilere göre 15 gündür evden çıkmamıştı ve çok bitkin bir haldeydi. Biz kendisine su ve yemek verdikten sonra bölük komutanımız Üsteğmen *Nazım Er*’e teslim ettik.”

Buradan, takım sorumlusu olan rütbeli askerlerin savaş sırasında sergilediği duruş; erlerin savaş esnasındaki ruh haline etki ettiği anlaşılmaktadır. Sivil Rumlara asla kötü muamele etmediklerini aktaran Gazi Encu, adada hafızanda neler kalmış sorusuna cevaben:

³¹⁶ Özbaş, *Edirne Gazilerinin Gözüyle Kıbrıs Barış Harekâtı*, 130.

“Hâlâ etkisi devam etse de iyi kötü yanlarıyla savaş geride kaldı. Özellikle bizim bölük saldırıya uğrayan askerlerimize yardım ediyordu. Yaralıları hemen hastaneye sevk ediyorduk. Daha sonra şehit olan askerlerimizi bize yakın bölgeye alıyorduk. Bu acı olaylar karşısında o anki hislerim, vatanımız selamete ermezse savaştan galip çıkmazsak halimiz ne olacak düşünceleriydi. Canımızdan emin olmasak da olumlu ve olumsuz düşüncelere kapılsak da galip çıkacağız umudu ile inancımı korudum. Elbette savaş ortamının birçok anısı olacaktır. Bana da sorsanız en büyük anılarımdan biri savaş ve mücadelenin dışında orada yaşayan Türk kardeşlerimizin bizleri görünce gözlerinde gördüğüm mutluluk ve sevinçti.”

Buradan, Gazi Encu’nun anlattıklarına göre kendi bölüklerinin silahlı mücadele dışında bir nevi ilk yardım görevi de gördüğü anlaşılmaktadır. Adadaki bazı sivil Türklerin ise kendilerine umut bağladıkları görülmektedir. Gazi Encu, savaşın durması ve terhis sürecini anlatmaya şu şekilde devam etmiştir:

“25 ay askerlik yaptım. Bunun yaklaşık 7-8 ayı Kıbrıs’ta geçti. Savaşın bitmesine tanıklığım ise az çok hatırladığım kadarıyla; her iki taraftan flamalı araç gördüm. Aramıza girerek tarafları ayırdılar. Belki de durdurulmasaydık Kıbrıs’ın tamamını alırdık. Bu ortamda adadan terhisimi aldım ve memlekete döndüm. Ailem beni görünce çok mutlu oldular. Sivil hayatta ise devletimiz bize maaş bağladı. Harekâta katıldıktan sonra sivil hayatımda önemini daha da çok kavradığım husus; *vatanın, milletin ve istikbalin ne kadar önemli olduğudur*. Bu duygularım hala aynıdır.”³¹⁷

2.8.13. Nasır Karatay

Şırnak’ın Silopi ilçesinde 5 çocuklu bir ailede 1954’te doğmuştur. Askerlik vazifesinden önce evlenmiş olup 7 çocuk babasıdır. Acemi birliği için önce Isparta’ya, ardından usta birliğine Osmaniye’ye gönderilmiştir. Görevi başında iken 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı’na gönüllü olarak katılmıştır. Herhangi bir tahsili olmayan Gazi Karatay, terhis olduktan sonra köy korucusu olmuştur. Hâlâ ailesiyle birlikte Silopi ilçesi, Mahmutlu köyünde hayatına devam etmektedir.

Kıbrıs gazisi Nasır Karatay ile yapılan görüşmede askerlik vazifesine katılma sürecini ve Barış Harekâtı’na dâhil olmasını şöyle anlatmaktadır:

“Askerlik için önce Isparta’ya, sonra usta birliğine Osmaniye’ye gönderildim. Osmaniye’de vazifeme devam ettiğim sırada Kıbrıs’a harekât olacağını komutanlarımızdan duyduk. Tabi bu onurlu vazifeye ben de gönüllü olarak katıldım. Ben de o ana kadar ne Kıbrıs hakkında ne de Kıbrıs sorunu hakkında bilgi sahibi değildim. Bizlere Kıbrıs’a harekât olacağını söyleyen komutanımız da herhangi bir bilgi vermedi. Sadece Kıbrıs’a çıkarma olacağını, Müslüman Türk kardeşlerimize yardıma gideceğimizi öğrendik. Ardından komutanımız gerekli hazırlıklarımızı yapmamızı emretti.”

Şırnak’tan Kıbrıs Harekâtı’na katılan ve mülakat yapılan gazilerin hepsi usta dönem askerleridir. Ancak farklı illerden harekâta katılan acemi birliği askerleri de

³¹⁷ Sait Encu, yaş 68, görüşme yeri, Şırnak/Üludere, 27.11.2022 tarihinde yapılan görüşme.

olmuştur. Örneğin Samsunlu Kıbrıs gazilerini konu alan çalışmada, harekâta katılan acemi erler bulunmaktadır.³¹⁸ Gazi Karatay, sevkiyat sürecine şöyle devam etmiştir:

“Hazırlıklarımızı yaptıktan sonra Mersin’e gittik. Mersin’de biraz kaldıktan sonra deniz yoluyla adaya doğru yola çıktık. Fakat deniz üstünde 3 gün beklemek zorunda kaldık. En sonunda adaya varmak üzereyken durduk. Bundan sonrası için iskeleden mi gemiden mi yoksa güvenlikten mi kaynaklı bilmiyorum hesapta olmayan bir durum yaşandı. Bizlere can simidi verilerek kalan mesafeyi yüzerek geçmemiz emredildi. Biz de gerekeni yaptık ve adaya kadar yüzerek gittik. O an çok tedirgin oldum fakat bu harekâta bulunmak beni çok mutlu ediyordu. Aynı zamanda hiç olmadığı kadar da heyecanlıydım. Yaşadığım bu süreç ve gittiğim bu yolculuktan ailemin başta haberi olmadı. Fakat savaş devam ederken bizim bir çavuşumuz bana yardımcı oldu. Aileme durumumu anlatan bir mektup gönderdi. Sevkiyatımız, kısa mesafe yüzmek dışında çok şükür sorunsuz geçti.”

Gazi Nasır Karatay’ın değindiği kalan mesafeyi yüzerek geçme hadisesini, adaya farklı yerlerden çıkarma yapan birçok gazi de aynı durumu yaşadıklarını aktardılar. Kimisi de adaya çıkmak için geceyi beklediklerini, güvenlik amacıyla yapıldığını tahmin ettiklerini dile getirdiler. Gazi Karatay, sevkiyat sürecinde yaşadıklarını aktardıktan sonra adaya varınca neler yaşadınız, unutamadığınız olaylar oldu mu? sorularına cevaben şunları aktarmıştır:

“Adaya ayak bastığımız an çok keyiflendim. Heyecanım da geçmiş sayılırdı. Adada olan Müslüman Türk halkımız bizleri görünce mutlu oldular. Biz de mutlu olduk ve çok gururlandık. Adaya gider gitmez bize verilen görevleri canla başla yapmaya başladık. Savaştan sonra da adada 15 ay kadar kaldım. Kaldığım süre boyunca bana verilen tüm vazifeleri eksiksiz yapmaya çalıştım. Her şey dün gibi hafızamda yaşadıklarımız ve gördüklerimiz... Rum kuvvetlerini çok gördüm ve savaştık sivilleri ise pek görmedim. Çatışma halindeyken ölümle burun buruna gelirdik bazen. Rumlardan ölenleri ve yaralananları çok gördüm. Bizim ekipte de yaralananlar çok oluyordu. Şükür ki ekibimizden şehit olanları görmedim. Bu şeyleri görmek elbette bizim gibi uzak diyardan gelmiş, okuma yazma bilmeyen; ailesinden habersiz olan birisi için çok zordu. İster istemez hüzünleniyor, üzülyorduk. Fakat oradaki halkımızın durumunu gördükçe güçlü olmak zorundaydık, buna mecburduk. Savaş ortamında ailemi, çocuklarımı, eşimi hatırlardım ama her şeye rağmen galip geleceğimizi ve sapasağlam döneceğimizi umut ederek yaşıyorduk.”

Yaşadığı değişik ruh halinin mücadelesine engel olmadığına dile getiren Gazi Karatay, yaşanan şiddetli çarpışmalardan yara aldığı olayı da şöyle anlatmıştır:

“Tehlikelerle sürekli karşı karşıya kaldığımız bir anda ben de yaralandım. Çatışmaların şiddetli olduğu bir zamanda 3 gün aralıksız mevzilerden uzak durmayarak savaştık. Karanlığın çöktüğü bir vakit göz gözü görmüyordu. Çatışma durmuş, ortalık çok sessizdi. Tedirginlik içinde neler olabileceğini tahmin edemiyorduk. Öylece tetikte bekliyorduk çünkü karanlıktan az ileriye bile görmüyorduk. Bir anda çok şiddetli patlama sesleri art arda gelmeye başladı. Biz de hemen siper alarak kendimizi güvene almaya çalıştık. Henüz telaşımız geçmemişti ki bizim olduğumuz mevkiye doğru saldırı oldu. Sanırım roket atıldı. Kulakları sağır eden bir sestti. Panikle sağa sola

³¹⁸ Bilgin Ayhan, *Samsun’daki Kıbrıs Gazilerinin Gözüyle 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı Üzerine Bir Sözlü Tarih Çalışması* (Tokat: Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012) 67.

kaçıştık. Allah'tan isabeti tam tutturamamıştı. Benim hem omzuma hem de burnuma birkaç parça cisim isabet etti. O anın sıcaklığı ile fazla hissetmedim fakat birkaç dakika sonra özellikle omuzum çok şiddetli bir şekilde ağrımaya başladı. Omuzumdan ve burnumdan kan geliyordu. Berbat ve korkunç bir ortamdı. O an acı içinde kıvrılırken geri çekilmek ya da tepkisiz kalma şansımız yoktu. Can havliyle birkaç arkadaşım ile karşılık vermeye devam ettik. Anında karşılık vermemiz eminim olası büyük bir saldırıyı engellemiştir. Aksi halde bizleri komple imha etme tehlikesi de vardı. Ortalık biraz yatıştıktan sonra arkadaşlarımız, ben ve benim gibi yaralananları mevziden geride olan güvenli bir yere aldılar. Çadır tarzı bir yerde tedavimizi yaptırıldılar. Bir süre dinlendikten sonra görevime zor da olsa kaldığım yerden devam ettim. Başıma gelen bu olayı hiç unutmuyorum. O günün koşullarından dolayı zor dayansak da mevzi gerisinde tedavi gördük. Hastaneye gidip mevzileri bırakmak gibi bir düşüncemiz hiç olmadı. İlk mücadelem Girne'de oldu. Ardından Lefkoşa'ya gönderildim.”

Yaralanmasına rağmen mücadeleyi bırakmadığını söyleyen ve kendisi gibi birçok silah arkadaşının olduğunu söyleyen Gazi Karatay'ın anlatımından; Kıbrıs'ta savaş esnasında sahra hastanelerinin olduğu anlaşılmaktadır. İaşe konusunda imkanlarınız nasıldı? ve savaşın bitişi nasıl oldu? sorularına cevaben ise şunları aktarmıştır:

“Sürekli mevzilerde olduğumuz için haliyle yemeklerimiz de genel olarak konservelede geliyordu. Bazen de simit tarzı bir şey ile idare ediyorduk. İlk başlarda kötü düşüncelere kapılmış olsam da zamanla alıştım. Günler sonra ateşkes ilan edildi. Kıbrıs'ta yaklaşık 15 ay kadar kaldıktan sonra terhisimi aldım ve memleketime döndüm. Ölümünden dönen birisinin içinde olduğu keyif ve mutluluğu ile ailemin yanına gittim. Çok gururla karşılandım. Ailem beni karşılarında görünce yaşadıkları mutluluk tarif edilmez. Sağlam döndüğüme inanmadılar. Beni adeta kahraman gibi gördüler. İyi kötü süreciyle askerlik hayatım geçmişti. Son olarak şunu demek istiyorum; Savaşın kaderini değiştiren tek şey cesarettir. Cesareti olan kişinin elinden her şey gelir. Ancak sebebi her ne olursa olsun savaşın olmadığı bir dünya olsun diyorum.”³¹⁹

Gazi Nasır Karatay gibi birkaç Gazi daha da iletişim eksikliğinden aileleri tarafından; çocuklarından umutlarını kestiklerini, öldüğünü sandıklarını aktardılar.

2.8.14. Ahmet Oslu

1952 yılında Şırnak'ın Uludere ilçesinde 4 çocuklu bir ailede doğmuştur. Herhangi bir tahsili olmayan Gazi Oslu, askere gitmeden önce bir dönem çobanlık yapmış ve inşaat işlerinde çalışmıştır. Gaziantep'in İslâhiye ilçesinde görevini icra ettiği sırada başlayan 1974 Kıbrıs Barış Harekatı'na katılmıştır. Terhis olduktan sonra evlenmiş olup 8 çocuk babasıdır. Sivil hayatta köy koruculuğu yaptıktan sonra emekli olan Gazi Ahmet Oslu, hâlâ Uludere ilçesinde hayatını sürdürmektedir.

Her iki harekâta Akıncı görevini yapan Gazi Ahmet Oslu ile yapılan görüşmede askerliğe gidişini ve Kıbrıs Barış Harekâtı'na katılma sürecini şöyle anlatmaktadır:

“Askerlik için önce Denizli'ye dağıtımım yapıldı. Denizli'de 15 gün kaldıktan sonra komando olmam uygun görüldü ve Isparta'ya gönderildim. Acemi eğitimimi tamamladıktan

³¹⁹ Nasır Karatay, yaş 68, görüşme yeri Şırnak/Silopi, 18.11.2022 tarihinde yapılan görüşme.

sonra usta birliğine Gaziantep'in İslâhiye ilçesine gönderildim. Gaziantep 6. Kolordu Piyade Alayı'nda görevimi icra ederken Kıbrıs'a çıkarma olacağını öğrendik. O güne kadar Kıbrıs sorunu hakkında herhangi bir bilgim yoktu. Fakat Kıbrıs Barış Harekâtı yapılmadan önce birkaç subay komutanımız bizlere, Kıbrıs hakkında bazı bilgiler veriyordu. Özellikle oradaki halkımızın yaşadığı zorlukları bize anlatırlardı. Böyle bir ortamda görev yaparken aniden alarm çaldı hepimiz acilen toplanma alanına geçtik. Alay komutanımız '*Albay Nihat Toprak*' bizlere; Kıbrıs'a çıkarma olacağını, bunun için asker ihtiyacının olduğunu söyledi. Ardından hemen hazırlanmamız emredildi. Biz de hemen hazırlıklarımızı yaptık. Ardından harekâta görev almak için yola çıktık.”

Buradan; orduya asker yetiştirmede, özellikle komando eğitiminde bir dizi özelliklerin arandığı anlaşılmaktadır. Ayrıca kışlada sadece Birinci Harekâttan sonra değil öncesinde de Kıbrıs konusunun güncel olduğu çıkarımı yapılabilir. Gazi Oslu, sevkiyat sürecini de anlatmaya şöyle devam etmiştir:

“Komutanımızdan duyduğumuz kadarıyla Kıbrıs'a harekât olacağı bizim için sürpriz olmadı. Fakat bu kadar ani olacağını tahmin etmiyorduk. Hazırlıklarımızı yaptıktan sonra İslahiye'deki alayımızdan ayrılıp Mersin'e gittik. Biraz bekledikten sonra gemi ile Kıbrıs Adası'na doğru yola çıktık. Sevkiyat sırasında çeşitli düşüncelere dalar, hüznlenirdim. Fakat gideceğimiz yerde zor durumda olan vatandaşlarımızı kurtarmaya gideceğimizi bildiğim için son derece istekli ve sevinerek gidiyordum. Bu beni mutlu ediyordu. Sevkiyatımız süresince çok şükür ki büyük çapta bir sorun yaşamadık sadece adaya yaklaştığımızda gemilere saldırı olma ihtimaline karşı gece karanlığını bekledik. Karanlık çökünce de adaya ayak bastık. Çıktığım bu zorlu yolculuktan ailemin haberi olmadı. Ailem radyolardan Barış Harekâtı'nın olacağını öğrenmişlerdi ama benim bu harekâta görev aldığımı bilmiyorlardı.”

Gazi Ahmet Oslu'ya, savaş ortamında unutamadığınız olaylar ve anılarınız var mı? sorusuna cevaben:

“Kıbrıs Adası'na vardığımızda halkımız bizi çok iyi karşıladılar. Adada bana verilen hiçbir görevden geri durmadım. Savaş ortamı ve yarattığı etkiler nedeniyle doğal olarak Rum sivillerle de karşılaşıyorduk. Onları esir alıp güvenli bölgeye taşıyorduk. Tabi ölü olarak da gördüklerimiz çok oluyordu. Sivillerin içine karıştığımızda gördüğüm manzara beni çok etkilemişti. Özellikle Girne dolaylarında Rum askerleri sivil halkımıza çok zarar vermişti. Bacağını, kolunu kaybedenleri gördüm. Bu olay karşısında tüylerim diken diken olmuştu. Hele ki bunların sivil olduğunu duyduğumda daha çok üzül müştüm. Sağlık ekibinde görevli arkadaşlarımız ellerinden geldikince onlara müdahale ediyordu. Bizden önce alana giden askerlerimiz çok kayıp vermişti. Çok yerde şehidimiz vardı. Bizler destek kuvvet olarak gittiğimiz zaman Rum kuvvetleri geri çekilmeye başlıyordu. Birçok arkadaşımızın aynı yerde şehit olduğunu görmem beni çok kötü etkilemişti. Ailemi özleyor, onları bir daha görememe ihtimali de ayrıca üzüyordu beni. Bu endişe ve kötü düşünceler içinde mücadeleye devam ederken bir taraftan da şehit olma ihtimali ve şehitlik mertebesine olan inancım beni sakinleştiriyordu. Şehitler peygamberlerle beraberdir inancı beni çok teselli ediyordu.”

Bu bilgilerden Rum güçlerinin sadece askerlere saldırmadıkları, aynı zamanda sivillere de özellikle Girne dolaylarında hedef aldıkları anlaşılmaktadır. Gazi Oslu devamında ise şunları aktarmıştır:

“Böylesi bir ortamda şehit ve gazi arkadaşlarımı görmek psikolojimi çok kötü etkilese de güçlü olmak zorunda kaldım. Kıbrıs Barış Harekâtı'nda 49. Piyade Alayı'nda bir süre Akıncı

görevini de üstlendim. Burada usta birliğimde olan komutanım *Albay Nihat Toprak* da vardı. Bizlere çok desteği oldu. Adada 3 ay kaldım birçok tehlike atlattım. Özellikle gece baskınları çok oluyordu. Bu, bizi zor durumda bırakıyordu. Hem Birinci Harekâta hem İkinci Harekâta aktif görev alarak sonuna kadar mücadeleme devam ettim.”

Bu bilgilerden; askerlerin savaşta görevlerine ek olarak değişik görevleri de üstlendikleri anlaşılmaktadır. Savaş esnasında yaşadığı olayları anlatırken özellikle sivillere yapılanları gördüğünde çok etkilendiğini dile getiren Gazi Ahmet Oslu, iâşe ve savaşın durma sürecini de şöyle aktarmıştır:

“Çok şükür ki savaş boyunca yeme, barınma, sağlık ve mühimmat konusunda sıkıntı yaşamadık. Biz görevimizin başında hazır kıtadayken BM Barış Gücü araya girdi. Ardından ateşkes ilan edildi. Barış Gücü araya girmeseydi mücadelemize bu kararlılıkla devam etseydik çok yüksek ihtimalle Kıbrıs’ın tamamını alırdık.”

Gazi Ahmet Oslu gibi Gazi Sait Encu da mücadelemize devam etseydik, yüksek ihtimalle Kıbrıs’ın tamamını alırdık söylemine vurgu yapmıştır. Bu söylemler de Türk ordusunun mücadeleyi kararlılıkla sürdürdüğünü, geri çekilmediğini göstermektedir. Terhis olma sürecine de değinen Gazi Oslu son olarak şunları dile getirmiştir:

“Ateşkesten bir süre sonra ben de terhis oldum ve memleketime döndüm. Memlekete döndüğüm zaman çok güzel karşılandım. Bizi alkışlayan, tebrik edenler oldu. Devletimiz tarafından bize maaş bağlanarak madalya verildi. Sivil hayatımda gazi olarak tanınmak benim için büyük gurur. Resmi makamlarda bize öncelik tanınıyor bundan da mutluluk duyuyorum. Gazi arkadaşlarla bir tören veya toplantı olunca görüşüyoruz. Savaşta hatıra kalan fotoğraflarım vardı fakat kayboldu. Günümüz gençlerine ise demek istediğim şey öncelikle Rabbim dünyanın hiçbir yerinde insanları savaşmak zorunda bırakmasın. Çok zor ve kötü bir manzaradır. Fakat tehlike varsa savaş kaçınılmazsa vatani korumak için halkımıza sahip çıkmak için geri adım atmasınlar. Devlet ve millet birlikte olduğumuz zaman güçlü oluruz.”³²⁰

2.8.15. Nuri Kaplan

1954 yılında 4 çocuklu bir ailede Şırnak’ta doğmuştur. Askerlik vazifesinden önce sıva ustası olarak çalışmış olup ilkokul mezunudur. Askerliğe önce Sivas Temeltepe ’ye sonra Sarıkamış’a gönderilmiştir. Usta birliğinde yeni asker iken 1974 Kıbrıs Barış Harekatı’na gönüllü olarak katılmıştır. Terhis olduktan sonra evlenmiş olup 6 çocuk babasıdır. Sivil hayatta inşaat ustası olarak kaldığı yerden devam eden Gazi Kaplan, hâlâ Silopi ilçesinde hayatını sürdürmektedir.

İkinci Harekâta şoför olarak görev alan Gazi Nuri Kaplan ile yapılan görüşmede, askerliğe ilk gidişini ve Barış Harekatı’na katılmasını şöyle anlatmaktadır:

“1974’te Sivas Temeltepe’ye gönderildim. Sivas’ta şoförlük eğitimini tamamladıktan sonra usta birliğine Kars’ın Sarıkamış ilçesine sevkim yapıldı. 2 senelik askerlik vazifemin usta

³²⁰ Ahmet Oslu, yaş 70, görüşme yeri Şırnak/Uludere, 03.01.2023 tarihinde yapılan görüşme.

birliğinde henüz 12. günümdü, Kıbrıs Barış Harekâtı'nın olduğunu öğrendim. Birinci Harekât olmuştu. Ben ise İkinci Harekâta öğrendim çıkarma olduğunu. Bir gece yarısıydı. Alarm çaldı. Biz de hemen toplanma alanına intikal ettik. Herkes hazır bir vaziyette iken birkaç dakika içinde Tugay komutanımız geldi. Kendisi Diyarbakırlıydı, askerlerini çok severdi. Bizlere, Kıbrıs Adası'nda şu an savaşın hâkim olduğunu, bunun için asker ihtiyacının olduğunu söyledikten sonra gönüllü katılmak isteyenler var mı? diye sordu. Ben ve hemen hemen tüm arkadaşlarım seve seve gönüllü olacağımızı söyledik ve elimizi kaldırdık. Komutanımız da isimlerimizi yazarak bizlere çok yüzeysel de olsa biraz bilgi verdi. Ben, çok az da olsa Yunanistan ve Türkiye arasında çok eskilerden kalma sorunların olduğunu biliyordum ama savaş eşiğine varacak derecede ileri gittiğini bilmiyordum.”

Bu bilgilerden hareketle Gazi Nuri Kaplan'ın da Ömer Güleş ve Kasım İnal ile aynı ilçede vatani görevini yaptığı anlaşılmaktadır. Gazi Kaplan adaya gidişi de anlatmaya şöyle devam etmiştir:

“İsimlerimiz aldıktan sonra hazırlıklarınızı yapın emrini verildi. Biz de hazırlıkları yapıp yola çıktık. Önce kara yoluyla Mersin'e gittik orada biraz bekledikten sonra direk deniz yoluyla Kıbrıs Adası'na gittik. Sarıkamış'ta başlayan sevkiyatımız çok şükür sorunsuz geçti. Sadece adaya yaklaştığımız bir yerde deniz üzerinde bir iki gün bekledik bu çok yorucuydu. Biraz da sabırsızlık yaşadım. Yardıma gidiyorduk bekletiliyoruz dedim kendi kendime. Neyse yolculuk boyunca savaşı ve oradaki insanları düşündüm. Halkımıza sahip çıkmak, bizim için en güzel görev olur bilincindeydim. Çok istekli mücadele ettim. Şehit olsam da her arkadaşım gibi ben de hazırım derdim. Adaya ayak bastığımızda halkımız bizleri görünce çok mutlu oldular. Bu da bizi hem mutlu etti hem de bizlere güç verdi. Rum ve Türk halkını çok gördüm. Adaya gidişimizin üzerinden bir ay geçtikten sonra bizleri çok koruyan Vanlı bir tabur komutanımız vardı. Sağ olsun bize; *'ailenize mektup yazın biz göndeririz.'* Dedi ve yardımcı oldu. Kıbrıs'ta karargâhta görevlendirildim.”

Savaşta şoförlük hizmeti için karargâhta görevlendirildiğini ancak sadece şoförlük yapmadığını; boş kaldığı zamanlarda diğer arkadaşları gibi geri hizmette ne iş olsa yaptığını aktaran Gazi Nuri Kaplan, olayların seyri ve unutamadığınız anılarınız oldu mu? sorusuna cevaben şu bilgileri aktarmıştır:

“Öncelikli görevim şoförlük sınıfı olduğu için beni tabur komutanının şoförlüğüne verdiler. Fakat boş kaldığım zamanlarda da bana ne iş verilirse yapardım. Doğal olarak süreçte çok kötü hatta insanın psikolojisini bozan manzaralara da şahit oldum. Beni en çok etkileyen, sarsan olayların başında arkadaşlarımın gözümün önünde parçalanmaları ve şehit olmaları gelir. Normalde öncelikli vazifem tabur komutanın şoförlüğünü yapıyordum. Özel görevlere, özellikle *Girne-Lefke* hattına çok giderdik ya da bir denetime, görüşmeye gideceği zaman götürürdüm. Bir gün karanlık çökmeye yakın vakitte karargahtaydık. İşimiz pek yoktu. Komutanımız; *'mevzilere erzak sevkiyatı yapılacak, erzak aracını sen kullanacaksın'* dedi. Ben de emredersiniz dedim ve araca arkadaşlarımızla birlikte erzak yükledik. Aracı sürerek mevzilere doğru gittik. Girne'de bir mevzide erzakları teslim etmeye başladık. Aracı park edip arkadaşlarıma yardımcı olmak için aşağıya indim. Henüz bir çuval falan indirmiştik ki mevzideki askerlerimize roketli bir saldırı oldu. Şiddetli bir patlama ile birkaç silah arkadaşımız orada parçalandı. Roket mevziiye isabet etmişti. Geri kalanlarımız hemen siper aldı ve karşılık verebilenlerimiz karşılık verdi. Ortalık biraz sakinleştikten sonra ayağıma baktım kan içindeydi. Sol ayağıma bir parça isabet etmişti. Başta ortamın telaşından pek önemsemedim ama birkaç dakika sonra aşırı derecede ayağımın acıdığını hissettim. Şehit olan o arkadaşlarıma bakınca çok üzüldüm. Korkunç ve asla unutamadığım bir manzaraydı.”

Buradan, Rumların mevzilere saldırı zamanlamasının yemek anında ya da erzak sevkiyatını fırsat gördükleri ihtimali yüksektir. Gazi Kaplan, kendisinin de yaralandığı saldırıyı anlatmaya şöyle devam etmiştir:

“Elimden o an bir şey gelmedi. Saldırıdan sonra astsubay rütbeli komutanımız hemen yardım çağırmıştı. Yaralı olanların aciliyetini görünce direk aracı alıp kendisi direksiyona geçerek bizleri hastaneye götürdü. Hastanede yaklaşık 3 ay kaldım. O süre içinde ayağıma basamadım 3. ayın sonunda iyileştim ve görevime kaldığım yerden devam ettim. Aylar sonra da ayaklarımdan şarapnel parçalarını çıkardılar. Olayın bu şekilde çok şiddetli olmasının sebebi sanırım atılan roket mevzideki bazı mühimmatlara denk gelmiştik. Bundan olacak ki kayıplarımız ve sesin şiddeti artmıştı. Hatırladığım kadarıyla o saldırıda 8 arkadaşımızı kaybetmiştik. Yaşadığımız bu olay beni çok kötü etkilese de mücadeleye devam etmeye, ayakta kalmaya mecburduk. Özellikle bu saldırıdan sonra ölüm hissi her zaman aklıma geldi. Fakat daima muzaffer olalım da gerisi önemli değildir derdim. Her zaman en az hasarla hiç kayıp vermeden halkımızı kurtarıyoruz inşallah diye dua ederdim. Savaş durumunda da olsak çok şükür yeme içme barınma konusunda iyi şartlara sahiptik. Özellikle mühimmat konusunda neredeyse sorun yaşamadık. En büyük kaybımız ve eksikliğimiz silah arkadaşlarımızın şehadeti ve yaralanmaları oldu.”

Kendi tabiri ile ifade ettiği; korkunç saldırıda, birçok arkadaşının şehit olduğunu anlatırken o anı tekrar yaşamış gibi hüüzünlenen Gazi Nuri Kaplan, yaşadığı süreci anlatmaya devam ederek şu bilgileri aktarmıştır:

“İkinci Harekâta aktif görev aldım ve terhis olana kadar da adada kalmaya devam ettim. Ortalık sakinleştikten sonra komutanımız beni 7 günlük izne gönderdi. İznim bittikten sonra Mersin’e geldim ama oradaki yetkililer Kıbrıs’a seferlerde sorun olduğunu söylediler. Aksaklıklar giderilene kadar Mersin’de kalacaksın, Kıbrıs’taki birliğine haber vereceğiz dediler. Ben de birkaç gün bekledim. Sonunda gemiye bindirildim ve Kıbrıs’a gönderildim. Komutanımız beni görünce çok sinirlendi. Bana: ‘*Firar ettin sandık, neredeydin?*’ dedi. Ben de durumumu anlattım ve askeriye’nin Mersin’de bana verdiği; ‘*seferlerde aksaklık olacak, asker bizim gözetimimizde tutanağını*’ gösterdim. Onlar da firar ettiğimi düşünmüşler tutanağımı falan tutmuşlardı. Kâğıdı gördükten sonra hakkımda tutulan ‘*izinden geri gelmedi*’ tutanağını yırtıp tebessüm ettiler. Bu olayı hala hatırlayınca duygulanırım. O zaman içim rahattı. Dedim Kıbrıs’taki askeri birliğimi bir şekil haberdar etmişler. Meğerse benden haberleri bile yokmuş.”

Bu bilgilerden, bazı askeri merkezlerin kendi aralarında yaşadığı iletişim kopukluğunun savaş durumuyla sınırlı olmadığını göstermektedir. Gazi Kaplan adada yaşadıklarını anlatmaya şöyle devam etmiştir:

“Ateşkesin ilanından sonra savaş durdu. Ben de terhis olana kadar kalan günlerimi Kıbrıs’ta tamamladım. Ateşkesin ilanından çok zaman sonra savaş durmuştu. Ortalık sakin iken bizim birkaç komutanımız, Rum komutanlarıyla toplandı. Askerlerle beraber bir futbol maçı yapalım dedi. Hem ortam çok sakin hem de az da olsa yaşananlardan sonra bir maç yapmak gergin ortamı yumuşatır düşüncesiyle planlanmıştı. Bu konuda komutanlarımız bizi çok tembihledi. Neyse maç başladı. Bizim askerler ve komutanlarımız çok içten ve sakin oynarken Rumlar, maalesef sanki maç değil de hala savaştayız anlayışıyla çok sinirli ve düşmanca oynadılar. Birkaç kez tartışma ve sakat edecek derecede bilinçli yapılan faullerden sonra komutanlarımız, herhangi bir kavgaya ve gerginliğe mahal vermemek için maçı bitirdiler. Bizlere yerinize dönün emri verildi. O an anladım ki bizlere bakışı düşmanca olan zihniyet kolay kolay değişmeyecek. Umarım bu yüzyıl herkese barış getirir ve düşmanlıklar eskide kalır. Bu futbol maçında yaşadıklarım hiç unutmadığım Kıbrıs’tan kalma anılarımdan birisidir.”

Savaş ortamı ve mücadele anıları dışında; sosyal içerikli bir anısını paylaşan Gazi Nuri Kaplan, gerginliği bir nebze de olsa düşüreceği umuduyla yapılan futbol maçının da etkisiz kaldığı söylemiştir. Gazi Kaplan, terhis olma sürecinde yaşadıklarını ise şöyle aktarmıştır:

“Askerlik vazifemi bitirdikten sonra memleketime döndüm. Ailem ve tanıdıklarım beni karşılarında görünce çok mutlu oldular. Ben de bana yapılan bu muamele karşısında çok gururlandım. Kıbrıs Adası’nda birkaç fotoğrafım hatıra kalmış bende. (Ek:16) Orada yaşananları gördükten sonra Harekâtın önemini daha çok anladım. Allah devletimizi ve hiçbir milleti savaş durumuyla karşı karşıya getirmesin. Savaşı, sadece yaşayanlar iyi bilir. Çok kötü bir süreçtir. Son olarak şunu demek istiyorum, daima barış ve kardeşlik olsun diyorum.”³²¹

2.8.16. Ömer Türkmen

1953 yılında 8 çocuklu bir ailenin son ferdi olarak Şırnak Merkez’de doğmuştur. Askerlik vazifesi için önce Denizli’ye, ardından Ankara’ya gönderilmiştir. Ortaokul mezunu olan Gazi Ömer Türkmen, Usta birliğinde iken başlayan 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı’na olarak katılmıştır. Terhis olduktan sonra evlenmiş olup 6 çocuk babasıdır. 1985 yılında Türkiye Kömür İşletmeleri (TKİ) Şırnak müdürlüğünde işe başlamış ve TKİ’den emekli olmuştur. 2016 yılında Şırnak’ta başlayan hendek operasyonları ve ardından 14 Mart 2016 tarihinde Şırnak’ta uygulanan sokağa çıkma yasağı uygulamasından sonra ailesiyle birlikte Hatay’a yerleşmiştir.

Her iki harekâta Gözcü olarak görev alan Gazi Ömer Türkmen, Hatay iline taşındığından kendisiyle görüntülü telefon bağlantısı ile görüşme yapılmıştır. Yapılan görüşmede, Askerliğe gitme ve Kıbrıs Barış Harekâtı’na katılma sürecini şöyle anlatmaktadır:

“1973 yılında önce Denizli’ye, ardından Ankara’nın Kırıkkale ilçesine usta birliği için gönderildim. Kırıkkale o zamanlar Ankara’nın bir ilçesiydi. 61. Piyade Alayı 2. Tabur 5. Bölükte Piyade Er olarak görevlendirildim. Usta birliğinde görevimizin başındayken her gün yaptığımız gibi yine sabah içtiması için toplandık ve komutanımızı bekledik. Alay komutanımız Kurmay Albay Şinasi Can geldi. Bize; Kıbrıs’ta şu an savaşın eşiğine gelecek olayların yaşandığını, devletimizin adada yaşanan bu gelişmelere müdahale etme kararı aldığını söyledi. Bizim birliğin de bu savaşta yer alacağını, hazırlıklarımızı yapmamız emredildi.”

Bu bilgilerden hareketle Gazi Ömer Türkmen’in de askerlik yaptığı bölükte gönüllülük aranmamış, direk emirle harekâta katıldıkları anlaşılmaktadır. Gazi Türkmen, adaya gitme sürecini ise şöyle anlatmıştır:

“Hemen hazırlıklarımızı yapıp Kırıkkale’den Mersin’e doğru hareket ettik. Sevkiyatta sadece ufak bir trafik kazası ile Mersin’e vardık. Mersin’e vardıktan sonra hiç vakit kaybetmeden

³²¹ Nuri Kaplan, yaş 68, görüşme yeri, Şırnak/ Silopi, 21.01.2023 tarihinde yapılan görüşme.

helikopterle adaya doğru gittik. Orada yerli halkı pek görmedim fakat görünce de bize yaklaşımlarında değişik görüşler vardı. Bizlere; iyi ki geldiniz, çok memnun olduk diyenler de oldu. Fakat ne için geldiniz savaş her yere yayılır mahvoluruz diyenler de. Ama genel olarak harekâttan çok memnun kalmaları ve bizleri görünce yaşadıkları mutluluk bizi de memnun etti. Kıbrıs Adası'nda Kırıkkale'deki birliğimde görevlendirildim. Sanırım bizim bölük hepsi gelmişti.”

Bu bilgilerden, Kıbrıs'ta bazı askerlerin aynı Türkiye'de oldukları gibi kendi askeri birliklerin de görev aldıkları anlaşılmaktadır. Kıbrıs Adası'nda halktan gördüğü farklı muamele karşısında şaşkınlık içinde kaldığını aktaran Gazi Ömer Türkmen, savaşın seyri ve unutamadığınız anılarınız oldu mu? Sorusuna cevaben şunları aktarmıştır:

“Savaş ve yarattığı ortam beni şahsen çok kötü etkiliyordu. Çarpışmalara karşı gelmek, her an ölüm korkusu, endişe gibi hisler vardı. Benim de özellikle unutamadığım olayların başında beni çok korkutan gelişme, adaya ilk gidişimizdi. Zifiri karanlıkta bizi adaya indiren askeri helikopterden iner inmez, orada bekleyen yaralıların aynı helikopterle hastaneye götürülmesiydi. O an anladım, durumun ne kadar vahim olduğunu. Bombardıman sesleri çok yakınımızda duyuluyordu. Gece gittiğimiz için sabaha kadar ayakta kaldık. Çok zor bir geceydi. Korkuyordum o geceyi şu an bile size anlatınca çok zorlanıyorum. O an çok üzülüyordum.”

Bu bilgilerden hareketle savaşta sıhhiye ve yaralı nakil görevinde helikopterlerin de kullanıldığı anlaşılmaktadır. Gazi Türkmen, yaşadıklarını anlatmaya şöyle devam etmiştir:

“Sabaha karşı görev dağılımından hemen sonra bizim ekip Beşparmak Dağları'na bırakıldı. Ben savaşta aynı zamanda İleri Gözcü Manga görevlisiydim. Biraz devriye yaptıktan sonra Lapta ilçesine girerek evleri teker teker arayıp esirleri aldık. Çatışma ihtimaline karşı onlara zarar gelmemesi için yaşlıları, hasta ve çocukları bizden biraz uzakta olan bir petrol ofisinin alanına topladık. Onların ihtiyaçlarını gidererek güvenliklerini sağladık. Bu şekilde iki üç gün mücadele ederken Birinci Harekâtın bitmeye yakın olduğunu öğrendim. Ateşkesten sonra Beşparmak Dağları'nın eteklerine yakın bir bölgede, bizim ekip bir hafta boyunca savaş eğitimi aldı.”

Mülakat yapılan Şırnaklı gazilerin tamamı, harekâta katıldıklarında ek bir eğitim almadıklarını beyan ettiler. Ancak Gazi Türkmen, görevi gereği eğitime ihtiyaç duyduklarını dile getirmiştir. İkinci Harekâtın başlamasını ve yaşadığı sürece değinen Gazi Türkmen, şu bilgileri aktarmıştır:

“Eğitimden birkaç gün sonra İkinci Harekât başladı. 2. Harekâta çok zorlandım. İhtiyaçlarımız konusunda çok zorluk çektik. İmkanlarımız çok kısıtlıydı. Özellikle yeme içme konusunda çok zorlandık. Bizlere ayaküstü yemek veriliyordu. Konserve ve bisküvi ve peksimet tarzı şeyler ile bazen karnımızı doyurmaya çalışıyorduk. Onlar da mevziye geliyordu. Öyle idare ediyorduk ama her şeye rağmen mücadele zorundaydık. Savaş ortamında, beni biraz teselli eden olay ise; Aileme mektup gönderme şansının olmasıydı. Komutanımız, bize yardımcı olarak ailemize durumunuzu anlatan mektuplarımızı gönderdi.”

İaşe ve temel ihtiyaçlar temininde sıkıntılar yaşıadıklarını ifade eden Gazi Ömer Türkmen, Kıbrıs'ta yaşıadıklarını anlatmaya şöyle devam etmiştir:

“Savaş ortamı hep endişe içinde geçti. Karanlıkta çok korkuyordum. Özellikle bazı gecelerde Rumların yaptığı katliamları gördükten sonra daha da endişelendim. Her ihtimale karşı bizim  avuş ve onbaşı rütbesindeki arkadaşlarımız ile bazı askerler emniyet amaçlı kolundaki askeri bandajları üniformadan s k yordu. Dikkat çekmemek için o da bir tedbirdi. Verdiğimiz mücadelenin önemini, olayların boyutunu, attığımız mermilerden anladım. Silahlarımız o kadar ısınyordu ki namlusuna dokunamazdık ama ona rağmen hiçbir zaman silahımızı bırakmıyorduk. Çok şükür hiç geri adım atmıyarak zaferi elde ettik. İkinci Harekât bana göre daha çok zor ve yoğun geçti. Rumlar neredeyse her yeri bırakıp ka mıştılar. Birçok bölgede sadece sivilleri bırakmışlardı. Biz genellikle taarruz yapıyorduk Rumlar ise ya savunma gücüne dayalı savaş stratejisi uyguluyorlardı ya da saldırıp kaçma baskınları.”

İkinci Harekâtın daha sıkıntılı geçtiğini anlatan Gazi Türkmen, terhis sürecini de şöyle anlatmıştır:

“Birkaç gün geçtikten sonra yine ateşkes ilan edildi. Biz de güvenli olan havalimanına gittik. Ardından savaş tamamen durdu. Ateşkesten sonra şubat 1975'e kadar adada kaldım ve terhisimi Kıbrıs'tan aldım. Kıbrıs'tan ayrılınca önce usta birliğime Kırıkkale'ye gittim. Eşyalarımı aldım. Orada yeni yeni askerler gördüm. Hiçbiri eski arkadaşlarım değildi. Ardından şırnak'a geldim. Sivil hayatımda, başta sıkıntılar yaşıadım ama zamanla alıştım.”³²²

2.8.17. Abdullah Bozkurt

1953 yılında Silopi Başverimli beldesinde 5 çocuklu bir ailede doğmuştur. İlkokul mezunu olan Gazi Bozkurt, askerlikten önce çiftçilik ve hayvancılık işleriyle meşgul olmuştur. Askerlik görevi için önce Manisa'ya, ardından Ankara'ya gönderilmiştir. Ankara'da görevi başındayken başlayan 1974 Kıbrıs Barış Harekatı'na katılmıştır. Terhis olduktan sonra evlenmiş ve 5  ocuk sahibi olmuştur. Gazi Abdullah Bozkurt, hâlâ Başverimli beldesinde ailesiyle birlikte yaşamaktadır.

Gazi Abdullah Bozkurt'ta birçok asker gibi sadece İkinci Harekâta katılan gazilerden birisidir. Kendisi ile yapılan görüşmede askerliğe gitme ve Kıbrıs Barış Harekatı'na katılma sürecini şöyle anlatmaktadır:

“Askere 1974'te önce Manisa 8. Piyade Alayı'na, ardından usta birliği için Ankara Altındağ'a Piyade er olarak gönderildim. Altındağ'da daha 17 günlük bir askerdim. Yeni ortamıma alışma sürecindeyken rütbesini hatırlamadığım subay bir komutanımız bizden 500 asker seçerek hiçbir bilgi vermeden direkt hazırlanın dedi. Söylediği tek şey ‘ ok önemli bir vazifeye gidiyorsunuz, detayları öğreneceksiniz’ söylemi oldu. Vakit kaybetmeden hazırlandık ve kışladan bir palaska dahi almadan gittik. Gideceğiniz yerde her türlü malzemeler size verilecek dediler.”

³²²  mer Türkmen yaş 69, telefon bağlantısı ile 29.01.2023 tarihinde yapılan görüşme.

Gazi Abdullah Bozkurt'un aktardığı bilgilere göre savaşa gidecekleri bilgisi kendilerine söylenmemiştir. Görüşme yapılan gazilerden edinilen bilgilere göre harekâtın gizliği konusunda çeşitli görüşler mevcuttur. Bazı kışlalarda askerlere harekât bilgisi direk verilirken bazılarında da adaya çıkana kadar söylenmemiştir. Kimi kışlalar da askerlerden saklanmamış ancak dışarıya herhangi bir şekilde bilgi gitmesin ikazı yeterli görülmüştür. Gazi Bozkurt, adaya sevkiyat sürecini anlatmaya şöyle devam etmiştir:

“Ankara’dan Osmaniye’ye doğru yola çıktık. Yol güzergâhımızda denk geldiğimiz köylüler, çocuklar bizlere el sallayıp alkışladılar. Ben de herhalde asker olduğumuzu anladılar ondan sevindiler dedim. Çünkü kimse hâlâ nereye ve ne için gittiğimizi bilmiyordu. Osmaniye’ye ikinci vakte yakın bir saatte vardık. Orada bekledik. Bizim dışımızda farklı illerden gelen ekipler de toplandığımız alana geldiler. Başımızda ise astsubay ve başçavuşlar vardı. Bizlere burada bekleyeceğiz Kahramanmaraş’tan ve farklı yerlerden toplanan piyade ekipleri gelecek, onlarla birlikte gideceğiz dediler. O an içime biraz şüphe düştü, normal bir durum değildir dedim.”

Bu bilgilerden hareketle özellikle Mersin’den deniz yolu ile adaya gidecek olan birlikler için toplanma alanı oluşturulduğu anlaşılmaktadır. Gazi Bozkurt devamında ise şunları dile getirmiştir:

“Dinlenmeye geçtiğimiz vakit farklı illerden gelen grubun içinden bir asker, bizim yöreye benzer Kürtçe ile yanındakilerle konuşuyordu. Konuşan askere yaklaştım: ‘*Sen nerelisin?*’ diye sordum. Baktım hemşehrim çıktı. İsmi Mehmet Parlar’dı³²³ tanıştık, sarıldık ve sohbet ettik. Nihayet birkaç saat sonra Kahramanmaraş’tan beklediğimiz askerler geldi. Ben hâlâ nereye gideceğimizi bilmiyordum. Gerçi bizim ekibin hiçbiri bilmiyordu. Mersin’e gideceğimiz an Mehmet’e ‘*Nereye gideceğiz ya, kimse bir şey demiyor bize.*’ dedim o da sakın bir şekilde gülererek sırtıma dokundu ve ‘*Savaşa gidiyoruz savaşa. Türkiye’yi bir daha göremeyiz Abdullah*’ dedi. O sakindi ben ise savaşa gideceğimizi öğrendiğimde biraz tedirgin oldum ama yapacak bir şey yok zaten daha sonra Mersin’de komutanlarımız bizleri detaylı bilgilendirdi. Mersin’e vardıktan sonra bir süre bekledik. Ardından gemilerle Kıbrıs’a doğru yola çıktık. Yolculuk sorunsuz geçti fakat denizin üstünde üç gün beklememiz çok yorucu gelmişti. Sıkılmışım ve ölüm hissi de sarmıştı beni. Bilmediğim yer ve savaş derdim. Nihayet üçüncü günün sorunda adaya vardık. Ailemin benden haberi yoktu. Sanırım bana ulaşmadıkları için kardeşlerim askerlik şubesine gitmişler beni sormuşlar. Şubeden öğrenmişler Kıbrıs’a savaşa gittiğimi.”

Harekâta katılma sürecini aktardıktan sonra adaya ayak bastığınızda, yaşadığınız süreci ve unutamadığınız gelişmeler oldu mu? Sorusuna cevaben Gazi Abdullah Bozkurt şöyle devam etmiştir:

“Adaya vardığımızda her yerde savaş hâkimdi. Bizleri gören adadaki Türklerin bize bakışında değişik tepkiler vardı. Memnun olanlar da vardı olmayanlar da. Kıbrıs’ta 3. birlikte görev aldım. İlk önce Lefke’ye gittik fakat sabit yerimiz yoktu. Bizim takım sürekli geziyordu.

³²³ **Mehmet Parlar** ile 21.12.2022 tarihinde Silopi Bostancı köyünde yapılan görüşmede, Gazi Abdullah Bozkurt’tun anlattığı olayı aynen teyit etmiştir. Gazi Mehmet Parlar, kendisinin Trabzon’da askerlik vazifesini yerine getirdiği sırada başlayan 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı’na katıldığını, Trabzon’dan Osmaniye’ye geçtiklerini, orada dinlendikleri sırada Ankara Altındağ’dan harekâta katılmak için gelen askerlerden Abdullah Bozkurt adında hemşehrisi ile tanıştıklarını ve halen Silopi’de yaşadığını bazen de bir araya geldiklerinin bilgisini aktarmıştır.

Lefke 'den diğer ilçelere ve köylere daima gezerdik. Bazen de mevzilerde kalırdık başka ekibe görevi devredene kadar. Gezici olduğumuz için yeme içme ve barınma konusunda aşırı derecede sorun yaşadık. Bazen bir ekmek, bisküvi bazen de konservele idare ederdik. Savaş halinde duygularım karmakarışıktı. İnsanın aklına türlü türlü şeyler gelirdi. Tehlikelerle karşı karşıya kalmak ve her an ölme ihtimali derken mücadeleye alışmıştık artık. Tek gayemiz, zafer elde edelim de gerisi önemli değil düşüncesi yerleşmişti kafamıza. Savaş ortamı ve o yaşananları gördükten sonra iyi ki de geldik dedim. Nasıl olsa kardeşlerimize yardıma gelmiştik. Savaşı gördüğüm zaman ne kadar kötü bir şey olduğunu anladım. Rabbim ülkemize ordumuza savaşlar yaşatmasın dedim daima.”

Yaşadığı zorlukları ve psikolojik durumunu anlatan Gazi Bozkurt, devamında şu bilgileri vermiştir:

“Orada öğrendiğim bir şey var; Geçmişten gelen savaş geleneği. Türk Silahlı Kuvvetleri bir savaşa girdi mi ya toptan yok olmayı göze alır ya da yok etmeyi; tabiri caizse savaşta gözü kara olur ama orada pes etmemeyi, Türk ve Kürtlerin geçmişten gelen kardeşlik bağının olduğunu da öğrendim. Çünkü biz birlikte savaştık, birlikte uyuduk, kalktık birbirimize destek olduk. Bu sürecin kıymetini ancak yaşayanlar bilir. Bize hep anlatılan, Çanakkale’de birlikte bu vatani koruduk söylemlerinin kıymetini bilmezdik. İşte bunu bir daha yaşamak bana da nasip oldu.”

Savaşta yaşadıklarını anlatırken daima birliktelikten, kardeşlikten bahseden ve bunu Çanakkale Savaşı’nda verilen mücadele ruhu gibi gören Gazi Abdullah Bozkurt, hiç unutamıyorum dediği harekât anılarını anlatmaya şöyle devam etmiştir:

“Ben İkinci Harekâta katıldım ve 16 ay Kıbrıs’ta kalıp terhis oldum. O kadar tehlike gördük yaşadık ki sayamam. Ama bana bugüne kadar seni en çok etkileyen ve unutmadığın olayların başında hangisi gelir diye sorarsanız gördüğüm üstün cesaret örneğini bizlere gösteren bir askerimizin yaptığı olaya tanık olduğum olay derim. Gördüğüm kadarıyla Rumlar cesaretsizdiler sadece tahrik eder, saldırıp kaçarlardı. Karşılıklı mevzilerimiz vardı. Rüzgârlı bir günde onların mevzilerine yakın bir yerde Rum bayrağı dalgalanıyordu. İkinci takım vardı. Bizim hemşehri Mehmet Parlar’ın olduğu takım. Onların takımından bir asker Rumların mevziisine doğru koştu. Herkes onu uyarmasına, ona bağırmasına rağmen o tek başına devam etti ve dalgalanan Rum bayrağını yerinden sökerek mevziisine doğru kaçtı. Rum askerleri onu görünce ateş ettiler. Biz de onların dikkatini dağıtmak için karşılık verdik. Aklım almıyor hâlâ nasıl o bayrağı yerinden söküp aldı. Kendisine ateş edilmesine rağmen yara almadan mevziisine kadar ulaştı. Biz o zaman çok korktuk ve neredeyse gözümüzün önünde vurulacaktı. Hatta bir çavuşumuz ona doğru koştu ancak onun da üzerine ateş açıldı. O da zikzak yaparak mevziisine doğru geri kaçtı. Mermilerden kaçmaya çalışırken silahını Rum mevziilerine yakın bir yerde düşürdü. Neyse ki daha sonra fark etmeden geri aldı. Bu olay hâlâ aklıma geldiğinde helal olsun diyorum. Bayrağı alan askerin yaptığı şey yanlış ve çok tehlikeliydi. Herkese korku verse de sağlam dönünce rahat bir nefes aldık. Zaten komutanımız da tüm takımları topladı ve gururlandığını söyledi. Ama bizi uyardı da. Hepimize zorunlu olmadıkça sakın tehlikeye atlamayın, amacımız herkesin sapa sağlam evine dönmesidir dedi.”

Gazi Bozkurt’tun anlatımına paralel, görüşme yapılan birçok gazi de komutanları tarafından; gereksiz tehlikelere ve kahramanlığa atılmayın, her şeyden önce can güvenliğimiz önemlidir. İkazının sürekli yapıldığını aktardılar. Gazi Bozkurt, devamında ise şunları aktarmıştır:

“Savaşta yaşadığımız onca şeyleri anlatmak şu an imkânsızdır. O kadar kötü bir süreçte doğal olarak acı tatlı olaylar oldu. Bazısını ise hiç unutmam. Çok korktuğum ama sonra da güldüğüm olay ise 8 saat aralıksız çatışmalardan sonra biz gezici ekip olarak dolaşıyorduk. Üstümüzde savaş uçakları eksik olmazdı. Biz de kendimizi korur, görünmemeye çalışırdık. Uçakların sesini duyduğumda üstümüzden bize bomba atacaklar bizi paramparça edecekler derdim. Çok korkardım ama belli etmemeye çalışırdım. Sonradan öğrendim onlar bizim ordumuzun uçakları bizden haberleri var. Çok korksam da sonradan tebessüm ettim. Ancak hâlâ sesi kulaklarımda olan bir sesi hiç unutmuyorum. Bir gün karşı taraftan bize ateş açıldı. Bizden biraz uzakta olan takımdan biri bana seslendi; hem de Kürtçe. ‘*Kafanı eğ! dikkat et uçururlar, kendini güvene al*’ dedi. Daha sonra kendisiyle orada tanıştım o da hemşehrim Yunus Tokay³²⁴ çıktı.”

Bu bilgilerden, Türk askeri hava araçlarının savaşta büyük rol oynadığı ve karada askerlerin emniyetini sağladıkları anlaşılmaktadır. Gazi Bozkurt, son olarak şunları söylemiştir:

“Biz, gezici takım 4 ekiptik ve her takımın başında rütbeli komutanlarımız vardı. Hepsinden de tek sorumlu komutanımız vardı. Tüm takımlardan sorumlu komutanımız telsizle; ‘*Gezici timler, ivedilikle birliğini dönsün, ateşkes sağlandı*’ uyarısı yaptı. Biz de gelen emirle devriyeden döndük ve önlem amaçlı mevzilerde beklemeye devam ettik. Her an ateşkes bozulur ihtimaline karşı hazırдық. Savaş tamamen bitince Kıbrıs’ta kalmaya devam ettim. 16 ayın sonunda adadan terhisimi alarak memleketime döndüm. Devletimiz bizlere maaş bağlayıp çok zaman sonra da madalya ile ödüllendirdi.”³²⁵

2.8.18. Osman Kurnaz

1950 yılında Şırnak Silopi’ye bağlı Çalışkan beldesinde 8 çocuklu bir ailede doğmuştur. Herhangi bir tahsili olmayan ve askerliğe gitmeden önce çobanlık yapan Gazi Osman Kurnaz, acemi birliğine Isparta’ya, usta birliği için Hatay Dörtöy’ü’ne gönderilmiştir. Usta birliğinde iken yapılan Barış Harekâtı’na gönüllü olarak katılmıştır. Terhis olduktan sonra evlenmiş ve 9 çocuk sahibi olmuştur. Gazi Osman Kurnaz, köy koruculuğu yaptıktan sonra emekliliğe ayrılmıştır. Hâlâ Çalışkan beldesinde hayatını sürdürmektedir.

Her iki harekâtta topçu er olarak görev alan Gazi Osman Kurnaz ile yapılan görüşmede Kıbrıs Barış Harekâtı’na katılma sürecini şöyle anlatmaktadır:

“Usta birliğinde henüz yeni askerdim. Siren sesini duyar duymaz toplama alanına geçtik. Komutanımız geldi ve Kıbrıs’a askerî harekât olacak, katılmak isteyenler var mı? Dedi. Ben ve birkaç arkadaşım, isimizi yazdık. Vakit kaybetmeden hazırlıklarımızı yaptık. Kıbrıs hakkında herhangi bir bilgim yoktu. Sadece oradaki insanların Müslüman kardeşlerimiz olduğunu ve orada kendilerine zulüm yapıldığını söylediler. Ben de yardıma koşmaktan hiçbir zaman geri adım atmadım. Henüz yeni asker olduğum için terhis olmama daha 16 ay kalmıştı. Hiç vakit kaybetmeden yola çıktık.”

³²⁴ Türkiye Muharip Gaziler derneği Şırnak il temsilciliği, Şırnak il geneli Kıbrıs gazileri listesinde ismi kayıtlı olan 58 nolu gazi. Silopi ilçesinde ikamet etmektedir.

³²⁵ Abdullah Bozkurt, yaş 69, görüşme yeri, Şırnak/ Silopi, Başverimli beldesi 01.02.2023 tarihinde yapılan görüşme.

Gazi Osman Kurnaz, adaya sevkiyat sürecini de şu şekilde aktarmıştır:

“Biz Dörtyol’daydık, oradan Mersin’e gittik. Bize çok yakındı. Mersin’de biraz bekledikten sonra gemilerle Kıbrıs Adası’na doğru yola çıktık. Savaş biraz durunca aileme, Kıbrıs’ta olduğumu mektupla bildirdim. Çok zaman sonra adada iken bana mektup geldi. Gelen cevap mektubu beni daha çok güçlendirdi. Çünkü ailemin gönderdiği cevapta, gerekirse şehit olun ama oradaki sivil Müslümanlar ölmesin. Onları zulümden kurtarın, zaferle çıkın dedi. Bu beni çok duygulandırmıştı.”

Buradan, Gazi Osman Kurnaz’ın ailesi ile olan mektuplaşmadan ailesinin Kıbrıs halkı hakkında bilgi sahibi oldukları anlaşılmaktadır. Adaya vardıkları an yaşadıklarını ise şu cümlelerle ifade etmiştir:

“Kıbrıs Adası’na ayak basmamız o kadar basit olmadı. Başımıza çok kötü şeyler geldi. Ölüm tehlikesi atlattık. Kıbrıs Adası’na gittiğimiz zaman beni, 39. Tümen Komutanlığı’nın emrinde Topçu Ateşçi olarak görevlendirildim. Adaya ayak bastığımız zaman bizi gören halkımız çok sevindiler. Rum halkı ise güvenlik endişesiyle teslim olanlar da oldu kaçanlar da. Savaş esnasında her şeyi düşünüyordum. Ailem aklıma geliyordu. Hüzünleniyordum. Ama bir taraftan da orada zulme uğrayan kardeşlerimize yardıma gittiğimizin farkındaydım. Bu uğurda savaşmayı hatta ölmeyi de göze almıştık. Tabiri caizse bizim için bir onur meselesi olmuştu. Savaşın hâkim olduğu ve hiç bilmediğimiz bir adaya gitmiştik. Bu pek önemli değildi. Biz mücadelemize devam ediyorduk.”

Bu bilgilerden hareketle Gazi Osman Kurnaz’ın Barış Harekâtında çok önemli ve kritik görevler üstlenen; Tümgeneral Bedreddin Demirel’in emrindeki 39. Tümen Komutanlığı’nda görevlendirilmesi, acemi birliğinde donanımlı bir topçu eğitimi aldığı anlaşılmaktadır. Gazi Kurnaz’a, unutamadığınız anılarınız oldu mu? sorusuna cevaben şunları aktarmıştır:

“Kıbrıs Savaşı’nda verdiğimiz birçok mücadele oldu. Bana, hiç unutamadığım anıların başına neler geliyor dersiniz 2 tane hiç unutamadığım olay var. Bunlardan birincisi, adaya varmadan gemi üzerinde başımıza gelen olaydı. Biz gemilerle yola çıktığımız zaman henüz Girne açıklarına varmadan üzerimize Rum kuvvetleri tarafından ateş açıldı. O an şoka uğramıştık ne yapacağımızı bilemedik. Hemen komutanlarımızın verdiği emirler doğrultusunda karşılık vermeye başladık. Girne açıklarına yaklaşmadan geri çekildik ve gemide biraz daha beklemeye devam ettik. Ateş sesleri kesildiği zaman karaya doğru yol aldık ama bu can güvenliğimiz için son derece tehlikeliydi. Adaya biraz yaklaştığımızda bir kısmımız yüzerek bir kısmımız da geminin yaklaşılması ile adaya ayak bastı. İlk tehlikeyi ve şoku o zaman yaşamıştım. O an ne kadar ciddi ve tehlikeli bir göreve gittiğimizi tam olarak kavramıştım.”

Buradan, Türk ordusunun çıkarma yapacağı limanların Rum güçlerinin takibinde olduğu ve gelen Türk askerlerine pusa kurdukları anlaşılmaktadır. Aktarımlarından aynı durumu yaşayan Şırnaklı gazilerin sayısı çoktur. Gazi kurnaz, yaşadığı süreci ve işe durumunu şöyle aktarmıştır:

“Neyse limana vardığımız zaman hemen görevlerimizi yerine getirmeye çalıştık. 24 topçu toplam 6 tankla görevli olarak her yere gidiyorduk. Beşparmak Dağları’nda çok kötü manzaralarla

karşılaştık. Özellikle Girne, Beşparmak Dağları, Lefkoşa, Boğazköy hattında çok gidip geliyorduk. Rum kuvvetleri karşımızda pek direnemiyordu. Genellikle ya teslim oluyorlardı ya da önüne gelen her şeye zarar vererek kaçıyorlardı. Savaş ortamında dahi olsa beslenme ve sağlık konusunda pek sıkıntımız olmadı. Biz oraya Müslüman halkımızı kurtarmaya, yapılan zulme son vermek ve barışı sağlamak için gitmiştik. Fakat bize yapılan saldırılara karşı da tepkisiz kalmıyorduk. Ve inanın, bize ateş açılmadıkça biz asla açmazdık.”

Gazi Osman Kurnaz, mücadele ettiği mevkileri ve şehirleri tam olarak hatırlamaktadır. Topçu olarak tankta görev alması, savaşın hâkim olduğu birçok bölgeye intikalini sağlamıştır. Bu da harekâtı çok boyutlu görmesine ve yorumlamasına katkı sağlamıştır. Gazi Osman Kurnaz olayları anlatmaya şöyle devam etmiştir:

“Rum güçleri; ismini tam hatırlayamadığım, havaalanı gibi bir yerden lazım eşyalarını (ikmallerini) sağlıyorlardı. Oradan bütün eşyalarını, mühimmatlarını alıp bize saldırıyorlar, sivillere zarar veriyorlardı. Komutanlarımız o bölgeyi ele geçirip oradaki Rum kuvvetlerini temizlemeye kararlıydılar. Bize, kaybedecek vaktimiz yok dedi. Hem havadan hem de karadan belirlenen bölgeyi ele geçirme emri verildi. Bizler topçu birliği olarak karadan müdahaleye başladık. Biraz sonra ise paraşütçülerimiz de helikopterlerden atlayarak alana iniş yaptılar. Biz oradaki Rum kuvvetlerini etkisiz hale getirip bölgeyi ele geçirdik. Bize direnenler ve silah sıkanlar da bir süre sonra kaçtılar. Direnmeyenler ise teslim oldular. Rum kuvvetleri için son derece önemli olan bir bölgeyi biz ele geçirmiştik. O bölgede güçlerini biraz kırmıştık. Az da olsa çevre köylere yapılan baskılara son vermiştik. Bu mücadelemizi çok daha kararlı kılıyordu. Çünkü girdiğimiz her yeri biz alabiliyorduk. Bizlere başta da ‘Sizlere ateş açılmadıkça ve teslim olanlara hiçbir şekilde ateş açmayın’ diye emir verilmişti. Fakat savaş halidir. Bizim takımdan değil ama kaybettiğimiz arkadaşlarımız da oldu. Bu da bizi ister istemez etkiliyordu. Verdiğimiz kayıplardan birisi de soyadını hatırlayamadığım Bayram³²⁶ adındaki bir askerimizin şehit olmasıydı. Çok üzüldük ama devam ediyorduk. Çünkü toparlanmadığımız sürece hepimiz yok olabiliydik.”

Bu bilgilerden hareketle Rum güçlerinin ikmallerini sağladığı mühim bir lojistik merkezinin ele geçirilmesi, Türk güçleri için çok avantajlı olmuştur. Gazi Kurnaz’a, belirlenen alana inen paraşütçü ekip hakkında bilginiz var mıdır? Sorusuna ‘herhangi bir bilğim yoktur. Sanırım o işin eğitimini alanlar sadece kullanıyorlardı.’ Demiştir. Yapılan araştırmalarda, farklı birliklerden olmakla beraber genellikle Kayseri Hava İndirme Tugayı’ndaki askerlerin paraşütle adaya indikleri tespit edilmiştir. Gazi Kurnaz, terhis olma sürecini ve sonrasını anlatmaya şöyle devam etmiştir:

“Askerliğimin bitmesine 16 ay kalmıştı. 1. ve 2. Harekâta Topçu Ateşçi olarak aktif görev aldım. Hiçbir zaman pişman olmadım. Zaten oradaki sivillere yapılan zulmü gördükten sonra, Barış Harekâtı’nın gerekli olduğuna inandım. Zaten girdiğimiz yerlerin hemen hemen hepsini Rum kuvvetlerinden temizleyip halkımızı güvenli bir yere alıyorduk. Onların güvenliğini en iyi şekilde sağlıyorduk. İkinci Harekâttan sonra Kıbrıs’ta kalmaya devam ettim. Aylar sonra terhisimi aldım ve memleketime döndüm. Halk beni sevinçle karşıladı. Sürekli yanıma gelip soru sordular,

³²⁶ Gazi Osman Kurnaz, şehit olan Bayram adındaki askerın soyadını hatırlayamamaktadır. Ancak Tarakçı, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, Kıbrıs Barış Harekâtı Şehitleri listesinde olan 49, 154, 172, 182 ve 202 nolu Bayram adında Kıbrıs Barış Harekâtı şehitleri mevcuttur.

elinize sağlık dediler. Bu yaklaşımları beni çok mutlu etti. Ailemi gördüğüm zaman çok duygulandım. Ailem de çok gururlanmış ve mutlu olmuştu.³²⁷

2.8.19. Abdulkadir Bingöl

1953 yılında Cizre’de 9 çocuklu bir ailede doğmuştur. Usta birliği olan Kars’ın Kağızman ilçesinde görevini icra ettiği sırada başlayan Kıbrıs Barış Harekâtı’na gönüllü olarak katılmıştır. Terhis olduktan sonra evlenmiş olup 7 ocuk babasıdır. Açık ğretim sosyal bilimler bölümünden mezun olan Gazi Bingöl, 1976’da karayolları, 1978’de ise Cizre Kaymakamlığında göreve başlamıştır. Kaymakamlık yazı işleri müdürü olduktan sonra 1996’da emekliliğe ayrılmıştır. Gazi Abdulkadir Bingöl, yazarlık yapmakta olup çeşitli araştırmaları konu alan yayınlanmış Kürtçe eserleri bulunmaktadır.

İkinci Harekâtta, Muhabere sınıfında görev alan Gazi Abdulkadir Bingöl ile yapılan görüşmede, Kıbrıs Barış Harekâtı’na katılma sürecini şöyle anlatmaktadır:

“Temmuz 1974’te Kağızman’da askerlik vazifeme devam etmekteydim. O günlerde Kıbrıs konusu, Türkiye’nin müdahale ihtimali ülke gündemini epey işgal ediyordu. Herkeste bir korku bir panik vardı. Ben de hem radyodan hem de babamın anlattıklarından Kıbrıs sorunu hakkında bilgi sahibiydim. Tarih 16 ile 20 Temmuz arasında bir gündü. Ani bir içtima ve komutanın yaptığı konuşma. Konuşması hazin olduğu kadar zorlanma bir vakar ierikliydi. Komutanımız yüksek bir yere çıkarak:

‘Yavrularım, bilindiği gibi Yavru Vatan’daki soydaşlarımız yoğun bir baskı altında yaşamaktadır. Türkiye’nin gözü kulağı onların üzerindedir. Adanın kuzeyindeki birçok Türk köyünde, Rumlar tarafından katliamlar yapılmaktadır. Türkiye, bu katliamların sürmesi durumunda müdahalede bulunacağını açıklamıştır. Böyle davranarak Rumları tehdit etmekte ve böylece zulüm ve baskının önüne geçilmesi istemektedir. Yani savaş ihtimali her ne kadar az ise de yine de vardır. Bu yüzden 3.Ordu askerleri olarak 2. orduya iltihak etmek ve gerektiğinde savaşa katılmak üzere gönüllü asker istiyorum.’ Diyerek bizlere biraz n bilgi verdi.

Komutanın bu heyecan dolu konuşmasının ardından gönüllü parmaklar havaya kalkıyordu. Komutanımız çok sevinmişti. Daha sonra komutanlar arasında kısa bir meşveret, ardından da isim tespitleri; Oğlum sen ık, sen de ık, sen, sen, sen... diyerek mensubu bulunduğumuz taburdan askerleri seti. Tespit edilen bu askerler arasında hafızamda kaldığı kadarıyla Nusret adında Diyarbakırlı bir avuş ve biri ismi Haydar Nerse³²⁸ olan Cizreli iki arkadaşım vardı. Tespit edilen arkadaşlarımızın ne şekilde nasıl ve nereye gtrldklerine ilişkin bir bilgimiz yoktu. Onların dışındaki askerler dağılmıştı. Ama tedirginlik had safhadaydı.”

Birinci Harekâta gönderilmeyen Gazi Bingöl, devamın ise şu bilgileri vermiştir:

“20 Temmuz sabahı... Çok erkenden alarm... Gözlerimizi marşlarla atık ve garnizonu terk ettik. Savaş artık fiilen başlamıştı. Birliklerimiz denizden ve havadan adanın kuzeyinden

³²⁷ Osman Kurnaz, yaş 72, görüşme yeri şırnak /Silopi, alışkan beldesi, 19.11.2022 tarihinde yapılan görüşme.

³²⁸ Haydar Nerse, Türkiye Muharip Gaziler derneği, şırnak il temsilciliği, şırnak il geneli Kıbrıs gazileri listesinde ismi kayıtlı olan 99 nolu gazi. Kendisi ile ayrıca görüşme yapılmış ve çalışmaya eklenmiştir.

başlamak üzere içlere doğru ilerlemekteydi. Savaşın adı da dünyaya duyuruldu. Türkiye Cumhuriyeti; Kıbrıs Barış Harekâtı'na gerekçe olarak adada meydana gelen ve EOKA çeteleri tarafından organize edildiği anlaşılan katliamları durdurmak, yasal dayanağı da uluslararası bir anlaşmadan doğan hakkını kullanmaktı.”

Görüşme yapılan Şırnaklı gazilerin genel olarak Kıbrıs Adası ve Kıbrıs sorunu hakkında herhangi bir bilgilerinin olmamasına karşılık, aktardığı bilgilerden Gazi Abdulkadir Bingöl'ün konuya tam hâkim olduğu anlaşılmaktadır. Harekâtın başlaması ve askerlerin tespit edilme sürecini aktardıktan sonra Gazi Abdulkadir Bingöl, kendisinin de harekâta dahil edilme sürecini anlatmaya şöyle devam etmiştir:

“Adada savaş devam ederken biz de Kağızman'ın kırsal kesiminde hazır halde bekliyorduk. Öğleye doğru tekrar bir toplanma yine bir komutanın konuşması:

‘Evlatlarım! bildiğiniz gibi ülkemiz şu anda fiilen savaştadır. Mehmetçik şimdi Kıbrıs'ta savaşıyor. Daha önceden olduğu gibi yine 2. orduya takviye güç olarak asker istenmektedir. Bu yüzden gönüllü olarak savaşa katılmak isteyenler parmak kaldırsın.’

Parmaklar yukarı kalkıyordu. Parmak kaldırmayan yoktu zannedersem. Yani savaşa gitmek istemeyenler de topluluğa uyarak parmak kaldırıyordu. Yine bazı tespitler yapıldı. Daha önce her bölükten bir manga gönderilirken bu kez sayı düşürülerek her taburdan bir manga (on kişi) gönderilecekti. Savaşın 2. günü... Yine toplanma... Yine konuşma yine isim tespitleri... Bu kez seçilenler arasında ben de vardım. Evet, tarih kitaplarında zevkle okuduğumuz ve sonuçlarını sabırsızlıkla beklediğimiz savaşlar zincirinin son halkasında artık ben de bulunacaktım. Demek ki her zaman sadece okumak nasip olmazdı bazen okutmak için ona katılmak da vardı. Tespitler ardından hızlı bir hazırlık...”

Harekâta dâhil olma sürecini aktaran Gazi Abdulkadir Bingöl, hazırlıklarını ve Kağızman'da unutmadığım dediği o son geceyi şöyle anlatmıştır:

“Arkadaşlarla vedalaşma... Silah, teçhizat teslimi ve diğer hazırlıklar... Sabah erkenden hareket edecektik. Maddi ve manevi temizlik, Kağızman'da unutmadığım o son gece...Kendi kendime bir hesaplaşma, nefsimle konuşma... Evet, o gece hamama gittim. Yıkandıktan sonra bana verilen temiz elbiseleri giydim. Artık dışım tertemizdi. Sıra içime gelmişti. İç alem... Evet, ömrümün baharındaydım. Yüce Rabbimiz' in bana verdiği bu ömürde gönderilmeye değer bir amelim yoktu. Askerliğin mevcut durumu ve benim de ihmalim sonucu namazlarımda bir düzensizlik söz konusuydu. Gerçi askerlikten sonra bunları telafi edeceğime ve Rabbime kesin bir dönüşle döneceğime ilişkin içten içe bir kararım vardı. Ama... Evet, ama verilmiş bulunan bu ömür sermayesi burada noktalanabilir ve öteki alemde yüzümü güldürecek bir amel sahibi olmadan bu imtihan yerinden ayrılabilirdim. Zira ölümün kol gezdiği bir yere gidecektik. Evet, o anda gençliğime acımdan sıladaki annemi, kardeşlerimi ve yakınlarımı düşünmekten çok Salih amelsiz olarak gitmek, hakkıyla O'na kul olamamaktan doğan ateş içimi cayır cayır yakıyordu. Bu yüzden bütün kalbimle O'na döndüm, O'na yöneldim. Nasuh bir tövbe ile... Daha sonra koşuşa geldim, yattım.”

Gazi Abdulkadir Bingöl, harekâta katılacağı sırada manevi olarak yaşadığı psikolojik ruh halini söyledikten sonra Kıbrıs'a sevkîyat sürecini anlatmaya şöyle devam etmiştir:

“Sabah olmuş, artık vakit gelmişti. Yola çıkmadan önce tüm mücadelem boyunca beni etkileyen bir gelişme oldu. Tam silah, teçhizat teslimi yapılırken sıradan bir mektup ulaştı elime. Gelen mektupta, benim için evlenme hazırlığı yapıldığı ve bana betondan bir odanın yapıldığı belirtiliyordu. Tabi onların buradaki gelişmelerden savaşa katılmak üzere hazırlık yaptığımdan belki de hiç görüşmeyeceğimizden haberleri yoktu. Bir kenara çekilerek mektubu okudum, tekrar okudum, bir daha okudum. Doyum olmaz ki ailemden gelen böylesi mektuba. Ancak onu yaşayan bilir. Bir de eğer o kişi savaşa belki de ölüme gitme arifesinde ise gerisini siz düşünün. Mektuba cevap vermeye vakit bulamadım ve bizlere verilen emire uygun hareket ettik. Kağızman’dan önce Erzurum’a gittik. Bize, başka illerden gelen askerler de var burada birleşip gideceğiz denildi.”

Buradan; Erzurum’da, çevre illerden harekâta katılacak askerler için birer toplanma alanı oluşturulduğu anlaşılmaktadır. Gazi Bingöl, devamında şunları dile getirmiştir:

“Erzurum’da diğer şehirlerden gelenlerle birlikte önce Konya’ya, oradan da Mersin’in sanırım Mut ilçesinin kırsal bir kesimine gittik. Kırsalda biraz bekledikten sonra helikopterle Kıbrıs Adası’na ayak bastık. Yol boyunca bizleri alkışlayanlar, ikramlıklar verenler oldu. Bu manzara karşısında çok duygulanmışım. Mersin’de iken sivil gençler bize mektup yazın ailenize yollarız dediler ve bizlere yardımcı oldular. Ben de aileme durumumu anlatan mektup yazdım fakat sonradan öğrendim ki annem üzülmessin diye kardeşlerim harekâta katıldığımı saklamıştı. Anneme uydurma mektuplarla iyi olduğumu söylemişler sürekli.”

Barış Harekâtı’na katılma sürecini anlatırken çok duygulanan, özellikle gelen son mektupla daha çok kötü olduğunu söyleyen Gazi Abdulkadir Bingöl; savaşa katılmadan önce manevi temizlik konusunda hassas davrandığına vurgu yapmıştır. Gazi Bingöl, adada yaşadığı gelişmeleri ve tanık olduğu olayları da şöyle aktarmıştır:

“Kıbrıs’ta 230. Piyade Alayı’nda Muhabere Çavuş olarak görevlendirildim. Fakat her işi sorun etmeden yapardım. Sabit bir yerimiz yoktu. Sürekli mevzilere giderdik. Yeni mevziler yapardık. Görevimizi yerine getirir getirmez başka mevkiye gidiyorduk. Elbette savaş ortamında acısıyla tatlısıyla yaşadığımız süreçler oldu. Ölümü hatırladım. Bir daha gitmeyiz memlekete derdim. Birlikte mücadele ettiğimiz Şırnaklı, Cizreli çok arkadaşım vardı. Savaş devam ederken aklıma sürekli ailem gelirdi. Hele yola çıkmadan ailemden aldığım son mektubu hatırladıkça hüzünlenirdim.”

Bu bilgilerden hareketle Gazi Abdulkadir Bingöl’ün de Kıbrıs’ta, Şırnaklı gaziler Deham Kadirhan ve Abdulaziz Bilir’in olduğu 230. Piyade Alayı’nda görevlendirildiği anlaşılmaktadır. Gazi Bingöl, adada yaşadıklarını şu şekilde ifade etmiştir:

“Harekât artık başlamıştı. Bizim ekip topluca saatlerce yürüdük. Lefkoşa’ya yakın bir mevkiye durduk. Silah sesleri susmak bilmiyordu. Neredeyse Rumların attığı mermilerin açısına yakın durmuş, öyle mücadele ediyorduk. Denk geldiğimiz esirleri alır, onları güvenli bölgeye götürürdük. Bize yakışan muameleyi gösterirdik. Özellikle unutmadığım bir olay; Arkadaşlarımdan gözümün önünde yaralanmaları ve şehit olmaları oldu. Yine bir gün bizden biraz uzaktaki bölükte olan bir askerimizi saldırı sonucunda kaybettik. Hemen ardından takım arkadaşlarımdan biri Nezir³²⁹ adında İdilli diğeri de Selami adında Suruçlu iki arkadaşımın yapılan saldırı sonucunda

³²⁹ Türkiye Muharip Gaziler derneği Şırnak il temsilciliği, Şırnak il geneli Kıbrıs gazileri listesinde ismi kayıtlı olan 115 nolu gazi.

yaralanmaları beni çok üzdü. Bizlere yapılan saldırıların yeri ve saati belli olmuyordu. Rum kuvvetleri bizlere özellikle havan saldırılarında bulunuyordular ama genellikle hedefi tutturmazlardı. Ya bizleri ıskalardı ya da yakınımıza atardılar ama istisnasız her zaman bizlere şarapnel parçaları denk gelirdi. Dedim ya savaşın yarattığı ortamın elbette acı tatlı anıları olacaktır.”

Gazi Abdulkadir Bingöl gibi başta, Gazi Deham Kadirhan ve Abdulaziz Bilir olmak üzere görüşme yapılan gazilerin yüksek oranı Rum saldırılarının genellikle havan saldırıları olduğunu teyit ettiler. Gazi Bingöl, beslenme ve unutamadığı olayları anlatmaya şöyle devam etmiştir:

“Beslenme ve barınma konusunda bizim ekip maalesef çok sorun yaşadı. Ama bizim için öncelik olan mücadelemizden sorunsuz çıkmak ve sapasağlam dönmekti. Yine bir gün devriye gezdiğimiz bir vakitte ağaçlık bir yerde bağırarak bir askerimize denk geldik. Aşırı derecede korkmuştu. Panikle yanına gittik. Silah seslerini duyunca paniklemiş ve korkmuştu. Kaçarken düşüp dişini kırmıştı. Ayağa kalkınca korku hala üzerindeydi. Heyecanlı bir şekilde bağırarak ağzıma mermi denk geldi dedi. Biz de kendisini aldık ve sakinleştirmeye çalıştık. Düşmen sonuncunda dilin dişlerinin arasında kalmıştır ondan kanıyor, dişin de kırılmış dedik. Bizleri görünce biraz sakinleşti. Mevzileri yapar ondan sonra başka yere giderdik. Yine bir gün yeni mevzi yapmak için toprağı kazdığımızda bir poşete denk geldik biraz panikledik açıkçası. Kazdıkça yeni poşetler çıkıyordu. Sanırım bir konfeksiyoncu tüm elbiselerini toplamış toprağı gömmüştü. O olay karşısında hem paniklemiştim hem de tebessüm etmiştim. Komutanımız da tekrar yerine koyun üstünü de kapatın mevziileri başka yerde kazın dedi.”

Bu bilgilerden hareketle savaşta bazı askerlerin psikolojik travma yaşadıkları anlaşılmaktadır. Görüşme yapılan gazilerin çoğu da harekât sırasında psikolojik sorun yaşadıklarını teyit ettiler. Gazi Bingöl devamında hiç unutamadığı dediği olayı da şöyle anlatmıştır:

“Beni korkutan, tüm savaş psikolojisini unutturan olay ise şu oldu; Savaş durmuştu. Bir ara komutanımız bana ‘*Sen doğulu musun?*’ dedi. Evet, komutamım dedim. ‘*Gel senle nişan alalım, bakalım kim kazanacak?*’ dedi. Ben de kabul ettim. Onun silahı benimkinden çok iyiydi. Neyse nişanı aldık hedeflere mermileri sıktım. Sıkar sıkılmaz yere düştüm, hemen korku ve pişmanlık sardı beni. O an dünyam başıma yıkıldı sandım. Komutanım; ‘*evladım ne oldu sana*’ dedi. Ben de sesim titrek vaziyette; hedef aldığımız yerin arkasında arkadaşlarımız var orada bir su kuyusu vardı. Elbiselerini yıkayacaklardı, onları vurmuş olabiliriz dedim. Komutanımız da korkma ben o yönden geldim kimse yoktu. Üstelik ses falan da gelmedi oradan. Yine de bakalım dedi. Baktıktan sonra rahat ol kimse yok dedi. Sonra o da nişanı alıp mermileri sıktı. Beni yenmişti ama o an çok mutlu olmuştum. Aynı dakika içinde mutluluk ve hüznü, korku ve metaneti yaşamak tarifsiz bir şeydi. Daha öncesinden Cizreli arkadaşım da silahını temizlerken kazara ateş almıştı. Dört parmak kadar kafamın üzerinden geçmişti. O an çok korkum ama bu olay beni daha çok etkilemişti.”

Gazi Bingöl, savaş ortamında yaşadığı değişik anıları ve savaş durumundaki ruh halini anlattıktan sonra harekâtın durması ve terhis olma sürecini de şöyle aktarmıştır:

“Komutanlarımız ellerinde ufak radyolarla gelişmeleri sürekli takip ederdi. Ateşkes olduktan sonra bizlere durmamız emri verildi. Biz de verilen emre uygun hareket ettik ve ateşkese uyduk. İkinci harekâta aktif görev aldım ve adada 11 ay kaldım. Terhis olduktan sonra memleketime döndüm.”³³⁰

2.8.20. Abdullah Emen

1953 yılında 7 çocuklu bir ailede doğmuştur. Askerlik vazifesi için önce Manisa'ya ardından İzmir'e gönderilmiştir. Usta birliği olan Narlıdere'de görevi başında iken 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı'na katılmıştır. Terhis olduktan sonra evlenmiş ve 11 çocuk sahibi olmuştur. Askerliğe gitmeden önce bakkal işleten Gazi Emen, terhis olduktan sonra mesleğine devam etmiştir. Herhangi bir tahsili olmayan ancak okuma yazma bilen Gazi Abdullah Emen, ailesiyle birlikte Cizre'de hayatına devam etmektedir.

İkinci Harekâta, ulaştırma hizmeti görevlisi olarak katılan Gazi Abdullah Emen ile yapılan görüşmede Kıbrıs Barış Harekâtı'na katılma ve adaya sevkiyat sürecini şöyle anlatmaktadır:

“Usta birliğim olan İzmir Narlıdere'de görevime devam ediyordum. Sanırım askerliğimin bitmesine 4 ay kalmıştı. Bir gün ikindi vaktine yakın bölük komutanımız bizleri içtima alanına topladı. Bize; Kıbrıs Adası'nda şu an savaş halinin olduğunu, Türk ordusunun birkaç gün önce adaya harekât yaptığını söyledi. Kıbrıs'ta savaşan askerlerimize yardıma gitmemiz emri geldi. Özellikle bizim tabur ulaştırma sınıfı olduğu için komple gitmemiz gerektiğini söyledi. Bunun için hazırlıklarınızı hemen yapın en kısa sürede yola çıkılacak emri verildi. Bizler de tam teçhizatlı olarak hazırlıklarımızı yapıp yola çıktık. Biz yola çıktığımız zaman, Birinci Harekât durmuştu ve İkinci Harekâta görev almak için gönderildik. İzmir den önce Mersin'e gittik orada biraz bekledikten sonra bizlere yemek verildi. Ardından askeri araçlara bindirilerek limana gönderildik. Limanda bizleri gemilere bindirip Kıbrıs'a doğru gönderdiler. Sevkiyatımız çok şükür sorunsuz geçti. Ancak yol boyunca ailem aklıma çok geldi haliyle duygulandım. Hislerim çok değişti ne Kıbrıs sorunu ne de Kıbrıs hakkında herhangi bir bilgim yoktu sadece bana verilen emre uygun davranıyor, savaş da olsa görevimiz derdim sürekli. Sonuçta bilmediğim bir yer ve konusu hakkında en ufak bilgimin olmadığı bir harekât ve karmaşık duygular içinde olmam normaldi. Üstelik ailemin benden haberi yoktu.”

Harekâta; bölüğün tamamımın zorunlu olarak adaya gönderilmesi, yapılacak yeni harekâta ulaştırma hizmet sınıfına fazla ihtiyaç duyulduğu anlaşılmaktadır. Gazi Abdullah Emen, adaya vardığında gördüğü manzarayı da şöyle anlatmaktadır:

“Kıbrıs Adası'na vardığımızda ilk gördüğüm manzara karşısında çok üzülmüştüm. Büyük bir mezarlığı andıran mevkide, bir tahta parçası üzerinde yazılan 20 Temmuz 50 şehit yazısını gördüğümde çok kötü olmuştum. Vakit kaybetmeden bizim bölük Girne'de görevlendirildi. Savaşın yarattığı tahribat her yere hâkimdi. Bizlere ne görev verilse seve seve yapardık. Fakat asıl görevimiz ulaştırma sınıfı olduğumuz için bizleri hemen ilgili vazifelerde görevlendirdiler. Ben ve birkaç arkadaşım, başımızda bir sorumlu komutan ile Türkiye'den gelen mühimmat, giyecek, erzak ve tüm temel ihtiyaçları limandan alıp askeri kışlalara ve depolarımıza götürürdük. Bazen

³³⁰ Abdulkadir Bingöl, yaş 69, görüşme yeri Şırnak /Cizre, 18.01.2023 tarihinde yapılan görüşme.

de bizlere teslim edilen esirleri güvenli bir şekilde alıp uygun yere sevkiyatını yapardık. Limandan gelen malzeme olmadığı zaman ise özellikle Beşparmak Dağları'na konuşlanan askerlerimize, mevzilere ve ilgili nöbet yerlerine her gün vakti geldiği zaman yemek ve ihtiyaçlarını götürürdük.”

Bu bilgilerden hareketle Kıbrıs Harekâtı'nda ihtiyaç duyulan gerekli mühimmatın ve temel ihtiyaçların Türkiye Cumhuriyeti tarafından temin edildiği anlaşılmaktadır. Adaya ayak basar basmaz Birinci Harekâta Şehit olan askerlerin olduğu mezarlığı gören ve bundan çok etkilendiğini söyleyen Gazi Abdullah Emen'e, savaş ortamında hiç unutamadığınız olaylar ve anılarınız oldu mu? Sorusuna cevaben şunları aktarmıştır:

“Savaş durumunda, olur olmadık birçok şeyle karşılaşır insan ama bana hiç unutamadığın başına gelen kötü anı nedir diye soracak olursanız şüphesiz yemek sevkiyatımızda başımıza gelen ve hâlâ izleri kalan olay derim. Yine bir gün karanlık çökmüştü. Mevzilerde ve nöbet yerlerinde olan askerlerimize akşam yemeğini götürme vaktimiz gelmişti. Yemekleri aracımıza yükledik. Beşparmak Dağları'nda konuşlanan askerlerimize doğru yola çıktık. Birkaç mevziide ve nöbet yerlerinde olan askerlere yemeklerini verdikten sonra patika yoldan biraz ileride kalan askerlerimize doğru gittik. Karanlık tam çökmüştü. Dağlık ve ormanlık alana vardık. Tam her şey yolunda giderken birden silah sesleri geldi. Bizim aracımız pusuya düşürüldü. Çapraz ateşe tutulduk. Maalesef karşılık vermeye zamanımız olmadı. Pusu, çok organize kurulmuştu. Çapraz ateş biraz sürdü. Şoför ve birkaç arkadaşımın kurşunların hedefi olduk. Ben sol kolumdan dirsekten vuruldum. O an acı içinde sadece bekledik. Ortalık biraz sakinleştikten sonra arkadaşlarımız yardımımıza geldiler. Bize ilk müdahaleyi yapıp hemen askeri araçlarla Girne Askeri Hastanesine götürdüler. Hastanede yapılan müdahalenin ardından gündüz olur olmaz yaralı askerleri Türkiye'ye gönderin dedi. Şafak vakti bizleri gemi ile Adana'ya gönderdiler. Adana'da bir dizi cerrahi müdahalelerden sonra bir ay müşahede altında kalmam uygun görüldü. Adana'da bir ay müşahede altında kaldıktan sonra durumum biraz daha kötüye gitti. Beni bu sefer de bekletmeden o zamanki adı Ankara Gülhane Askeri Tıp Akademisi (GATA) olan hastaneye sevk ettiler. GATA'da da ameliyat oldum ve vücudumdan bir parça alınarak koluma ameliyatla yerleştirdiler. Ankara'da bir süre müşahede altında kaldıktan sonra hava değişimi için 3 ay memlekete gönderildim. Biraz iyileştikten sonra hastane doktorları tarafından bana %45 engelli raporu verildi. Ardından askerliğe elverişsiz görülüp terhis edildim. Memleketime döndükten sonra hayatıma kaldığım yerden devam ettim.”³³¹

Terhisine çok az bir süre kaldığı zamanda harekâta katılan Gazi Abdullah Emen, savaşa dahil olur olmaz kendi tabiri ile zifiri karanlıkta silah arkadaşlarıyla pusuya düşürülmüşler. Bu bilgilerden hareketle görüşme yapılan Şırnaklı diğer gazilerin de değindiği, Rumların kendilerini takip ettiği ve pusu için uygun zamanı seçtikleri bilgisini teyit etmektedir. Yaşadığı talihsiz olay sonucu yaralan ve gazi olarak adadan ayrılmak zorunda kalan Abdullah Emen, sol kolunu kullanamaz hale gelmiştir.

³³¹ Abdullah Emen, yaş 69, görüşme yeri Şırnak /Cizre, 19.01.2023 tarihinde yapılan görüşme.

2.8.21. Haydar Nerse

1954 yılında 8 çocuklu bir ailenin ilk çocuğu olarak Cizre’de doğmuştur. Askerlik vazifesi için önce Sivas’a ardından Kağızman’a gönderilmiştir. Usta birliğinde henüz 15 günlük asker iken başlayan 1974 Kıbrıs Barış Harekatı’na gönüllü olarak katılmıştır. Herhangi bir tahsili olmayan ancak askerlikte okuma yazmayı öğrenen Gazi Haydar Nerse, 7 çocuk babasıdır. Askerlikten önce çobanlık yapmış olup terhis olduktan sonra serbest işlerle meşgul olmuştur. Gazi Haydar Nerse, hâlâ Cizre’de ailesiyle birlikte hayatına devam etmektedir.

Her iki harekâtta görev alan gazilerden biri de Haydar Nerse’dir. Kendisi ile yapılan görüşmede Kıbrıs Barış Harekatı’na katılma sürecini şöyle anlatmaktadır:

“Ben Kağızman’da henüz 15 günlük askerdim. Akşama doğru alarm çaldı ve acilen içtima alanına geçmemiz emredildi. Hepimiz hazır olduktan sonra bölük komutanımız geldi ve bizlere Kıbrıs’ta şu an tehlikeli gelişmelerin yaşandığını, her an müdahale etmemizin söz konusu olduğunu, bunun için sizlerden 1 çavuş ve 6 asker seçmemiz lazım fakat 54/1 tertipler hariç dedi. Ben ve birkaç arkadaşım özellikle Diyarbakırlı çavuşumuz Nusret adındaki silah arkadaşımın isimlerimizi yazdırdık. Komutanımız tekrardan bizler barışı sağlamak için gidiyoruz fakat siz her şeye hazırlıklı olun. Savaş da olsa barış da olsa sizlerin seve seve öne atıldığını görmek bizleri çok onurlandırdı dedi. Acemi birlikte iken Ali Okulunda³³² okuma yazma derslerinden arta kalan zamanlarda komutanlarımız ülke gündemini çok meşgul etmesinden olacak ki bizlere Kıbrıs sorunu ve orada yaşayan halklardan bahsederdiler. Yani nereye gideceğimizden az çok haberim vardı.”

Aynı askeri birlikte vatani görevlerini yapan Şırnaklı Gazi Abdulkadir Bingöl’ün de bahsettiği Nusret adındaki Diyarbakırlı çavuştan, Gazi Haydar Nerse de bahsetmiştir. Fakat her iki gazi de Nusret adındaki çavuşun soyadını hatırlamadıklarını aktardılar. Gazi Haydar Nerse, sevkıyat sürecini de şöyle anlatmıştır:

“Hazırlıklarımızı yaptıktan sonra Erzurum’a geçtik. Ben, 3. ordunun emrine verildim. Erzurum’da iken özellikle 3.Ordu Komutanı Hamza Gürgüç³³³ bizlerle çok ilgilendi. Emir komutayı orada iyi yönetti. Erzurum’da biraz bekledik ve civar illerden gelen takımlarla birleşip öyle yola çıktık. Sanırım 60 otobüsü geçmiştik. Kahramanmaraş’a vardığımızda halk nereye gideceğimizi biliyordu. Özellikle çocuklar bizlere; ‘*Maraş malı kardeş malı, çekinmeden alın*’ diyerek simit ikram ettiler. Para verdik ancak almadılar. Çok sevindiler bizleri görünce. Normalde ben 3. ordunun emrinde yola çıkmıştım fakat İslahiye’ye vardığımızda beni 2. ordunun emrine verdiler. İslahiye’den Osmaniye’ye geçtik bir gün bekledikten sonra Mersin’e geçtik ormanlık alanda baya bekledikten sonra bizlere mühimmat verildi. Ardından gemilere binmemiz emredildi. Vakit kaybetmeden Kıbrıs Adası’na doğru yola çıktık. Adada bir süre kaldıktan sonra mektupla ailemi durumdan haberdar ettim. Yola çıkarken aklımdan hiç pişmanlık geçmedi. Kendimi ölü saydım ve mücadelede karşıma ne çıkarsa sorun değil dedim.”

³³² *Türk Silahlı Kuvvetleri bünyesinde kurulan Ali Okulları, okuma yazma bilmeyen erlere askerlik eğitimine geçmeden önce okuma-yazma öğretmek için yapılandırılmış eğitim ocaklarıdır.

³³³ *Hamza Gürgüç, 1913’te doğmuştur. 1933 yılında Harp Okulu’ndan mezun olan Hamza Gürgüç, 1961 yılında tuğgeneral oldu. 3. Ordu Komutanı görevini üstlenen Hamza Gürgüç, 1974 yılında emekli oldu.

Gazi Haydar Nerse'nin de aktarımlarından, adaya gideceklerin Erzurum'da birleştikleri bilgisi teyit edilmektedir. Askerde iken kendi tabiri ile Ali Okulunda okuma yazma eğitimini aldığını söyleyen Gazi Haydar Nerse gibi görüşme yapılan birkaç gazi daha da herhangi bir tahsillerinin olmadığını fakat askerde iken okuma yazmayı öğrendiklerini aktardılar. Gazi Haydar Nerse, adaya ayak bastıkları süreci de anlatmaya şöyle devam etmiştir:

“Sorumlu komutanımıza; güvenlik amaçlı bizden uzaktaki bottan telsizle anons edildi. Yeşil ışık yansa gemiye hareket emri verin, kırmızı yansa yerinizde bekleyin denildi. Neyse uygun saat geldikten sonra yeşil ışık yandı ve gemimiz hareket etti. Adaya yaklaşınca bizden önce giden birkaç gemimiz tekrardan telsizle komutanımızla irtibat kurdular. Bizlere, Beşparmak Dağları'na yakın yerde taciz ateşi açıldı. Dikkatli olun denildi. Aradan çok zaman geçmedi ki bizim 3 tane savaş uçağımız Beşparmak Dağları'nda belirtilen mevkiyi bombardıman yağmuruna tuttular. O mevkiden gelebilecek saldırıların önleniğinden emin olduktan sonra yolumuza devam ettik. Sorumlu komutanlarımız bizlere:

‘Limanlardan adaya giriş yapmayacağız. Aldığımız bilgilere göre o bölgelerde pusu kurma olasılığı var. Katliama neden olabilecek saldırıların ihtimal dahilinde olduğu, bu yüzden önce kırsal alana, oradan da Girne Çarşısı'na açılan ormanlık ve kırsal bir yerden giriş yapmamız gereklidir’ dedi.”

Bu bilgilerden yola çıkarak Türk ordusunun emniyetli davrandığı ve her türlü ihtimallere karşı önemleri aldığı anlaşılmaktadır. Ayrıca diğer gazilerin de dile getirdiği hava araçlarının güvenli koridor açtığı bilgisini, Gazi Haydar Nerse de teyit etmiştir: devamında ise şu bilgileri aktarmıştır:

“Biz de sahile çok yakın yerde gemilerden 20 temmuzda atlayarak adaya ayak bastık. Savaş çoktan başlamıştı. Bir süre sonra kendimizi Girne'de bir çarşının ortasında bulduk. Bizim bölük 12 kişiydi, yolumuza devam ederken çarşının ortasında pusuya düşürüldük ve saatlerce süren çatışmanın ortasında kaldık. Can havliyle panikledik. Kendimizi emniyete alarak saldırıya karşılık verdik. O an beni çok kızdıran ve üzen şey çarşının orta yerinde sivillerin arasında çatışmaya mecbur kalmamız oldu. Siviller de canını kurtarmak için ara sokaklara kaçışarak oradan uzaklaştılar. Çatışma çok uzun sürdü. Biraz sessiz kaldıktan sonra bizlere saldıran Rum güçleri bölgeden kaçtılar. Yardıma gelen askerlerimizle beraber bizden biraz uzakta yatan arkadaşlarımıza baktık. İçlerinde önceden tanıdığım ama soyadını hatırlayamadığım Mahmut³³⁴ adında bir askerimiz olmak üzere toplam 3 silah arkadaşımız çarşının orta yerinde şehit olmuştu. Birkaç kişi de yaralanmıştı. Adaya ayak basar basmaz böylesi felaket bir manzaraya tanık olmam beni çok zorladı. Fakat güçlü durmak ve mücadele etmek zorundaydık.”

Sivillerin ortasında çatışmak zorunda kalan Gazi Haydar Nerse, bu durumdan son derece rahatsız olduğunu beyan etmiştir. Olayların seyrine ise şöyle devam etmiştir:

³³⁴ Gazi Haydar Nerse, şehit olan “Mahmut” adındaki askerin soyadını hatırlayamamaktadır. Ancak Tarakçı, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, Kıbrıs Barış Harekâtı Şehitleri Listesinde olan 141, 152, 212, 310 ve 428 nolu Mahmut adında Kıbrıs Barış Harekâtı şehitleri mevcuttur.

“Savaş boyunca bizler sabit bir yerde kalmadık. Girne’de biraz mücadele ettikten sonra devam ettik. Gelen emirle Lefkoşa’da durumun vahim olduğu, bizim bölüğün oraya kaydırılması istendi. Vakit kaybetmeden araçlarla Lefkoşa’ya doğru gittik. Orada da durum çok kötü ve içler acıydı. Her yerde savaş durumu hakimdi. Lefkoşa’da fazla bekletilmeyerek Beşparmak Dağları’nın kritik mevkillerine gönderildik. Zaten Beşparmak Dağları’nda yaşadıklarımızı saymaya kalksam yüzlerce sayfa olur. Durum o kadar korkunç ve kötüydü. Ancak her zamanki gibi devam etmek zorundaydık. Adada olur olmadık şeyler yaşadık, gördük.”

Buradan, Haydar Nerse’nin bağlı olduğu askeri birliğin diğer Türk kuvvetlerine takviye destek konusunda öncü rol oynadığı anlaşılmaktadır. Gazi Nerse, iase ve yaşadığı diğer olayları anlatmaya şöyle devam etmiştir:

“Yeme, içme ve mühimmat konusunda herhangi bir sorun yaşamadık. Savaş durduktan sonra güvenlik amaçlı devriye ve köy kontrollerimize devam ettik. Bana onca yaşadığın, gördüğün unutamadığın anıların nedir? diye sorarsanız; İlk olarak Girne’ye ayak basar basmaz uğradığımız ilk saldırı ve Kıbrıs’ta birkaç güzel şeye tanık olduğum olaylar derim. Bunlar ise ortalık sessiz olduktan sonra kontrolün çok büyük oranı bizdeydi. Yüzlerce Rum aile bizlere teslim edildi. Komutanımız; *‘bu ailelere eşlik edeceksiniz. Evlerine bakacaklar, güvenliklerini sağlayın.’* dedi. Biz de Rum ailelerle birlikte onları evlerine götürdük. Baktılar evlerine sağlam mı değil mi hasar var mı? İkincisi de komutanlarımız, orada yaşayan halk can havliyle yerleşim yerini terk etmiş, kimisi de esir alınmış. Sakın onların ardından kalan yemek olur eşyaları falan olur yanlışla düşüp dokunmayın! Çürüse de bozulsa da el sürmeyin dedi. Bu şeylere tanık olmak beni çok mutlu ediyordu.”

Gazi Haydar Nerse’nin kendilerine Rum köylülerinin yiyeceklerine ve eşyalarına dokunmayın. Harama el uzatmayın ikazını, görüşme yapılan birkaç gazi de teyit etmiştir. Fakat bazı gaziler de komutanları tarafından kendilerine eşyalara dokunmayın! Özellikle yiyecekleri yemeyin. Bilinçli olarak bırakılmış ve zehirlenmiş olabilirler ikazının yapıldığını, yani önlem amaçlı dikkat etmeleri gerektiğinin bilgisini aktarmıştır. Gazi Haydar Nerse, adada yaşadıklarını anlatmaya şöyle devam etmiştir:

“Bir ara savaş durmuştu. Konuşlandığımız köyün muhtarı geldi. Bizim komutandan 3 asker istedi. Dedi ki bir sürü ağaçlarımız kurumak üzere. Su kuyumuz var. Yardımcı olsunlar sularız. Yazık günah dedi. Ben ve 2 Muşlu arkadaş gittik. Kendi aramızda Kürtçe konuşurken muhtar bizlere baktı; *‘Sizler Kürt müsünüz?’* dedi. Biz de evet dedik o an çok sevindi. *‘Sizler burada bizlere çok yardımcı oldunuz. Allah sizlerden razı olsun, çok iyi milletsiniz’* dedi. Bizler de aynı duygularla cevap verdik ve yolumuza devam ettik. O an ne kadar mutlu olduk ne kadar gurur duyduk tarif edemem. Kardeşliğimiz çok eskilere dayanıyor. Allah’ın izni ile devam edecektir.”

Birlikteliğin ruhunu, kardeşliğin savaş esnasında daha da pekiştiğini dile getiren Gazi Haydar Nerse gibi görüşme yapılan birkaç gazi de bunun son derece önemli olduğunu, savaş esnasında daha da kenetlenerek güçlendiklerini dile getirdiler. Gazi Nerse, terhis olma sürecini de şöyle aktarmıştır:

“Kıbrıs Adası’nda 16 ay kaldım. Her iki harekâta da A6 makine nişancısı olarak aktif görev aldım. Terhisimi Kıbrıs’tan alarak memleketime döndüm. Fakat gemiye bindirildiğimizde komutanımız *‘sizler silahsızsınız ve saldırı falan olma ihtimali var. Gece yola çıkmanız uygun*

değil gündüzü beklemek lazım' dedi. Biz de bir gece daha bekleyerek gün doğar doğmaz yola çıktık. Mersin'e geldik oradan memleketime döndüm ve sivil hayatıma kaldığım yerden devam ettim."³³⁵

2.8.22. Nasrettin Okyar

1953 yılında Eruh'ta doğmuştur. Askere gitmeden önce köy hayatının rutin işleri olan çiftçilik ve hayvancılıkla meşgul olmuştur. Askerlik vazifesine önce Isparta Eğirdir Dağ Komando Eğitim Okuluna, ardından usta birliği için Bolu Dağ Komando Tugayı'na gönderilmiştir. 1974 yapılan Kıbrıs Barış Harekâtı'na katılan Gazi Okyar, Terhis olduktan sonra evlenmiş ve 5 çocuk sahibi olmuştur. İlkokul mezunu olan ve 2 dönem Güçlükönak Bağlar Mahallesi Muhtarlığını yapan Gazi Nasrettin Okyar, hâlâ ailesiyle birlikte Şırnak'ın Güçlükönak ilçesinde hayatını sürdürmektedir.

Bolu Dağ Komando Tugayında vatani görevini icra ederken harekâta dâhil olan Kıbrıs gazisi Nasrettin Okyar da her iki harekâta aktif görev alan gazilerden birisidir. Kendisi ile yapılan görüşmede Kıbrıs Barış Harekâtı'na katılma sürecini şöyle anlatmaktadır:

"Bolu Dağ Komando Tugayı usta birliğinde görevimin başındayken tugay komutanımız bizlere Akçakoca'ya denizaltı eğitimine gideceksiniz dedi. Biz de hemen hazırlandık ve Bolu'dan Akçakoca'ya doğru yola çıktık. Bolu'dan çok uzakta, Düzce'ye yakın dağlık bir alanda yemek molası verdik. Henüz yemeğimizi bitirmemiştik ki tugay kurmay başkanı bizim ekipten sorumlu komutanın yanına geldi. İkiisi askerlerden biraz uzakta konuştuktan sonra bize doğru geldiler.

Komutanımız bize hitaben:

'Arkadaşlar beni çok iyi dinleyin! Sizler normalde Akçakoca'ya denizaltı eğitimine gidecektiniz. Fakat çok önemli bir gelişme yaşandı. Ülkemiz şu an savaşın eşiğine gelmiş durumda. Kıbrıs Adası'nda yaşanan gelişmeler yüzünden ülkemiz adaya harekât düzenleyecek. Sizler de bu mühim vazifede yer alacaksınız' dedi

Ardından sorumlu komutanımıza, yapacaklarımızın bilgisini verdi. Biz de verilen emire göre geri döndük. Birliğimizde hazırlıklarımızı yaptıktan sonra Ankara'ya doğru yola çıktık. Akşama doğru Ankara'ya vardık. Önce yemek yedik, ardından büyük bir alana alındık. Biz alanda beklerken birkaç otobüs daha geldi. Ardından sivil bir araçla dönemin Genelkurmay Başkanı Orgeneral Semih Sancar³³⁶ alana geldi.

Bu sefer Genelkurmay Başkanı Semih Sancar bize hitaben:

³³⁵ Haydar Nerse, yaş 68, görüşme yeri Şırnak /Cizre, 19.01.2023 tarihinde yapılan görüşme.

³³⁶ ***Semih Sancar**: 16. Genelkurmay Başkanı 1911 yılında Erzurum da doğdu 1969 yılında Orgeneralliğe terfi etti. Orgeneral rütbesinde 2. Ordu Komutanlığı, Kara Kuvvetleri Komutanlığı ve Jandarma Genel Komutanlığı görevlerini üstlendi. 1973 Genelkurmay Başkanı olarak görevlendirilen Semih Sancar 1978 yılında emekli oldu.

‘Arkadaşlar! Merak etmeyin sizler çok kutsal bir göreve gideceksiniz. Vatan ve millet sizlere emanettir. Kıbrıs’ta yaşananlara müdahale etmeye kararlıyız. Devletimiz daha önce de 1963’te Kıbrıs’ta yaşanan kanlı olaylara sessiz kalmamıştı. Adada yaşananlara müdahale edecek iken edemedi. Fakat 15 Temmuz 1974’te adada yaşanan darbe bizleri tedirgin etmektedir. Yolunuz açık olsun’ dedi.”

Gazi Nasrettin Okyar’ın anlatımlarından Ankara’da, farklı şehirlerden gelen askerler bir alanda toplanmışlardır. Buradan hareketle tıpkı Erzurum’da olduğu gibi çevre illerden gelen askerler için Ankara’da da toplanma alanı oluşturulmuştur. Bizzat Genelkurmay Başkanından gidecekleri görevin detaylarını öğrenen Gazi Nasrettin Okyar, gelişmeleri anlatmaya şöyle devam etmiştir:

“Biz de artık net bir şekilde öğrenmiştik nereye ve ne için gideceğimizi. Farklı illerden gelen askerlerle birleştikten sonra Mersin’in Mut ilçesinde kırsal bir alana gittik. Yolda sürekli türküler ve alkışlara şahit olduk. Bizlere, Mut’tan yarın yola çıkacaksınız denildi. Ben ve onbaşı bir arkadaşım ailemizi haberdar etmemiz gerekiyor dedik ve mektup göndermek için merkeze gitmeyi denedik. Konyalı bir üsteğmenimiz bizleri gördü. Bize ne yapıyorsunuz? dedi. Biz de ailemizi haberdar etmek için mektup göndereceğiz dedik.

Komutanımız ise bize:

‘Aileniz zaten sizlere hasret ve sürekli sizleri düşünüyor bir de bu durumu açıklarsanız daha da onları tedirgin eder, üzmüş olursunuz. Beni dinleyin ve göndermeyin. Zaten kafileden ayrılmanız da mümkün değil.’ dedi. Biz de onu dinledik vazgeçtik. Sabah erkenden bizlere cephane falan verdiler. Helikopterler geldi bizleri adaya götürmek için aldı. Kimin hangi takımda nereye gideceği belli olmuştu. Mersin’den helikopterlerle Girne’ye, Beşparmak Dağları’na yakın alana bırakıldık.”

Sevkiyat sürecine değinen Gazi Nasrettin Okyar, adaya varınca yaşadığı süreci şöyle anlatmıştır:

“Beşparmak Dağları’nı aştık sonra Ortaköy’e geçtik. Bir havaalanı vardı orada. Kıbrıs değiştirme alayı vardı. Oradaki mücahitlerle güvenliği sağlıyorlardı. Rum kuvvetlerinin havaalanını ele geçirmelerine engel olmaya çalışıyorlardı. Ama çevremiz Rumlar tarafından kuşatılmıştı. Özellikle bir mevki vardı çok sıkıntılıydı. Bizim takım Beşparmak Dağları’nı aştı fakat bizden sonra gemilerle adaya çıkarma yapmaya gelen askerlerimiz denizde beklemek zorunda kalmışlardı. Rum kuvvetleri, askerlerimizin çıkarma yapacağı çevreyi ablukaya almıştı. Biz yine Ortaköy’e gittik. Rum kuvvetlerini gördük. Çevre kontrollerini yapıyorlardı. Batı yönünden helikopterlerimiz, uçaklarımız askerlerimizi paraşütlerle Rumların ablukaya aldığı mevkiye bıraktılar. Ardından bizleri de alarak o bölgeye bıraktılar. Biz gittiğimizde askerlerimiz olaya çoktan müdahale etmişti. Biz de yardıma gittik askerlerimizle beraber ablukayı kırarak gemilerimizin sorunsuz bir şekilde karaya yaklaşmasını ve askerlerimizin adaya çıkmasını sağladık. Fakat şehit ve yaralılarımız da vardı. 2 gün Beşparmak Dağları’nda savaştık o bölgenin kontrolünü alana kadar.”

Bu bilgilerden hareketle adada savaşan askerlerin, mücahitlerle iş birliği içinde mücadele ettikleri anlaşılmaktadır. Ayrıca Bolu Dağ komando askerlerinin adaya çıkarma yapılan yerlerde askerlere kurulan ablukaları kırmakta rol oynadığı anlaşılmaktadır. Görüşme yapılan birkaç gazi de ablukayı kırmadıkları bazı yerlerde sivillerin zarar

görmesini engellemek için adaya farklı mevkilerden çıkarma yapmak zorunda kaldıklarını aktardılar. Gazi Okyar, savaş ortamında yaşadıklarını anlatmaya şöyle devam etmiştir:

“Adanın çoğu yerinde savaş hâkimdi. İnanılmaz kötü manzaralarla karşı karşıya kaldık. Zaten dağ komando askeri olduğumuz için bunu çok anormal görmedim. 2. günün sonunda yönümüzü kuzeye doğru çevirerek ormanlık alana geçtik. Temmuz ayı olduğu için aşırı derecede sıcaktı ve susuzduk. Yolumuza devam ederken bazı evlere denk geldik. Bizlere su ikram ettiler. Beşparmak Dağları’nın eteğine vardıktan sonra o kadar yorgun ve bitkin kalmıştık ki gölgelik alanı görür görmez dinlenmeye geçtik. Fakat daha eşyalarımızı bırakmadan Rumlar tarafından pusuya düşürüldük. Ateş açıldı ama anında karşılık verdik. Tehlikesiz yere koşup siper almamız sayesinde çok şükür orada zaiyat vermedik.”

Bu bilgilerden hareketle komandoların donanımlı bir eğitim ile mücadele ettikleri, bu sayede atik davranarak kayıpları azalttıkları anlaşılmaktadır. Harekâtın temmuz ayında yapılması, askerleri aşırı derece yormuştur. Yapılan araştırmalar sonucunda farklı illerden harekâta katılan gazilerin de aynı zorluğu yaşadığı teyit edilmiştir. Örneğin Kübra Dünder tarafından yazılan ‘*Tekirdağ Gazilerinin Gözüyle Kıbrıs Barış Harekâtı*’ adlı tez çalışmasında aynı zorlukları yaşadığını beyan eden gaziler bulunmaktadır.³³⁷ Gazi Okyar, olayların seyrine şöyle devam etmiştir:

“Çatışma durduktan sonra Beşparmak Dağları, Beyaz Evler denilen yere çıktık. Gece saat 10 gibi dağın zirvesine yakın yere ulaştık. Herkes dinlenmeye geçmişti. Orada da bize tekrar ateş açıldı. Telsizleri de o an açamadık. Birkaç dakika karşılıklı çatışmadan sonra komutanlarımız telsizle ilgili birimlere irtibatı sağladı. Bize ateş açan ve karşılık verdiğimiz Türk ordusundan olan 1. Taburun askerleriydi. Komutanların araya girmesiyle kayıp verilmeden ateş kesildi. Neyse sabaha doğru hâlâ biz teyakkuzdaydık.”

Bu bilgilerden hareketle çoğu gazilerin defaatle değindikleri sağlıklı iletişim ve istihbaratın önemine, Gazi Okyar’ın bizzat maruz kalmasıyla tekrardan anlaşılmıştır. Gazi Okyar, devamında ise şu bilgileri aktarmıştır:

“Bizden biraz uzakta olan bir Türk bölüğü, sabah ezanına yakın bir vakitte saldırıya uğradı. Ardından ortalığı bir telaş sardı. Mut ilçesindeyken ailenize mektup yollamayın diyen komutanımız bize doğru geldi.

Telaşla sorumlu komutanımıza:

‘*Bizim bölük yoğun ateş altında bu mevkiyi bırakmayın fakat Allah rızası için 20-30 kişi yardıma gelin*’ dedi. Komutanımızın emri ile ben ve birkaç arkadaşım havan mermilerini alarak yardıma gittik. Beyaz Evler denilen bölgeden dağın sırtında mevzilendik. Bizlere ateş açılan tarafa biz de karşılık verdik. Saldırının olduğu mevkinin aşağı yönünden askerlerimiz ilerledi.

³³⁷ Kübra Dünder, *Tekirdağ Gazilerinin Gözüyle Kıbrıs Barış Harekâtı: Sözlü Tarih Çalışması* (Gaziantep: Kırklareli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021), 77.

Rumlar, sanırım yer altında ve betondan mevziler yapmıştılar. Bizim askerlerin bir kısmı mevzileri almak için ilerledi. Fakat yine saldırıya uğradılar ve orada birkaç şehit verdik. Sıcaklık ve hastalık da çok fazlaydı. Biraz bekledikten sonra bir mevki vardı ismini hatırlayamadım. O mevkiye geçtik ve orada geceyi geçirerek mevzilendik. Bölüğümüzün başında Trabzonlu bir üsteğmenimiz vardı. Emir geldi. Girne'ye doğru gidiyoruz dedi. Rum güçleri, gemi ile gelen sevkiyatlarımızın çıkarma yapacakları yeri tutmuşlardı yine. Biz tekrardan pusuyu bertaraf etmek için yola çıktık. Bizde ağır silahlar olduğu için ablukayı kolay kırdık. Sanırım o saldırıda 9-10 Rum askeri etkisiz hale getirildi. Girne'nin içlerine doğru devam ettik. Şehrin çevresine dağılarak Rum karakolunu ele geçirdik. Teslim olan birçok esiri aldık ancak her iki taraftan da kayıplar oldu.”

Bu bilgilerden hareketle Bolu Dağ Komando Tugayı'nın savaştığı birçok mevkide başarı sağladığı, bunun da donanımlı arazi şartlarına uygun aldıkları komando eğitimini sayesinde olduğu anlaşılmaktadır. Gazi Okyar, ayrıca ağır silahları sayesinde çatışmalarda avantajlı olduklarını, bunun da cephelerde kendilerine üstünlük sağladığını aktarmıştır. Gazi Nasrettin Okyar, galibiyetlerinde rol oynayan ana etkenleri söyledikten sonra olayların seyrini anlatmaya şöyle devam etmiştir:

“Savaşta özellikle istihbarat çok büyük önem taşıyordu. Eğirdir Komando Okulundan gelen bir yüzbaşı, emrindeki komandoları destek kuvvet için takımların yardımına verirdi. Yanımıza gelerek bize bir bölgede olan evleri gösterdi; ‘*Oradan çok şüphe ediyorum. Kontrol etmemiz emniyetimiz için iyi olur*’ dedi. Bizim ekip o bölgeye gitti. Varır varmaz evlerin birinden bize ateş açıldı. Biz de can havli ile kendimizi emniyete aldıktan sonra evleri aramaya devam ettik. Ateş açılan eve doğru gittik ancak kimseyi görmedik. Bir evin kapsını kırıp içeri girdik evde birkaç kişi vardı. Anlamadığımız dilden konuştular. Komutanımız da bizlere; ‘*bunlar İngiliz siviller, çıkalım*’ dedi. Ardından diğer evlere de kontrol amaçlı teker teker girmeye devam ettik. Bize açılan o ateş sonucunda da onbaşı bir arkadaşımız yaralandı. Onu da seyyar hastanede tedavi ettirdik. Ardından bölgeden uzaklaştık. Ancak bir olay karşısında da çok şaşırılmışım. Girne'ye girdiğimiz vakit sivillerin de çoğuna silah verilmişti ve aralarında direk savaşanlar da vardı. Hatta denizden çıkarma yapmak isteyen askerlerimizi engelleyenler arasında da siviller vardı.”

Evlerden askerlere ateş açıldığı bilgisini, Gazi Ömer Güleş ve birkaç gazi daha köylerde sivillerin kendilerine saldırdıklarını aktardılar. Bu bilgilerden hareketle Rumların adada topyekûn seferberlik ilan ettikleri anlaşılmaktadır. Gazi Okyar, gördüğü olayları anlatmaya şöyle devam etmiştir:

“Harekâta aralıksız mücadeleye devam ediyorduk. Evleri dolaşırken bir inşaatta bizlere açılan ateş sonucunda Karslı bir arkadaşımız adı Efrahim Demir³³⁸ idi. İnşaata çok yakın çakıl taşlarının üzerinde şehit edildi. Biz şehit arkadaşımızın yanına gittik. Diğer arkadaşlarımız da ateş açılan yere gidip izlerini sürmek istediler. Maalesef 7 arkadaşımızdan 2 kişi daha şehit oldu. Biz de bekledik. Sabah olunca tekrar yolumuza devam ettik. İnşaat alanları ve terk edilmiş yerler bizim için tehlike arz ediyordu. Aramaya devam ederken çavuşumuz vardı. Adnan Türker³³⁹ Giresunluydu. Bir anda vuruldu. Panikle karşılık vermeye başladık. Ortalık sakinleşince Adnan arkadaşımızı aldık ama o da şehit oldu. Karanlık tamamen çökmüştü. Arkadaşım Muşlu Hüseyin

³³⁸ Tarakçı, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, Kıbrıs Barış Harekâtı Şehitleri Listesinde 153 nolu Şehit, s. 290.

³³⁹ Tarakçı, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, Kıbrıs Barış Harekâtı Şehitleri Listesinde 353 nolu Şehit, s. 296.

çevreyi kontrol edelim dedi. Özellikle bize ateş açılan yere -arkadaşlarımızı kaybettiğimiz alana-doğru gittik. Orada Rum askerini gördük. Hemen etkisiz hale getirdik ve silahını aldık. Zaten Girne’de geceleri daha çok hareket ederdik çünkü gündüz çok riskliydi.”

Bu bilgilerden hareketle savaşın sadece cepheler ve kırsal alanla sınırlı olmadığı; cephe gerisinde, özellikle inşaat alanları ve metruk yerlerde de yoğun olduğu anlaşılmaktadır. Arkadaşlarının şehadetine tanık olan ve bunları anlatırken duyulanan Gazi Nasrettin Okyar, komando birliğinin gece yaptığı devriyelerin ve baskınların mücadele için hayati önem arz ettiğine özellikle vurgu yapmıştır. Gazi Okyar, olayların seyrini anlatmaya şöyle devam etmiştir:

“Biz, gezici olarak devam ediyorduk. Soyadını hatırlayamadığım, Astsubay Hüseyin komutasında Girne şehir merkezine girdik. Şehir adeta terk edilmişti. Ortalıkta kimse yoktu. Silah sesleri ise durmaksızın devam ediyordu. Biraz ilerledik ve bazı askerlerin konuşlandığını gördük. Önümüzü zor görüyorduk, çok karanlıktı. Kim olduklarını seçemediğimiz için telaşlandık. Komutanımız çok sessiz bir şekilde fısıldayarak ‘*Sakin ve dikkatli olun çünkü bizimkiler olabilir.*’ dedi. Onlara biraz yaklaştık ama aşırı derecede tedirgindik. Yere yattık komutanımız onlara seslendi. Biraz telaşlansalar da Türkçe cevap verdiler, bizim askerlerdi. Takımdan sorumlu 3-4 subayları bizim yanımıza geldi. Komutanımız; ‘*Biz Bolu Dağ Komando takımındanız ilk günden beri mücadele içindeyiz*’ dedi. Onlar ise adaya yeni gelmiştiler. Yüklüce erzak yemek getirmişlerdi. Bize rahatça dinlenebilirsiniz dediler. Sonra da gemiden indirdikleri erzakları, suları bize verdiler. Yardımcı oldular.”

Bu bilgilerden hareketle komutanların çok temkinli davrandıkları ve daha önceden yaptıkları hataları göz önüne alarak hareket ettikleri anlaşılmaktadır. Ayrıca adada mücadele eden Türk ordusuna Türkiye’den takviye birlikler ve iaşe gönderildiği anlaşılmaktadır. Gazi Okyar, yaşadıklarını anlatmaya şöyle devam etmiştir:

“Yanı başımızdaki boş binada bir sürü esir vardı. Esirler de onlara teslim edilmişti. O yanımıza gelen subaylardan biri, bizim sorumlu komutanımıza:

‘Bu esirler güvenlik sağlanana kadar bize teslim edildi. Sizin askerler bizden önce geldikleri için tecrübelidirler. Bazı askerlerinizi yanımıza bırakın, en azından gün doğana kadar. Biz gelir gelmez hiçbir şey demeden sadece bunları bize emanet ettiler.’ dedi.

Komutanımız ise:

‘Bunlar kaç gündür durmadan geziyorlar, mücadele ediyorlar. Çok yorgun ve bitkinler. Doğru düzgün bir şey yedikleri de yok ama bu gece sizinle kalsınlar hem size yardımcı olurlar hem de dinlenmiş olurlar’ dedi.

“Biz de sabaha kadar orada kaldık. Sabah erkenden tekrar yola koyulduk. Biraz mesafe kat ettikten sonra helikopterlerle bir köye yakın yere bırakıldık. Kömürcü köyü diye bir köy. Oraya yakın bir yer vardı. Bize orayı toplanma alanı yapmıştılar. Yönümüzü batıya çevirerek Beşparmak Dağları’na açılan yolu güvenli şekilde açtık. Kömürcü köyüne yakın toplanma alanımıza helikopter bize erzak bırakırdı. O süreçte biraz rahatladık. Erzaklarımızı aldıktan sonra devam ettik. İsmi hatırlamadığım ve içinde büyük bir çiftlik olan köye girerek geceyi orada geçirdik. Sabah erkenden köylere arama taramaya faaliyetine gittik. Bir süre sonra geceyi geçirdiğimiz köye geri geldik.”

Bu bilgilerden hareketle Gazi Nasrettin Okyar; aktardığı bilgilerden, mücadele ettiği mevkileri hiç unutmamıştır. Ayrıca komandoların aldıkları eğitim sayesinde kritik yerlere gönderildikleri anlaşılmaktadır. Devamında ise Gazi Nasrettin Okyar şu bilgileri aktarmıştır:

“O köyde çok kötü bir şey oldu. Hiç unutamadığım bir olaya daha tanık oldum. Köye az biraz uzakta mevzilendiğimiz yere mühimmat dolu bir kamyon geldi. Komutanımız ilgili birimlerle irtibat kurduktan sonra kamyonun içinde gemilerden yüklenen mühimmatın olduğunu söyledi. Kamyonda yaralı bir askerimiz vardı. Kamyonun, çiftliğin arka tarafına alınması istendi. Araç biraz ileri gider gitmez sanırım takipteydi, birden havan saldırısına uğradı. Kamyonda olan yaralı asker orada şehit oldu. Ardından kamyon yanmaya başladı. Biz de hemen silahlarımızı alıp saldırının geldiği yöne doğru koştuk. Karşılık verdik ama bir netice almadık ve izini kaybettirdi. Bu olay karşısında çok kötü olmuştum. Takip ede ede yanı başımıza kadar gelip mühimmat dolu kamyonu imha ediyorlar.”

Savaşta özellikle istihbaratın önemine çok vurgu yapan Gazi Okyar, bu vahim olay karşısında çok üzüldüğünü, kamyonun takip edildiğini bunun da kendileri tarafından fark edilmediğini aktarmıştır. O an tek tesellisi, saldırının zamanlamasının tutturmadıkları için büyük felaketten kıl payı kurtulduklarını söylemiştir. Gazi Okyar, devamında ise şunları söylemiştir:

“Zaten bu ve bunun gibi pusu, taciz ateşi, Vurkaç saldırılarına çok maruz kalırdık. Mücadelenin artık daha geniş bir alana yayılma kararı alınmıştı. Bizim takıma keşif takımı da dâhil olmuştu. Artık onlarla birlikte devam etmeye başladık. Yaralanan ve şehit olan askerimizi aldıktan sonra biz de Lapta’ya geçtik. Orada da durum vahimdi. Esirler çoktu, inancımız gereği onlara kötü muamele etmezdik. Biraz dinlendikten sonra esirleri diğer gruba teslim edip devam ettik. Yol üzerinde ormanlık alana doğru aniden giren askeri bir aracımıza sonradan tanıştığımız ismi Abdülhadi olan bir asker; ‘girmeyin! Orada Rumlar var’ diye bağırdı. Fakat bizimkiler duymadılar ve birkaç saniye sonra araca saldırı yapıldı. Biz de hemen o yöne doğru kaçtık ama bizim de üzerimize yoğun ateş açıldığı için geri çekilmek zorunda kaldık.”

Bu bilgilerden hareketle Bolu Dağ Komando askerlinin, gezici tim görevi de üstlendikleri anlaşılmaktadır. Gazi Nasrettin Okyar, Birinci Harekâta yaşadıklarını anlattıktan sonra yaşanan gelişmelere şöyle değinmiştir:

“Bir süre sonra dönemin Başbakanı Bülent Ecevit araya girmişti. Sanırım Londra’ya temsilci falan yollamıştı. Ateşkesin sağlanması ve barış için girişimler olmuştu. Biz de bir süre sonra eskiden gecelediğimiz yere geri gittik. Ortalık biraz sakinleşmişti. Birkaç gün bekledik, dinlenmeye geçtik. Aziz adında bir arkadaşımız vardı. Sanırım Bursalı idi. Bize; ailenize mektup yazın, dedi. Hepimiz ölme ihtimaline karşılık yazdık.

Aziz arkadaşımız devamında:

‘Bende Kıbrıs’la ilgili fotoğraflar, kartpostallar var eklerim tüm mektuplara, bunları Amasyalı arkadaşımız Hüseyin Comba,³⁴⁰ ailesine gönderecek. Ailesi oradan bizim adreslere göndermesi için tek elden postaneye verir, dağıtır’ dedi.”

Gazi Nasrettin Okyar, Birinci Harekâtın yorucu geçtiğini, ateşkesin ilanından sonra Türkiye Cumhuriyeti tarafından barışın tesisi için bir dizi diplomatik girişimlerin yapıldığını söylemiştir. Bu süre zarfında, tugay olarak biraz dinlenme fırsatı bulduklarını, kendilerine çok iyi geldiğini de aktarmıştır. Ancak yapılan görüşmelerden herhangi bir çıkmayınca, İkinci Harekâtın yapılması emri kendilerine verilmiştir. Gazi Okyar, İkinci Harekâtın başlamasını ve yaşadıkları süreci anlatmaya şöyle devam etmiştir:

“Bizim komando birliği aşırı derece bitkin düşmüştü. Ateşkes kararından sonra barışın tamamen sağlandığı haberini heyecan içinde bekledik ve dinlenmeye geçtik. Fakat çok geçmedi ki yeni harekât başladı. Kaldığımız köye saldırı oldu. Saldırı olan yöne sanırım ya Hakkârılı ya da Muşluydu bir arkadaş belirlenen alanlara yoğun bir havan saldırısı yapıyordu. Çok tecrübeliydi. Askeri araca bağırarak ormanlık alana girmeyin diyen de kendisiydi. İlk saldırı korkunçtu. Her yer mermi izleri ve ateşler içindeydi. 16 ağustosta tekrardan Beşparmak Dağları’na çıktık ve mevzilendik. Üstümüzden uçaklarımız geçti. Belirlenen mevzileri yoğun bombardımana tuttu. Neredeyse ikinci vaktine kadar sürdü yoğun hava saldırısı. O bölgeleri aldıktan sonra Omorfo’ya geçtik. Oradan da yine Lefke’ye geçtik.”

Buradan, ilk harekâta olduğu gibi Türk savaş jetlerinin önemli rol oynadıkları anlaşılmaktadır. Gazi Okyar, kaldığı yerden şöyle devam etmiştir:

“Biz İkinci Harekâta daha da büyük mücadele verdik. Rum kuvvetinin gücü kırıldı gibi olmuştu. Bazen de sanırım Barış Gücünün helikopterleriydi. Üzerimizden alçak uçuşla geçirdi. Bir süre sonra bizleri ilk indirdikleri yere götürdüler. Oradan yine Ortaköy’e geçtik, mevzilendik. Bir havaalanını bize toplanma alanı yaptılar. Sanırım şu an Ercan Havaalanı olmalı, tam hatırlayamadım. Sıkıntılarımız biraz azalmıştı. Malzemeler de bize çok fazla geldi. Erzak, yemek falan da çok gelmişti. Aralıksız mücadeleler sonucunda ateşkes yine ilan edilmişti.”

Bu bilgilerden hareketle İkinci Harekâtın daha hazırlıklı ve donanımlı başlatıldığı anlaşılmaktadır. İkinci Harekâta ateşkesin ilan edilmesiyle savaşın durduğunu aktaran Gazi Nasrettin Okyar, adada yaşadığı süreci anlatamaya şöyle devam etmiştir:

“Savaş durmuştu ama biz her daim hazır kıtada beklerdik. Bazen de sadece asayiş için şehirden şehre, köyden kente gezerdik. Terhis olana kadar da sürekli askeri tatbikatlar ve eğitimleri görmeye devam ettik. Her iki harekâta da aktif görev aldım. O süreci, çaresizliği gördükten sonra anladım ki Kıbrıs Barış Harekâtı, tam yerinde ve zamanında bir harekâttı. Aradan biraz zaman geçtikten sonra bizim bağlı olduğumuz, Bolu Dağ Komando takımını şehitler mezarlığına götürdüler. O an çok üzüldüm, duygulandım. Çoğu bizim ekipten olmak üzere beraber mücadele

³⁴⁰ Özcan, “Kıbrıs Barış Harekâtı ve harekâta katılan Amasyalı Şehit ve Gaziler” Kıbrıs Barış Harekâtı’na katılan Gümüşhacıköy kazası gazileri er ve erbaşlar listesindeki 13 nolu sırada Hüseyin Comba adında gazi mevcuttur. Ayrıca bkz.

*Selim Özcan, “Kıbrıs Barış Harekâtı ve Harekâta Katılan Amasyalı Şehit ve Gaziler”, *Tarih ve Gelecek Dergisi* 5/2 (Ağustos 2019).

ettiğim toplam 13 arkadaşım şehit oldu. Onları hiç unutamiyorum. Giresunlu Adnan Türker,³⁴¹ Karslı Efrahim Demir,³⁴² bize mektupları yazdırıp yollayan Aziz³⁴³ arkadaşımız, Antakyalı Hasan Alkan³⁴⁴ ve daha niceleri... Dile kolay silah arkadaşın kollarında can veriyor ya da yanında parçalanıyor. Bunun ne kadar zor olduğunu ancak yaşayanlar bilir. Rabbim bir daha ülkemize, milletimize savaş durumunu yaşatmasın. Savaş durduktan sonra Kıbrıs'tan şubat ayında terhisimi alarak memleketime döndüm. Memlekete geldikten sonra ailem çok sevindi. Kurban kestiler. Tanıyan tanımayan herkes yanıma gelip soru sordular. Ben de çok gururlandım ve mutlu oldum.³⁴⁵

Bu bilgilere göre Bolu Dağ Komando bölüğünde olan askerlerin, savaşın durmasına rağmen her ihtimale karşı tedbirli oldukları ve bu süreçte eğitimi aksatmadıkları anlaşılmaktadır. Gazi Nasrettin Okyar, öncü birlik ekibi olan komando bölüğünde mücadele etmiştir. Bu sebeple doğal olarak yaşanan kayıplara ve çetin savaş ortamına daha çok tanık olmuştur.

³⁴¹ Tarakçı, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, Kıbrıs Barış Harekâtı Şehitleri Listesinde 353 nolu Şehit, s. 296.

³⁴² Tarakçı, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, Kıbrıs Barış Harekâtı Şehitleri Listesinde 153 nolu Şehit, s. 290.

³⁴³ Gazi Nasrettin Okyar, şehit olan Aziz adındaki silah arkadaşının soyadını hatırlamamaktadır. Ancak Tarakçı, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, Kıbrıs Barış Harekâtı Şehitleri Listesinde Aziz adında 399 nolu Şehit ismi mevcuttur. 298.

³⁴⁴ Tarakçı, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, Kıbrıs Barış Harekâtı Şehitleri Listesinde 56 nolu Şehit, s. 286.

³⁴⁵ Nasrettin Okyar, yaş 68, görüşme yeri Şırnak /Güçlükonak, 22.01.2023, tarihinde yapılan görüşme.

2.9. Genel değerlendirme

Kıbrıs Adası'nda geçmişten gelen ve 2. Dünya savaşından sonra zirve olan adanın Yunanistan'a ilhakı, İngilizlerin ada yönetiminde söz sahibi olmasıyla daha farklı bir sürece girmiştir. İngilizlerin idaresinden cesaret alan Rumlar, tedhiş faaliyetlerini EOKA gibi çeşitli örgütlerin vasıtasıyla sistemli bir boyuta dönüştürmüştür.

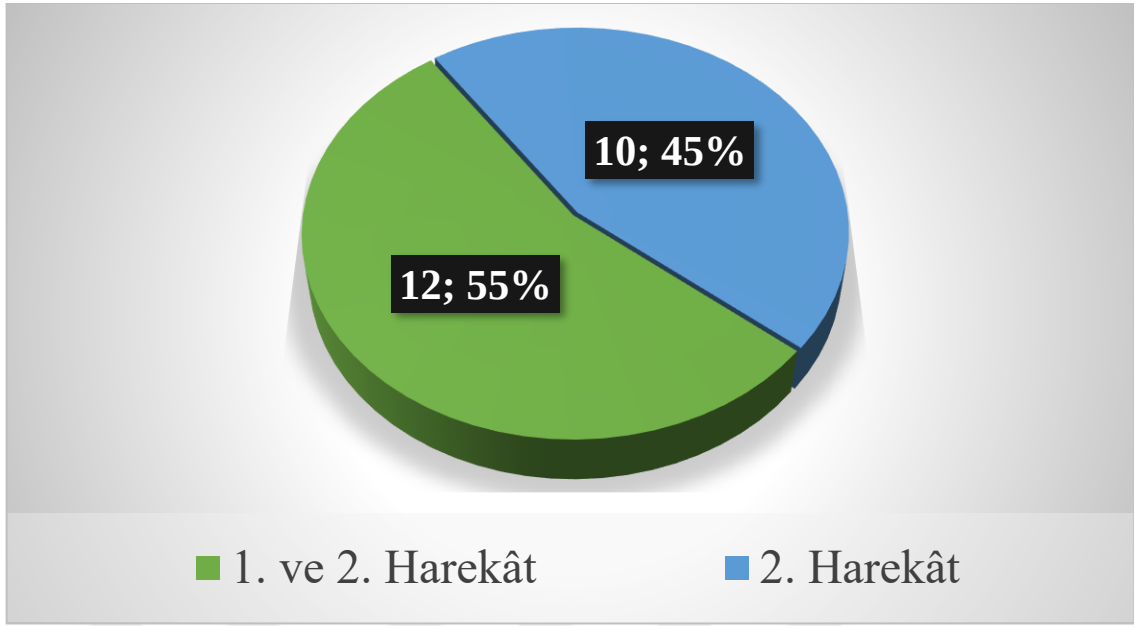
Kıbrıs konusunda çözüm arayan Türkiye, 1960'ta kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasında rol oynamıştır. Adada sükûnete ve çözüme katkı olacağı düşüncesiyle kurulan yeni cumhuriyetin de ömrü kısa olmuştur. Adada şiddet olayları devam ederken Kıbrıs Rum yönetiminin başında olan Makarios ile Yunanistan'ın arası anlaşmazlıklar ve karşılıklı suçlayıcı açıklamalar yüzünden açılmıştır.

Yaşananlardan rahatsız olan Yunanistan, 15 Temmuz 1974'te Makarios'a, Rum Muhafız Birliği öncülüğünde bir darbe yaparak yönetime el koydu. Bu gelişme, Türkiye Cumhuriyeti kanadında hemen karşılık bulmuş ve bunun asla kabul edilmeyeceği bildirilmiştir. Nitekim Türkiye hükümeti yaşanan bu olayı Enosis'e giden yolda büyük bir adım olarak görmüştür.

Türkiye, başta muhatapları ile iş birliği ile sorunu çözmek istemiştir. Ancak bundan bir netice almamıştır. Daha fazla tepkisiz kalmayan Türkiye; Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulma sürecinde imzalanan Garanti Antlaşması'nın verdiği müdahale yetkisini kullanarak Kıbrıs Adası'nda yaşananlara müdahale etmiştir. Türk Silahlı Kuvvetleri öncülüğünde yapılan 1. ve 2. Kıbrıs Barış Harekâtı, adadaki Türkleri olası katliamlara karşı korumuştur.

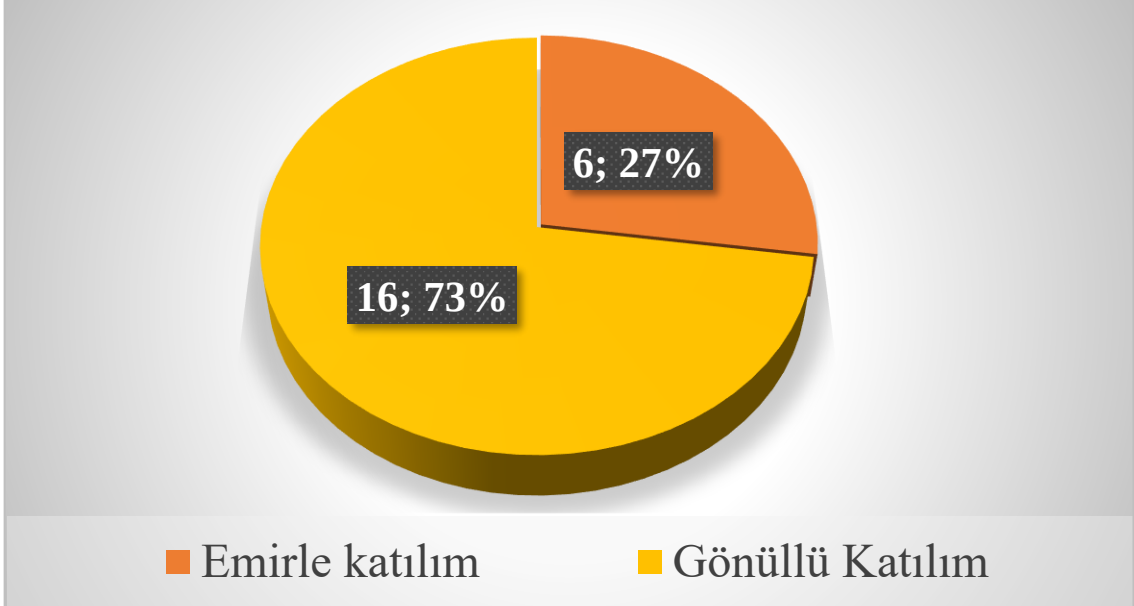
Her ne kadar İkinci Barış Harekâtından sonra Türkiye Cumhuriyeti'ne işgalci muamelesi yapılmışsa da Türkiye, atılan barışçıl adımları benimsemiş ve desteklemiştir. Kıbrıs Barış Harekâtı'na, ülkenin tüm bölgelerinden askerler katılmış büyük görevler üstlenmişlerdir. Barış Harekatı'ndan sonra adada sükûnet bir nebze de olsa sağlanmış ve demokrasi korunmuştur.

2.10. Grafikler

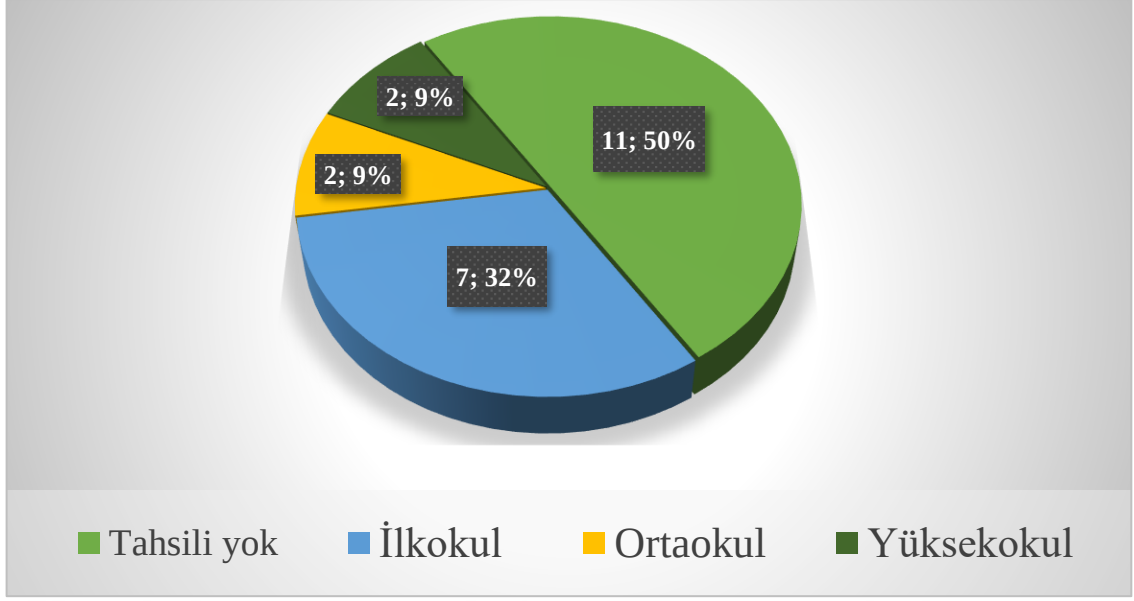
Grafik 2.2. Görüşme yapılan 22 gazinin görev aldıkları harekât

Görüleceği üzere harekâta görev alan 22 gaziden 12 kişi (%55) her iki harekatta, 10 kişi de (%45) sadece ikinci harekâta görev almıştır.

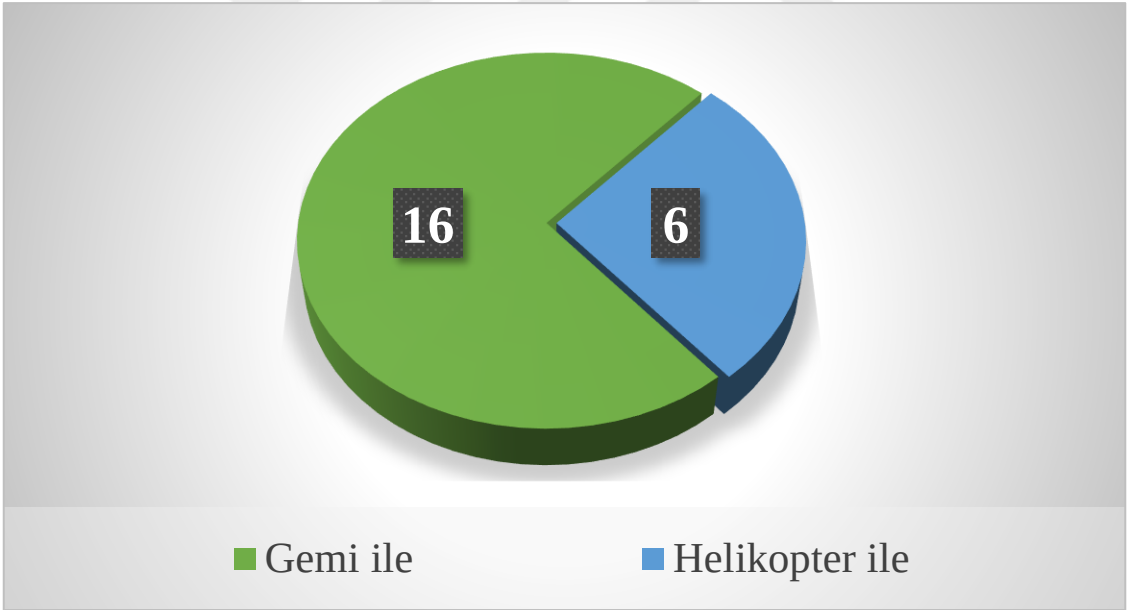
Grafik 2.3. Görüşme yapılan 22 gazinin harekâta dâhil olma durumu

Görüleceği üzere gazilerin çoğunluğu %73'ü (16 kişi) harekâta gönüllü katılmış, %27'si de (6 kişi) emirle katılmıştır.

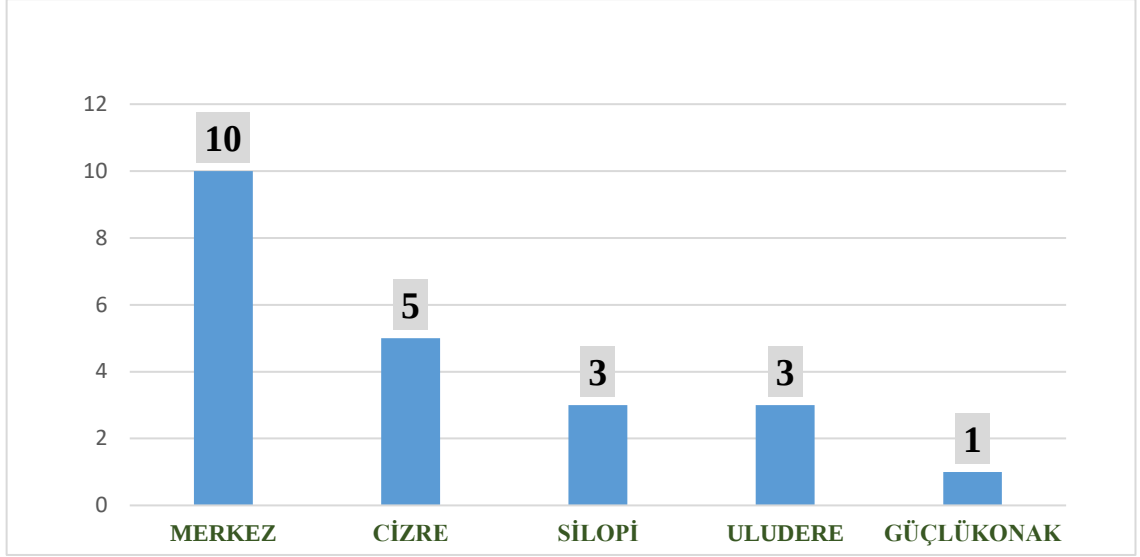
Grafik 2.4. Görüşme yapılan 22 gazinin eğitim durumları

Görüleceği üzere gazilerin çoğunluğu %50'si (11 kişi) herhangi bir tahsili yok, %32 (7kişi) ilkokul, %9 (2 kişi) ortaokul, %9 (2 kişi) de yüksekokul mezunudur.

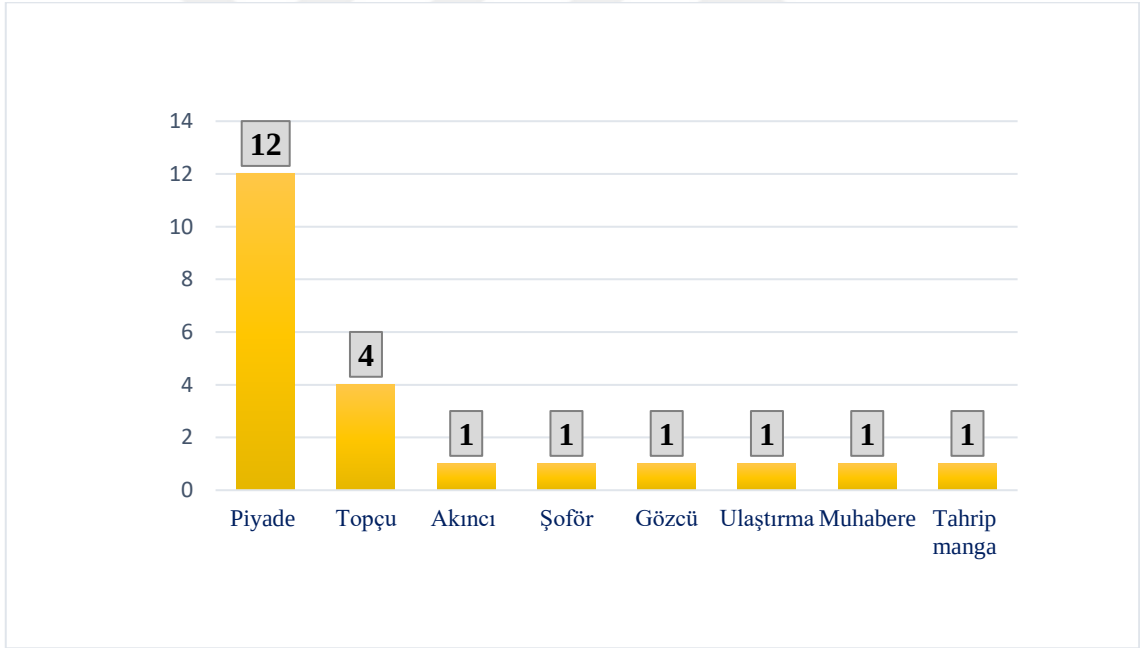
Grafik 2.5. Görüşme yapılan 22 gazinin adaya hangi yollardan sevk edildiğinin oranı

Görüleceği üzere harekâta katılan 22 gaziden 16 kişi (% 73) gemi ile 6 kişi (%27) helikopter ile adaya sevk edilmiştir.

Grafik 2.6. Görüşme yapılan 22 gazinin nüfusa kayıtlı oldukları yer

Görüleceği üzere görüşme yapılan 22 gazinin büyük oranı % 45 (10 kişi) Merkez’de ikamet etmektedir.

Grafik 2.7. Görüşme yapılan 22 gazinin harekât sırasında üstlendikleri görevler

Görüleceği üzere gaziler değişik hizmet sınıfında görev almakla birlikte çok büyük oranı %55’i (12 kişi) piyade eri olarak görev almıştır.

SONUÇ

Kıbrıs Adası, tarihten günümüze kritik süreçlerden geçmiştir. Osmanlı'nın himayesinde üç asırdan fazla kalan adanın özellikle Türkler açısından kaderi, İngiltere'nin 1878'de adayı idaresiyle değişmiştir. Paylaşılmayan ada statüsünde görülen ada, asırlarca bu özelliğini korumuştur. İngiltere'nin hâkim olmasıyla dengelerin değiştiği adada, Kıbrıs sorununa giden süreç de başlamış oldu.

Özellikle 1950'den sonra uluslararası bir konu olan Kıbrıs'ta, Rumlar Enosis düşüncesiyle adanın Yunanistan'a ilhakı için örgütlenmiştir. 1960'lı yıllardan sonra başta EOKA olmak üzere çeşitli örgütlerin çatısı altında Türklerle baskı ve şiddet politikaları uygulanmıştır. Adada var olma savaşı veren Türkler de çeşitli yönelimlere başvurmuşlarsa da yetersiz kalmışlar.

Adada 15 Temmuz 1974'te Yunanistan destekli yapılan darbe ile Enosis'in gerçekleşmesi kaçınılmaz olmuştur. Bu tehlikeyi fark eden Türkiye, sorunu muhatapları ile çözmek istemişse de sonuç almamıştır. Türkiye Cumhuriyeti 20 Temmuz 1974'te Kıbrıs'ta, Türklerle karşı olası katliamlara engel olmak için harekât düzenlemiştir. Yapılan Birinci ve İkinci Harekâtla, Türkler kaderine terk edilmedi ve olası katliamdan kurtarıldılar.

Türkiye Cumhuriyeti, harekâttan sonra da süreci bir oldubitti düşüncesine getirmeyerek adada asayişini korumaya devam etmiştir. 1983 yılında bağımsız olan KKTC'nin varlığını tanımış ve günümüze kadar her türlü desteği vermektedir.

Kıbrıs Barış Harekâtı'na, ülkenin her şehrinden olduğu gibi Şırnak'tan da harekâta görev alan askerler bulunmuştur. Bu çalışmada; Kıbrıs Adası'nın kısa tarihi, geçmişten günümüze kadar oluşan siyasi atmosferi, Türklerin adada var olma mücadelelerini kapsamakla birlikte, Kıbrıs Barış Harekâtı'na fiili olarak katılmış Şırnaklı 22 gazinin yaşadığı süreci kapsamaktadır. Şırnaklı gaziler savaşın bizzat canlı tanıkları olmalarından, sözlü tarih çalışmasına ağırlık verilmiştir.

Gaziler ile yapılan mülakatlardan, daha önce yazılı kaynaklarda rastlanılmayan birçok bilgi elde edilmiştir. Böylece harekâta çok boyutlu açılardan bakılmasına katkı sağlamıştır. Gazilere çoğunluğu açık uçlu olan 22 soru yöneltilerek Barış Harekâtı'na

giden süreç ve Kıbrıs Adası'nda neler yaşandığı anlaşılmaya gayret edilmiştir. Son soruda ise eklemek istedikleri bilgileri kapsayan soruya yer verilmiştir. Bu şekilde cevapları standart sorularda yer almayan bilgileri de elde etme imkânı elde edilmiştir.

Gazilerin anlatımlarından savaşın kaderini değiştiren en önemli unsurlar; deniz ve hava araçları ile arazi şartlarına uygun yetiştirilmiş komandoların öncü birlik olarak mücadele etmesidir. Özellikle Gazi Abdullah Bozkurt ve Nasrettin Okyar; hava gücünün çok etkili olduğunu, taarruz yaptıklarında Türk hava jetlerinin koridor açtırarak önlerindeki engelleri bertaraf ettiklerini ve olası saldırıları engellediklerini aktardılar.

Görüşme yapılan Şırnaklı gazilerin tamamı, usta dönem askerleri olup kendilerine ağır silahlar verilmiştir. Bu da onların daha atik ve tecrübeli olmalarını sağlamıştır. Ayrıca Şırnak'tan harekâta katılan bazı gaziler hem aldıkları eğitim sayesinde hem de Şırnak'ın arazi koşullarına alışkın olduklarından; Beşparmak Dağları'nda mücadele ederken çok fazla zorlanmadıklarını aktardılar. Fakat bölgenin coğrafi yapısına ve alışık olmayan askerler için savaşın son derece zor geçtiğini hatta bundan kaynaklı pusuya düşürülen ve çetin şartlardan hastalanan askerleri de gördüklerini aktardılar. Bu da arazi koşullarına uygun verilen donanımlı eğitimin savaşta ne kadar önem arz ettiğini göstermektedir.

Gazilerin tamamına göre harekâtın yaz mevsiminde yapılması değişik mevsimlere uyum sağlayan askerler için çok zor geçtiğini aktardılar. Çünkü harekâta Türkiye'nin her bölgesinden askerler katılmıştır. Özellikle sıcak iklime adaptasyon sorunu yaşayan askerlerin daha da yorgun ve bitkin mücadele vermelerine neden olmuştur.

Komando eğitimi alan askerlerin pek zorlanmadıkları harekâtın koşulları, her asker için aynı olmamıştır. Özellikle bazı gaziler harekâtın kendi açılarından çok hazırlıksız olduğunu, usta birliğinde henüz birkaç günlük askerken böylesi çıkarmaya gitmenin kendileri için çok zor geçtiğini aktardılar. Özellikle birkaç gazi aşırı derecede adaptasyon sorunu yaşadıklarını, karanlıktan ve silah seslerine aşırı olumsuz tepki verdiklerini aktardılar.

Şırnak'tan her iki harekâta katılanlar olmakla birlikte sadece İkinci Harekâta katılanlar da mevcuttur. (Grafik 2.1.) İkinci Harekâta katılan askerlerin, adaya önce giden askerlerden lojistik ve temel ihtiyaçlar konusunda daha donanımlı gittiği, birçok konuda daha avantajlı olduklarını tespit edilmiştir. Bu da ilk Harekâta yapılan eksikliklerin göz önüne alındığı ve İkinci Harekâta başarılı olmasında bir etken olduğu yorumlanabilir.

Gazilerin çok önemseydiği durumlardan birisi de savaş devam ederken ve bittikten sonra orada yaşayan sivillerin durumu olmuştur. Savaş devam ederken Türker'in yaşadıkları yerleri canı pahasına koruduklarını ve savaş bitikten sonra terhis olana kadar Türk köylerini koruyarak zaman zaman devriyelerle asayiş sağladıkları anlaşılmaktadır.

Gazilerin savaştaki sosyo-psikolojik durumları ve sivil hayattaki duygu ve düşüncelerine de değinilmiştir. Gazilerden alınan bilgilere göre çoğu dönemin teknoloji yetersizliği nedeniyle iletişim konusunda zorluklar yaşadılar. Bu yüzden aileleriyle ilk başlarda irtibat kurmamışlardır. Fakat hem Mersin'den yola çıkmadan sivil halkın yardımıyla hem de Kıbrıs'ta iken ailelerine mektup gönderen gaziler de bulunmaktadır. Eline imkân geçtiği halde üzülmelerini diye ailesini haberdar etmek istemeyen gaziler de mevcuttur.

Başta Abdulcelil Bayram ve Nasrettin Okyar olmak üzere birçok gazi iletişim kısıtlılığının sadece ailelerle olmadığını, askeri birlikler arasında da istihbarat konusunda sıkıntılar olduğunu dile getirdiler. Harekâta görev alan gazilerin büyük çoğunluğu harekât bilgisinin kendilerine söylendiğini, bir kısmı ise gizlilik ilkesi gereği adaya gidene kadar herhangi bir bilgi verilmediğini söylediler.

Görüşme yapılan gazilerin büyük oranı, harekâta gönüllü olarak katıldıklarını, neden gönüllü katıldınız sorusuna ise: Bizlere, Kıbrıs Adası'nda halkımıza zulüm yapılıyor söylemi katılmamız için yeterli sebep olmuştur cevabını verdiler. Ancak özellikle komando, ulaştırma ve mühim askeri birliklerde bulunan Deham Kadirhan, Ahmet Oslu, Ömer Türkmen, Abdullah Emen ve Nasrettin Okyar bazı gaziler ise harekâta direkt olarak emirle katıldıklarını aktardılar. (Grafik 2.2.)

Görüşme yapılan gazilerin tamamı harekâttan önce Kıbrıs'a hiç gitmemişler. Gazi Ömer Türkmen hariç harekâta katılanların tamamına yakını harekât boyunca herhangi bir ek eğitim almadıklarını beyan etmiştir.

Görüşme yapılan gazilerin tahsillerinde farklılıklar mevcuttur. Büyük çoğunluğu okur yazar olmamakla beraber bazılarının ilköğretim ve ortaokul mezunu olduğu bilgisi elde edilmiştir. Herhangi bir tahsili olmamasına rağmen Gazi Abdullah Emen ve Haydar Nerse, askerlikte okuma yazmayı öğrenmiştir. Gazi Deham Kadirhan ve Abdulkadir Bingöl ise sonradan yüksekokul okumuşlardır. (Grafik 2.3.)

Adaya asker sevkıyatı hem deniz yolu hem hava yoluyla yapılmıştır. Helikopterle adaya gidenler sorunsuz bir şekilde adaya varmışlar. Deniz yoluyla adaya çıkarma yapan

askerlerin yüksek oranı ise güvenlik nedeniyle adaya gece çıkarma yapmak zorunda kaldıklarını ve Yunan güçlerinin çıkarma yapacakları yerde pusu ve taciz ateşine maruz kaldıklarını aktardılar. (Grafik 2.4.) Şırnaklı Gazilerin aktarımlarından Kıbrıs Barış Harekâtı; hava, deniz ve kara araçları ile çok yönlü yapılmıştır.

Gazilerden edinilen bilgilere göre savaş devam ederken beslenme konusunda farklı görüşler mevcuttur. Bazı gaziler, savaş devam ederken bisküvi, konserve ve tarlada buldukları buğday ve deniz suyu ile idare ettiklerini aktardılar. Bazıları ise sorun yaşamadıklarını aktardılar. Gezici ve sabit yeri olmayan askerler özellikle yemek konusunda birçok sorun yaşarken karargâhta ve sabit görevde olanların ise pek sorun yaşamadıkları tespit edilmiştir. Karargâhta görev yapan Gazi Nuri Kaplan, gezici olan Abdullah Bozkurt ve Abdulkadir Bingöl aktardıklarından bilgi teyit edilmiştir.

Şırnaklı gazilerin ortak sorunu su temini konusunda olmuştur. Gazilerin aktarımına göre özellikle temmuz ayında yaşanan yüksek sıcaklıkların beraberinde getirdiği su sorunu, mücadeleyi daha çetin kılmıştır.

Gazilerin büyük oranı mücadele ettikleri bölgede başarılar sağlasa da zaman zaman kayıplar vermişlerdir. Diğer bir konu ise alınan esirlerin durumudur. Şırnaklı gaziler esir aldıkları sivillere ve Rum askerlerine savaş ahlakına uygun muamele ettiklerini; özellikle Gazi Mehmet Eren, Ahmet Oslu ve Deham Kadirhan esirleri bizzat teslim aldıklarını, onlara misafir gibi davrandıklarını beyan ettiler.

22 Şırnaklı gazinin adaya ayak bastıkları an gördükleri muamele konusunda farklı görüşler mevcuttur. Gazilerin büyük oranı adada yaşayan Türklerin kendilerine çok iyi muamele yaptıklarını, kendilerini görünce mutlu olduklarını aktardılar. Gazi İsmail Usal, Ömer Türkmen ve Abdullah Bozkurt başta olmak üzere birkaç gazi de bizleri görünce memnun olanlar olsa da bize tepki veren, ne işiniz var burada? Savaşı her yere yaydınız tepkisini veren bir kesim de vardı. Görüşünü aktardılar.

Gazilerin askere gittiği zaman medeni durumları ile ilgili farklı bilgiler elde edilmiştir. Gazilerin bazıları; askere gitmeden önce evlenmiş, bazıları ise askerlikten sonra evlenmişlerdir. Yapılan görüşmelerden, evli ve nişanlı askere gidenlerin ailesine karşı duyduğu özlemin daha fazla olduğu tespiti yapılmıştır.

Savaşın sonra gazilerden bazıları kısa süreliğine; kâbus görme, seslerden irkilme ve sinirli tavırlar sergileme gibi psikolojik rahatsızlık yaşadıklarını söyleseler de büyük oranı yaşamlarına kaldığı yerden sorunsuz bir şekilde devam etmiştir. Görüşme yapılan

gazilerin büyük oranı, düşük gelirli ailelere mensup olduğu ayrıca askerlikten sonra da genellikle tarım hayvancılık ve inşaat işlerinde çalıştıkları bilgisi elde edilmiştir. Deham Kadirhan ve Abdulkadir Bingöl, devlet memurluğu; Ahmet Oslu, Osman Kurnaz ve Nasır Karatay köy koruculuğu; Nasrettin Okyar'ın ise mahalle muhtarlığı yapmıştır.

Gazilere göre toplumun kendilerine bakışında farklı görüşler mevcuttur. Bir kısmı toplum nazarında, gazi olarak anılmanın kendilerine yeteri kadar değer verilmediğini, gereken saygıyı görmediklerini söylerken bir kısmı da toplumda saygıyı gördüklerini aktardılar. Görüşme yapılan gazilerin yüksek oranı harekâtın gerekli ve yerinde bir karar olduğunu, zamanlamanın da çok iyi yapıldığını dile getirdiler.

Yine gazilerin tamamına yakını, harekâta katılmadan önce Kıbrıs Adası ve Kıbrıs sorunu hakkında herhangi bir bilgiye sahip olmadıklarını aktardılar. Deham Kadirhan, Sait Encu ve Abdulkadir Bingöl ise Kıbrıs sorunun kökenini tam olarak bilmediklerini fakat Yunanistan ile Türkiye arasında çok geçmişten gelen sorunlardan kaynaklı olduğunu bildiklerini aktardılar.

Gazilerin tamamına yakını terhisini adada alarak Kıbrıs'tan yurda dönmüşler. Birçok gazi, şeref madalyalarının harekât bittikten neredeyse yarım asır sonra verilmesine sitem etmiştir. Harekât bittikten sonra gazilere, temelli olarak adada kalabilirsiniz. Size her konuda yardımcı olacağız teklifi yapılmıştır. Gazi Abdülaziz Bilir, yapılan teklifi kabul etmediğini fakat kabul edip Kıbrıs'ta kalan arkadaşlarının olduğunu aktarmıştır.

Görüşme yapılan Şırnaklı gazilerin yüksek oranı, gönüllü olarak harekâta dâhil olmalarındaki en büyük etkenin din kardeşliğine olan inançları olmuştur. Özellikle din kardeşliği vurgusunda, Gazi Nasrettin Okyar ve Mehmet İbrahimoglu adada savaşanlara cihat eden anlamı taşıyan mücahit gözüyle bakmışlar.

Diğer bir önemli bilgi de Şırnaklı gazilerin çoğu Türk ve Kürtlerin kardeşliğine vurgu yapmışlardır. Birkaç gazi bu kardeşliğin çok eskiden beri olduğunu, Türk ve Kürtlerin birlikte vatanını kurduklarını aktardılar. Özellikle Gazi Abdullah Bozkurt; Kıbrıs Adası'nda savaşırken Çanakkale'de atalarımızın birlikte verdiği mücadele gibi gördüğünü, bunun kardeşliğimizi daha da pekiştirdiğine inandığını aktarmıştır.

Askerlerin adaya çıkarma yaptıkları yerlerde de değişik bilgiler elde edilmiştir. Bazıları direkt olarak savaşın yoğun olduğu Beşparmak Dağları'na bırakılmış, bazıları ise Girne'ye; oradan da Lefkoşa, Omorfo, Lapta ve diğer kentlere gönderilmişlerdir. Genel

olarak ise ilk gönderildikleri yerlerden lüzumu halinde başka yerlere gönderildikleri bunun da asayiş ve kontrolü sağlamada etkili olduğu görüşüdür.

Çalışmaya dahil edilen gazilerin büyük oranı Şırnak Merkez'den olmakla birlikte ilçelerden de dâhil olanlar mevcuttur. Gazilerin üstlendikleri görevlerde farklılıklar görülmektedir. Büyük oranı mevzi ve nöbet görevini yapmakla birlikte aralarında şoför, muhabere, komando ve ulaştırma gibi görevleri de üstlenenler mevcuttur. (Grafik 2.6.)

Kıbrıs'a deniz yolu ile giden ve mülakat yapılan Şırnaklı gazilerin tamamı Mersin'den adaya gitmişlerdir. Hatırlayanların çoğunluğu da Kıbrıs Adası'na ilk olarak Mağusa ve Girne'ye gitmişlerdir. Hava yolu ile gidenlerin tamamı helikopterle gitmişlerdir. Helikopterle gidenlerin hatırladıkları kadarıyla tamamı Mersin Ovacık'tan gitmişlerdir. Kıbrıs'a ise ilk olarak Lefkoşa ve Beşparmak Dağları'na bırakılmışlar. Mülakat yapılan Şırnaklı gazilerin arasında adaya paraşütle inen yoktur.

Adada mücadele eden Şırnaklı gaziler, savaşın durması konusunda değişik görüşleri aktardılar. Bazı gaziler ateşkesin yapılmasına tanık olduğunu ve süreci bildiğini söylemiştir. Bazıları da savaşın nasıl durduğunu ve ateşkesin nasıl sağladığını bilmediklerini aktardılar.

Görüşme yapılan Şırnaklı Kıbrıs gazilerden, başta Ahmet Oslu olmak üzere tamamına yakını sosyal ve ekonomik haklarının iyileştirilmesini ve kendilerine gereken değerin verilmesini istediler. Gaziler, son olarak tüm gaziler gibi eşit haklardan yararlanmak istediklerini devlet idarecilerinden talep etmişlerdir.

Türkiye Cumhuriyeti tarihinde, 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı'nın önemli bir yeri vardır. Harekâtın bizzat canlı tanıkları olan Şırnaklı gazilerin, ilk defa sözlü tarih tekniklerine dayalı bilimsel bir çalışmaya dâhil olması önemlidir. Konusu itibariyle ilk olma özelliği taşıyan çalışmamızın, bilimsel literatüre ve sözlü tarih çalışmalarına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Şırnaklı gazilerin, Kıbrıs Barış Harekâtı'nda yaşadıkları olayların bilimsel veriler ekseninde çalışmaya alınması hem konu ile ilgili çalışma yapmak isteyen araştırmacılara kaynak olacak hem de konuya ilgi duyan sözlü tarih çalışmaları için mütevazı bir örnek teşkil edecektir.

KAYNAKÇA

ARŞİV BELGELERİ

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi

BCA. Fon Kodu, 30-10-0-0, Yer Bilgisi, 124-88-14.

BCA. Fon Kodu. 30-1-0-0, Yer Bilgisi. 16-86-5.

BCA. Fon Kodu. 30-1-0-0, Yer Bilgisi. 16-89-10.

BCA. Fon Kodu. 30-1-0-0, Yer Bilgisi. 19-110-9.

BCA. Fon Kodu. 30-1-0-0, Yer Bilgisi. 37-226-1.

BCA. Fon Kodu. 30-1-0-0, Yer Bilgisi. 37-226-3.

BCA. Fon Kodu. 30-1-0-0, Yer Bilgisi. 64-394-29.

BCA. Fon Kodu. 30-1-0-0, Yer Bilgisi.1-8-19.

BCA. Fon Kodu. 30-18-1-2, Yer Bilgisi. 140-80-3.

BCA. Fon Kodu. 30-18-1-2, Yer Bilgisi. 140-82-2.

BCA. Fon Kodu. 30-18-1-2, Yer Bilgisi. 144-68-13.

BCA. Fon Kodu. 30-18-1-2, Yer Bilgisi. 152-21-5.

BCA. Fon Kodu. 30-18-1-2, Yer Bilgisi. 152-33-6.

BCA. Fon Kodu. 30-18-1-2, Yer Bilgisi. 176-14-18.

BCA. Fon Kodu. 30-18-1-2, Yer Bilgisi. 178-34-3.

BCA. Fon Kodu. 30-18-1-2, Yer Bilgisi. 317-47-12.

BCA. Fon Kodu. 30-18-1-2, Yer Bilgisi. 317-47-6.

BCA. Fon Kodu. 30-18-1-2, Yer Bilgisi. 317-47-7.

BCA. Fon Kodu. 30-18-1-2, Yer Bilgisi. 317-47-8.

BCA. Fon Kodu. 30-18-1-2, Yer Bilgisi. 318-49-10.

BCA. Fon Kodu: 30-1-0-0, Yer Bilgisi. 7-40-18.

MECLİS TUTANAKLARI

Tutanak Dergisi, TBMM 8. Dönem, C. 23, Birleşim 33, s. 288.

Tutanak Dergisi, TBMM (Birleşik Oturum), 13. Dönem, C.13/1, Birleşim 4, s.18.

Tutanak Dergisi, TBMM (Gizli oturum), 13. Dönem, C. 13/1, Birleşim 3, s.54.

SÜRELİ YAYINLAR

-**İstanbul Ekspres** (6 Eylül 1955).

-**Akşam** (12 Ağustos 2013), (13 Şubat 1959).

-**Yeni İstanbul** (18 Şubat 1959).

-**Ulus** (7 Şubat 1964).

-**Milliyet** (7 Eylül 1955), (2 Ocak 1964), (16 Temmuz 1974), (17 Temmuz 1974),

-**Hürriyet** (17 Kasım 1967), (20 Temmuz 1974).

-**Cumhuriyet** (23 Temmuz 1974).

(20 Temmuz 1974), (23 Temmuz 1974), (25 Temmuz 1974), (18 Ağustos 1974).

ARAŞTIRMA VE İNCELEME ESERLERİ (Kitap, Makale, Tezler, Bildiriler)

Açıkgöz, Serkan. *Kıbrıs Barış Harekâtı (20 Temmuz 1970)*. Edirne: Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006.

Afyoncu, Erhan. “Sokullu Mehmed Paşa”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. Cilt 37/354-357. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.

Afyoncu, Erhan. *Herkes İçin Kısa Osmanlı Tarihi 1302-1922*. İstanbul: Şenyıldız Yayıncılık, 2021.

Akgün, Sibel. “1942- 1943 Arası Dönemde Kıbrıs Türk Kimliğinin İlk Kurumsallaşma Hareketleri”. *Turkish Studies* 7/3 (2012), 127-143.

Akkurt, Aydın. *Türk Mukavemet Teşkilatı 1957-1958 Mücadelesi*. Lefkoşa: Bayram Matbaacılık, 1999.

Alasya H. Fikret. “Tarihi Perspektiften Kıbrıs Meselesi”. *Tarihi Gelişmeler İçinde Türkiye'nin Sorunları Sempozyumu (Dün, Bugün, Yarın (8-9 Mart 1990)*. 2/229-253 Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1995.

Alasya, H. Fikret. *Tarihte Kıbrıs*. Ankara: Kıbrıs Türk Kültür Derneği Yayınları, 1988.

Alasya, H. Fikret. “Kıbrıs”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 25/379-382. İstanbul: TDV Yayınları, 2022.

Altun, Mehmet. *Kıbrıs Olayları (1960-1974) ve Gaziantep Kıbrıs Gazileri*. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016.

Altunay, Ömer Alper. *Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Çözülüşü (1963-1967)* İstanbul: İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020.

Apuhan, Ferhat. *1974 Kıbrıs Barış Harekâtı ve Bingöllü Kıbrıs Gazileri*. Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017.

Armaoğlu, Fahir. 20.yy. siyasi tarihi 1914-1995. İstanbul: Alkım Yayınları, 2005.

Artuç, İbrahim. *Kıbrıs'ta Savaş ve Barış*. İstanbul: Kastaş Yayınları, 1999.

Aslan, Zehra. "Tek Parti Döneminde Türkiye'nin Kıbrıs Politikasına Bakışı". *Uluslararası Boyutlarıyla Kıbrıs Meselesi ve Geleceği Uluslararası Sempozyum Kitabı*, ed. Duygu Türker Çelik. 55-80. Ankara: AKDITYK Atatürk Araştırma Yayını, 2016.

Atik, Vahdettin Vd. Belgelerle *Osmanlı Yönetiminde Kıbrıs*. İstanbul: T.C Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı ile T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı Türk İş birliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığının ortak yayını, 2. Basım, 2020.

Aulard, A. *Fransa İnkılabının Siyasi Tarihi Demokrasinin ve Cumhuriyetin Kaynakları ve Gelişmesi (1789-1804)*. çev. Nazım Poroy. 1. Cilt. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 3. baskı, 2011.

Avcı, Fuat vd. *Kıbrıs Türk Halkının Varoluş Savaşı ve Rauf R. Denктаş*. Ankara: Kıbrıs Türk Kültür Derneği Yayınları, 2016.

Aydın, Duygu. *Trabzonlu Gazilere Göre Kıbrıs Barış Harekâtı*. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016.

Ayhan, Bilgin. Samsun'daki *Kıbrıs Gazilerinin Gözüyle 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı Üzerine Bir Sözlü Tarih Çalışması*. Tokat: Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012.

Babaoğlu, Resul. "Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Kurulması ve Makarios'un Türkiye Ziyareti 22-26 Kasım 1962". *Uluslararası Boyutlarıyla Kıbrıs Meselesi ve Geleceği Uluslararası Sempozyum Kitabı*. ed. Duygu Türker Çelik. 301-328. Ankara: AKDITYK Atatürk Araştırma Yayını, 2016.

Baday, Gökhan. *1974 Kıbrıs Barış Harekâtı ve Kars -Ardahan Kıbrıs şehitleri ile gazileri*. Kars: Kafkas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2009.

Bakışçı, Nihal. "1572 Tarihli Kıbrıs Tahrir Defteri ile 1833 Tarihli Kıbrıs Temettuat Defteri karşılaştırılması: Vadili Köyü örneği". *Tarihte Kıbrıs*. ed. Osman Köse. Cilt 1/247-260. İstanbul: İmak ofset, 2017.

Balıkçioğlu, Emrah. “KKTC Millî Arşiv Belgeleri Işığında Kıbrıs Adası Türk Azınlığı Kurumunun (KATAK) Kıbrıs Türk Toplumuna Yararına Yürüttüğü Faaliyetler (1943-1946)”. *Vaknîvis- Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi* 4/1 (Mart 2019), 26-50.

Balyemez, Mehmet. “İngiliz Yönetimi Döneminde Kıbrıs’ta Çıkarılan İkinci Rum İsyanı (18-19 Aralık 1954)”. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi* 37/103 (Mayıs), 218-251.

Balyemez, Mehmet. *İngiliz Yönetimi Döneminde Kıbrıs Türklerinin Siyasi Örgütlenmeleri (1923-1960)*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Doktora Tezi, 2017.

Başdağ, Yusuf. *Kıbrıs Türk Federe Devleti’nden Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’ne Türk-Kıbrıs Politikası*. Ankara: Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021.

Beter, Süleyman. *Kıbrıs Barış Harekâtı ve İçdışlı Kıbrıs Gazileri*. Ağrı: Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021.

Beydili, Kemal. “Paris Antlaşması”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. Cilt 34/168-172. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.

Bostancı, Mustafa. “Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nin İlânı ve Buna Yönelik Tepkilerin Türk Kamuoyundaki Yankıları”. *Tarih Araştırmaları Dergisi* 34/57 (01.05.2015), 317-356.

Can, Şinasi. *Kurtarılmış Ada Kıbrıs ve 1974 Barış Harekâtı*. Ankara: Akademisyen Kitabevi, 2014.

Cankurt, Ayhan. “Rumların Akritas Soykırım Planları ve Kıbrıs’taki Çözumsuzlüğün Başlangıcı”. *Assam Uluslararası Hakemli Dergisi* 8/19 (01.11.2021), 71-87.

Çakmak, Hüseyin. *Kıbrıs’taki Gelişmelerin (1955-1974) Kütahya Basınına Yansımaları*. Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.

Çakmak, Zafer. “Kıbrıs’tan Anadolu’ya Türk Göçü (1878–1938)”. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 36 (2008), 201-223.

Çay, Abdülhaluk. *Kıbrıs’ta Kanlı Noel-1963*. Ankara: Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1989.

Çelebi, İlker. *1974 Kıbrıs Barış Harekâtından Annan Planına Türkiye Cumhuriyeti’nin Kıbrıs Politikası ve Türkiye AB İlişkilerinde Kıbrıs’ın Etkisi (1974-2004)*. Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020.

Çelik, Cemil. *İngiliz Yönetiminde Kıbrıs’ın İdari ve Sosyal Durumu (1878-1914)*. Antalya: Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2012.

Çetiner, Abdullah Cengiz. *Kıbrıs Barış Harekâtı'nda Kara Muharebeleri*. Afyon: Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007.

Çevikel, Nuri. *Kıbrıs Akdeniz'de Bir Osmanlı Adası*. İstanbul: 47 Numara Yayınları, 2006.

Çilingir, Atilla. *Girne'den Doğan Güneş*. İstanbul: Sektör Yayıncılık, 1999.

Çopur, İzzettin. *1974 Kıbrıs Barış Harekâtı ve Anılar*. İstanbul: Kastaş Yayınları, 2017.

Değerli, Esra Sarıkoyuncu. “Demokrat Parti Döneminde Türkiye'nin Kıbrıs Politikası (1950–1960)”. *Akademik Bakış Dergisi* 6/11 (2012), 85-105.

Demir, Şerif. “Adnan Menderes ve 6/7 Eylül Olayları”. *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi* 0/12 (12.10 2012), 37-63.

Demirkent, Işın. “Kıbrıs” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. Cilt 25/371-373. İstanbul: TDV Yayınları, 2022.

Denizli, Ali. *Kıbrıs Barış Harekâtı 20 Temmuz 1974*. Ankara: Bekiran Yayınları, 2014.

Dölkeleş, Bekir. *Kıbrıs Barış Harekâtı Sonrasında ABD'nin Uyguladığı Silah Ambargosu ve Türk Savunma Sanayiine Etkileri*. Lefkoşa: Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Araştırma Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014.

Dündar, Kübra. *Tekirdağ Gazilerinin Gözüyle Kıbrıs Barış Harekâtı: Sözlü Tarih Çalışması*. Gaziantep: Kırklareli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021.

Ediş, Enis. *Kıbrıs Barış Harekâtı Odağında Bülent Ecevit*. Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.

Emgili, Fahriye. “Kıbrıs'tan Türkiye'ye Yapılan Göçlerin Kıbrıs Türk Basınına Yansımaları (1923-1938)”. *Karadeniz Araştırmaları Dergisi* 39 (2013), 111-136.

Emircan, Mehmet S. *Kıbrıs Türk Toprağıdır Bütün Türklerin Vatanıdır*. Ankara: Türk-Ar Araştırma Dizisi Yayınları, 2007.

Eroğlu, Hamza. “Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni Yaratan Tarihi Süreç ve Son Gelişmeler”. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi* 18/ 54 (Kasım 2002), 735-793.

Eroğlu, Hamza. *Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Kıbrıs Barış Harekâtı*. Ankara: Emel matbaacılık ve Yayıncılık, 1975.

Erzen, Afif. “İlkçağ Tarihinde Kıbrıs”. *Belleten Dergisi* 157/40 (Ocak 1976), 93-116.

Fırat, Melek M. *1960-71 Arası Türk Dış Politikası ve Kıbrıs Sorunu*. Ankara: Siyasal Kitabevi, 1997.

Fırat, Melek. “Yunanistan’la İlişkiler”. *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler Yorumlar*. ed. Baskın Oran. Cilt1/576-614 ve 716-768. İstanbul: İletişim Yayınları, 2019.

Ahmet C. Gazioğlu, “Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. Cilt 26/516-519 İstanbul: TDV Yayınları, 2002.

Gazioğlu, Ahmet. *İngiliz Yönetiminde Kıbrıs II 1878-1952, Enosis Çemberinde Türkler*. Ankara: Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi, 1996.

Göktürk, Turgay Bülent. “Türkiye Büyük Millet Meclisi, Ceride Kayıtlarında “Johnson Mektubu” ve Sonrası”, *Uluslararası Boyutlarıyla Kıbrıs Meselesi ve Geleceği Uluslararası Sempozyumu* (11-13 Aralık 2014), ed. Duygu Türker Çelik, 221-242 Ankara: AKDİTK Atatürk Araştırma Yayını, 2016.

Gözlü, Ahmet. *Kıbrıs Eskiçağı ve Jeopolitiği*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2011.

Güler, Yavuz. “Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nin Kuruluşuna Kadar Kıbrıs Meselesi”. *G.Ü. Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi* 5/1(1 Ocak 2004), 101-112.

Günay, Nejla. “Kıbrıs’ın İngiliz İdaresine Bırakılması ve Bunun Anadolu’da Çıkan Ermeni Olaylarına Etkisi”. *Gazi Akademik Bakış Dergisi* 1/1 (1 Şubat 2007), 115-126.

Güneş, Gülcan Avcı. “Osmanlı Devleti’nin Gayrimüslimlere Bakışı ve Klasik Dönem Millet Sistemi”. *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi* 1/2 (2015), 1-30.

Gürcan, Gürhan. *6-7 Eylül 1955 Olayları*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006.

Hammer, J. Von. *Büyük Osmanlı Tarihi*. ed. Cem Cavıldak. İstanbul: Nokta Yayınları, 2015.

Hatip, Emine. *Kıbrıs Sorununda Avrupa Birliği’nin Rolü (1990-2004)*. Ankara: Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014.

Hiil, George. *Kıbrıs Tarihi Osmanlı ve İngiliz İdaresi Dönemi 1571-1948*. çev. Nazım Can Serbest, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2016.

İşık, Zekeriya. “19. Yüzyıl Osmanlı Dış Politikası Üzerinde İngiliz Tesiri”. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 4/2 (Aralık 2011), 45-61.

İnan, Süleyman. “İngiliz Belgelerinde Adnan Menderes’in Uçak Kazası”. *Belgi Dergisi* 2/19 (2020), 1884-1904.

İsmail, Sabahattin. *Kıbrıs Cumhuriyeti’nin Doğuşu- Çöküşü ve KKTC’nin Kuruluşu (1960-1983)*. İstanbul: Akdeniz Haber Ajansı Yayınları, 2000.

İsmail, Sabahattin. *Kıbrıs Sorununun Kökleri İngiliz Yönetiminde Türk-Rum İlişkileri ve İlk Türk-Rum Kavga ve Kavgaları*. İstanbul: Akdeniz Haber Ajansı Yayınları, 2000.

Kapucu, Davud. “1974 Kıbrıs Hava Harekâtı”. *Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi* 4/2 (31 Aralık 2020), 82-104.

Karaca, Taha Niyazi, Dostluktan Çatışmaya: Osmanlı Dönemi Türk-İngiliz İlişkileri, *Türk-İngiliz ilişkileri dergisi*, 1/1 (Ocak 2020), 11-32.

Karal, Enver Ziya. *Osmanlı Tarihi Islahat Fermanı Devri 1856-1861*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2011.

Karaman, Mehmet Ali. “Fransız İhtilalinin Osmanlı İmparatorluğuna Etkileri”. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* 1/44 (31 Ağustos 2018), 62-79.

Kartal, Asiye Nisa vd. “Sanayileşme, Fransız İhtilali ve Liberal Anlayışların 19. Yüzyıl Kentine Yansımaları Üzerine Bir Deneme”. *Uluslararası Sosyal Bilimler Akademik Araştırmalar Dergisi* 4/2 (31 Aralık 2020), 46-56.

Kaya, Murat. *Kıbrıs Cumhuriyeti’nin Yıkılışını Hazırlayan Uluslararası Gelişmeler*. İstanbul: Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010.

Keser, Ulvi. “1963 Kanlı Noel Sonrasında Kıbrıs Türklerine Bilinmeyen Bir Yardım Girişimi Üzerine”. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi* 6/12 (1 Aralık 2013), 281- 308.

Keser, Ulvi. “21 Aralık 1963 Kanlı Noel, Kumsal Faciası ve Bugüne Yansımaları”, *Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi* 11/23 (1 Aralık 2011), 277-308.

Keser, Ulvi. “Kıbrıs Sorunu Bağlamında Türkiye’de 6/7 Eylül 1955 Olaylarına Kesitsel Bir Bakış”. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi* 12/ 25 (1 Aralık 2012), 181-226.

Keser, Ulvi. “Kıbrıs’ta Göç Hareketleri ve 1974 Sonrasında Yaşananlar”. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi* 12 (Haziran 2006), 103-128.

Kesiktaş, Fatma Gül, *Kıbrıs Sorununun Türk-Amerikan İlişkilerine Yansıması: Johnson Mektubu (1960-1965)*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2005.

Kılıç, Emine. *Kıbrıs Barış Harekâtı ve Erzincanlı Kıbrıs Gazileri*. Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.

Kısak, Mehmet. *Kıbrıs Barış Harekâtı’na Katılan Urfalı Gaziler*. Şanlıurfa: Harran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016.

Korkmazcan, N. Selcen. “Johnson Mektubu’nun Dayanağı: 12 Temmuz 1947 Tarihli Türk-Amerikan Yardım Anlaşması”. *Uluslararası Boyutlarıyla Kıbrıs Meselesi ve Geleceği Uluslararası Sempozyumu* (11-13 Aralık 2014). ed. Duygu Türker Çelik. 204-220. Ankara: AKDITYK Atatürk Araştırma Yayını, 2016.

Kusutoğlu, Ahmet. *Bursa Basınında 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı*. Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017.

Kuş, Ayşegül. “Kınneir’in İzlenimleri Işığında Kıbrıs Adası: Mağusa, Lakarna, Lefkoşa”. *Tarihte Kıbrıs*. ed. Osman Köse. Cilt 1/223-238. İstanbul: İmak ofset, 2017.

Küçükcalay, Mesut. “Endüstri Devrimi ve Ekonomik Sonuçlarının Analizi”. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 2/ 2 (1 Haziran 1997), 51-68.

Manisalı, Erol. *Dünden Bugüne Kıbrıs*. İstanbul: Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık, 2000.

Morgan, Tabitha. *İngilizlerin Kıbrıs’taki Tarihi Acısıyla Tatlısıyla Bir Ada*. çev. Cumhur Atay, İstanbul: Kalkedon Yayınları, 2013.

Mütercimler, Erol. *Kıbrıs Barış Harekâtının Bilinmeyen Yönleri*. İstanbul: Yaprak Yayınları, 1990.

Olgun Aydın, *Kıbrıs Gerçeği 1931-1990*. Ankara: Demircioğlu Matbaacılık, 1991.

Olgun, Aydın. *Dünden Bugüne Kıbrıs Sorunu*. İstanbul: Kastaş Yayınevi, 1999. 32.

Önal, Tekin. “Fatih Rüştü Zorlu’nun Siyasi Mücadelesi (Mayıs 1954-Mayıs 1960)”. *Akademik Bakış Dergisi* 8/15 (2014), 161-188.

Önalp, Ertuğrul. *Geçmişten Günümüze Kıbrıs*. Ankara: Bekiran Yayınları, 2010.

Özarslan, Bahadır Bumin. *Uluslararası Hukuk ve Avrupa Birliği Hukuku Açısından Kıbrıs Sorunu*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006.

Özbaş, Ayşenur. *Edirne Gazilerinin Gözüyle Kıbrıs Barış Harekâtı: Sözlü Tarih Çalışması*. Kırklareli: Kırklareli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021.

Özcan, Selim. “Kıbrıs Barış Harekâtı ve Harekâta Katılan Amasyalı Şehit ve Gaziler”. *Tarih ve Gelecek Dergisi* 5/2 (23 Ağustos 2019), 223-255.

Özgen, Nezir. *Kronolojik Türkiye Tarihi- Geçmişten Günümüze Türkiye Tarihi*. Ankara: Venedik Yayınları, 2018.

Özkul, Ali Efdal. *Kıbrıs’ın Sosyo-Ekonomik Tarihi 1726-1750*. Ankara: Dipnot Yayınları, 2010.

Özmen, Süleyman. “Kıbrıs Türklerinin Kökeni ve Sosyo-Kültürel Özellikleri”. *Kıbrıs Araştırmaları ve İncelemeleri Dergisi* 2/3 (Temmuz 2018), 21-33.

Özmen, Süleyman. *Avrasya’nın Kırılma Noktası Kıbrıs*. İstanbul: QI Kültür Sanat Yayınları, 2007.

Öztürk, Osman Metin. *Stratejik Açıdan Doğu Akdeniz ve Kıbrıs*. Ankara: Altinküre Yayınları, 2003.

Samani, Meltem Onurkan. *Kıbrıs Türk Milliyetçiliğın Gelişimi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1998.

Sanlı, Nermin. *Kıbrıs Olayları (1950-1974) ve Mersin Kıbrıs Gazileri*. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.

Sarı, Eren. *Mehmed'in Öyküsü Kıbrıs Barış Harekâtı*. Antalya: Net Medya Yayıncılık, 2016.

Sarıca, Murat vd. *Kıbrıs Sorunu*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1975.

Saruhan, Ahmet. *Aydın'daki Kıbrıs Gazilerinin Gözüyle 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı Üzerine Sözlü Tarih Çalışması*. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020.

Serter, Vehbi Zeki. *Adım Adım Kıbrıs Cumhuriyeti, (1960-1963)*. Ankara: Genelkurmay Personel Başkanlığı Askeri Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Daire Başkanlığı Yayınları, 2014.

Sonyel, Salahi R. "İngiliz Yönetiminde Kıbrıs Türklerinin Varlık Savaşımı (1978-1960)". *Türk Tarih Kurumu Belleten Dergisi* 59/ 224 (Nisan 1995), 133-188.

Şahin, İsmail. "İngiltere'nin Akdeniz Siyasetinde Kıbrıs (1580-1878)". *Asia Minor Studies Dergisi* 4/7 (27 Ocak 2016), 149-176.

Tarakçı, Mustafa. *Kıbrıs Barış Harekâtı*. İstanbul: Hiperlink Yayınevi, 2010.

Taşkın Çağatan Vd. "Kıbrıs Türk Millî Mücadelesinde Erenköy Direnişi: Bir Sözlü Tarih Çalışması". *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* 18/33 (Temmuz 2017), 555-586.

Tensi, Murat Tefvik. *Kıbrıs Barış Harekâtı 1974*. Ankara: Bekiran Yayınevi, 2018.

Tezel, Ahmet. *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Devlet Olarak Kıbrıs Sorununun Çözümüne Etkisi*. İstanbul: Kadir Has Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008.

Topçu, İlyas Vd., "Adnan Menderes'in Yargılanması ve İdamı". *Akademik Bakış Dergisi* 61 (Mayıs-Haziran 2017), 59-80.

Uçarol, Rifat. *Siyasi Tarih*. İstanbul: Der Yayınları, 2010.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. *Osmanlı Tarihi*. 3. Cilt 1. Kısım Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 7. Basım, 2009.

Vatansever, Müge. "Kıbrıs Sorununun Tarihi Gelişimi". *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 12/Özel Sayı (1 Temmuz 2012), 1487-1530.

Yalçın, Emrullah. “Kıbrıs’ta Türk Mukavemet Teşkilatı ve Rauf Denktaş”. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi* 15/58 (28 Ocak 2016), 280-301.

Yalçın, Emrullah. “Yunanların Bitmeyen İdeali: “Megali İdea”. *Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi* 4/7 (29 Aralık 2017), 33-48.

Yalçınkaya, Alaaddin Mehmet vd. *Osmanlı Tarihi El Kitabı*. Ankara: Grafikler Yayınları, 2017.

Yelice, Gürhan. *20 Temmuz 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı’nı Hazırlayan Koşullar*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007.

Yurdusev, Ersin. “Osmanlı İmparatorluğu, Rusya ve Hindistan Üçgeninde İngiltere’nin Boğazlar Politikası”. *Belleten Dergisi* 63/237 (Ağustos 1999), 560.

Yüksel, Dilek Yiğit. *Kıbrıs Cumhuriyeti’nin Kuruluş Süreci ve Sorgulanan Varlığı (1878-1964)*. Ankara: Bekiran Yayınları, 2018.

Zenginoğlu, Christina. *Küresel Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Programı 6-7 Eylül 1955 Olaylarına Götüren Etken ve Aktörler*. İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016.

BELGESEL PROGRAMLARI

Birand, Mehmet Ali. “32. Gün, “Kıbrıs Barış Harekâtı’nda Neler Yaşandı? 20 Temmuz 1974”. *Youtube*. 20 Temmuz 2019.

İNTERNET ADRESLERİ

<http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/>

<https://ataturkansiklopedisi.gov.tr>

<https://egazete.cumhuriyet.com.tr/yayinlar>

<https://sozluk.gov.tr/> (tdk)

<https://www.aa.com.tr/>

<https://www.gastearsivi.com/>

<https://www.mfa.gov.tr/default.tr.mfa>

<https://www.milliyet.com.tr/>

<https://www.savunmasanayist.com/>

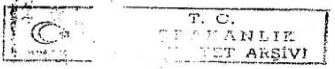
<https://www.sayfa16.com/>

<https://www.trthaber.com/>

EKLER

Ek 1. Selânik'te Atatürk'ün doğduğu eve ve konsoloslğumuza yapılan saldırılar sebebiyle İstanbul, İzmir ve Ankara'da sıkıyönetim ilan edilmesi.

Cumhuriyet Arşivi (BCA), Fon Kodu, 30-18-1-2, Yer Bilgisi, 140-82-2.

T. C. BASVEKÂLET KANUNLAR VE KARARLAR Tetkik Dairesi	
Karar Sayısı 4 5843	KARARNAME

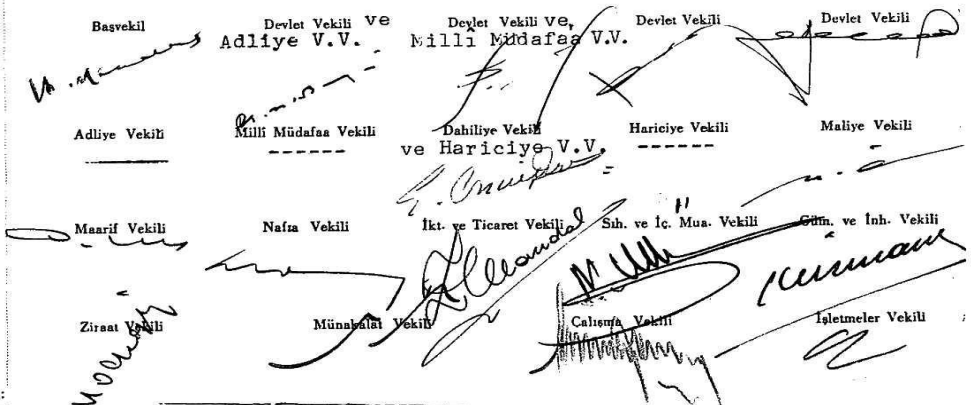
Kıbrıs meselesini ve Selânik'de Atatürk'ün doğduğu eve ve Konsoloshanemize karşı vukubulan tecavüzü vesile ittihaz ederek vatandaşları tahrik ve memleketin yüksek menfaatlarına aykırı olarak Hükümet kuvvetlerine karşı koymak suretiyle girişilen toplu hareketlerin amme huzur ve asayişini ihlâl edecek istidat göstermesi muvacehesinde, Teşkilâtı Esasiye Kanununun 86 ncı maddesi hükmüne tevfi kan İstanbul, İzmir ve Ankara v. i l â yetlerinde Örfî idare ilânı; İcra Vekilleri Heyetinin 7 / 9 /1955 tarihli toplantısında kararlaştırılmıştır.

REİSİCUMHUR
C. Bayar

Başvekil Hariciye V. V. A. M. M. M. M.	Devlet Vekili Başvekil Yardımcısı ve Milli M. Vekili E. K. K. K.	Devlet Vekili D. D. D. D.	Devlet Vekili D. D. D. D.	Devlet Vekili D. D. D. D.
Adliye Vekili A. A. A. A.	Millî Müdafaa Vekili M. M. M. M.	Dahiliye Vekili D. D. D. D.	Hariciye Vekili H. H. H. H.	Maliye Vekili M. M. M. M.
Manrif Vekili M. M. M. M.	Nafaa Vekili N. N. N. N.	İkt. ve Ticaret Vekili İ. T. T. T.	Sih. ve İc. Mus. Vekili S. M. M. M.	Güm. ve İnş. Vekili G. M. M. M.
Ziraat Vekili Z. Z. Z. Z.	Münakalât Vekili M. M. M. M.	Çalışma Vekili Ç. Ç. Ç. Ç.	İşletmeler Vekili İ. M. M. M.	

1819

Ek 2. 6/7 Eylül 1955 tarihinde İstanbul ve İzmir de meydana gelen olaylarda kilise ve diğer hayır binalarında meydana gelen hasarın vakıflar genel müdürlüğü tarafından tespiti. **Cumhuriyet Arşivi (BCA), Fon Kodu, 30-18-1-2, Yer Bilgisi, 144-68-13.**

T. C. BAŞVEKÂLET KANUNLAR VE KARARLAR Tetkik Dairesi		KARARNAME	
Karar Sayısı 4 7804			
5/5/1956 tarihli ve 4/7213 sayılı kararnameye ektir. 6/7 Eylül 1955 tarihinde İstanbul ve İzmir'de vukubulan hadiselerde kilise ve müessesatı hayriye binalarında husule gelen hasar ve ziyan Vakıflar Umum Müdürlüğü tarafından tesbitine ve bunların telâfisine matuf tamir,ihya ve mübayaalara ve bu işlerde çalıştırılacak memurlara verilecek fazla mesai ücretlerine dair ilişik esaslar; Devlet Vekâletinin muvafık mütalâasına dayanan Maliye Vekâletinin 6/7/1956 tarihli ve 114415-24/8561 sayılı yazısı üzerine, 6684 sayılı kanunun 1 inci maddesine göre, İcra Vekilleri Heyetince 13/ 8 /1956 tarihinde kabul olunmuştur.			
REİSİCUMHUR			
			
Başvekil	Devlet Vekili ve Adliye V.V.	Devlet Vekili ve Milli Müdafas V.V.	Devlet Vekili
Adliye Vekili	Milli Müdafas Vekili	Dahiliye Vekili ve Hariciye V.V.	Hariciye Vekili
Maarif Vekili	Nafsa Vekili	İkt. ve Ticaret Vekili	Suh. ve İc. Mus. Vekili
Ziraat Vekili	Münahalat Vekili	Çalışma Vekili	İşletmeler Vekili
			
Dosya No : 134-6 1521		130 18 01 02 144 68 13	

Ek 3. Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından Kıbrıs'a karşı fiili müdahalede bulunmasına ve Yunanistan'ın bir tecavüzü halinde bu devlete karşı da harekâta geçilmesine emir verme konusunda başbakanın yetkili kılınması.

Cumhuriyet Arşivi (BCA), Fon Kodu, 30-18-1-2, Yer Bilgisi, 317-47-8.

T. C.
B A Ş B A K A N L I K
KANUNLAR VE KARARLAR TETKİK DAİRESİ BAŞKANLIĞI

KARARNAME

Sayı : 7/ 8613

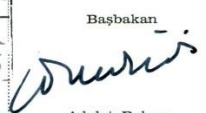
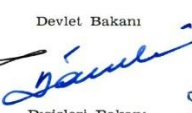
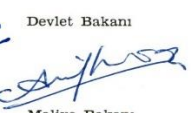
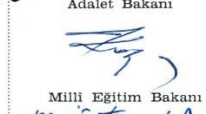
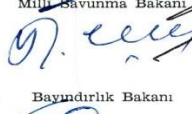
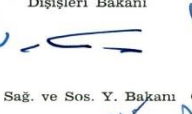
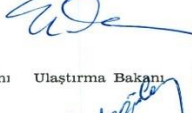
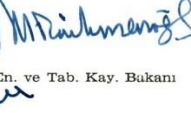
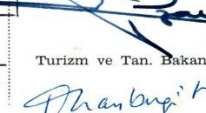
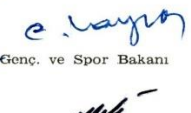

Kıbrıs'ta son gelişmeler nedeniyle, Büyük Millet Meclisinin 17/11/1967 tarihli ve 148 sayılı kararında verilen müsaade ile Garanti Andlaşmasının 3 üncü maddesi ve Birleşmiş Milletler Yasasının 51 inci maddesi gereğince meşrû savunma hakkını kullanmak üzere Türk Silâhlı Kuvvetleri tarafından Kıbrıs'a karşı fiilî müdahalede bulunulmasına ve Yunanistan'ın bir tecavüzü halinde bu Devlete karşı da harekâta geçilmesine emir verme konusunda Başbakanın yetkili kılınması; Bakanlar Kurulunca 19 Temmuz 1974 günü kararlaştırılmıştır.

Eki

CUMHURBAŞKANI

8	47	317	02	01	18	30
---	----	-----	----	----	----	----

Başbakan	Devlet Bakanı Başbakan Yrd.	Devlet Bakanı	Devlet Bakanı	Devlet Bakanı
				
Adalet Bakanı	Millî Savunma Bakanı	İçişleri Bakanı	Dışişleri Bakanı	Maliye Bakanı
				
Millî Eğitim Bakanı	Bayındırlık Bakanı	Ticaret Bakanı	Sağ. ve Sos. Y. Bakanı	Güm. ve Tekel Bakanı
				
Gıda-Tar. ve Hay. Bakanı	Ulaştırma Bakanı	Çalışma Bakanı	Sanayi ve Tek. Bakanı	En. ve Tab. Kay. Bakanı
				
Turizm ve Tan. Bakanı	İmar ve İskân Bakanı	Köy İşleri ve Koop. Bakanı	Orman Bakanı	Genç. ve Spor Bakanı
				

Dosya No :
100-51
1250

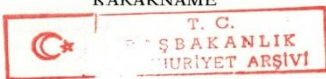
Ek 4. Kıbrıs'ta gelişen olayların sonucu savaşı gerektiren bir durumun Baş göstermesi nedeniyle alınacak tedbirler.

Cumhuriyet Arşivi (BCA), Fon Kodu, 30-18-1-2, Yer Bilgisi, 317-47-12.

T. C.
BAŞBAKANLIK
KANUNLAR VE KARARLAR TETKİK DAİRESİ BAŞKANLIĞI

KARARNAME

Sayı : 7/ 8617

Kıbrıs'ta gelişen olayların sonucu savaşı gerektiren bir durumun başgöstermesi nedeniyle;

1-Harekâtın devamında doğması muhtemel ihtiyaçları karşılamak amacıyla genel seferberlik ilânına,

2-Harekâtın başlangıcında personel ihtiyacının Millî Alârm Sistemi Talimatı gereğince, Genelkurmay Başkanlığının emirleri ile uygulanacak özel çağrı planlarına göre sağlanmasına,

3-7/6/1939 tarihli ve 3634 sayılı Millî Müdafaa Mükellefiyeti Kanununun lüzum görülecek maddelerinin Genelkurmay Başkanlığınca verilecek emirlerle yürürlüğe konulmasına,

4-1050 Sayılı Muhasebi Umumiye Kanununun 58 inci maddesi hükümünün Millî Savunma ve Maliye Bakanlıklarınca derhal uygulanmasına,

5-Bu Kararnamenin yayımına, Genelkurmay Başkanlığının göstereceği lüzum üzerine Başbakanlığın yetkili kılınmasına,

Genelkurmay Başkanlığının 19/7/1974 tarihli ve HRK:1115.3-1-74/Sef.Ş.(33) sayılı yazısı üzerine, 5/3/1928 tarihli ve 1211 Sayılı Seferberlik Kanununun birinci maddesine göre, Bakanlar Kurulunca 20/7/1974 tarihinde karar verilmiştir.

CUMHURBAŞKANI

Eki

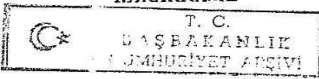
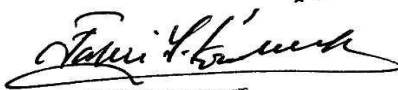
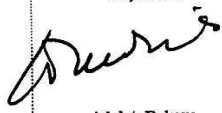
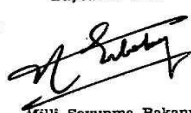
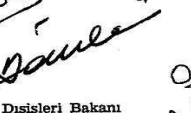
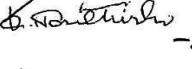
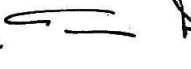
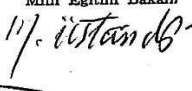
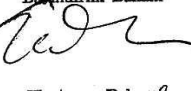
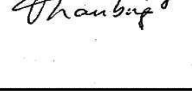
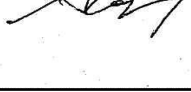
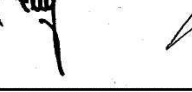
Başbakan	Devlet Bakanı Başbakan Yrd.	Devlet Bakanı	Devlet Bakanı	Devlet Bakanı
Adalet Bakanı	Millî Savunma Bakanı	İçişleri Bakanı	Dışişleri Bakanı	Maliye Bakanı
Millî Eğitim Bakanı	Bayındırlık Bakanı	Ticaret Bakanı	Sağ. ve Sos. Y. Bakanı	Güm. ve Tekel Bakanı
Gıda, Tar. ve Hay. Bakanı	Ulaştırma Bakanı	Çalışma Bakanı	Sanayi ve Tek. Bakanı	En. ve Tab. Kay. Bakanı
Turizm ve Tan. Bakanı	İmar ve İskân Bakanı	Köy, İsk. ve Koop. Bakanı	Orman Bakanı	Genç. ve Spor Bakanı

Dosya No : 100-51
1254

- 1 -

Ek 5. Kıbrıs olayları sebebiyle İstanbul, İzmir ve İçel illerinde birer Deniz Müsadere Mahkemesi'nin ve Ankara'da Yüksek Deniz Müsadere Mahkemesi'nin kurulması.

Cumhuriyet Arşivi (BCA), Fon Kodu, 30-18-1-2, Yer Bilgisi, 317-47-6.

T. C. BAŞBAKANLIK KANUNLAR VE KARARLAR TETKİK DAİRESİ BAŞKANLIĞI				
KARARNAME				
Sayı : 7/ 8611				
Kıbrıs olayları dolayısıyla muhtemel bir hareketin başlamasıyla beraber zapt ve müsadere hakkının kullanılması için İstanbul, İzmir ve İçel illerinde birer deniz müsadere mahkemesinin ve Ankara'da Yüksek Deniz Müsadere Mahkemesinin kurulması; Genelkurmay Başkanlığının 19/7 / 1974 tarihli ve HRK: 7230-92-74 Sayılı yazısı üzerine, 3894 sayılı Kanunun 3 üncü maddesine göre, Bakanlar Kurulunca 19/ 7/ 1974 tarihinde kararlaştırılmıştır.				
Eki	 CUMHURBAŞKANI			
03 01 18 02 317 47 6	Başbakan	Devlet Bakanı Başbakan Yrd.	Devlet Bakanı	Devlet Bakanı
				
	Adalet Bakanı	Milli Savunma Bakanı	İçişleri Bakanı	Dışişleri Bakanı
				
	Milli Eğitim Bakanı	Başvuruluk Bakanı	Ticaret Bakanı	Sağ. ve Sos. Y. Bakanı
				
	Gıda - Tar. ve Hay. Bakanı	Ulaştırma Bakanı	Çalışma Bakanı	Sanayi ve Tek. Bakanı
				
	Turizm ve Tan. Bakanı	İmar ve İskân Bakanı	Köy İşleri ve Koop. Bakanı	Orman Bakanı
				
	Genç. ve Spor Bakanı			
				
Dosya No : 100-51 1248				

Ek 6. Savaşı gerektirecek durumun baş göstermesi sebebiyle bazı illerde sıkıyönetim ilan edilmesi. Cumhuriyet Arşivi, Fon Kodu, 30-18-1-2, Yer Bilgisi, 317-47-7.

T. C.
B A Ş B A K A N L I K
KANUNLAR VE KARARLAR TETKİK DAİRESİ BAŞKANLIĞI

KARARNAME

Sayı : 7/ 8612

T. C.
B A Ş B A K A N L I K
CUMHURİYET ARŞİVİ

Savaşı gerektirecek durumun başgöstermesi nedeniyle;
ANKARA, İSTANBUL, TEKİRDAĞ, KIRKLARELİ, EDİRNE, ÇANAKKALE, BALIKESİR, MANİSA, İZMİR, AYDIN, MUĞLA, ADANA, İÇEL ve HATAY illeri sınırları içerisinde 20/7/1974 Cumartesi günü saat 07.00 den itibaren bir ay süre ile Anayasa'nın 124 üncü maddesi hükmüne dayanılarak Sıkıyönetim ilânı, Bakanlar Kurulunun 19/7/1974 tarihli toplantısında kararlaştırılmıştır.

Eki 8

Nevri Şen
CUMHURBAŞKANI

Başbakan	Devlet Bakanı Başbakan Yrd.	Devlet Bakanı	Devlet Bakanı	Devlet Bakanı
Adalet Bakanı	Millî Savunma Bakanı	İçişleri Bakanı	Dışişleri Bakanı	Maliye Bakanı
Millî Eğitim Bakanı	Bayındırlık Bakanı	Ticaret Bakanı	Sağ. ve Sos. Y. Bakanı	Güm. ve Tekel Bakanı
Gıda - Tar. ve Hay. Bakanı	Ulaştırma Bakanı	Çalışma Bakanı	Sanayi ve Tek. Bakanı	En. ve Tab. Kay. Bakanı
Turizm ve Tan. Bakanı	İmar ve İskân Bakanı	Köy İşleri ve Koop. Bakanı	Orman Bakanı	Genç. ve Spor Bakanı

Dosya No :
100-51
1249

Ek 7. Kıbrıs ile ilgili dönemin gazete manşetleri. (1) (Milliyet)

Ek 8. Kıbrıs ile ilgili dönemin gazete manşetleri. (2)

Ek 9. 6/7 Eylül olaylarının çıkmasında etkili olan İstanbul Ekspres gazetesinin 6 Eylül 1955 tarihli provakatif manşeti.³⁴⁶

³⁴⁶ <https://www.sayfa16.com/gundem/tarihi-utanc-6-7-eylul-olaylarinin-68-yili-neler-yasandi-h69220.html> (Erişim tarihi: 06.10.2023).

Ek 10. Kıbrıs Türk köylüleri harekâta katılan askerlere su ikram ederken.³⁴⁷

³⁴⁷<https://www.aa.com.tr/tr/pg/foto-galeri/aa-arsivinden-ozel-kibris-fotograflari/>

(Erişim tarihi: 22.12.2022).

Ek 11. Türk askerleri Kıbrıs Adası'na denizden çıkarma yaparken.³⁴⁸

³⁴⁸<https://www.trthaber.com/haber/gundem/kibris-baris-harekatinin-uzerinden-46-yil-geci-502985.html> / (Erişim tarihi: 19.09.2021).

Ek 12. 1963 Kanlı Noel olaylarında Dr. Nihat İlhan'ın katledilen ailesi³⁴⁹

³⁴⁹<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/kibrista-rumlarin-gerceklestirdigi-kanli-noel-katliaminin-uzerinden-58-yil-gecti/2452203/> (Erişim tarihi: 09.11.2022).

Ek 13. Gazi Deham Kadirhan'ın arşivinden Kıbrıs askerlik hatırası (1)

Ek 14. Gazi Deham Kadirhan'ın arşivinden Kıbrıs askerlik hatırası (2)

Ek 15. Gazi Deham Kadirhan, silah arkadaşıyla birlikte Beşparmak Dağları'nda Türk bayrağını dikerken (Solda)

Ek 16. Gazi Nuri Kaplan, askerlik arşivinden (Sağda)

Ek 17. Eski Genelkurmay Başkanı Orgeneral Necdet Özel tarafından Şırnaklı Gazi Salih Kabul'e gönderilen 14 Ağustos 2013 tarihli teşekkür mektubu

Necdet ÖZEL
Orgeneral
Genelkurmay Başkanı

14 Ağustos 2013

Sayın Salih KABUL
Kıbrıs Gazisi

Sayın KABUL,

Silahlı Kuvvetlerimizin bir mensubu olarak katılmış olduğunuz Kıbrıs Barış Harekâtında, gazilik makamına ulaşmanız esnasında göstermiş olduğunuz cesaret, metanet ve âlicenaplığınız, Mehmetçiğin sahip olduğu yüksek değerlerin bir timsali olarak hafızalarımızda yerini almıştır.

Silahlı Kuvvetlerimiz, kendisine verilen vazifeleri en iyi şekilde yapmak için ihtiyaç duyduğu gücü, sizin gibi ülkesini ve milletini yürekten seven kahraman vatan evlatlarımızdan almaktadır.

Vatan hizmetinizi gazi olarak tamamlamış olduğunuz hâlde, ülkemizin birlik ve beraberliği için aynı fedakârlığı bir kez daha yapacağınıza dair sözleriniz, bu vatan ve bayrak altında beraber yaşama isteğinin en güzel ifadesi olmuştur. Milletimizin hissiyatını belirten bu sözler, kahraman Mehmetçiği ve bizleri ziyadesiyle memnun etmiştir.

Size, dile getirdiğiniz samimi duygularınız ve vermiş olduğunuz güçlü destek için şahsım ve Türk Silahlı Kuvvetleri mensupları adına teşekkür ediyor, sağlık, başarı ve esenlikler diliyorum.

*Mehmetçik, Kıbrıs Türk halkı ile yüz yıl sonra yeniden kucaklaşıyor
Türk Alayı Mağusa Limanı'nda Kıbrıs'a ayak basıyor - 16 Ağustos 1960*

Süha Baykara ile birlikte aynı helikopterde gelmiştik. Havan mermileri düşmeye başladığında yine aynı helikopterden inen Siirt'in Şırnak İlçesinden (O tarihte Şırnak henüz il olmamıştı.) **Er Salih Kabul**, mermilerin savurduğu toz yığınları arasında toprağa gömülmüş gibiydi.

Yüzbaşım, ben ve tabur doktorumuz Üsteğmen Taner Göde, o istikamete doğru fırladık. Mehmetçiğin kızgın güneşten kavrulan sakıllı yüzü yeşilimsi bir renk almış, tebessüm eder gibiydi. Gözlerinin canlılığı kaybolmamıştı. Sağ bacağı hemen dizinin altından kopmuş, bir karış kadar kemik parçası bıçak gibi ucunda duruyordu. Sağ eli ile potinin içinde kanlı et yığını gibi duran kopuk ayağını sımsıkı tutuyordu. Kopuk bacadan fışkıran kutsal, temiz kanı toprakta köpürüp fokurduyordu. Doktorun ilk müdahaleyi yaptığı sırada ben ve Yüzbaşım telaşla emir-

Ek 19. Gazi Salih Kabul 'un yaralandığı saldırı devamı (*Girne'den Doğan Güneş eserinden s.36*)

ler veriyor ve bir araç bulunmasını istiyorduk. Bu sırada Salih başını kaldırdı ve yaşaran gözlerimize bakarak "Niçin telaş ediyon komutanım? Gözlerinizdeki yaşlar niye ki!.. Anamız bizleri bu günler için doğurmadı mı? Hele bir cigara verin." diye mırıldandı ve tekrar bayıldı. Hiçbir şey söyleyemedim, dudaklarımı öyle bir ısırılmışım ki!.. Biraz sonra yanımdaki er; "Komutanım ağzından kan geliyor birşey mi oldu?" dedi. "Hayır" diyebildim, çünkü o kan ağzımdan değil parçalanan yüreğimden geliyordu. Kahraman Salih'i, temin edilen bir Land-Rover tipi araç ile Boğaz'a kurulan sahra hastanesine gönderdik. Araç giderken üzerindeki "Kızılay" bayrağına rağmen Rumlar tarafından açılan makinalı ve uçaksavar ateşini büyük bir üzüntü ile izledik.

İşte MEHMETÇİĞİ tanımak için okumak değil yaşamak gerek diyordum ve Büyük ATATÜRK'ün "Muhtaç olduğunuz kudret damarlarınızdaki asil kanda mevcuttur." sözlerini daha iyi anlıyordum. Artık savaşın sıcak yüzü bizi de yakmaya başlamış ve ilk ağır yaralımızı vermiştik. İnşallah zaiyatımız bu kadarla kalırdı...

'Vatan için diğer ayağımı da veririm'

ŞIRNAKLI Salih Kabul tek kelime bilmediği Türkçeyi askerde öğrendi. 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı'nda Rumların attığı havanın isabet etmesi sonucu bacağı koptu. AKŞAM o Kürt gaziyi Şırnak'ta buldu. Salih Kabul, Cudi Dağı'nın eteklerinden haykırdı: "Ben Kürt'üm. Ama bu vatan için, birlik için, barış için dün nasıl bacağımı verdimse bugün de diğer bacağımı vermeye hazırım. Vatan hepimizin." (ŞENOL DEMİRCİ)

Kıbrıs'ta bacağını kaybeden Kabul protez bacakla yaşamını sürdürüyor.

³⁵⁰ Şenol Demirci, (Akşam Gazetesi 12 Ağustos 2013), Gazi Salih Kabul ile yapılan röportajın tamamı için ayrıca bkznz. <https://www.aksam.com.tr/yasam/ne-ayriligi-biz-kardesiz/haber-234563> Erişim: 26.01.2024.

Ek 21. Gazi Hasan Bayık'ın Kıbrıs askerlik hatırası

Ek 22. Gazi Mehmet Eren, 2010 tarihinde KKTC'nin kuruluş yıl dönümü etkinliklerinde Rauf Denktaş ile birlikte (solda)

Ek 23. Gazilere verilen Barış Harekâtı madalya beratı (Gazi Halil Sağın)³⁵¹ örneği

³⁵¹ Türkiye Muharip Gaziler derneği Şırnak il temsilciliği, Şırnak il geneli Kıbrıs gazileri listesinde ismi kayıtlı olan 9 nolu gazi.

Ek 24. Gazilere verilen 1975 tarihli şerit rozet beratı (Gazi Abdullah Bozkurt)³⁵² örneği

³⁵² Türkiye Muharip Gaziler derneği Şırnak il temsilciliği, Şırnak il geneli Kıbrıs gazileri listesinde ismi kayıtlı olan 26 nolu gazi.

Ek 25. Kıbrıs gazilerine verilen madalya (Ömer Faruk Turan)³⁵³ örneği

³⁵³ Türkiye Muharip Gaziler derneği Şırnak il temsilciliği, Şırnak il geneli Kıbrıs gazileri listesinde ismi kayıtlı olan 19 nolu gazi.

Ek 26. Şırnaklı Kıbrıs gazileri valilik makamında madalya takdim töreninde³⁵⁴ (2019)

³⁵⁴<http://www.sirnak.gov.tr/kibris-baris-harektina-katilan-sirnakli-gazilere-madalya-ve-beratlari-takdim-edildi> (Erişim tarihi: 07.11.2022).

Ek 27. Gazilere imzalatılan Onam Belgesi örneği

Onam Belgesi

Mardin Artuklu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tarih Anabilim Dalında Dr. Öğr. Üyesi Erdal ÇİFTÇİ danışmalığında Mevlan GÖZLEK tarafından yürütölen “1974 Kıbrıs Barış Harekâtı ve Şırnaklı Kıbrıs Gazileri” isimli yüksek lisans tezi için yapılmış olan görüşmede verilen bilgi, ses ve görüntü kayıtlarının ilgili araştırmacılar tarafından ileride üretilecek yazılı, işitsel ve görsel yayınlarda kullanılmasına açık rızam ile izin veriyorum.

Mevlan GÖZLEK

Tarih:...../...../.....

Mardin Artuklu Üniversitesi

Gazinin:

Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi

Adı:

İmza

Soyadı:

İmza

Ek 28. Gazilere yöneltilen standart sorular

1	Kısaca kendinizden bahseder misiniz? Adınız, soyadınız, doğum yılınız ve doğum yeriniz nedir?
2	Eğitim durumunuz nedir?
3	Mesleğiniz nedir, askerlikten önce hangi işle meşgul oldunuz?
4	Ne zaman askere gittiniz, Kıbrıs Barış Harekâtı'na katılmadan önce hangi şehirde askerlik yapıyordunuz, birliğinizin adını ve rütbenizi söyler misiniz?
5	Kıbrıs Barış Harekâtı'na katılmadan önce Türkiye'nin genel durumu ve Kıbrıs sorunu hakkında herhangi bir bilginiz var mıydı?
6	Kıbrıs Barış Harekâtı'nın yapılacağından nasıl haberiniz oldu, emir size kim tarafından verildi, harekâta gönüllü mü katıldınız?
7	Kıbrıs Barış Harekâtı'na katıldığınız zaman askerliğinizin bitmesine ne kadar süre kalmıştı?
8	Kaçıncı harekâta görev aldınız ve herhangi bir eğitim aldınız mı?
9	Kıbrıs Barış Harekâtı'na katılınca neler hissettiniz?
10	Kıbrıs Adası'na yolculuğunuz nasıl başladı, neler yaşadınız, adaya hava yolu ile yoksa deniz yolu ile mi götürüldünüz?
11	Harekâta katılacağınızdan ailenizin haberi oldu mu?
12	Harekât devam ederken o anki duygularınızı paylaşır mısınız, Barış Harekâtı sırasında en etkilendiğiniz olay nedir?
13	Sevkiyat sürecinde herhangi bir olumsuzluk yaşandı mı?
14	Kıbrıs Adası'nda nasıl karşılandınız, ada halkının size yaklaşımı nasıldı?
15	Harekât sırasında yeme, içme ve barınma koşulları nasıldı?
16	Kıbrıs'ta ne kadar kaldınız, savaş sırasında hiç tehlike atlattınız mı, Cephe gerisinde bulundunuz mu?
17	Savaş sırasında yaşadığınız unutmadığınız bir anınız var mı, Kıbrıs'tan kalan eşya veya hatıra fotoğrafınız var mı?
18	Harekât nasıl sona erdi, memlekete döndüğünüzde nasıl karşılandınız?
19	Harekâttan sonra gazi arkadaşlarınızla bir araya geldiniz mi?
20	Sivil hayatta gazi olarak anılmak sizin için neler anlam ifade ediyor, toplumun size bakışından bahseder misiniz?
21	Harekât süreci ile ilgili yaşadıklarınızı anlatır mısınız?
22	Günümüz gençlerine tavsiyeleriniz var mıdır, Son olarak neler söylemek istersiniz?

Ek 29. Türkiye Muharip Gaziler Derneği, Şırnak il temsilciliği listesinde ismi kayıtlı olan Şırnak il geneli Kıbrıs gazileri

S/N	ADI-SOYADI	YERLEŞİM YERİ
1	Abdulcelil Bayram	Şırnak /Merkez
2	Abdullah Yayan	Şırnak /Merkez
3	Abdurrahman Bayat	Şırnak /Merkez
4	Abdurrahman Demir	Şırnak /Merkez
5	Abdurrahman Kılıç	Şırnak /Merkez
6	Ahmet Yıldırım	Şırnak /Merkez
7	Deham Kadirhan	Şırnak /Merkez
8	Hacı Utanç	Şırnak /Merkez
9	Halil Sağın	Şırnak /Merkez
10	Halis Aşan	Şırnak /Merkez
11	Hasan Bayık	Şırnak /Merkez
12	İsmail Usal	Şırnak /Merkez
13	Kasım İnal	Şırnak /Merkez
14	M.Ali Yardımcı	Şırnak /Merkez
15	M.Selim Erik	Şırnak /Merkez
16	Mehmet Uzar	Şırnak /Merkez
17	Mustafa Tanık	Şırnak /Merkez
18	Nadir Tatar	Şırnak /Merkez
19	Ömer Faruk Turan	Şırnak /Merkez
20	Ömer Güleş	Şırnak /Merkez
21	Ömer Saknak	Şırnak /Merkez
22	Ömer Şaran	Şırnak /Merkez
23	Salih Kabul	Şırnak /Merkez
	ADI SOYADI	YERLEŞİM YERİ
24	Abdulkerim Ergin	Silopi
25	Abdullah Binici	Silopi
26	Abdullah Bozkurt	Silopi
27	Abdullah Türkan	Silopi
28	Abduselam Buluş	Silopi
29	Abdülmecit Adan	Silopi
30	Ali Akbaş	Silopi
31	Beşir Kaynar	Silopi
32	Çelebi Aydınlık	Silopi
33	Halil Sansür	Silopi
34	Hasan Boğdu	Silopi
35	Hüznü Özdek	Silopi
36	İbrahim Babayiğit	Silopi
37	İbrahim Tosun	Silopi
38	Kelan Taratmış	Silopi
39	Mehmet Bükri	Silopi
40	Mehmet Emin Erdoğan	Silopi
41	Mehmet Eren	Silopi
42	Mehmet Görgülü	Silopi
43	Mehmet İbrahimoglu	Silopi

Ek 29. Tablonun devamı		
44	Mehmet Karakuş	Silopi
45	Mehmet Özdemir	Silopi
46	Mehmet Parlar	Silopi
47	Mehmet Sait Tümas	Silopi
48	Musa Anık	Silopi
49	Mustafa Ataman	Silopi
50	Nasır Karatay	Silopi
51	Nurettin Kınay	Silopi
52	Nuri Kaplan	Silopi
53	Osman Kurnaz	Silopi
54	Ömer Baltacı	Silopi
55	Sabahaddin Ökten	Silopi
56	Sait Kaden	Silopi
57	Tahir Sarboğa	Silopi
58	Yunus Tokay	Silopi
	ADI SOYADI	YERLEŞİM YERİ
59	Abdurrahman Işık	İdil
60	Ahmet İnan	İdil
61	Hasan Küze	İdil
62	Hasan Temiz	İdil
63	Hayrettin Baştuğ	İdil
64	İsa Özmen	İdil
65	Kemal Duğan	İdil
66	Mehmet Keskin	İdil
67	Mehmet Şerif Buzdağ	İdil
68	Murat Oltan	İdil
69	Musa İlhan	İdil
70	Naif Oğur	İdil
71	Ömer Ariz	İdil
72	Ömer Tan	İdil
73	Ramazan Karagöl	İdil
74	Sait Teber	İdil
75	Salih Erçel	İdil
76	Şükrü Olgaç	İdil
	ADI SOYADI	YERLEŞİM YERİ
77	Abbas Yılmaz	Cizre
78	Abdulğani Bekem	Cizre
79	Abdulahkim Monis	Cizre
80	Abdulkadir Bingöl	Cizre
81	Abdullah Dalğa	Cizre
82	Abdullah Emen	Cizre
83	Abdullah Sayat	Cizre
84	Abdurrahman Çağında	Cizre
85	Abdülaziz Bilir	Cizre
86	Abidin Malo	Cizre
87	Ahmet Alpan	Cizre
88	Ahmet Durman	Cizre

Ek 29. Tablonun devamı		
89	Ahmet Halavrut	Cizre
90	Ali İhsan Sansak	Cizre
91	Ali Mart	Cizre
92	Ali Şahin	Cizre
93	Derviş Bulduk	Cizre
94	Fahrettin Ekeren	Cizre
95	Fettah Gelişkan	Cizre
96	Halef Akgün	Cizre
97	Halil Sayın	Cizre
98	Hasan Aktı	Cizre
99	Haydar Nerse	Cizre
100	Hazım Berk	Cizre
101	Hazım Çakır	Cizre
102	İbrahim Güre	Cizre
103	İsa Ülkü	Cizre
104	Lutfi Aciz	Cizre
105	Mehmet Ali Pürnek	Cizre
106	Mehmet Batar	Cizre
107	Mehmet Kaçgın	Cizre
108	Mehmet Maman	Cizre
109	Mehmet Reşit Değer	Cizre
110	Mehmet Şerif Altın	Cizre
111	Mehmet Tanrıverdi	Cizre
112	Mehmet Yaşar	Cizre
113	Nasrettin Artan	Cizre
114	Necmettin Adlım	Cizre
115	Nezir Güngör	Cizre
116	Osman Kayaalp	Cizre
117	Ömer Aydın	Cizre
118	Ömer Sulmaz	Cizre
119	Ramazan Yıldız	Cizre
120	Selahattin Biliç	Cizre
121	Selim Taşkın	Cizre
122	Yasin İğdi	Cizre
123	Yusuf Akça	Cizre
124	Zakir Köşeyi	Cizre
	ADI SOYADI	YERLEŞİM YERİ
125	Abdullah Özkan	Güçlükonak
126	Nasrettin Okyar	Güçlükonak
	ADI SOYADI	YERLEŞİM YERİ
127	Ahmet Oslu	Uludere
128	İzzettin Berk	Uludere
129	Sait Encu	Uludere
	ADI SOYADI	YERLEŞİM YERİ
130	Mustafa Hakseven	Beytüşşebap

Ek 30. Görüşme yapılan gazilerin fotoğrafları (1)

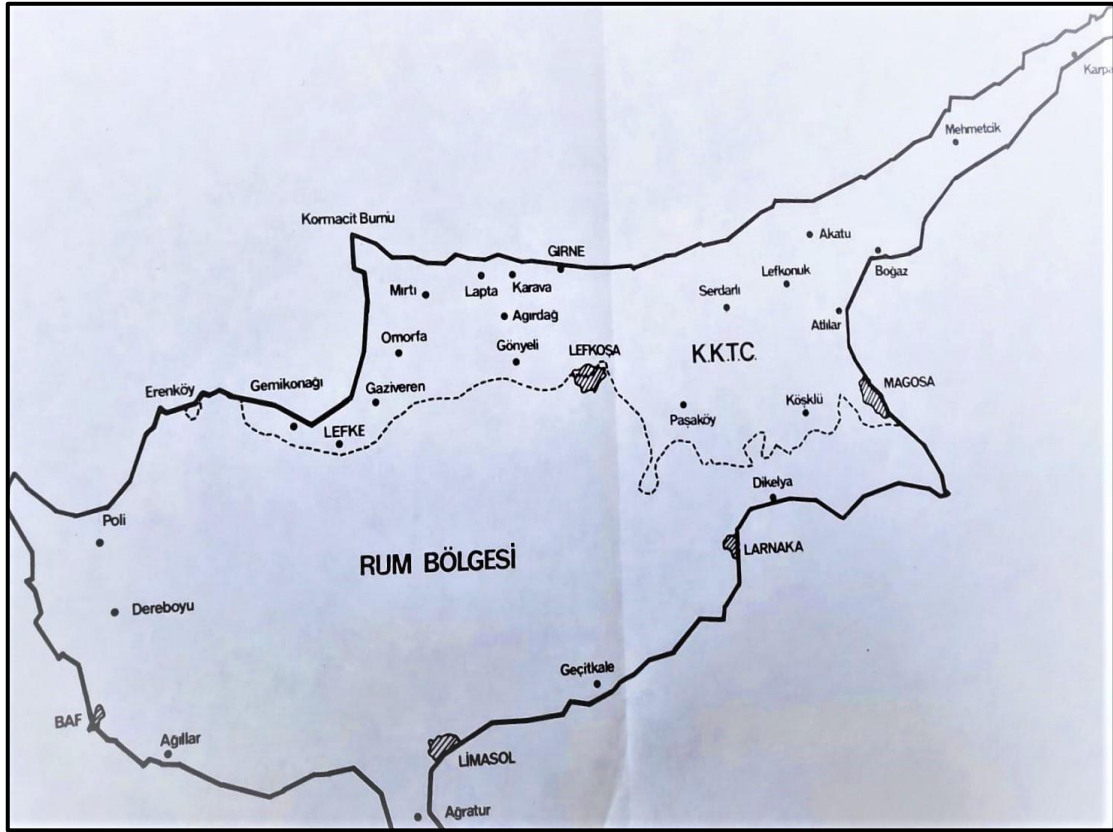
Ek 31. Görüşme yapılan gazilerin fotoğrafları. (2)

Ek 32. Görüşme yapılan gazilerin fotoğrafları (3)

Ek 33. Kıbrıs'ta mücadele edilen bazı yerler³⁵⁵

³⁵⁵ Aydın Olgun, *Kıbrıs gerçeği 1931-1990* (Ankara: Demircioğlu Matbaacılık, 1991).

Ek 34. Kıbrıs Adası'nın Akdeniz'deki konumu³⁵⁶

³⁵⁶ TRT haber, Ülke profili: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Erişim tarihi (27.01.2024).

<https://www.trthaber.com/haber/dunya/ulke-profil-kuzey-kibris-turk-cumhuriyeti-580224.html>

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı	Mevlan GÖZLEK
Yabancı Dili	İngilizce
ORCID Numarası	0000-0002-6460-399X
Ulusal Tez Merkezi Referans Numarası	10405557
Lise	Şırnak Çok Programlı Lisesi
Lisans	Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği
Yüksek Lisans	Mardin Artuklu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Mesleki Deneyim	Şırnak Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü Gençlik Merkezi (Eğitmen)
Akademik Çalışmalar	--